ning af så beskaffade trakter lämpligaste tillvägagående och den fullkomligaste kännedom om huru allt borde ordnas för arbetenas bästa och skyndsammaste bedrifvande. Att efter fullbordandet af arbetena inom Norrbottens läns gränser pensionera dessa ännu i kraftfull ålder varande kartografer kunde icke vara förenligt med det allmännas fördel och staten kunde icke på ett nyttigare sätt tillgodogöra sig deras arbetsförmåga än genom att låta dem verkställa kartläggningen af Vesterbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen. För de två andra kartograferna funnes icke heller lämpligare användning än att låta dem kartlägga de delar af Vesterbottens kust- och skogland, som inginge på kartblad tillhörande Norrbottens läns kartverk.

Ur synpunkten af såväl den billigaste och ändamålsenligaste kartläggningen af Vesterbottens län ofvan odlingsgränsen som ock det fördelaktigaste tillgodogörandet af den vid Norrbottens läns kartverk anställda personalens arbetsduglighet, hemställde afdelningschefen derföre att anslaget till Norrbottens läns kartverk och de vid nämnda kartverk anställda kartografer måtte få användas äfven till kartläggning af Vesterbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen samt af de delar af nämnda län, som ingå å kartblad tillhörande den under utgifning varande kartan öfver Norrbottens län.

För öfrigt hade afdelningschefen icke att föreslå någon förändring i de bestämmelser, som sedan flere år varit gällande för årsanslagen till de ekonomiska kartverken, och ansåge sig derföre böra i underdånighet föreslå att de till de ekonomisk-geografiska kartarbetena i Norrbottens län samt till de ekonomiska kartarbetena i öfriga delar af riket för innevarande år anvisade anslag äfven måtte för år 1893 till oförändrad storlek anvisas samt att den behållning, som härå kunde komma att uppstå, finge i mån af behof användas till bestridande af utgifter för generalstabens topografiska afdelning.

Till detta afdelningschefens förslag likasom ock till hans hemställan i afseende å personalens vid Norrbottens läns kartverk användande till uppmätning jemväl af vissa delar af Vesterbottens län har kommissionen för de allmänna kartarbetena i afgifvet utlåtande förordat bifall.

Till de beaktansvärda skäl, som afdelningschefen anfört till stöd för förslaget om kartläggning af vissa delar af Vesterbottens län, har jag endast att lägga att, enligt hvad afdelningschefen uti ett på Kongl. Maj:ts pröfning beroende ärende angående afvittring inom den del utaf nämnda län, som är belägen ofvan odlingsgränsen, upplyst, denna

länsdels kartläggning på föreslaget sätt skulle bidraga till en väsentlig minskning af kostnaderna för afvittringen, liksom en på detta sätt åstadkommen karta vore oumbärlig vid afgörandet af frågor rörande lappväsendet inom ifrågavarande område samt jemväl skulle blifva af vigt för vården af statens skogar derstädes.

Med anledning af afdelningschefens hemställan att möjligen uppstående behållningar å anslagen till de ekonomiska kartverken måtte få användas till bestridande af utgifter för de topografiska kartarbetena, anser jag mig böra erinra att, derest Riksdagen bifaller den framställning Kongl. Maj:t förut i dag på föredragning af chefen för landtförsvarsdepartementet beslutat till Riksdagen aflåta om förhöjning till 90,000 kronor af det årliga anslaget till det topografiska kartverket, det, på sätt jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 12 januari 1891 framhöll, icke vidare blifver behöfligt att för de topografiska kartarbetena anlita besparingar å de ekonomiska kartverkens anslag. Då emellertid det medgifvande i afseende å dylika besparingars användande, som hittills plägat af Riksdagen lemnas, fortfarande är behöfligt, derest Kongl. Maj:ts berörda framställning icke skulle komma att af Riksdagen bifallas, torde ett dylikt medgifvande äfven nu böra af Riksdagen äskas.

I öfrigt har jag intet att vid afdelningschefens förslag anmärka.

Med erinran dels att i fråga om det förslag rörande landtmäterikorpsens omorganisation, som jag tillförene omnämnt såsom berörande ekonomiska kartverket och de derför behöfliga anslagen, landtmäteristyrelsen numera visserligen afgifvit underdånigt utlåtande, men att ärendet ännu icke hunnit slutligen pröfvas, dels ock att de besparade andre-landtmätarelönerna fortfarande äro för de ekonomiska kartverken att påräkna, hemställer jag alltså att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, utöfver det å riksstatens sjette hufvudtitel för rikets ekonomiska kartverk uppförda ordinarie anslag, 6,000 kronor, under samma hufvudtitel på extra stat för år 1893 anvisa till de ekonomisk-geografiska kartarbetena i Norrbottens län och de delar af Vesterbottens län, som äro belägna ofvan odlingsgränsen eller ingå i kartblad, tillhörande den under utgifning varande kartan öfver förstnämnda län, 31,000 kronor och för de ekonomiska kartarbetena i öfriga delar af riket 45,000 kronor, eller tillsammans 76,000 kronor, äfvensom medgifva att möjligen uppstående behållningar å båda anslagen må användas äfven till bestridande af utgifter för det topografiska kartverket.

Landtbruksingeniörer och deras biträden.

[2.] Aflöning till ytterligare en landtbruksingeniör.

Af de 20 landtbruksingeniörer, till hvilka aflöning för närvarande finnes å riksstaten anvisad, är en anställd inom Vesterbottens och Norrbottens län och en inom Vesternorrlands och Jemtlands län.

Nu hafva framställningar gjorts dels af Norrbottens läns landsting och af samma läns hushållningssällskap om beredande af medel till anställande af en landtbruksingeniör med tjenstgöring endast inom Norrbottens län, dels ock af Vesternorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott om anställande af en särskild landtbruksingeniör för detta län.

Sedan Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län afgifvit infordradt yttrande öfver de från länet gjorda framställningarna och dervid till desamma på det lifligaste förordat bifall, har landtbruksstyrelsen, efter nådig remiss, den 16 december 1891 deröfver afgifvit utlåtande och dervid tillika yttrat sig öfver berörda, af Vesternorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott gjorda, omedelbart till styrelsen insända framställning.

I detta utlåtande anför styrelsen vidkommande frågan om anställande af en landtbruksingeniör särskildt för Norrbottens län, att det visat sig, att den landtbruksingeniör, hvars tjenstgöringsdistrikt för närvarande utgjordes af Norrbottens och Vesterbottens län, på senare tiden icke medhunnit de förrättningar, hvilkas utförande åt honom uppdragits, hvaraf följden blifvit att han måst antingen anlita enskilda biträden vid utförandet af undersökningarna eller ock uppskjuta desamma till ett påföljande år. Distriktet omfattade också mer än en tredjedel af rikets hela areal och innehölle sannolikt största delen af dess vattendränkta och odlingsbara moss- och myrmarker. Till följd af den alltmera stegrade enskilda företagsamheten inom dessa län hade antalet reqvisitioner å biträde af landtbruksingeniören numera så ökats att, under det antalet af de utaf ingeniören för yttre förrättningar använda arbetsdagar år 1887 utgjort endast 75, deras antal under hvartdera af åren 1890 och 1891 uppgått till 140, hvaraf omkring hälften upptagits af förrättningar inom Norrbottens län och återstoden af förrättningar inom Vesterbottens län. Till följd af den i dessa trakter rådande korta sommaren och bristen på goda kommunikationer derstädes kunde den tid, som landtbruksingeniören i distriktet hade att använda till undersökningar på marken, icke beräknas högre än till 80 eller högst 90

dagar, och då genom de af 1891 års riksdag beslutade ändrade bestämmelser i fråga om understöd från frostförminskningsfonden större lätthet beredts för erhållande af dylikt understöd samt landtbruksingeniörens i distriktet biträde alltså efter all sannolikhet hädanefter komme att, i likhet med hvad redan för innevarande år visat sig blifva händelsen, i högre grad än hittills tagas i anspråk, framginge häraf tydligt angelägenheten deraf att hvartdera af ifrågavarande län erhölle egen landtbruksingeniör.

Beträffande den från Vesternorrlands län inkomna framställningen att detta län skulle erhålla egen landtbruksingeniör, meddelar styrelsen att den landtbruksingeniör, hvars tjenstgöringsdistrikt för närvarande utgjordes af Vesternorrlands och Jemtlands län, under år 1891 varit så upptagen af förrättningar endast inom sistnämnda län, att en extra landtbruksingeniör måst förordnas att utföra förrättningarna inom Vesternorrlands län. Deremot hade reqvisitionerna från sistberörda län ännu icke varit så talrika eller afsett så omfattande företag, att en landtbruksingeniör derigenom kunnat beredas full sysselsättning. Detta förhållande funne styrelsen likväl icke bevisa obehöfligheten deraf att en särskild landtbruksingeniör anställdes för hvartdera länet, utan endast att företagsamheten inom Vesternorrlands län ännu icke med större kraft riktat sig på uppodlingen eller torrläggningen af de vidsträckta mosstrakter, som funnes inom länet. Erfarenheten hade emellertid visat att den säkraste häfstången till jordbrukets höjande och företagsamhetens ökande hos jordbrukaren inom vårt land låge i en sakkunnig och upplysande ledning af de sträfvanden, som inom landtmännens krets nästan öfverallt inom landet numera börjat göra sig gällande, och enligt styrelsens förmenande lede det icke något tvifvel att det skulle vara en stor fördel för Vesternorrlands län i nyss antydda hänseende, om länet bereddes tillfälle att erhålla en statens landtbruksingeniör stationerad inom länet.

Då styrelsen sålunda hölle före att de två nordligaste landtbruksingeniörsdistrikten borde delas, hade styrelsen tagit i öfvervägande huruvida genom omreglering af de sydligare distrikten tillfälle kunde beredas att fylla behofvet för Vesterbottens och Vesternorrlands län att hvartdera erhålla en särskild landtbruksingeniör. Vid företagen undersökning beträffande omfattningen af den verksamhet, som under de senaste fem åren utöfvats af statens landtbruksingeniörer, hvilken undersöknings resultat inhemtades af en styrelsens utlåtande bifogad promemoria, hade det visat sig att en sådan reglering möjligen kunde ega rum, dock att derigenom icke i någon händelse mer än en landt-

bruksingeniör kunde genom sammanslagning af distrikt varda ledig att mottaga verksamhet inom annat tjenstgöringsområde än det honom för närvarande tilldelade. Styrelsen hade redan vidtagit förberedande åtgärder för vinnande af de ytterligare upplysningar, som erfordrades för att styrelsen skulle kunna framlägga förslag till en sådan förändring inom vissa af de sydligare distrikten, men då oberoende af denna undersökning det kunde anses fullt visst att icke mer än en landtbruksingeniör kunde komma att från de sydligare länen förflyttas till något af de nordligaste, ansåge styrelsen att frågan om anställande af en landtbruksingeniör i ettdera af de bägge län, som styrelsen funnit böra erhålla egen landtbruksingeniör, redan nu kunde till afgörande företagas. Vid bedömande af frågan, hvilketdera af de bägge länen först borde erhålla egen landtbruksingeniör, tvekade styrelsen icke att i detta afseende gifva företrädet åt Vesterbottens län samt förordade förty att det nordligaste landtbruksingeniörsdistriktet, som, med afseende å såväl omkrets som antalet af de derstädes under de senaste fem åren utförda förrättningar, öfverträffade det distrikt, som omfattade Vesternorrlands och Jemtlands län, blefve deladt, så att såväl Norrbottens som Vesterbottens län komme att utgöra eget landtbruksingeniörsdistrikt med station för ingeniören i det förra länet i Luleå och i det senare länet uti Umeå.

Genom hvad landtbruksstyrelsen i detta ärende anfört synes mig önskvärdheten af en delning utaf de båda nordligaste landtbruksingeniörsdistrikten vara ådagalagd; och då, på sätt styrelsen framhållit, denna delning antagligen kan genomföras utan att derför mer än en ny landtbruksingeniörstjenst behöfver inrättas, hemställer jag — med erinran att aflöningen för landtbruksingeniör utgör, förutom resekostnads- och traktamentsersättning, 2,000 kronor och kan ökas efter 5 års väl vitsordad tjenstgöring till 2,500 kronor, efter ytterligare 5 år till 3,000 kronor och efter ytterligare 5 år till 3,500 kronor, hvilka lönetillökningar utgå af sjette hufvudtitelns förslagsanslag till ålderstillägg — att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att medgifva att ytterligare en landtbruksingeniör må från och med år 1893 anställas med enahanda aflöningsförmåner, som äro nuvarande landtbruksingeniörer beviljade, samt för beredande af tillgång å härför erforderliga aflöningsmedel höja anslaget till »landtbruksingeniörer och deras biträden» från 47,500 kronor till 49,500 kronor eller med 2,000 kronor.

Befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar.

[3.] Personligt lönetillägg åt assistenten vid landtbruksakademiens agrikulturkemiska afdelning C. G. Eggertz.

På framställning af Kongl. Maj:t blef aflöningen för assistenten vid landtbruksakademiens agrikulturkemiska afdelning, förut utgående med 1,200 kronor, af Riksdagen år 1874 ökad med 300 kronor eller till 1,500 kronor. Sedan Riksdagen derefter år 1888 medgifvit att assistenten finge efter tio års väl vitsordad tjenstgöring åtnjuta ett ålderstillägg till belopp af 300 kronor att utgå af sjette hufvudtitelns anslag till ålderstillägg, förklarade Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 31 maj sistnämnda år att innehafvaren af ifrågavarande befattning, numera filosofie doktorn Carl Gustaf Eggertz vore berättigad att från och med år 1889 komma i åtnjutande af dylikt tillägg. I följd häraf åtnjuter Eggertz för närvarande en aflöning af 1,800 kronor.

Nu har uti en till landtbruksakademiens förvaltningskomité ingifven skrift af den 8 december 1891 föreståndaren för akademiens ofvannämnda afdelning, professoren L. F. Nilson, med tillkännagifvande att Eggertz nu, då tillfälle dertill yppade sig, ärnade på annat håll söka en hans framtid mera betryggande anställning än den han innehade, hemstält att, då det vore mycket att beklaga, om akademiens kemiska laboratorium skulle nödgas gå i mistning om en så framstående arbetskraft, åtgärder måtte vidtagas för Eggertz' bibehållande vid laboratoriet, i hvilket afseende professor Nilson meddelat att Eggertz förklarat sig villig att fortfarande egna akademien sin tjenst, så framt hans aflöning för framtiden kunde bestämmas till 3,000 kronor, ett belopp, som visserligen väsentligt understege hvad Eggertz nu hade utsigt att å annan ort erhålla, men med hvilket han dock förmält sig vara tillfredsställd, så vida han fortfarande finge egna sig åt samma verksamhet som hittills. Till stöd för denna hemställan har professor Nilson anfört att Eggertz med en flit, en skicklighet, en samvetsgrannhet och ett intresse, som vore öfver allt beröm, deltagit i de löpande göromålen vid akademiens kemiska laboratorium och, bland annat, på grund af sjelfständig undersökning öfver mullämnena i åker- och mossjord offentliggjort ett arbete, som för alla tider förblefve grundläggande inom detta svårutredda område, samt att han ända från laboratoriets reorganisation varit detsamma till oskattbar nytta.

Med anledning häraf har uti underdånig skrifvelse den 14 decem-

ber nästlidna år landtbruksakademien, jemte anmälan att Eggertz den 21 september 1877 anställdes såsom assistent vid akademiens kemiska laboratorium och med förklarande att akademien till fullo instämde i de af professor Nilson gjorda uttalanden beträffande såväl det synnerligen berömvärda sätt, hvarpå Eggertz fullgjort sina tjensteåliggganden, som ock den framstående duglighet och utpräglade begåfning på åkerbrukskemiens och agronomiens områden, på hvilka han genom sin verksamhet och sina offentliggjorda skrifter aflagt öfvertygande prof, vidare anfört att Eggertz, som under de senaste åren haft sig anförtrodd ledningen af de utaf akademien med understöd af statsmedel anordnade mosskulturförsök i olika delar af landet, äfven härvid ådagalagt stor skicklighet äfvensom förmåga att hos de landtmän, med hvilka han för fullgörandet af detta värf kommit i beröring, väcka förtroende och intresse samt att vid sådant förhållande hans afskedstagande, hvilket i betraktande af de synnerligt små löneförmåner, hvaraf han under sin långa tjenstetid varit i åtnjutande, icke kunde väcka förvåning, skulle för akademien och den institution, det kemiska laboratoriet, han så nitiskt tjenat, innebära en mycket svår förlust, så mycket svårare som arbetena vid nämnda laboratorium på den senaste tiden och särskildt efter inrättandet derstädes af en försöksgård för växtkultur så betydligt tillvuxit i omfattning, att de med nu tillgängliga arbetskrafter endast med största svårighet kunde medhinnas och icke utan tillökning af dessa kunde utsträckas till det omfång, som vore önskligt och vid institutionens anläggning afsetts. I sjelfva verket skulle redan vid den nuvarande omfattningen af laboratoriets verksamhet de befintliga arbetskrafterna vara alldeles otillräckliga, derest icke laboratoriets tjenstemän genom långvarig handläggning af der förekommande arbeten vunnit nödig erfarenhet, insigt och färdighet, och det vore tydligt att lång tid måste förgå, innan en ny, yngre och ovan kemist hunne inöfvas för att kunna ersätta den bepröfvade och utmärkta arbetskraft, hvaröfver laboratoriet nu förfogade. Akademien ansåge sig dessutom böra framhålla att, då verkligt framstående vetenskapliga förmågor alltid vore sällsynta, framför allt på ett område sådant som åkerbrukskemiens, der i vårt land förhållandena i ekonomiskt hänseende för dess idkare hittills icke varit synnerligen lockande, det vore så mycket angelägnare att, då en dylik vetenskapsidkare med särskild begåfning i nu ifrågavarande riktning, i trots af missgynnande omständigheter, lyckats kämpa sig fram till en i vetenskapliga kretsar ansedd ställning, samhället genom lämpligt och i tid meddeladt understöd satte honom i stånd att på den plats, der hans särskilda utbildning och arbetskraft kunde bäst

göra sig gällande, verka till det allmännas gagn. Akademien kunde derför icke annat än på det lifligaste instämma i den af professor Nilson uttryckta önskan att åtgärder måtte vidtagas för att möjliggöra Eggertz' fortfarande anställning vid akademiens kemiska laboratorium. Men då akademiens egna tillgångar icke medgåfve henne att härutinnan något åtgöra, funne akademien, som ansåge det lämpligast att den löneförbättring, som kunde ifrågakomma, gjordes personlig för Eggertz, hvarigenom den tillika erhölle karakteren af en välförtjent belöning för nitisk och trogen tjenst samt framstående vetenskaplig verksamhet, sig böra i underdånighet hemställa att Kongl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder för att bereda Eggertz ett personligt årligt lönetillskott af 1,200 kronor att utgå från och med början af år 1892, så länge han qvarstode i sin nuvarande befattning.

Med afseende å fördelarne för det allmänna af att en så framstående vetenskapsidkare, som Eggertz visat sig vara, må kunna bibehållas vid akademiens kemiska laboratorium och då det aflöningsbelopp, som Eggertz, i händelse den ifrågasatta löneförbättringen honom beviljas, skulle komma att åtnjuta, eller 3,000 kronor, icke kan, då hänsyn tages till de utmärkta vitsord, som om hans verksamhet lemnats, anses oskäligt, tvekar jag icke att förorda att åt honom beviljas det föreslagna lönetillskottet, hvilket torde böra utgå från samma anslag, från hvilket Eggertz' nuvarande aflöning utom ålderstillägget utgår, eller det å sjette hufvudtiteln uppförda anslaget till befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar, hvilket icke i följd deraf behöfver höjas. Jag hemställer alltså att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva

att assistenten vid landtbruksakademiens agrikulturkemiska afdelning Carl Gustaf Eggertz må ega att, så länge han vid denna befattning qvarstår, från anslaget till »befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar» åtnjuta ett personligt lönetillägg af 1,200 kronor årligen.

Skiften och afvittringar.

[4.] Höjning i årsarfvodet för styresmannen för storskiftesverket m. m.

I underdånig skrifvelse den 16 november 1891 har landtmäteristyrelsen beräknat kostnaderna för storskiftes- och afvittringsverken för år 1893 sålunda:

för Kopparbergs	län till	20,000	kronor,
» Vesterbottens	» »	14,500	»
» Norrbottens	» »	50,000	»
	eller tillhopa till	84,500	kronor.

Då, enligt hvad styrelsen tillika anmält, den vid innevarande års slut påräkneliga behållningen å anslagen till skiften och afvittringar tillika med 1893 års ordinarie anslag till samma ändamål blifver tillräcklig för fyllande af anslagsbehofvet för sistnämnda år, behöfver något extra anslag för storskiftes- och afvittringsarbetenas fullföljande under år 1893 icke af Riksdagen äskas.

Deremot och i enlighet med hvad landtmäteristyrelsen föreslagit, hemställer jag, på det att styresmannen vid storskiftesverket i Kopparbergs län samt storskiftes- och afvittringslandtmätarne äfvensom föredraganden af afvittringsärendena i Norrbottens län må för år 1893 komma i åtnjutande af samma aflöningsförmåner, som hittills varit dem beviljade, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för år 1893 bevilja förhöjning i styresmannens för storskiftesverket i Kopparbergs län årsarfvode med 400 kronor; att medgifva att de belopp, hvarmed inkomsterna af tjensten under år 1893 för afvittringslandtmätare i Vesterbottens och Norrbottens län samt storskifteslandtmätare i Kopparbergs län kunna komma att understiga 2,500 kronor för dem, som tillhöra första lönegraden, och 3,000 kronor för dem, som på grund af ålder i tjensten åtnjuta arfvodesförhöjning, må desse tjenstemän godtgöras af anslagen till storskiftes- och afvittringsverken; och att för år 1893 åt föredraganden af afvittringsärendena i Norrbottens län samt till skrifbiträde åt honom bevilja en tillökning af 400 kronor i det åt honom anslagna belopp.

Öfriga ordinarie anslag.

Beträffande öfriga ordinarie anslag, som i riksstaten för innevarande år finnas å sjette hufvudtiteln uppförda, har jag icke att föreslå någon annan ändring, än att förslagsanslaget till

Skrifmaterialier och expenser, ved m. m.

[5.] Skrifmaterialier m. m. för jemnande af hufvudtitelns slutsumma ökas med 746 kronor eller från 117,795 kronor till 118,541 kronor.

Sedan departementschefen sålunda genomgått de i riksstaten för innevarande år uppförda ordinarie anslagstitlar, i afseende å hvilka någon förändring borde ifrågasättas, yttrade departementschefen vidare beträffande

Statens jernvägstrafik.

[6.] Löneförbättring åt banvakterne.

Enligt gällande aflöningsreglemente för embets- och tjenstemän samt betjente vid statens jernvägstrafik utgår aflöningen till banvakter inom följande i reglementet upptagna löneklasser, nemligen

25:e	klassen	med	årligt	arfvodesbelopp	af	240 kronor,
24:e	»	»	»	»	»	300 »
23:e	»	»	»	»	»	360 »
22:a	»	»	»	»	»	420 »
21:a	»	»	»	»	»	480 »
20:e	»	»	»	»	»	540 »

Dessutom åtnjuta banvakterne fri bostad eller inqvarteringsersättning, äfvensom beklädnadsersättning med 8 kronor i månaden.

Nu hafva uti en till Kongl. Maj:t ingifven skrift fem banvakter, med förmälan att de dertill blifvit af sina kamrater utsedde, anhållit att banvakterne måtte i aflöningshänseende blifva likställde med stationskarlarne, för hvilka enligt aflöningsreglementet den högsta aflöningen utgör 660 kronor (18:e löneklassen).

Till stöd för denna anhållan hafva sökandena anfört att under de senare åren lefnadskostnaderna så fördyrats, att banvakterne, hvilka till största delen vore familjefäder, för närvarande icke hade sådan inkomst, som för deras och deras familjers nödtorftiga uppehälle oundgängligen fordrades; att utsigt till befordran till högre tjenstegrad och dermed förbättrade lönevilkor icke vore för dem att påräkna; att, enär pension utbetalades med en viss procent af lönen och en banvakt, som hunnit pensionsåldern, i de flesta fall vore utarbetad och föga kunde bidraga till sitt uppehälle, den enligt nu gällande löneförhållanden utgående pensionen för dem, men i synnerhet för deras enkor, blefve alldeles otillräcklig; samt att banvakternes dagliga tjenstgöringstid vore längre och sjelfva tjenstebefattningen betydligt mera ansträngande än stationskarlarnes och dessutom minst lika maktpåliggande, emedan på banvakternes påpasslighet, omtanke och duglighet tågens säkerhet å linien i hög grad berodde.

Till följd af härå erhållen nådig remiss har jernvägsstyrelsen den 10 december 1891 afgifvit underdånigt utlåtande och deruti erinrat att styrelsen redan vid afgifvande af sitt förslag till arfvodesstat för år 1890 ansett det högsta banvakterna tillkommande aflöningsbelopp vara i följd af ökade lefnadskostnader för lågt och derföre gjort framställning om beredande af en tillfällig löneförbättring åt banvakterne vid vissa delar af statsbanorna, der lefnadskostnaderna vore högre än vanligt, men att Kongl. Maj:t funnit den då gjorda framställningen icke till någon åtgärd föranleda. Med erinran att det då väckta förslaget afsett ett tillskott af 60 kronor för hvarje banvakt, som deraf komme i åtnjutande, hvarigenom högsta aflöningen skulle komma att uppgå till 600 kronor (motsvarande 19:e löneklassen), har i det nu afgifna utlåtandet styrelsen, som funnit den nu gjorda framställningen mycket behjertansvärd, då lefnadskostnaderna, sedan det förra förslaget väcktes, ytterligare stegrats, och som ansett vidtagandet af åtgärder för förbättrande af den svagast aflönade personalens löneförmåner icke böra uppskjutas i afbidan på den revision af aflöningsreglementet, hvartill styrelsen vore betänkt på att uppgöra förslag, hemstält att Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta proposition derom att aflöningsreglementet måtte sålunda ändras, att arfvoden inom 19:e löneklassen med årligt belopp af 600 kronor kunde banvakter tilldelas.

En förbättring af banvakternes aflöningsförmåner synes verkligen vara af omständigheterna påkallad. Särskildt är detta fallet i fråga om banvakterne å de nordligaste banlinierna, der lefnadsvilkoren äro ogynsammare än eljest till följd af högre pris å lifsförnödenheter och klimatiska förhållanden, hvilka icke blott försvåra tjenstgöringen, utan äfven orsaka att banvakterne icke kunna hemta något nämnvärdt bidrag till sitt uppehälle af de små planteringsland, som, der omständigheterna sådant medgifvit, lagts till deras bostäder. Och då jag, lika med jernvägsstyrelsen, anser den nu väckta frågan icke böra undanskjutas, till dess en fullständig revision af aflöningsreglementet hinner genomföras, samt jernvägsstyrelsens förslag rörande löneförbättringens belopp synes mig skäligt, hemställer jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva

att banvakt vid statens jernvägstrafik må kunna uppflyttas i 19:e löneklassen enligt gällande aflöningsreglemente för embets- och tjenstemän samt betjente vid statens jernvägstrafik med årligt arfvodesbelopp af 600 kronor.

Patentbyrån.

[7.] Angående disposition af patent- och varumärkesafgifter.

Denna byrå, som tillförene utgjort en särskild afdelning af kommerskollegium, har med innevarande års början i följd af kollegii förändrade organisation blifvit ett sjelfständigt embetsverk, lydande omedelbart under Kongl. Maj:t.

Beträffande byråns ekonomiska förhållanden under år 1891 har dess chef uti en till mig öfverlemnad promemoria meddelat att byråns inkomster under nämnda år utgjort:

afgifter för 941 patentansökningar (deraf 4 obetalda)	kronor	46,850: —
årsafgifter för patent	»	45,415: —
afgifter för 209 registreringsansökningar	»	8,360: —
för försålda publikationer	»	776: 25
summa	kronor	101,401: 25

samt att byråns utgifter, hvilka dock, då räkenskaperna ännu icke vore afslutade, ej kunde med full noggrannhet uppgifvas, under samma år uppgått till 80,614 kronor 75 öre, af hvilket belopp de vigtigaste posterna utgjorts af aflöningar och arfvoden 33,712 kronor 49 öre, byråns publikationer 25,952 kronor 81 öre, återställda patent- och registreringsafgifter 6,545 kronor, utgifter för byråns bibliotek 2,561 kronor 22 öre, renskrifning 1,750 kronor, bidrag till upprätthållande af patentunionens internationela byrå i Bern 1,509 kronor 12 öre samt hyra för byråns lokal 4,000 kronor.

För år 1890 belöpte sig patentbyråns inkomster till 92,423 kronor 34 öre och dess utgifter till 82,499 kronor 83 öre. Antalet patentansökningar år 1890 utgjorde 873, antalet registreringsansökningar 217. Årsafgifter för patent samma år uppgingo sammanräknade till 37,985 kronor.

Medan byråns inkomster sålunda under sistlidna år ökats med omkring 9,000 kronor, hafva dess utgifter under samma år utgjort omkring 2,000 kronor mindre än under år 1890.

I likhet med hvad för innevarande år är bestämdt, tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva

att afgifterna för patent och för registrering af varumärken må användas till bestridande af de utgifter, hvilka betingas af tillämpning under år 1893 af förordningen angående patent och lagen om skydd för varumärken.

Arbetareförsäkringen.

[8.] Förvaltningsbidrag åt sjukkassor m. m.

Vid hvartdera af åren 1890 och 1891 har Riksdagen afsatt ett belopp af 100,000 kronor till underlättande af åtgärder för arbetares olycksfallsförsäkring och sjukkassors bildande, och enligt dess underdåniga skrifvelse den 13 maj 1891 (n:o 85) har Riksdagen medgifvit att Kongl. Maj:t må för år 1892 använda det för nämnda ändamål afsatta belopp, i mån af behof, dels till förvaltningsbidrag åt sjukkassor under vissa af Riksdagen angifna vilkor, dels ock till utarbetande och offentliggörande genom försäkringsinspektörens försorg af årsredogörelse för sjukkasseväsendet i riket.

Med erinran att Kongl. Maj:t den 30 oktober nästlidna år godkänt den af Riksdagen samma år för dess del antagna lag om sjukkassor, får jag, som anser lämpligt att af uppkommande öfverskott vid statsregleringen till förenämnda ändamål afsättes enahanda belopp som hvarje af de två sista åren eller 100,000 kronor, hemställa att, då ett sådant medgifvande, som Riksdagen för innevarande år lemnat i afseende å användningen af ifrågavarande redan afsatta medel, bör äfven för år 1893 af Riksdagen äskas, Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen medgifva

att Kongl. Maj:t må för år 1893 använda de till underlättande af åtgärder för arbetares olycksfallsförsäkring och sjukkassors bildande afsatta belopp, i mån af behof, dels till förvaltningsbidrag åt sjukkassor under enahanda vilkor, som i Riksdagens underdåniga skrifvelse den 13 maj 1891 (N:o 85) äro angifna, dels ock till utarbetande och offentliggörande genom försäkringsinspektörens försorg af årsredogörelse för sjukkasseväsendet i riket.

Vidare anförde departementschefen:

Sjette hufvudtitelns ordinarie anslag uppgå för innevarande år till ..... kr. 4,800,866: —

Vid bifall till de af mig framstälda förslag om höjning i anslagen:

till landtbruksingeniörer och deras biträden med ..... kr. 2,000: —

» skrifmaterialier och expenser, ved m. m. » 746: —

skulle de ordinarie anslagen höjas med ..... kr. 2,746: —

eller till ..... kr. 4,803,612: —

Extra anslag.

I fråga om de anslag på extra stat, som kunde erfordras utöfver de redan omförmälda anslagen, 76,000 kronor, till rikets ekonomiska kartverk, anförde departementschefen beträffande

Civildepartementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli.

[9.] Kontroll å försäkringsanstalterna.

Det anslag, som Riksdagen sedan flera år tillbaka årligen plägat på extra stat bevilja för handhafvande af kontroll å försäkringsanstalterna, är till oförminskadt belopp behöfligt jemväl för år 1893, och jag hemställer derföre att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, för handhafvande af *kontroll å försäkringsanstalterna*, för år 1893 på extra stat anvisa till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 4,500 kronor.

Öfverståthållareembetet.

[10.] Utgifvande af polisunderrättelser.

Under en följd af år har Riksdagen på extra stat anvisat ett anslag af 15,000 kronor för utgifvande af tidningen »Polisunderrättelser».

Med anmälan att öfverståthållareembetet i underdånig skrifvelse den 12 oktober 1891 gjort framställning om proposition till Riksdagen angående beviljande jemväl för år 1893 af ett anslag för nämnda ändamål till oförändradt belopp, tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för år 1893, till utgifvande under samma år af *»Polisunderrättelser»*, på extra stat anvisa 15,000 kronor.

Landsstaterna i länen.

[11.] Särskild polisstyrka på landet.

Sedan Riksdagen år 1875, med anledning af särskilda inom Riksdagen väckta motioner, för hvartdera af åren 1875 och 1876 till Kongl. Maj:ts förfogande anvisat ett extra anslag af 20,000 kronor, att i mån af behof användas till aflöning och underhåll af särskild polisstyrka på

landet, äfvensom till belöningar för gröfre brotts upptäckande samt förbrytares efterspanande eller gripande, har Riksdagen årligen, till följd af derom utaf Kongl. Maj:t gjorda framställningar, för nämnda ändamål anvisat ett extra anslag, som under åren 1877—1882 utgjort 40,000 kronor, men från och med år 1883 höjts till 50,000 kronor, med hvilket belopp anslaget allt sedermera utgått.

Efter det sistnämnda förhöjning i anslaget beviljats, behöfde under de närmast derefter följande åren icke hela det anvisade anslagsbeloppet tagas i anspråk. Men under de senare åren hafva framställningar från länsstyrelserna gjorts om delaktighet af omförmälda anslag till så stor omfattning, att de begärda bidragen icke obetydligt öfverstigit den årliga anslagssumman. Sålunda hafva för år 1889 begärts öfver 54,000 kronor samt för hvartdera af åren 1890 och 1891 omkring 65,000 kronor. Vid föredragning den 5 december 1890 af Kongl. Maj:ts befallningshafvandes framställningar om bidrag för år 1891 från ifrågavarande anslag, beslöt derföre Kongl. Maj:t, på sätt jag till statsrådsprotokollet den 12 januari 1891 erinrade, att anbefalla Sine befallningshafvande i länen att tillse, hvilka inskränkningar i omkostnaderna för polisbevakningen skäligen kunde göras, och särskildt att erinra kommuner eller enskilde, hvilka kunde hafva intresse af fortfarande extra polisbevakning, om behöfligheten af att de sjelfve till kostnaderna derför bidroge, äfvensom att inkomma med upplysningar om de åtgärder, som i nämnda afseenden vidtagits, och hvilka minskningar i utgifterna, som i anledning deraf kunde vara att för år 1892 förvänta.

Af hvad Kongl. Maj:ts befallningshafvande till svar härå meddelat och anfört framgår att i nästan alla rikets län bidrag från kommuner och enskilde till ganska väsentliga belopp lemnats samt att bidrag af statsmedel i allmänhet icke gifvits till uppehållande af mera ständig extra polisbevakning, med mindre än att kommuner, bolag eller enskilde deltagit i kostnaderna härför med ungefärligen enahanda belopp, som af statsmedel lemnats. Sådant oaktadt hafva icke få ansökningar om bidrag från statsanslaget måst af Kongl. Maj:ts befallningshafvande på grund af bristande tillgångar lemnas utan afseende, ehuru behofvet af den ifrågasatta polisbevakningen varit påtagligt. Kongl. Maj:ts befallningshafvande hafva derför i allmänhet förklarat sig icke kunna föreslå några afsevärda nedsättningar i de från statsanslaget för ändamålet förut anvisade belopp, utan hafva fastmer betonat att de hittills beviljade bidragen vore synnerligen knappt tilltagna. Också uppgingo

de af Kongl. Maj:ts befallningshafvande för år 1892 begärda bidrag för meranämnda ändamål till 61,975 kronor.

Då af hvad sålunda förekommit framgår att en väsentlig förhöjning af ifrågavarande anslag är af omständigheterna oundgängligen påkallad, får jag hemställa att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1893 ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett anslag af 65,000 kronor att användas till aflöning och underhåll af *särskild polisstyrka på landet*, der sådan kan af förhållandena påkallas, äfvensom till belöningar för gröfre brotts upptäckande samt förbrytares efterspanande eller gripande.

Om detta bifalles, lärer Kongl. Maj:t, såsom förut skett, vilja förständiga vederbörande länsstyrelser att, hvad beträffar anslagets användande till särskild polisstyrka på landet, bidrag företrädesvis böra tilldelas kommuner, hvilka sjelfva vilja lemna motsvarande tillskott, eller der landsting eller enskilde äro villige att för ändamålet bidraga, samt att undantag härifrån endast må medgifvas i särskilda fall, då behofvet af förstärkt polisuppsigt finnes oafvisligt och annat bidrag till bestridande af kostnaderna derför icke kan erhållas.

[12.] Arfvoden åt lappfogdar m. m.

För hvartdera af åren 1891 och 1892 har uppå Kongl. Maj:ts framställning Riksdagen beviljat ett extra anslag af 10,000 kronor till ersättning för juridiskt biträde åt de svenske lapparne i Norge samt till lappfogdar och lappförmän.

Då anslag för ifrågavarande ändamål äfven för år 1893 lärer vara behöfligt till oförminskadt belopp, tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, till ersättning för *juridiskt biträde åt de svenske lapparne i Norge* samt till *lappfogdar* och *lappförmän*, på extra stat för år 1893 anvisa 10,000 kronor.

Väg- och vattenbyggnadsstaten.

[13.] Undersökningar af hamnar m. m.

Uppå framställning af Kongl. Maj:t har Riksdagen för innevarande år å extra stat beviljat ett anslag af 5,000 kronor till undersökningar af mindre hamnar och farleder.

Med anmälan att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i underdånig skrifvelse den 11 november 1891 hemstält om beviljande för ändamålet af ett anslag till nämnda belopp jemväl för år 1893 samt med hänvisning till

hvad af mig till statsrådsprotokollet den 12 januari 1891 i ämnet yttrades, tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att jemväl för år 1893 på extra stat anvisa, *till undersökningar af mindre hamnar och farleder*, ett anslag af 5,000 kronor.

Undervisningsanstalter för jordbruk och landtmannanäringar.

[14.] Aflöningar m. m. vid Ultuna landtbruksinstitut.

Med anledning af Kongl. Maj:ts hos Riksdagen sistlidna år gjorda framställning om förändrad organisation af landtbruksinstitutet vid Ultuna beslöt Riksdagen under vissa förutsättningar, bland annat, att, med godkännande af en för nämnda institut uppgjord stat, slutande å 49,000 kronor, bibehålla det å sjette hufvudtiteln under denna anslagstitel uppförda ordinarie anslag till institutet vid oförändradt belopp, 20,000 kronor, samt på extra stat för innevarande år anvisa för aflöningar och öfriga institutets utgifter 29,000 kronor.

Sedan Kongl. Maj:t den 6 augusti 1891 godkänt Riksdagens i ämnet fattade beslut i hvad det afveke från Kongl. Maj:ts proposition, hafva åtgärder vidtagits, på det att institutets förändrade organisation må kunna träda i kraft den 1 nästkommande november efter innevarande läsårs utgång.

Då det icke torde böra ifrågasättas att förr, än någon tids erfarenhet vunnits om lämpligheten af institutets nya organisation, förhöja det ordinarie anslaget till institutet, får jag, med erinran att lärarebefattningarna vid det ombildade läroverket tillsvidare skola allenast på förordnande tillsättas, i underdånighet tillstyrka, med anledning jemväl af hvad landtbruksstyrelsen i underdånig skrifvelse den 26 oktober 1891 hemstält, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1893 anvisa, *till aflöningar och öfriga utgifter vid Ultuna landtbruksinstitut*, 29,000 kronor.

[15.] Byggnader m. m. vid Ultuna.

Med anledning af en utaf Kongl. Maj:t i ämnet gjord framställning beslöt Riksdagen år 1891 att till bestridande af kostnader för nya byggnader vid Ultuna landtbruksinstitut och jordegendom, inköp af en äldre byggnad, reparation och förändring af såväl denna som andra äldre byggnader äfvensom kreatursstammens tillökning och förbättrande, allt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 12 januari 1891 angifna grunder med vissa af Riksdagen ifrågasatta förändringar, bevilja ett sammanlagdt belopp af 68,000

kronor samt deraf på extra stat för år 1892 anvisa till Kongl. Maj:ts förfogande 30,000 kronor.

Rörande användningen af det för innevarande år sålunda anvisade anslaget har styrelsen för institutet afgifvit förslag, hvilket, sedan landtbruksstyrelsen på grund af nådig remiss deröfver sig yttrat, är på Kongl. Maj:ts pröfning beroende.

I enlighet med den af mig till nyssnämnda statsrådsprotokoll yttrade åsigt att hvad af det för ifrågavarande ändamål erforderliga anslagsbeloppet icke behöfde anvisas redan för innevarande år lämpligen kunde fördelas till utgående under åren 1893 och 1894, tillstyrker jag nu att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att af det utaf Riksdagen år 1891 till bestridande af kostnader för *nya byggnader vid Ultuna landtbruksinstitut och jordegendom m. m.* beviljade anslag, 68,000 kronor, å extra stat för år 1893 anvisa 19,000 kronor.

[16.] Byggnadsarbeten m. m. vid Alnarp.

Till bestridande af kostnaderna för vissa i statsrådsprotokollet öfver civilärenden för den 12 januari 1891 upptagna byggnadsarbeten och ny värmeledning vid Alnarp samt anskaffning af inventarier och möbler beviljade Riksdagen år 1891, med bifall till en af Kongl. Maj:t derom gjord framställning, 67,425 kronor samt anvisade deraf på extra stat för innevarande år 38,000 kronor.

Rörande det återstående anslagsbeloppet, 29,425 kronor, antydde jag till nämnda statsrådsprotokoll att detsamma syntes kunna fördelas till utgående under åren 1893 och 1894; och då detta synes kunna ske till ungefär hälften deraf för hvartdera året, tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att af det utaf Riksdagen år 1891 till bestridande af kostnaderna för *byggnadsarbeten och ny värmeledning vid Alnarp m. m.* beviljade anslag, 67,425 kronor, på extra stat för år 1893 anvisa 15,000 kronor.

[17.] Högre mejeriundervisning vid Alnarp.

I mitt anförande till statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 12 januari 1891 yttrade jag vid behandlingen af frågan om en förändrad organisation af Ultuna landtbruksinstitut att enligt min åsigt den högre mejeriundervisningen borde uteslutande förläggas till Alnarp, och då det vore af stor vigt att för denna undervisning funnes att tillgå ett fullt tidsenligt mejeri, hemstälde jag tillika att bland anslag till nybyggnadsarbeten vid Alnarp, att af Riksdagen begäras, äfven borde upptagas ett belopp för en ny mejeribyggnad derstädes. Sedan Riksdagen beviljat det af Kongl. Maj:t i enlighet med min hemställan äskade anslag för bygg-

nadsarbeten m. m. vid Alnarp, torde den högre mejeriskolan derstädes i sitt utvidgade skick kunna under år 1893 börja sin verksamhet.

Ehuru kostnaderna för denna skola ännu icke kunna tillförlitligen beräknas, torde det dock vara visst att desamma icke komma att understiga det belopp, som hittills utgått för den högre mejeriundervisningen vid båda landtbruksinstituten, eller 10,000 kronor, och detta belopp har också landtbruksstyrelsen i underdånig skrifvelse den 29 september nästlidna år ansett vara erforderligt.

På grund häraf hemställer jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, *för anordnande af högre undervisning i mejerihushållning vid Alnarps landtbruksinstitut*, för år 1893 anvisa å extra stat ett anslag af 10,000 kronor.

Befrämjande i allmänhet af jordbruk och landtmannanäringar.

Sedan landtbruksstyrelsen uti underdånig skrifvelse den 29 september 1891 hemstält att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för år 1893 bevilja såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för allmänna landtbruksmöten samt till prisbelöningar vid dylika möten för husdjur, redskap och maskiner samt ladugårdsprodukter, sädesslag och andra jordbruksalster samma belopp, som sedan åtskilliga år tillbaka plägat af Riksdagen dertill anvisas, eller 5,000 kronor till det förra ändamålet och 10,000 kronor till det senare, har bestyrelsen för det adertonde allmänna svenska landtbruksmötet, som är afsedt att hållas i Malmö år 1896, uti en till Kongl. Maj:t ingifven skrift gjort framställning om förhöjning af berörda anslagsbelopp. Bestyrelsen framhåller i denna skrift, hurusom från den tid för snart femtio år sedan, då de allmänna svenska landtbruksmötena togo sin början, jordbruk och boskapsskötsel utvecklat sig derhän att vårt land i dessa afseenden kunde anses jemnbördigt med de mera framstående länderna i Europa, men att berörda landtbruksmöten också i samma mån blifvit mera omfattande och på grund deraf äfven ställde ständigt växande anspråk på omtanke och penningemedel. Sålunda hade, under det att omkostnaderna för det 1881 i Malmö hållna mötet, de utdelade prisen oberäknade, uppgått till 122,463 kronor 27 öre, omkostnaderna för ett dylikt möte fem år derefter stigit till 221,400 kronor 99 öre, och om än utgifterna vid 1891 års landt-

bruksmöte i Göteborg, antagligen på grund af billigare byggnadsförhållanden, stannat vid 206,605 kronor 50 öre, betecknade detta i allt fall en högst betydlig stegring af omkostnaderna, hvilken stegring ytterligare framträdde deruti att, medan i Malmö år 1881 kunnat i pris utdelas 64,186 kronor 44 öre, det utdelade prisbeloppet 1891 nedgått till 50,000 kronor. En dylik inskränkning af prisen på grund af andra omkostnaders tillväxt vore så mycket mer att beklaga, som i sammanhang med de allt dyrbarare och mångsidigare utställningsföremålen samt de stegrade omkostnaderna och risken vid deras utställande dessa pris i stället ovilkorligen borde höjas, och det kunde ej förnekas att ett inom flera afdelningar förminskadt deltagande uti 1891 års utställning i Göteborg måste tillskrifvas de alltför knappt tilltagna prisen, hvilka icke ansetts uppväga den särskildt med utställning af dyrbara afvelsdjur förenade risken. Om man än kunde beräkna att det stigande intresset för dessa möten med deras utställningar i förening med växande folkmängd och lättare kommunikationer skulle öka de besökandes antal och dermed äfven inträdesafgifternas belopp, vore dock denna tillökning i mötenas inkomst alltför vexlande och beroende på en mängd tillfälliga omständigheter, såsom mötesplatsens läge, väderlekens beskaffenhet m. m., för att kunna såsom en säkert stigande tillgång påräknas. Åfven de tillskott till kostnaderna för mötena, som plägade påräknas från det eller de hushållningssällskap, inom hvilkas områden mötet hölles, vore jemförelsevis osäkra, såsom beroende så väl af sällskapens mycket olika tillgångar, som ock af de förpligtelser, desamma uti sin årliga budget åtagit sig, hvadan någon stegring uti inkomster från detta håll, åtminstone i de flesta fall, icke vore att emotse. Enär således ökade inkomster från andra håll icke med någon säkerhet kunde beredas, men utgifterna otvifvelaktigt för hvarje möte komme att stiga, dels genom penningevärdets fallande, dels emedan anspråken på plats och utstyrsel blefve allt större, i följd hvaraf alla slags anordningar, byggnader, hyror, arbete m. m. blefve allt dyrare, dels ock emedan prisens antal i sammanhang med utställningarnes tillväxt i utsträckning och värde otvifvelaktigt måste ökas, så syntes anledning icke saknas att för utjemnande af dessa svårigheter påkalla statens biträde, då å ena sidan betydelsen för landet af dessa möten väl måste anses höjd öfver allt tvifvel och å andra sidan det svårligen kunde begäras att de enskilda personer, som åtoge sig omsorgen om ett mötes ordnande, skulle utsätta sig för den med detsamma förenade ekonomiska risk.

På grund häraf och med erinran att tillförene på framställning af

bestyrelsen för det femtonde allmänna svenska landtbruksmötet anslaget till dessa möten blifvit förhöjdt, har bestyrelsen anhållit att Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen göra framställning om beviljande af en årlig förhöjning af 5,000 kronor i de till pris och anordningar vid de allmänna svenska landtbruksmötena utgående årliga anslag och att denna förhöjning måtte taga sin början med år 1892.

Vid bestyrelsens skrift är fogadt ett förslag rörande inkomster och utgifter vid det blifvande mötet i Malmö, enligt hvilket förslag inkomsterna beräknats på följande sätt:

statsanslag, deruti inberäknadt den af bestyrelsen ifrågasatta förhöjningen af 5,000 kronor under 5 år	kr.	100,000: —
anslag af Malmöhus läns hushållningssällskap	»	50,000: —
» af Malmö stad	»	25,000: —
räntor	»	8,000: —
inträdesafgifter m. m.	»	100,000: —
försålda effekter m. m.	»	7,000: —
summa	kr.	290,000: —

Utgifterna äro i samma förslag beräknade sålunda:

pris (landtbruksakademiens pris deri ej inberäknadt)	kr.	70,000: —
omkostnader	»	220,000: —
summa	kr.	290,000: —

Enligt en vid ansökningen likaledes fogad uppgift hafva vid de tre närmast föregående mötena inkomsterna af inträdesafgifter m. m. utgjort, vid mötet i Malmö år 1881 74,531 kronor 19 öre, vid mötet i Stockholm år 1886 134,771 kronor 75 öre och vid 1891 års möte i Göteborg 98,605 kronor 50 öre. Det torde härvid böra erinras att det ovanligt höga belopp, hvartill inträdesafgifterna vid 1886 års möte uppgingo, har sin förklaring deri att nämnda möte hölls i hufvudstaden, hvadan detta belopp icke kan läggas till grund för beräknandet af den sannolika storleken af denna inkomstpost vid det stundande mötet i Malmö.

Öfver denna framställning har landtbruksstyrelsen den 18 december nästlidna år afgifvit infordradt underdånigt utlåtande och dervid öfverlemnat dels bestyrkta afskrifter af särskilda till bestyrelsen från ordförandena i Kristianstads och Hallands läns hushållningssällskap inkomna skrifvelser, hvaraf framgår att några bidrag från nämnda hushållningssällskap till bestridande af kostnaderna för landtbruksmötet i Malmö icke äro att förvänta, dels ock en till landtbruksstyrelsen

ställd skrift, deruti bestyrelsen uttalat den åsigt, att af den utaf bestyrelsen begärda anslagsförhöjningen hälften borde anvisas till pris och hälften till bestridande af kostnaderna för anordnandet af mötet.

För egen del har landtbruksstyrelsen förmält att enär, emot hvad landtbruksstyrelsen vid aflåtandet af sin förstberörda skrifvelse i ämnet antagit, några bidrag till nästa landtbruksmöte, enligt hvad nu mera blifvit upplyst, icke syntes vara att från Kristianstads och Hallands läns hushållningssällskap förvänta, samt den af bestyrelsen för mötet begärda summan syntes vara lämpligen afpassad efter de behof, som dermed afsåges att fylla, landtbruksstyrelsen ansåge sig böra hemställa att Kongl. Maj:t täcktes dels för innevarande år af tillgängliga medel ställa till bestyrelsens förfogande 5,000 kronor att användas, hälften till anordnande af mötet och hälften till prisbelöningar vid samma möte, dels ock till Riksdagen göra framställning om anvisande på extra stat för år 1893 såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för allmänna landtbruksmöten 7,500 kronor samt till prisbelöningar vid allmänna landtbruksmöten för husdjur m. m. 12,500 kronor.

Hvad bestyrelsen i sin ansökning anfört synes mig, jemfördt med hvad de dervid fogade uppgifter innehålla, gifva vid handen att en förhöjning af ifrågavarande båda anslag med de af bestyrelsen ifrågasatta belopp är af behofvet påkallad, och jag anser mig derföre böra förorda en dylik förhöjning för år 1893. Deremot hemställer jag att framställningen att för ifrågavarande ändamål medel måtte jemväl för innevarande år beviljas utöfver de i riksstaten för samma år anvisade nu icke måtte föranleda till någon Kongl. Maj:ts åtgärd, helst det förhöjda belopp, som skulle belöpa på innevarande år, eller 5,000 kronor, torde, om förhållandena dertill föranleda, framdeles kunna beredas.

Jag tillstyrker alltså att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1893 anvisa

[18.] Allmänna landtbruksmöten.

såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för *allmänna landtbruksmöten* 7,500 kronor, samt

[19.] Prisbelöningar vid allmänna landtbruksmöten.

till *prisbelöningar vid sådana möten* för husdjur, redskap och maskiner samt ladugårdsprodukter, sädesslag och andra jordbruksalster 12,500 kronor.

[20.] Agrikulturkemiska stationer.

Såsom bidrag till underhåll af sju kemiska stationer för jordbrukets och näringarnas behof beviljade Riksdagen år 1891 på extra stat för innevarande år ett anslag af 4,000 kronor för hvarje station eller tillhopa 28,000 kronor. De sålunda beviljade anslagen åtnjutas af stationerna i Kalmar, Halmstad, Skara, Örebro, Vesterås, Jönköping och Hernösand.

Då jag icke har anledning att föreslå någon förändring, vare sig i beloppet af de till ofvannämnda sju stationer nu utgående anslag eller i de för anslagens åtnjutande stadgade vilkor, hemställer jag, i enlighet med hvad jemväl landtbruksstyrelsen tillstyrkt, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, såsom bidrag till underhåll af *sju kemiska stationer för jordbrukets och näringarnas behof* — inom de orter, der landsting eller hushållningssällskap, hvart för sig eller i förening, förbundit sig att upprätta laboratorium och bekosta lokal för detta jemte bostad och hyresmedel för kemist och assistent samt bekosta aflöningen till desse och laboratorietjenaren äfvensom årliga utgifterna för laboratoriets underhåll samt till inköp af böcker och inventarier för stationens behof — på extra stat för år 1893 anvisa ett anslag af 4,000 kronor för hvarje station eller tillhopa 28,000 kronor.

[21.] Frökontrollanstalter.

För innevarande år liksom för flera föregående år har Riksdagen, uppå framställning af Kongl. Maj:t, på extra stat anvisat 10,000 kronor för att under vissa vilkor användas till understöd åt frökontrollanstalter.

Det för år 1891 för detta ändamål beviljade anslaget har blifvit af Kongl. Maj:t till fullo disponeradt till understöd åt 18 dylika anstalter, hvilka dervid undfått understöd, vexlande mellan 200 kronor och 850 kronor.

Då anslag för ifrågavarande ändamål sålunda lärer vara till oförminskadt belopp behöfligt jemväl för år 1893 och jag icke anser mig böra föreslå någon förändring i de rörande anslaget hittills gällande bestämmelser, tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1893 till Kongl. Maj:ts förfogande anvisa ett anslag af 10,000 kronor, för att med högst 1,000 kronor för hvarje anstalt användas till understöd åt sådana *frökontrollanstalter*, som af landsting eller hushållningssällskap, hvart för sig eller i förening, understödjas med minst samma belopp som statsbidraget och hvilka anstalter vilja underkasta sig de vilkor och föreskrifter i afseende på analysmetoder och öfriga förhållanden, som af Kongl. Maj:t fastställas.

[22.] Elev i boskapsskötsel och mejerihushållning.

Uppå framställning af Kongl. Maj:t medgaf Riksdagen sistlidna år att det för samma år anvisade anslaget till en elev i husslöjd finge i mån af behof användas till anställande under nästlidna år af en elev i boskapsskötsel och mejerihushållning, hvarjemte på extra stat för innevarande år anvisades till utbildning af en dylik elev 1,000 kronor.

Då de skäl, hvilka föranledde Kongl. Maj:ts berörda framställning och för hvilka finnes redogjordt i statsrådsprotokollet öfver civilärenden för den 12 januari 1891, fortfarande ega giltighet, tillstyrker jag, med anmälan att landtbruksstyrelsen gjort framställning om anvisande af anslag för ändamålet jemväl för år 1893, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1893 anvisa, till utbildande af en *elev i boskapsskötsel och mejerihushållning,* 1,000 kronor.

[23.] Svenska mosskulturföreningen.

Till understöd åt svenska mosskulturföreningen har Riksdagen på extra stat beviljat för hvartdera af åren 1890 och 1891 5,000 kronor och för innevarande år 10,000 kronor. Derjemte har Kongl. Maj:t åren 1888, 1889, 1890 och 1891 såsom bidrag till utgifvande af föreningens tidskrift af tillgängliga medel anvisat, hvartdera af de två förstnämnda åren 600 kronor och hvartdera af åren 1890 och 1891 1,000 kronor. Dessutom har Riksdagen beviljat 4,000 kronor till bestridande af kostnaderna för föreningens deltagande i sjuttonde allmänna landtbruksmötets utställning i Göteborg sistlidna år.

Nu har föreningen i en till Kongl. Maj:t ingifven skrift anhållit att Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen aflåta nådig proposition om beviljande åt föreningen af ett anslag för år 1893 till belopp af 15,000 kronor.

Enligt en i ansökningen meddelad beräkning skulle föreningens utgifter under år 1893 utgöra: skuld från år 1892 2,900 kronor, tidskriftens utgifvande 7,000 kronor, postporto 600 kronor, kulturförsöksverksamheten 10,500 kronor, reseersättningar 4,500 kronor, aflöningar 10,100 kronor, inventarier och litteratur 1,000 kronor, årssammanträden och utställningar 1,000 kronor, hyror, arrenden och diverse utgifter 900 kronor. Till betäckande af dessa, till ett sammanlagdt belopp af 38,500 kronor uppgående utgifter beräknar föreningen, förutom det nu begärda statsanslaget, 15,000 kronor, andra inkomster till belopp af 22,700 kronor, hvadan för föreningen alltså vid 1893 års slut en brist af 800 kronor skulle förefinnas.

Vid jemförelse mellan de sålunda beräknade utgifterna och föreningens utgifter år 1891, enligt den för sistnämnda år antagna utgifts-

staten, visa följande utgiftsposter mera betydande höjningar, nemligen kostnaderna för tidskriftens utgifvande, som ökats med 2,000 kronor, resekostnader, som likaledes höjts med 2,000 kronor, samt aflöningar, som ökats med 4,630 kronor.

I fråga om behofvet af ökadt statsbidrag har föreningen anfört hufvudsakligen, *att* föreningen hade för afsigt att i Jönköping hyra lokal för uppställande af en föreningen tillhörig värdefull och lärorik samling af mosskulturen afseende föremål; *att* föreningen vidare, för att sätta aflägset boende, mindre bemedlade mossodlare, hvilka icke vore i tillfälle att besöka de allmänna landtbruksmötena, i stånd att bättre följa framstegen på mosskulturens område, ämnade, i den mån medel dertill blefve tillgängliga, anordna mindre utställningar vid föreningens ordinarie sommarsammanträden, hvilka hölles i skilda delar af landet; *att* föreningens försöksfält vid egendomen Flahult i Jönköpings län, hvilket fält i föreningens underdåniga framställning om statsanslag för innevarande år beräknats komma att upptaga en areal af endast 4 hektar, ökats till en areal af omkring 15 hektar; *att* föreningens kulturingeniör måst ytterligare utsträcka sina tjensteresor såväl till följd af ökadt antal reqvisitioner å hans biträde som ock för inspekterande af de kulturförsök, hvilka anordnats hos mossodlare i landets olika delar; *att* föreningen påbörjat särskilda undersökningar rörande odlingsvärdet af landets vidsträckta mossar och ämnade utsträcka dessa undersökningar till landets nordligare delar, i följd hvaraf föreningen nödgats antaga flere nya tjenstemän; *samt att* föreningens tidskrift kräfde allt större utgifter.

Landtbruksstyrelsen, som öfver ansökningen afgifvit infordradt utlåtande, har förklarat sig så mycket hellre kunna vidhålla den uppfattning om nyttan af föreningens verksamhet, hvilken styrelsen vid flere föregående tillfällen uttalat, som styrelsens chef vid en af honom nästlidna år verkställd inspektion af föreningens verksamhet funnit föreningen motsvara det förtroende, staten genom anvisande af frikostiga bidrag till understödjande af föreningen visat sig hysa för densamma. Staten syntes styrelsen icke kunna på ett mera praktiskt och framför allt billigare sätt verka för uppnående af det för hela landet vigtiga mål, som mosskulturföreningen föresatt sig att lösa, än genom att lemna understöd åt en förening, som visat sig arbeta med en sällspord energi och framgång samt äfven sjelf förfogade öfver tillgångar, vida öfverstigande de af staten begärda understöden. Någon inskränkning af föreningens verksamhet, i syfte att derigenom minska dess behof af medel, ansåge styrelsen icke böra ifrågasättas, enär detta skulle hafva till följd att,

till skada för vårt lands uppodling, tiden för uppnåendet af föreningens ändamål framflyttades samt särskildt de vid Flahult påbörjade arbetena för åstadkommande af ett försöksfält, der landets mossodlare kunde inhemta värdefulla upplysningar till ledning vid mossodlingen, icke hunne fullbordas så snart önskligt vore och förhållandena eljest medgåfve. På grund häraf och med afseende å hvad föreningen till stöd för sin framställning anfört, har styrelsen till bifall förordat denna framställning, hvarvid styrelsen såsom vilkor för åtnjutande af det begärda anslaget ansett böra föreskrifvas att det skulle åligga föreningen ej mindre att före den 1 april 1894 till Kongl. Maj:t afgifva berättelse rörande anslagets användande samt att vara underkastad inspektion från statens sida af föreningens verksamhet, än äfven att kostnadsfritt tillställa hvartdera af rikets landtbruksinstitut två exemplar samt enhvar af de med statsmedel understödda landtmanna- och landtbruksskolor ett exemplar af föreningens tidskrift för år 1893.

Ehuru föreningens verksamhet fortfarande synes vara förtjent att med statsbidrag understödjas, synas mig dock fullgiltiga skäl icke vara för handen att sätta statsbidraget högre än det belopp, Riksdagen för innevarande år såsom understöd åt föreningen beviljat, och jag tillstyrker derföre att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, till understöd åt *svenska mosskulturföreningen*, på extra stat för år 1893 anvisa ett anslag af 10,000 kronor.

Bifalles detta, lärer Kongl. Maj:t vilja angående vilkoren för anslagets åtnjutande meddela bestämmelser i det syfte, landtbruksstyrelsen föreslagit.

[24.] Geologiska undersökningarna.

Uti underdånig skrifvelse den 23 november 1891 har chefen för Sveriges geologiska undersökning afgifvit förslagsberäkning öfver de under år 1893 till fullföljande af de geologiska arbetena erforderliga medel.

Denna beräkning upptager utgifterna till 93,500 kronor.

Häraf är beräknadt för:

Aflöningen.

Löner, arfvoden samt ersättning till tillfälliga biträden . kronor 55,950.

Fältarbetena.

Rese- och traktamentsersättning, verktyg, fraktkostnad m. m. samt omkostnader för sådana resor m. m., som med bidrag af särskildt anslag utföras,..... » 20,500.

Transport kronor 76,450.

Transport kronor 76,450.

Byråafdelningen.

Inventarier, arbetsmateriel m. m. ..... » 2,000.

Biblioteket och samlingarna.

Böcker, kartor och samlingar ..... » 1,700.

Kart- och boktrycket.

Tryckning af kartor, beskrifningar och dylikt, ritning af originalkartor m. m. ..... » 12,000.

Värme och diverse utgifter.

Omkostnader ..... » 1,350.

summa kronor 93,500.

Till bestridande af utgifterna är att påräkna:

behållning af sålda kartor m. m. ..... kronor 500
bidrag från Gefleborgs läns hushållningssällskap och landsting ..... » 1,500

eller tillhopa kronor 2,000,

hvadan det belopp, som enligt förslagsberäkningen härutöfver erfordras för år 1893, utgör ..... kronor 91,500 eller 1,500 kronor mera än för innevarande år af Riksdagen anvisats.

Denna tillökning beror, enligt hvad undersökningens chef upplyst, derpå att tre geologer blifva nästkommande år berättigade att komma i åtnjutande af ökade ålderstillägg.

I mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 12 januari 1891 meddelade jag, i afseende å frågan om förändring i skalan för utgifning af vissa geologiska kartor, att de erforderliga försöksarbetena på fältet dåmera afslutats samt att de föreslagna förändringarna i afseende å karttrycket komme att tillämpas vid offentliggörandet i skalan 1 : 100,000 af den på Hallands läns hushållningssällskaps bekostnad upprättade jordartskartan öfver sällskapets område. Nu har undersökningens chef i en till mig aflemnad promemoria meddelat att i följd af oförutsedda tekniska svårigheter endast kartbladet Halmstad ännu blifvit färdigt, men att tryckningen af bladet Varberg påginge. Derjemte hade föranstaltats omfattande försök med färgläggning för hand af ett område

inom bladet Uddevalla, hvilket erbjöde särskilda olägenheter för den ifrågasatta metodens tillämpande. Dessa olägenheter syntes dock numera kunna på ett tillfredsställande sätt lösas och, derest detta visade sig vara förhållandet, funnes intet hinder för framläggande af definitivt förslag rörande ändrad utgifningsskala för rikets geologiska kartverk.

Då sålunda någon förändring i de hittills följda förslagsberäkningarna nu icke kan ifrågakomma, hemställer jag, på grund af hvad sålunda anförts, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, för fortsättande under år 1893 af de *geologiska undersökningarna* och utgifvande af derpå grundade kartor, afhandlingar och uppsatser, bevilja ett extra anslag för samma år till belopp af 91,500 kronor.

Befrämjande i allmänhet af slöjderna.

[25.] En andre instruktör i husslöjd.

Då behof af en andre instruktör i husslöjd, hvartill Riksdagen sedan många år tillbaka plägat anvisa medel, fortfarande förefinnes, tillstyrker jag, i enlighet med hvad jemväl landtbruksstyrelsen hemstält, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1893 bevilja, *till anställande af en andre instruktör i husslöjd*, 2,000 kronor.

[26.] Väfskolan i Borås.

Vidare hemställer jag, med anledning jemväl af en i ämnet gjord framställning, hvaröfver kommerskollegium afgifvit underdånigt utlåtande, att Kongl. Maj:t måtte, i likhet med hvad förut egt rum, föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1893 bevilja, såsom bidrag till upprätthållande af *väfskolan i Borås* — med vilkor att från Elfsborgs läns landsting eller eljest tillskjutes ett belopp, motsvarande minst hälften af statsanslaget — 3,800 kronor och, såsom bidrag till *aflönande af en andre lärare* vid samma skola, 1,000 kronor, under vilkor att enahanda belopp varder för ändamålet från nämnda läns landsting eller eljest tillskjutet.

[27.] Utställningen i Chicago.

I början af år 1891 ankom genom Amerikas Förenta Staters härvarande minister, å dess regerings vägnar, inbjudning till de förenade rikena Sverige och Norge att deltaga i den konst-, industri- och slöjdsamt jordbruks-, grufve- och fiskeriutställning, som till firande af fyra-

hundrade årsdagen af Amerikas upptäckt genom Christofer Columbus är afsedd att hållas i Chicago i staten Illinois från den 1 maj 1893 till sista torsdagen i oktober månad samma år.

I anledning häraf har kommerskollegium, som genom nådig remiss anbefalts att, efter vederbörandes hörande, afgifva underdånigt utlåtande i frågan, dels begärt yttranden i ärendet af landtbruksstyrelsen, landtbruksakademiens förvaltningskomité, akademien för de fria konsterna, fullmäktige i jernkontoret, styrelsen för Sveriges allmänna exportförening och styrelsen för svenska slöjdföreningen, dels anmodat öfverståthållareembetet och magistraterna i Göteborg, Malmö, Gefle, Norrköping, Borås och Eskilstuna att från handels- och sjöfartsnämnder och sådana föreningar af näringsidkare, som afsåges i 13 § af förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864, eller, der sådana föreningar icke funnes, från stadsfullmäktige infordra yttranden i ämnet, dels ock genom annons i allmänna tidningarna tillkännagifvit att den, som hade något att i saken andraga, egde att med skriftligt yttrande till kollegium inkomma. Och har kommerskollegium derefter med eget utlåtande af den 1 maj 1891 öfverlemnat ej mindre de svar, som afgifvits af ofvannämnda myndigheter, fullmäktige i jernkontoret samt styrelserna för exportföreningen och slöjdföreningen, än äfven till kollegium inkomna yttranden i ämnet från handels- och sjöfartsnämnderna i Gefle, Göteborg, Malmö, Norrköping och Stockholm, fabriksföreningarne i Eskilstuna, Norrköping och Stockholm, handtverksföreningarna i Malmö, Norrköping och Stockholm, industriföreningen i Malmö, handelsföreningen i Gefle samt stadsfullmäktige i Borås och Eskilstuna.

Bland dessa myndigheter och föreningar har ett deltagande från Sveriges sida uti ifrågavarande utställning tillstyrkts endast af handels- och sjöfartsnämnderna i Malmö och Gefle, handelsföreningen i sistnämnda stad samt fabriksföreningen i Eskilstuna, hvaremot ett dylikt deltagande afstyrkts af landtbruksstyrelsen, landtbruksakademiens förvaltningskomité, fullmäktige i jernkontoret, styrelsen för exportföreningen, styrelsen för slöjdföreningen samt handels- och sjöfartsnämnderna i Stockholm och Göteborg; varande dervid af fullmäktige i jernkontoret särskildt upplyst att, sedan fullmäktige hos flertalet af de bruksegare, som vore delaktige i kontoret, framstält förfrågan, huruvida de ansåge det vara af särskildt intresse för den svenska jernhandteringen att densamma blefve vid ifrågavarande utställning representerad och om de vore villige att dertill medverka, något intresse för deltagande i utställningen icke från de sålunda tillfrågades sida gifvit sig

tillkänna. Fabriksföreningarna i Norrköping och Stockholm, handtverksföreningarna i Malmö, Norrköping och Stockholm samt industriföreningen i Malmö hafva, utan direkt vare sig af- eller tillstyrkande, framhållit att, enligt deras åsigt, något allmännare eller lifligare deltagande i utställningen icke vore att från svenska industriidkares sida förvänta, under det att akademien för de fria konsterna samt handels- och sjöfartsnämnden i Norrköping jemte stadsfullmäktige i Borås och Eskilstuna icke yttrat sig i fråga om lämpligheten af eller utsigterna för ett deltagande i utställningen.

För egen del har kommerskollegium i sitt ofvan berörda utlåtande af den 1 maj 1891 anfört att, då af de inkomna yttrandena framginge att något deltagande uti ifrågavarande utställning från svenska industriidkares sida, åtminstone i vidsträcktare mån, icke vore att förvänta, anledning till vidtagande af några särskilda åtgärder för Sveriges deltagande i utställningen icke syntes vara för handen.

Ett nytt uppslag i denna fråga har emellertid sedermera inträffat derigenom att bestyrelsen för det allmänna möte mellan teknici och fabrikanter — som, på inbjudning af tekniska samfundet i Göteborg, hölls derstädes i augusti månad 1891 och hvarvid, enligt uppgift, infunnit sig omkring 350 ingeniörer, arkitekter och teknici inom olika områden samt fabrikanter från alla trakter af landet — uti en till Kongl. Maj:t ingifven skrift, under anförande af de skäl, som talade för önskvärdheten af vårt lands deltagande i den stundande utställningen i Chicago och af reseunderstöd af allmänna medel åt teknici för besök vid utställningen, i underdånighet framfört mötets i sådant afseende fattade resolution.

Kommerskollegium erhöll med anledning häraf befallning att dels — efter det genom öfverståthållareembetets och Kongl. Maj:ts befallningshafvandes i rikets samtliga län försorg landets näringsidkare lemnats tillfälle att före den 15 november 1891, enligt af kollegium upprättade formulär, afgifva yttrande, om och i huru vidsträckt mån de vore villige att deltaga i ifrågavarande utställning — inkomma med utlåtande och förslag, huruvida Sverige borde vid utställningen representeras, tillika med förslagsberäkning öfver statens kostnader derför, dels ock afgifva utlåtande öfver hvad i ofvanberörda framställning anförts i fråga om tilldelande af anslag åt teknici för besök vid utställningen.

Med öfverlemnande af de uppgjorda formulären anmodades härefter öfverståthållareembetet samt Kongl. Maj:ts befallningshafvande

i samtliga länen att tillställa näringsidkarne exemplar af samma formulär och att föranstalta det de å formulären afgifna yttrandena blefve af myndigheterna öfverlemnade till kollegium. Derjemte begärde kollegiet i fråga om det väckta förslaget om anvisande af anslag åt teknici för besök vid utställningen yttranden från styrelsen för svenska teknologföreningen i Stockholm, tekniska samfundet i Göteborg och skånska ingeniörsklubben i Malmö.

Kollegiet afgaf sedermera den 27 november 1891 nytt utlåtande i ärendet och öfverlemnade dervid de yttranden, som i frågan afgifvits, äfvensom ett af särskilda komiterade inom tekniska samfundet i Göteborg utarbetadt förslag i ämnet jemte förslagsritningar till den svenska utställningsbyggnaden.

För hvad i ärendet blifvit anfördt har kommerskollegium i sitt utlåtande närmare redogjort, och tillåter jag mig derur meddela hvad som synes vara af betydelse för frågans bedömande.

Beträffande först frågan, *huruvida Sverige bör vid utställningen representeras*, har *bestyrelsen för ofvannämnda möte i Göteborg* andragit att, äfven om den omedelbara, pekuniära vinsten för alla de svenske industriidkare, som komme att deltaga i utställningen, under förutsättning att staten emottoge inbjudningen dertill, ej komme att motsvara omkostnaderna derför, förefunnes dock flere industrigrenar, dels gamla, inom landet rotfästade, dels ock nya på senare åren uppblomstrande, hvilka skulle hafva en påtaglig och beaktansvärd fördel af att blifva representerade på denna utställning. Så hade exempelvis den svenska jernhandteringen haft en obestridd fördel af landets deltagande i utställningen i Philadelphia år 1876, enär amerikanarnes uppmärksamhet då först blef offentligen fästad derpå att det jern, som de dittills förskaffat sig under benämningen »norway iron», egentligen vore svenskt jern, hvilken för vårt jerns afsättning hämmande namnförvexling ännu ej vore till fullo häfd. Äfven flera andra af våra varumärken vore alldeles för litet kända bland den stora mängden af engelsk-talande folk. En jemförelsevis ny industrigren härstädes, cementtillverkningen, om hvilken England intill sistnämnda tidpunkt varit så godt som ensamt på verldsmarknaden, hade då äfven lyckats göra sig känd och deraf skördat vinst, hvilket jemväl torde vara förhållandet med flere andra industrigrenar. Den afsättning af svenska produkter, som nu vore på god väg att slå rot i Brasilien, Argentina med flera af Sydamerikas stater och för hvars utbredning i Ostindien, Japan och China med flera andra länder den svenska exportföreningen vore verksam, komme i väsentlig mån att främjas genom vårt officiela deltagande i den, efter

en storartad måttstock tillärnade Chicagoutställningen, som utan tvifvel komme att besökas af de mest framstående affärsmän och industriidkare från nyssnämnda länder. Ett afböjande svar på den från Förenta staterna gjorda inbjudningen kunde deremot med visshet sägas komma att verka hämmande på de ansträngningar, som från många håll gjordes att för svenska produkter vinna utländsk export, hvilken hämmande inverkan komme att göra sig känd icke blott på den transatlantiska marknaden utan äfven på den europeiska. Från den nyssnämnda utställningen i Philadelphia hade man haft den erfarenhet att efter densamma beställningar hit ingått på svenska varor från i grannländerna bosatta personer, hvilka besökt nämnda utställning och först der fått kunskap om att dessa varor tillverkades här i landet. Beträffande åter alster af hemslöjd, konstindustri och konst, kunde vårt land numera fördelaktigt framträda äfven vid en verldsutställning, och då verksamheten i denna riktning på mångahanda sätt börjat att kraftigt uppmuntras af staten, syntes det som om den äfven borde kunna påräkna statens hjelp för att vinna en större kundkrets och derigenom en afsättning af sina alster, hvaraf den gjort sig förtjent och hvarigenom den småningom kunde bringas att uppblomstra, hvilket allt borde anses vara ett mycket vägande skäl för statens deltagande uti den tillärnade amerikanska utställningen. Under diskussionen vid ofvannämnda möte om nu föreliggande ämne hade det betonats att, om man än ej med siffror kunde ådagalägga fördelarne af Sveriges officiela deltagande i Chicagoutställningen, vore dock dervid bundet ett stort ideelt intresse, nemligen att uppehålla den vexelverkan, som förefunnes mellan våra till Amerika öfverflyttade landsmän och fosterlandet, hvarföre staten äfven på denna grund icke ansåges kunna undandraga sin medverkan. Då den nu tillärnade utställningen komme att hållas i Chicago, hufvudorten i den stat, der våra öfverflyttade landsmän i stor mängd slagit sig ned och der de kunde räknas i hundratusenden, vore det klart att de skulle känna sig högeligen besvikne, om de ej finge se sitt gamla fosterland representeradt just der.

Tekniska samfundet i Göteborg har förordat ett deltagande från Sveriges sida i berörda utställning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med följande af ofvannämnde, inom samfundet utsedde komiterade utarbetade plan.

Beträffande Sveriges deltagande hafva bemälde komiterade anfört att Sverige redan nu hade en ganska afsevärd export på Amerika, hvilken, om Sverige uteblefve från utställningen, kunde befaras skola deraf lida menlig inverkan. Om en dag det förnämsta hindret för en

större tillökning uti vår export till Amerika, nemligen det der rådande protektionistiska tullsystemet, skulle försvinna, skulle det säkert visa sig att det varit till fördel för Sverige att hafva deltagit uti ifrågavarande utställning. Vid en utställning af den omfattning, som »the Worlds Columbian Exposition» komme att blifva, vore det af vigt att deltaga, ej blott för att blifva känd inom det land, der utställningen hölles, utan äfven för att blifva känd inom alla civiliserade länder, och om ett litet land som Sverige uteblefve, löpte det fara att blifva bortglömdt. Det tillfälle, som en större utställning erbjöde för köpare och säljare att lära känna hvarandra och inleda direkta affärsförbindelser i stället för att begagna mellanhänder, vore af stor betydelse för båda parterna. Sverige hade intresse af att, vid ett tillfälle sådant som nu erbjöde sig, visa sin kulturståndpunkt samt ådagalägga att det intoge en framstående ställning bland jordens bildade nationer och borde jemväl begagna detta tillfälle att framhålla sina naturskönheter och söka visa, hvilken angenäm vistelseort landet vore för turister, och sålunda söka leda turistströmmen hit starkare än tillförene och derigenom draga främmande kapital in i landet. I gengäld för den uppmärksamhet, som amerikanska regeringen visat, då den hitsände vår store landsman John Ericssons stoft, och den omvårdnad den amerikanska regeringen ständigt utöfvat mot dem af våra landsmän, som sökt ett hem inom dess landamären, borde Sverige nu visa Amerika den uppmärksamheten att deltaga i firandet af en amerikansk nationalfest af så ovanlig betydelse som den ifrågavarande. Sverige vore skyldigt sina i Amerika boende landsmän, som så ofta ådagalade sin kärlek till det gamla fäderneslandet, att bereda dem glädjen se den blågula flaggan svaja från de fält, der verldens alla bildade nationer stämt möte, och detta så mycket mer, som utställningen komme att hållas i en stad, hvilken mer än någon annan kunde betraktas såsom medelpunkten för de skandinaviska kolonisternas hemvist på andra sidan Atlanten. Vårt lands ingeniörer och arbetare komme utan tvifvel att i stort antal besöka Amerika under utställningstiden, då de säkerligen ej allenast ville se hvad utställningen erbjöde, utan äfven begagna tillfället att studera det amerikanska fabrikslifvet, men säkert skulle de mottagas med ofantligt mycket större välvilja, om Sverige deltoge i utställningen, än om det uteblefve.

Hvad angår formen för deltagandet hafva Tekniska samfundets komiterade ansett att utställningen borde anordnas så, att den gåfve en så fullständig bild som möjligt af vårt land, dess kulturtillstånd, naturliga hjelpkällor och några af dess vigtigaste industrigrenar. Då Sveriges

deltagande i utställningen sålunda i främsta rummet skulle vara af representativ art, borde enligt komiterades åsigt kostnaderna derför hufvudsakligen drabba staten, som sålunda borde öfvertaga hela transporten af utställningsgodset och detsammas uppsättning å utställningsfältet och slutligen återföra till utgångspunkten hvad af godset icke blifvit i Amerika försåldt. Äfvenså borde staten bekosta de utställningsföremål, som vore af uteslutande representativ natur, samt uppförandet af en byggnad för uppställningen af våra utställningsföremål, under det att montrer och dylikt af mera privat natur skulle bekostas af utställarne sjelfva, med rätt för staten, utan att behöfva ingå i detaljerad pröfning af de föremål, som skulle utställas, att vägra mottagandet af utställningsföremål, om sådant af ett eller annat skäl ansåges nödigt.

I fråga om utställningens ordnande har af komiterade föreslagits att en i Sverige utförd utställningsbyggnad skulle uppföras för att tjena såsom exempel på svensk byggnadskonst och visa användningen af svenskt material samt bereda plats för flertalet af utställningsföremålen. Utställare, som önskade deltaga inom de olika gruppafdelningarna uti utställningens allmänna byggnader, borde äfven beredas tillfälle dertill. Svenska byggnaden, hvars storlek kunde beräknas till 1,000 qvadratmeters golfyta, borde inrymma förslagsvis följande, nemligen: redogörelser för vårt lands förhållanden, såsom de geografiska och historiska, för våra kommunikationer, telefonväsendet, vårt jordbruk, sjöfart, handel och administration, undervisningsväsende, bergsbruk, fiske, skogsskötsel, fabriksindustri, konstindustri och hemslöjd, geografiska upptäcktsresor och turistväsendet; utställningar af våra geologiska, ekonomiska, topografiska och sjökarteverk, andra kartor och statistiska tabeller m. m. samt framställningen af vår gymnastik och slöjd; utställningar af vetenskapliga instrument, boktryckerialster och litografiska arbeten, fotografier, byggnadsmodeller äfvensom af utsädesfrö- och mosskulturföreningarnes arbeten och produkter, mineralier, bergarter och skogsprodukter samt industriprodukter af allehanda slag o. s. v. Inom de allmänna gruppafdelningarna borde inrymmas i främsta rummet konstverk, såsom taflor och byggnadsritningar, samt möjligen någon af de större industrierna, exempelvis jernindustrien.

Angående byggnaderna hafva komiterade, ehuru enligt deras tanke visserligen kunde antagas att uppgörandet af ritningar till utställningsbyggnaden komme att blifva föremål för täflan mellan svenska arkitekter, öfverlemnat en af arkitekterna H. Hedlund och Yngve Rasmussen utförd förslagsritning för en svensk utställningsbyggnad, hvarjemte de framhållit att detta förslag till byggnad, eller rättare komplex af bygg-

nader, innehölle åtskilligt beaktansvärdt, ehuru det ej ansetts lämpligt ingå i närmare pröfning af förslagets detaljer, och hafva komiterade i sammanhang härmed funnit sig böra fästa uppmärksamheten på önskvärdheten deraf att en kommission utsändes till Chicago för att tillförsäkra Sverige en god plats, för den händelse dess deltagande i utställningen beslutades.

Vidkommande kostnaderna hafva komiterade med stöd af den erfarenhet, som vunnits genom Philadelphiautställningen, hvilkens räkenskaper varit i utdrag tillgängliga för komiterade, och under antagande af att anordningarna för utställningen skedde efter ofvan angifna grunder och sålunda deltagandet något mer begränsades än fallet varit i Philadelphia, ansett att kostnaderna för vårt lands deltagande i Chicagoutställningen kunde, enligt bilagdt kostnadsförslag, beräknas till 300,000 kronor.

Slutligen hafva komiterade betonat att de vore öfvertygade derom att på den sålunda föreslagna basen ett fullt tillräckligt deltagande från de industriidkandes och fabrikanternas sida vore att påräkna, om också på de frågelistor, som cirkulerat i landet, ej inkomme så många jakande svar, att någon maning i dem låge att anordna utställningen.

För egen del har i afseende å denna fråga *kommerskollegium* anfört följande: Sverige hade vid de flesta af de större internationela utställningar, som förekommit, varit representeradt. Ett undantag härifrån gjorde verldsutställningen i Paris 1889. Sverige hade derjemte deltagit i flera utländska specialutställningar, såsom fiskeri-, landtbruks-, grufve- med flera utställningar; och särskildt vid de nordiska utställningarna i Köpenhamn hade den svenska industrien intagit ett framstående rum.

Enligt officiela redogörelser för dylika utställningar såväl af ena som andra slaget hade från Sverige deltagit:

i verldsutställningen	i London 1851	114	utställare,
»	i Paris 1855	542	»
»	i London 1862	511	»
»	i Paris 1867	605	»
»	i Wien 1873	836	»
»	i Philadelphia 1876	504	»
»	i Paris 1878	524	»
i den nordiska utställningen	i Köpenhamn 1872	847	»
i » »	» i » 1888	954	»

och bland andra utställningar, deri Sverige deltagit, kunde vidare nämnas:

fiskeriutställningen i Berlin 1880	med	148	svenske utställare,
» i London 1883	»	293	» »
fröutställningen i Buda-Pest 1885	»	148	» »
utställningen af bergverksprodukter i Madrid 1883	»	43	» »
landtbruksutställningen i Wien 1890	»	68	» »

För dem bland ofvannämnda verldsutställningar, till hvilka staten lemnat bidrag, hade statens omkostnader, utom i fråga om resestipendier, enligt tillgängliga handlingar och räkenskaper utgjort:

i anledning af utställningen i London 1851		18,000	kronor,
» » » i Paris 1855		69,900	»
» » » i London 1862		139,400	»
» » » i Paris 1867		170,200	»
» » » i Wien 1873:			
af Riksdagen anslagna	150,000: —		
enligt nådiga bref den 8 november 1872 och 25 april 1873	20,000: —	170,000	»
i anledning af utställningen i Philadelphia 1876		373,000	»
» » » i Paris 1878:			
af Riksdagen anslagna	200,000: —		
enligt nådiga bref den 30 november 1877, 29 mars och 4 juli 1878	63,000: —	263,000	»

Förutom ofvannämnda statsbidrag för Sveriges deltagande i verldsutställningarna i Wien 1873 och Paris 1878 hade, till betäckande af de allmänna omkostnaderna, genom frivilliga bidrag af enskilde influtit för den förra utställningen 80,672 kronor och för den senare 10,500 kronor, hvadan sålunda de allmänna omkostnaderna för Sveriges representerande vid sistnämnda utställningar belöpte sig till:

i Wien	250,672 kronor
och Paris	273,500 »

Att redogöra för statsbidragen till alla ofvannämnda specialutställningar torde, enligt hvad kollegiet vidare yttrar, icke erfordras, då dessa utställningar icke kunde anses vara med den nu ifrågasatta verlds-

utställningen jemförliga; dock borde nämnas att för utställningen af bergverksprodukter i Madrid 1883 anvisats af statsmedel, genom särskilda nådiga bref, tillsammans 60,500 kronor, och att för de allmänna omkostnaderna vid Sveriges deltagande i den nordiska utställningen i Köpenhamn 1888 varit tillgängliga följande medel, nemligen:

anvisade enligt nådigt bref den 30 september 1887	16,000	kronor
» af Riksdagen 1888	15,000	»
» af Sveriges allmänna exportförening	10,000	»
» af enskilde	23,352	»
tillsammans	64,352	kronor.

För bedömandet af de kostnader, som erfordrades för olika ändamål i sammanhang med deltagandet i en utställning, har kollegiet till ledning meddelat följande utdrag ur räkenskaperna för utställningarna i Wien 1873, Philadelphia 1876, Paris 1878, Madrid 1883 och Köpenhamn 1888.

	I Wien 1873.	I Philadelphia 1876.	I Paris 1878.	I Madrid 1883.	I Köpenhamn 1888.
Byråomkostnader och diverse utgifter	15,204	20,589	11,394	8,742	5,450
Kataloger och trycksaker	8,228	13,000	13,286	4,257	3,822
Transporter, inpackning och återsändning	80,036	70,062	60,670	15,210	20,133
Aflöningar och reseräkningar	39,787	109,773	71,695	9,646	22,009
Försäkringar (brand- och transport-)	21,211	29,974	8,719	—	*)
Inredning, dekoration, inventarier m. m.	52,546	74,239	60,575	—	9,370

*) Betaltes af utställarne sjelfve.

Kostnaderna för de vid sistberörda utställningar af Sverige separat uppförda byggnader — deri dock icke inräknadt kostnader för transporter och i visst fall uppsättning — samt det pris, hvartill samma byggnader efter utställningarnas slut blifvit försålda, framginge af följande tablå:

Byggnader.	Wien 1873.		Philadelphia 1876.		Paris 1878.		Madrid 1883.	
	Kostnad för	Försåld för	Kostnad för	Försåld för	Kostnad för	Försåld för	Kostnad för	Försåld för
Fiskeribyggnad	15,930	1,520	—	—	—	—	—	—
Armébyggnad	3,210	720	—	—	—	—	—	—
Restaurationsbyggnad	17,311	10,972	—	—	—	—	—	—
Jagtpaviljong	3,173	—	—	—	—	—	—	—
Skolhusbyggnad	9,374	6,400	26,545	5,355	—	—	—	—
Byggnad för jernvägsmateriel	—	—	—	—	3,122	1,872	—	—
Byggnader i Trocadéro	—	—	—	—	21,024	14,400	—	—
Andel i en »internationel facad»	—	—	—	—	13,000	—	—	—
Utställningsbyggnad (oberäknadt uppsättning)	—	—	—	—	—	—	7,715	5,976

Öfver de kostnader, som de enskilde utställarne en hvar för sig haft för anordnandet af sina utställningar, kunde gifvetvis icke någon uttömmande redogörelse meddelas, men upplysningar i sådant hänseende beträffande Philadelphiautställningen hade emellertid stälts till kollegii förfogande från åtskilliga firmor, hvilka deltagit i denna utställning, och inhemtades deraf att flera bland dem fått för sitt värdiga representerande vidkännas betydande utgifter; så t. ex. skulle dessa utgifter hafva för en gjuteri- och mekanisk verkstad uppgått till 33,000 kronor, för en annan sådan till 31,800 kronor och för två andra till resp. 2,500 och 2,691 kronor, för jernkontoret till 14,369 kronor, för en bruksfirma till 10,109 kronor, för en annan sådan firma till 15,000 kronor och för ännu en annan till omkring 3,000 kronor, för en porslinsfabrik till 8,000 kronor, för en urmakerifirma till 1,200 kronor, för en tändsticksfabrik till 1,428 kronor och för ett stort antal andra firmor, som derom lemnat uppgifter, till emellan 1,000 och 50 à 60 kronor.

Omkring 80 firmor, hvilka deltagit i Philadelphiautställningen och hvaribland funnes åtskilliga af vårt lands förnämsta i flera brancher, hade på tillfrågan nästan alla svarat att de icke haft någon direkt nytta af detta sitt deltagande. Några hade uppgifvit att de till följd af erhållna medaljer blifvit mera uppmärksammade hemma; ett par hade haft den nyttan att deras utstälda artiklar blifvit till större eller mindre del försålda.

Enligt hvad kollegiet inhemtat af de för kollegiet tillgängliga underrättelser, bestode de förmåner, som erbjödes deltagare i nu ifrågasatta utställning i Chicago, bland annat deri

att utställningsföremålen finge tullfritt och utan föregående tullbehandling föras direkt från hamnen, der de lossades, till utställningsplatsen, men att tull skulle betalas för de varor, som vid utställningen försåldes till bruk inom Förenta staterna;

att utställningsföremålen, om de till pristäflan anmäldes, komme att för prisbelöning underställas pröfning af en internationel jury; samt

att platshyra icke erfordrades och ej heller någon afgift för användande af ång- eller vattenkraft intill viss begränsad mängd.

Vidare hade, i afseende å jernvägstransporten från hamn och till Chicago, kollegium erfarit att vederbörande amerikanska utställningskommission träffat aftal med jernvägsbolagen att för utställningsgodset fraktafgift betalades endast till utställningsplatsen, men att återfrakten derifrån till hamn verkställes utan afgift.

Enligt hvad kollegiet vidare meddelar, hade exporten från Sverige till Amerikas Förenta stater i medeltal för de fem åren 1885—1889 haft ett värde af 1,771,325 kronor för år, hvari ingått värdet af i medeltal för år under samma tid till Förenta staterna exporterade 10,460 ton jern och stål samt 4,030 ton trämassa. Enligt svensk statistik vore vidare värdet af exporten till Förenta staterna från Sverige år 1889 1,447,864 kronor, innefattande värdet af 4,500 ton jern och stål samt 5,700 ton trämassa; men enligt amerikansk statistik hade samma år till Nordamerika importerats, jemlikt ursprungsbevis, 64,000 ton svenskt jern och stål samt 8,064 ton svensk trämassa äfvensom andra svenska varor till sådan mängd att importens sammanlagda värde vore 2,787,000 dollars, hvilken olikhet i uppgifter berodde derpå att den svenska statistiken angåfve såsom till Förenta staterna utfördt endast hvad som direkt från Sverige dit afskeppats, men den amerikanska äfven alla de varor, som genom mellanhänder från Sverige anländt till Förenta staterna.

Kollegiet yttrar vidare följande:

Af hvad ofvan anförts ej mindre beträffande antalet af svenska utställare vid föregående expositioner, än äfven rörande de kostnader, staten och jemväl enskilde iklädt sig för Sveriges värdiga representerande dervid, syntes framgå att, om man undantoge utställningen i Paris 1889, ett lifligt intresse för deltagande i utställningar hittills allt-

jemt förefunnits såväl hos de enskilde näringsidkarne som hos statsmakterna. Ett sådant intresse torde dock i fråga om den nu tillärnade utställningen i Chicago icke kunna sägas i samma mån förefinnas hos vårt lands näringsidkare.

I det underdåniga utlåtande, som, i anledning af inbjudning att deltaga i merberörda utställning, kollegium den 1 maj 1891 afgifvit, hade kollegium, på grund af då infordrade yttranden, ansett att något deltagande uti utställningen i Chicago 1893 från svenske industriidkares sida, åtminstone i vidsträcktare mån, icke vore att förvänta. Denna mening syntes icke heller hafva blifvit vederlagd genom det tillfälle, som nu beredts näringsidkarne i landet att yttra sig i ämnet. Af de tillsammans 9,750 formulär till yttranden om deltagande i utställningen, hvilka kollegium tillstält öfverståthållareembetet och Kongl. Maj:ts befallningshafvande i rikets samtliga län, för att efter dessa myndigheters bepröfvande och genom deras försorg utdelas bland landets näringsidkare, hade 2,146 till kollegium återkommit besvarade. Af de näringsidkare, som sålunda yttrat sig, hade 161 förklarat sig villige att i utställningen deltaga, åtskillige dock under ett eller annat vilkor, såsom att staten droge alla omkostnaderna, eller under förutsättning af kollektiv utställning o. s. v. Obestämda svar hade lemnats af 12, men de öfriga 1,973 hade förklarat sig icke vilja i utställningen taga del; varande bland de nekande yttrandena äfven sådana afgifna af kommuner och andra korporationer. Då erfarenheten gåfve vid handen att, så snart ett lands representerande vid en utställning blifvit beslutadt och erforderliga medel derför anvisats, åstundan att i utställningen deltaga betydligt ökades och detta än mera i samma mån tiden för utställningens öppnande närmade sig, kunde det visserligen antagas att, derest en allmän utställning af svenska industrialster komme till stånd i Chicago, antalet af dem, som ville deltaga deri, skulle blifva icke obetydligt större än det ofvan nyssomförmälda, om det äfven icke skulle komma att uppgå till samma storlek som vid föregående utställningar. Men det vore icke antalet i och för sig af utställare, som borde vara bestämmande för tillstyrkande af ett officielt anordnande af en utställning sådan som den nu ifrågasatta, utan berodde detta fasthellre deraf att bland de utställare, som anmält sig vilja deltaga, landets mera betydelsefulla eller kännetecknande industrier funnes representerade på ett sådant sätt och i sådan mängd, att landets industris ståndpunkt och utveckling verkligen kunde anses vinna ett uttryck i utställningen. Så kunde emellertid icke sägas nu vara i allmänhet händelsen, om ock vissa af vårt lands mera framstående näringsidkare

återfunnes bland dem, som anmält sig villige att utställa sina produkter i Chicago. Vår pappers- och trämasse-industri kunde visserligen anses ganska tillräckligt representerad genom dem, som anmält sig till deltagande inom denna grupp, men i afseende å den för oss så betydelsefulla jern- och stålindustrien kunde detta icke sägas. Visserligen torde de fem bruksfirmor, som förklarat sig vilja deltaga, en hvar för sig kunna anses såsom fullt värdiga representanter af denna industri; men tre af dessa firmor ville icke deltaga annat än för den händelse att en kollektivutställning anordnades af jernkontoret eller eljest. Af öfriga större jern- och stålberedningsverk hade de fleste icke tillkännagifvit, om de önskade deltaga i utställningen eller icke; från ett par hade tvekande eller obestämda svar ingått. Sammanställdes det nu sagda med hvad fullmäktige i jernkontoret, efter förfrågan hos landets jern- och ståltillverkare, i ofvanberörda, kollegii utlåtande af den 1 maj 1891 bifogade yttrande andragit, kunde med fog sägas att något lifligare intresse icke försports från jern- och stålindustriidkarnes sida att i utställningen taga del. Grufrörelsen vore icke representerad och annan metallindustri än jernets förekomme nästan icke alls bland de anmälde deltagarne. Inom den mekaniska verkstads- och gjuterirörelsen samt manufaktureringen af jern och stål saknades en mångfald af de framstående och ledande verkstäder, hvilka eljest plägat göra vårt land heder vid utställningar; dock hade ett par framstående dylika verk anmält sig. Det finare eggjerns- och verktygssmidet vore genom några Eskilstuna- och andra firmor rätt väl representeradt, men produkter af annan finare metallbearbetning saknades. — Vår på senare tid alltmer framträdande stenförädlingsindustri vore representerad af endast en firma. — Inom textilindustriens stora område hade visserligen så betydande firmor som Malmö yllefabriksaktiebolag och Manufakturaktiebolaget i Malmö anmält sig villiga att deltaga, men Norrköpings hela klädesindustri och de stora fabrikerna inom Elfsborgs, Göteborgs och Bohus samt Hallands län med flera förekomme icke bland dem, som önskade deltaga. — Glasindustrien vore väl representerad, men inom porslins- och fajansfabrikationen hade endast den ena af våra mest framstående fabriker förklarat sig villig deltaga, dock likväl endast under förutsättning att staten droge alla kostnader. — Byggnadssnickeriet torde kunna anses sparsamt representeradt. Inom till konstindustri och konstslöjd hörande näringar vore deltagandet ringa eller intet. Möbelsnickeriet vore visserligen temligen talrikt representeradt, isynnerhet af stolmakare från Öster-Wåla och andra orter, men det finare möbelsnickeriet och tapetserareyrket kunde icke sägas vara på framstående sätt företrädt. —

Guldsmedsyrket hade en representant, nemligen från Umeå, och inom de flesta andra industri- och yrkesgrupper vore jemväl deltagandet af mera ledande firmor icke synnerligen stort; dock gjorde spritförädlingsindustrien härifrån ett undantag, då ett större antal punschfirmor anmält sig önska utställa sina fabrikat.

Orsakerna till att så relativt få af landets mera betydande industriela firmor visat ett varmare intresse för deltagandet i merberörda utställning finge enligt kollegii åsigt anses vara hvad utaf de korporationer med flera, hvilka i anledning af den första framställningen i frågan till kollegium afgifvit yttranden, framhållits, nemligen, dels att ett deltagande i Chicagoutställningen skulle menligt inverka på deltagandet i den jemväl tillärnade utställningen i Stockholm, dels den nu i Amerikas Förenta stater gällande tullagstiftning, dels ock att fördelarne af Chicagoutställningen icke kunde komma att motsvara de med ett deltagande i densamma förenade kostnader för utställarne. Onekligt vore äfven att dessa med allt kortare mellanrum återkommande täflingar hos mången deltagare framkallat en ofta icke oberättigad misstro till deras nytta, helst den pekuniära vinsten, som deltagarne skördat, sällan varit af den betydenhet, att den stått i något afsevärdt förhållande till de å utställningarna nedlagda kostnader eller kunnat uppmuntra till förnyade ansträngningar och dermed förenade uppoffringar.

Skulle staten låta anordna en allmän utställning af svenska industri- och konstprodukter i Chicago, skulle utan tvifvel de på staten sig belöpande kostnader, hvilka för landets fullt värdiga representerande blefve erforderliga, ingalunda kunna beräknas lägre än hvad de utgjort för Sveriges deltagande i Philadelphiautställningen; ty om än utställarnes antal och vigten af deras produkter icke blefve lika stora nu som då, skulle dock det vida längre afstånd, som föremålen nu måste landvägen transporteras, äfvensom den betydliga förhöjning i det amerikanska myntets kurs, som inträffat sedan år 1876, och de ökade fordringar å sättet för utställningsföremålens uppställning för att de skulle ådraga sig vederbörlig uppmärksamhet, som blifvit en följd af de ofta upprepade utställningarna, verka till höjande af de relativa kostnaderna för en allmän svensk utställning i Chicago, jemförda med samma kostnader i Philadelphia år 1876.

Då alltså, såsom nämndt, intresset för deltagandet i utställningen i Chicago och att derför göra några uppoffringar visat sig inom de flesta industrigrupper hos de mera betydande näringsidkare, hvilka i främsta rummet borde vara vid utställningen representerade, föga lifligt, och särskildt inom vissa grupper detta intresse nästan alldeles saknades,

samt de kostnader, som för en allmän svensk utställning skulle drabba statsverket, blefve ganska afsevärda, funne kollegium sig icke böra förorda anordnandet af en allmän svensk utställning, i hvilken enhvar näringsidkare, som det åstundade, skulle ega deltaga.

Men å andra sidan, fortsätter kollegium, borde ett litet land, hvilket, såsom vårt, intoge en ingalunda obetydlig plats inom industriens och odlingens tjenst, icke helt och hållet underlåta att vid en utställning sådan som den nu ifrågasatta låta sig representeras. Det vore icke lämpligt eller nyttigt att icke söka begagna det tillfälle, som nu erbjöde sig att ej allenast bland hela Nord- och Syd-Amerikanska verldsdelens folk, utan äfven bland Australiens och en stor del af Asiens bebyggare göra vårt land och dess kultur kända; och kunskapen om vårt land kunde i icke oväsentlig grad genom ett deltagande i Chicagoutställningen spridas äfven bland Europas nationer, då representanter för dem sannolikt i stort antal komme att besöka denna utställning. Och jemväl deruti att, enligt hvad kollegium erfarit, det vore mycket antagligt att, på ett eller annat undantag när, Europas samtliga länder komme att vid meranämnda utställning representeras, för hvilket ändamål många bland dem redan anvisat anslag, låge en maning för oss att inför öfriga verldsdelar söka försvara vår plats i ledet af Europas kulturfolk. Slutligen borde äfven den betydelsen af ett Sveriges representerande vid utställningen, att detta skulle tjena till att underhålla och befästa bandet mellan den talrika svenska befolkning, som i Nord-Amerika nedslagit sina nya bopålar, och det gamla fosterlandet, icke lemnas utan afseende.

Allt detta, säger kollegium, torde sammanlagdt utgöra ett stort fosterländskt, om ock måhända öfvervägande ideelt intresse, hvilket hade sitt fulla berättigande och borde beaktas. Kollegium hade alltså med hänsyn härtill tänkt sig att, för den händelse Kongl. Maj:t skulle dela nyssnämnda uppfattning, Sverige borde å utställningen representeras och att detta representerande borde så tillgå, att på utställningsplatsen i Chicago en svensk byggnad uppfördes, i och omkring hvilken en utställning anordnades, som kunde gifva en tydlig föreställning om vårt lands kultur- och industriståndpunkt och der upplysningar af alla slag stode att vinna om våra exportartiklar, om landets naturliga beskaffenhet och hjelpkällor m. m. Att utställningsföremål i tillräcklig mängd och af lämplig beskaffenhet för en dylik utställning skulle kunna erhållas i de flesta fall utan särskilda uppoffringar från statens sida för inköp af föremålen, lede intet tvifvel. Anordnandet af ett dylikt »mönsterlager», som omhänderhades af en med

våra industriela och öfriga förhållanden förtrogen person, hvilken kunde lemna upplysningar om, hvarest och på hvilka vilkor med de utställda föremålen likartade varor kunde i vårt land erhållas, borde jemväl kunna tjena landets materiela intresse i ej oväsentlig mån. Kostnaderna för en dylik utställning blefve visserligen i och för sig icke obetydliga, men dock vida understigande dem, som svenska staten vidkänts för utställningen i Philadelphia. Enligt ofvannämnda utaf Tekniska samfundets i Göteborg komiterade upprättade kostnadsberäkning för en med den nu af kollegium ifrågasatta ungefär jemförlig utställning, skulle kostnaderna för densamma blifva ungefär följande:

Byggnad jemte uppsättning	80,000: —
Administrationskostnader	50,000: —
Transporter	50,000: —
Försäkring	25,000: —
Inredning, uppsättning, inventarier m. m.	60,000: —
Katalog, trycksaker m. m.	15,000: —
Diverse, såsom tillsyn, bränsle, ljus m. m.	20,000: —
tillsammans kronor	300,000: —

Kollegium, som emellertid ansett tvifvelaktigt, huruvida den byggnad, hvartill Tekniska samfundet öfverlemnat ritningar, verkligen kunde åstadkommas för 80,000 kronor, och dessutom befarade att nämnda summa för endast byggnaden vore väl hög, hade anmodat arkitekten i öfverintendentsembetet F. Liljeqvist att upprätta förslag till en byggnad, som uppsatt skulle kosta mellan 30,000 och 40,000 kronor, och till följd häraf från honom fått emottaga ritningar, hvilka dock efter verkställda beräkningar befunnits medföra för stora kostnader; dock antoge kollegium att svårigheter ej borde möta att genom lämpliga anordningar och förminskning af byggnadens storlek kunna erhålla en sådan af värdigt och prydligt utseende till en kostnad, ej öfverstigande 40,000 kronor. Äfven af aktiebolaget J. O. Wengströms snickerifabrik hade kollegium fått mottaga ritningar å en villabyggnad för svenska utställningen i Chicago.

Med ledning af räkenskaperna för Philadelphia- och andra utställningar samt på grund af särskilda upplysningar, hade kollegium uppgjort en förslagsberäkning öfver statens kostnader för en utställning af det utaf kollegium antydda slag, dervid dock fraktkostnaderna icke kunnat med säkerhet beräknas. Äfven försäkringsafgifterna kunde ej annorlunda än på ett ungefär beräknas. I båda fallen hade emellertid

räkningarna från Philadelphia-expositionen lemnat någon ledning. Sammanlagda vigten af utställningsföremålen, som i Philadelphia varit 985 ton, hade beräknats vid nu ifrågasatta utställning blifva mellan 400 och 500 ton. Svenske kommissarien vid Philadelphiautställningen hade åtnjutit ett arfvode af 90 kronor för dag under vistelsen i Amerika, men kollegium ansåge, i betraktande af nu ifrågavarande utställnings mindre omfattning, att en blifvande kommissaries arfvode kunde beräknas ej obetydligt lägre.

För en svensk utställning i Chicago, inrymd i en i Sverige förfärdigad byggnad, skulle kostnaderna enligt kollegii beräkning ställa sig ungefär sålunda:

Förberedande arbeten i Sverige		6,300: —
Byggnad, uppsatt		40,000: —
Kommissarien, arfvode i Chicago	20,000: —	
Sekreteraren, d:o d:o	7,500: —	
Resor	3,000: —	
Arkitekt	6,000: —	
Öfrigt biträde	5,000: —	
		41,500: —
Inredning, dekoration, uppställning		30,000: —
Trycksaker		10,000: —
Försäkringar		15,000: —
Transporter		40,000: —
Byråomkostnader m. m.		17,200: —
	tillsammans kronor	200,000: —

Skulle emellertid denna summa, 200,000 kronor, anses för hög, kunde en svensk utställning äfven så anordnas, att Sverige utverkade sig plats för en kollektivutställning inom den amerikanska allmänna hufvudbyggnaden i Chicago. En der inrymd utställning komme dock icke att göra samma verkan eller blifva så ändamålsenlig som en utställning, på ofvan antydt sätt, ordnad i egen svensk byggnad. Kostnaden för en svensk utställning i den stora hufvudbyggningen kunde beräknas sålunda:

Förarbeten i Sverige	6,300: —
Kommissarie, sekreterare, arkitekt, biträden och resor	41,500: —
Inredning och dekoration	20,000: —
Försäkring	10,000: —
Transport kr.	77,800: —

	Transport kr.	77,800: —
Trycksaker		10,000: —
Transporter		30,000: —
Byråomkostnader m. m.		17,200: —
	tillsammans kronor	135,000: —

På grund af hvad sålunda andragits, har kollegium föreslagit att, derest Kongl. Maj:t skulle pröfva skäligt att Sverige blefve vid utställningen i Chicago 1893 representeradt, detta representerande finge ega rum på så sätt, att en svensk utställning, afsedd att lemna en tydlig bild af vårt lands ståndpunkt inom kultur och industri, dess naturbeskaffenhet, dess naturliga hjelpkällor m. m., anordnades, samt att åtgärd vidtoges för beredande af anslag för detta ändamål till belopp af helst 200,000 kronor, eventuelt 135,000 kronor, äfvensom att en kommission tillsattes för omhändertagandet af med utställningen sammanhängande frågor och för att ordna utställningens detaljer samt anskaffa eller utvälja för ändamålet lämpliga utställningsartiklar m. m.

Kommerskollegium öfvergår derefter till behandlingen af frågan *om tilldelande af anslag åt teknici för besök vid utställningen i Chicago* och omförmäler dervid till en början, hurusom bestyrelsen för ofvannämnda möte i Göteborg erinrat att, med afseende å den höga ståndpunkt, som den maskin- och fabriksmessigt drifna manufaktureringen af en mängd varor samt maskiner och verktyg inom Amerikas Förenta stater uppnått, en beaktansvärd fördel för vårt land kunde skördas, om ett större antal teknici härifrån sattes i tillfälle att besöka Chicagoutställningen för att der göra studier, somliga i merkantilt, andra i rent tekniskt syfte, helst det torde medgifvas att många af vårt lands industrier haft för sin tillkomst att tacka den kunskap och erfarenhet, som vunnits i Amerika, och att andra tagit väsentligt intryck och lyftats genom samma inflytande.

Kommerskollegium redogör vidare för de yttranden, som afgifvits af styrelsen för Svenska teknologföreningen i Stockholm, Tekniska samfundet i Göteborg och Skånska ingeniörsklubben i Malmö, och anhåller jag att här få relatera hufvudsakliga innehållet af dessa yttranden.

Styrelsen för Svenska teknologföreningen i Stockholm, som på det kraftigaste förordat den gjorda framställningen om reseunderstöd åt landets teknici för studieresor till utställningen, har dervid anfört att beträffande frågorna om anslagens belopp, om de kompetensvilkor, som borde uppställas för erhållande af understöd, samt om de föreskrifter,

som borde meddelas till kontroll öfver understödens rätta användande, dessa frågors besvarande vore i väsentlig mån beroende på huru långt man ansåge sig böra utsträcka omfattningen af begreppet »tekniker», enär, om detta toges i dess vidsträcktaste bemärkelse, det omfattade ej allenast praktiserande ingeniörer och arkitekter, utan äfven lärare vid tekniska undervisningsanstalter samt egentliga yrkesidkare eller handtverkare. För dessa olika kategorier borde kompetensvilkoren för understöds åtnjutande och äfven andra föreskrifter uppställas olika. På grund häraf ansåge styrelsen det lämpligast att inskränka sina uttalanden till endast den första gruppen af teknici eller teoretiskt och praktiskt utbildade sådane. För bedömandet af det erforderliga anslagsbeloppet blefve i första hand nödvändigt att bestämma ungefärliga antalet ingeniörer och arkitekter, som ansåges böra undfå understöd, och, om härvid utginges derifrån att representanter för alla de för vårt land vigtigare industrigrenar borde utsändas till utställningen, finge ett sammanlagdt antal af 60 personer ej anses vara för högt beräknadt. Om vidare förutsattes att för resan och vistelsen vid utställningen åtginge omkring två månader, kunde det understöd, som af allmänna medel borde beredas en hvar af dessa personer, i medeltal uppskattas till 1,000 kronor, hvadan hela det erforderliga anslagsbeloppet blefve 60,000 kronor. Hvad anginge kompetensvilkoren för erhållande af reseunderstöd, borde sökande till sådant understöd, jemte tydligt angifvande af hvad han vid utställningen önskade studera, med intyg styrka sig ega tillräcklig teoretisk underbyggnad och praktisk erfarenhet inom det angifna studieområdet för att med fördel kunna tillgodogöra sig de rön och iakttagelser, hvartill utställningen lemnade tillfälle. Vidkommande slutligen vinnandet af garanti för understödens användande till dermed afsedt ändamål, borde föreskrifvas att den, som beviljats reseunderstöd, finge deraf lyfta tre fjerdedelar vid afresan från fädernesländet, men återstoden först sedan han dit återkommit och till vederbörande aflemnat reseberättelse, som af dessa godkändes, hvilken berättelse skulle vara afgifven inom åtta månader från den dag, förstnämnda del af anslaget lyftats, hvarjemte sökanden skulle hafva att ställa antaglig säkerhet för att, derest de gifna föreskrifterna icke af honom uppfyldes, den redan utbekomna delen af understödet blefve återbetald.

Tekniska samfundet i Göteborg instämde på det varmaste i teknikermötets förslag om anslag i berörda syfte, enär väsentliga fördelar skulle beredas den svenska industrien genom att dess målsmän finge tillfälle att besöka Chicagoutställningen och der taga kännedom om den

i många afseenden framstående amerikanska industriens ståndpunkt, hjelpmedel och arbetsmetoder. Då emellertid omkostnaderna för en dylik resa vore så stora, att utan statens understöd endast ett fåtal teknici skulle kunna besöka utställningen, borde understöd lemnas i ganska stort antal och af sådan storlek, att de utgjorde ett väsentligt bidrag till omkostnadernas bestridande. I fråga om kompetensvilkoren för erhållande af understöd förefunnes stora svårigheter på grund af de med hvarandra ganska olika kategorier af sökande, som utan tvifvel komme att anmäla sig och som vore förtjente att komma i betraktande, enär det icke endast vore de i egentlig mening såväl teoretiskt som praktiskt utbildade teknici, hvilkas understödjande vore för landets industri af betydelse, utan det äfven inom den mindre industrien och handtverkerierna funnes ett ganska stort antal personer, hvilka icke varit i tillfälle att bedrifva i egentlig mening teoretisk-tekniska studier, men som ändock skulle kunna med framgång studera utställningen och derifrån hemföra rön och iakttagelser, som sedermera kunde visa sig i hög grad fruktbärande. Jemte det samfundet instämde i hvad Svenska teknologföreningen i fråga om understöd åt sådana personer, som egde såväl praktisk som teoretisk utbildning, i afseende å anslagsbeloppets och de skilda stipendiernas storlek föreslagit, hemstälde samfundet likväl af hänsyn till jemväl öfriga teknici att anslagsbeloppet höjdes till 80,000 kronor för att understöd jemväl skulle kunna tilldelas dem, som styrkte sig ega tillräcklig underbyggnad samt grundlig praktisk erfarenhet inom angifvet studieområde.

Skånska ingeniörsklubben i Malmö har jemväl instämt i de af teknikermötet uttalade åsigter om lämpligheten af de föreslagna reseunderstöden, under anförande att, då ändamålet med reseunderstöden icke vore att bereda de sökande tillfälle att komplettera sin allmänna tekniska bildning, hvilket skulle fordra en längre vistelse vid utställningen, utan fasthellre att bereda dem möjlighet att inhemta kunskaper i de specialfack, hvaråt de egnat sig, alla stipendierna borde göras lika stora och bestämmas hvardera till 1,500 kronor, med skyldighet för stipendiaterna att vistas utomlands minst 60 dagar; att med hänsyn till de många olika industrigrenar, som förekomme i vårt land, samt dertill att icke blott ingeniörer utan i lika hög grad sådana personer, åt hvilka vore anförtrodd närmaste ledningen af arbeten, såsom t. ex. verkmästare, borde ifrågakomma vid stipendiernas utdelande, antalet af dylika stipendier lämpligen borde bestämmas till 100, så att hela det belopp, som härför vore behöfligt, blefve 150,000 kronor; att en på föregående praktisk verksamhet grundad insigt i det fack, för hvars

studium stipendierna söktes, vore nödvändig för att draga verklig nytta af stipendiet; att hvad de teoretiska insigterna beträffade borde, såsom antydt, äfven verkmästare och andra arbetsledare kunna till följd af den ställning de inom industrien innehade anses besitta ett visst mått teoretiskt vetande, hvarför de icke borde vara från stipendiernas erhållande uteslutne, äfven om de icke kunde förete intyg om vid teknisk läroanstalt aflagda examensprof; att, då således ej endast examensmeriter borde vara bestämmande vid fördelningen af ifrågavarande stipendier och sålunda tillräckligt objektiva grunder saknades för bedömandet af de sökandes kompetens, svårigheterna vid sagda bedömande kunde undanrödjas derigenom att förslaget till stipendiater upprättades af en pröfningsnämnd, i hvilken kommerskollegium utsåge två medlemmar, jernkontoret en och enhvar af de tekniska föreningarna i Sveriges industricentra en medlem, hvarjemte utställningskommissarien eller en hans ställföreträdare borde i nämnden ingå; att genom den personkännedom, som inom en sådan nämnd borde finnas, det mest fruktbringande urval bland de sökande skulle kunna göras; att tillräcklig kontroll öfver stipendiernas rätta användande kunde vinnas, om stipendiat finge vid afresan lyfta en tredjedel, vid framkomsten till Chicago en tredjedel och efter en månads vistelse derstädes en tredjedel af stipendiet, med skyldighet att ställa borgen för hela stipendiets återbärande för den händelse, att han icke före den 1 juni 1894 till fäderneslandet återkommit och till kommerskollegium insändt berättelse öfver sina rön och iakttagelser; samt att dessa berättelser borde, efter vederbörlig redaktion, i en billig upplaga i tryck utgifvas, hvarigenom stipendiaten finge en ytterligare maning att söka motsvara de förväntningar, som vid stipendiet vore fästade.

För egen del har *kommerskollegium* i afseende å denna fråga anfört följande:

Antingen Sverige blefve vid den tillärnade utställningen i Chicago representeradt eller icke, borde dock det tillfälle, som genom utställningen bereddes att vinna kännedom om de inom andra länder, särskildt Amerika, under de senare åren gjorda framsteg i industrielt och tekniskt med flera afseenden, icke lemnas obegagnadt. För att emellertid häraf måtte kunna uppstå någon verklig fördel, vore nödigt att kännedomen om det nya och nyttiga, utställningen kunde hafva att uppvisa, blefve inom landet mera allmänt spridd. Detta mål skulle på lämpligaste sätt ernås genom anvisande af ett så stort anslagsbelopp

för de nu ifrågasatta reseunderstöden, att flertalet af vårt lands olika industrigrenar kunde blifva bland understödstagarne representeradt.

Då de personer, som komme i åtnjutande af dessa understöd, icke allenast kunde vid utställningen se och studera nya arbetsmetoder, varor, verktyg och maskiner m. m., utan äfven finge tillfälle till erfarenhet derigenom att, enligt hvad kollegium inhemtat, Amerikas Förenta staters och Canadas förnämsta ingeniörsföreningar sammanslutit sig för att vid utställningen inrätta för teknici från alla länder under hela expositionstiden tillgängliga samlingslokaler, der tillika upplysningar af alla slag rörande utställningen m. m. erhölles, samt för hållande af öfverläggningar rörande nästan alla grenar af industriel verksamhet äfvensom för anordnande af utflygter till industriela verk m. m., torde vid nu ifrågavarande utställning möjligheten att vinna vidgade kunskaper, af hvilka vår industri kunde draga nytta och dess utveckling befrämjas, vara mer än vanligt stor.

Jemväl vid föregående utställningar hade anslag af statsmedel varit anvisade för med det nu ifrågasatta jemförliga ändamål; så anvisades till reseunderstöd för

utställningen i Paris 1851	6,000	kronor,
» » London 1862	6,850	»
» » Paris 1867	6,500	»
» » Köpenhamn, London och Moskwa 1872	10,000	»
» » Wien 1873	20,000	»
» » Paris 1889	10,000	»

och af det utaf Riksdagen för utställningen i Philadelphia anvisade belopp, 400,000 kronor, hade till resestipendier användts 27,000 kronor.

Af dessa vid olika tillfällen anvisade anslag hade understöd utdelats än åt lärare vid de tekniska läroverken, än åt teoretiskt och praktiskt bildade teknici, än åt andra industriidkare och slutligen äfven åt arbetare i de särskilda näringsyrkena. För besök vid utställningen i Philadelphia 1876 hade dock reseunderstöd af ofvan nämnda medel utgifvits endast åt ingeniörer.

Äfven nu borde, i betraktande af dels utställningsortens aflägsenhet och dyrheten af resorna dit och derifrån, dels ofvanberörda syfte med understöden, nemligen att göra kunskapen om hvad vid utställningen vore nytt och nyttigt mera allmänt spridd, understöden utgå endast till sådana personer, som genom sin ställning inom industrien och sina insigter kunde till nämnda syftes ernående verkligen medverka och

som derjemte borde kunna sjelfve bidraga till resekostnadernas bestridande.

Hvad anginge storleken af det anslag, som skulle ifrågakomma, borde med hänsigt till det nyttiga och lämpliga deri, att så många som möjligt af landets olika näringar blefve bland understödstagarne representerade, anslagsbeloppet icke bestämmas lägre än till 50,000 kronor att fördelas i stipendier om minst 1,000 och högst 1,500 kronor efter beprövande i hvarje fall.

Kollegium hemstälde derför i underdånighet att Kongl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärd för beredande af ett anslag om 50,000 kronor, att användas till understöd för besök vid utställningen i Chicago 1893 åt sådane svenske män, som till följd af sin ställning inom de skilda näringarnas tjenst eller eljest kunde anses utöfva en mera allmän inverkan på näringarnas utveckling, samt att, derest ett dylikt anslag skulle beviljas, det måtte i nåder föreskrifvas att ansökning om erhållande af reseunderstöd af detta anslag skulle till kommerskollegium ingifvas inom utgången af viss tid, som af kollegium bestämdes; att den, som anmälde sig till undfående af reseunderstöd, skulle, med angifvande af hvad han ärnade vid utställningen särskildt studera, styrka sig inom detta ämne ega tillräcklig underbyggnad och praktisk insigt för att kunna med fördel tillgodogöra sig de rön och iakttagelser, hvartill utställningen inom området för hans tillärnade studier kunde lemna tillfälle; att understöden skulle efter pröfning i hvarje fall utgå med lägst 1,000 och högst 1,500 kronor; att på vistelsen i Nord-Amerika skulle användas en tid af minst 45 dagar; att understödstagare skulle, sedan han till fäderneslandet återvändt, till kommerskollegium afgifva fullständig reseberättelse, innefattande ej allenast uppgift om resan och de orter, som derunder besökts, utan äfven redogörelse för det nya och nyttiga, som i afseende å det angifna studieföremålet iakttagits; att understödstagare derjemte ålåge att styrka, det han minst 45 dagar uppehållit sig i Nord-Amerika; att af reseunderstödet allenast tre fjerdedelar finge före afresan lyftas och den återstående fjerdedelen deremot innehållas, intill dess efter återkomsten till fäderneslandet ofvannämnda berättelse och intyg om vistelsen i Nord-Amerika aflemnats och blifvit godkända; att berättelsen och sistnämnda intyg skulle vara aflemnade senast inom ett år från den dag, då de första tre fjerdedelarna af understödet lyftats; samt att understödstagare skulle ställa till vederhäftigheten styrkt borgen för att, derest han underläte något af hvad ofvan sagts, den uppburna delen af understödet blefve till staten återbetald.

Slutligen har kollegium, beträffande sättet för bestämmandet af hvilka personer, som skulle komma i fråga att undfå understöd af nu föreslagna anslag, i underdånighet hemstält att anslaget måtte af Kongl. Maj:t fördelas på förslag af kollegium, som skulle bemyndigas att rörande de sökandes kompetens höra tekniska högskolan äfvensom till samråd i ärendet inkalla några industriidkare eller andra personer, hvilka funnes lämpliga att lemna tilläfventyrs behöfliga upplysningar om de sökande.

Sedan kommerskollegium afgifvit sitt utlåtande af den 27 sistlidne november, för hvars innehåll jag nu redogjort, har äfven *tekniska högskolans styrelse*, på hemställan af högskolans lärarekollegium, inkommit med en underdånig framställning om att lärarne vid rikets tekniska undervisningsanstalter måtte kunna komma i åtnjutande af reseunderstöd, som af allmänna medel blefve anslagna för besök vid Chicagoutställningen; och har kommerskollegium i underdånigt utlåtande öfver denna framställning förordat densamma med förklarande att kollegium redan vid afgifvande af sitt utlåtande öfver teknikermötets framställning åsyftat att de af kollegium föreslagna reseunderstöden skulle kunna meddelas äfven åt tekniska lärare.

Den utställning, som är afsedd att hållas i Chicago under år 1893, torde säkerligen komma att intaga ett synnerligt framstående rum bland nutidens verldsutställningar, och man kan för visso antaga att densamma kommer att besökas af personer från de flesta länder, ej mindre från de redan på högre kultur stående än äfven från dem, hvilka sträfva att utveckla sig till en sådan. Det bör derför kunna förväntas att, om vi genom att deltaga i utställningen kunde lyckas att fästa uppmärksamheten på de grenar af vår industri, som kunna uthärda täflingen med andra länders verksamhet på samma områden, vi derigenom borde kunna påräkna vidgade afsättningsområden för våra alster. Ett tillfälle, sådant som det, hvilket nu erbjuder sig att göra våra fabrikater kända, torde derför icke böra lemnas å sido, äfven om det kan tyckas att de dermed förenade uppoffringar i pekuniärt afseende ställa sig väl höga. Om Sverige, som icke sedan år 1878 deltagit i någon större allmän internationell utställning, uteblifver äfven från den nu förestående i Chicago, kan man befara att vår, i förhållande till landets betydelse för öfrigt, i vissa afseenden högt uppdrifna industri blifver förbisedd och att vår marknad på utlandet så småningom öfverflyglas af andra länder, som bättre förstå att framhålla sina tillverkningar. Man bör i förevarande fråga besinna att det gäller af-

sättningen icke allenast i Amerika utan äfven i länder, hvilka genom vid utställningen närvarande näringsidkare erhålla kännedom om hvad vårt land har att erbjuda. Sveriges industri har numera nått den ståndpunkt, att den hvad naturliga tillgångar och arbetsskickligheten beträffar kan på de flesta vigtigare områden täfla med nästan hvarje annat lands, men hvad prisbilligheten angår är Sverige likasom hvarje annat land beroende af den afsättning, som kan påräknas, och det är härutinnan, som Sverige i många afseenden står efter andra länder. För att ernå en större afsättning är det första vilkoret att våra tillverkningar blifva mera kända, och något lämpligare tillfälle dertill finnes knappast än att deltaga i en utställning, af den omfattning som den ifrågavarande synes komma att erhålla.

De kostnader, som äro förenade med ett dylikt deltagande, äro emellertid icke obetydliga, och man måste derför tillse, huru de medel, som för ändamålet anvisas, blifva på lämpligaste sätt disponerade. Det synes derför vara aldeles gifvet att ett urval bör ske af de föremål, som skola utställas, så att inga andra tillverkningar dervid ifrågakomma än sådana, som kunna uthärda täflan med andra länders. Om således Sverige kommer att deltaga i utställningen, synes mig nödigt, på det att kostnaderna skola inskränkas inom måttliga gränser, att en särskild bestyrelse förordnas att taga saken om hand, med uppdrag att göra ett noggrant urval af utställningsföremålen. Huruvida en svensk utställning bör anordnas i en särskild byggnad eller erhålla sin plats i den allmänna utställningsbyggnaden är en fråga, som först efter närmare undersökning, och sedan beloppet af statens bidrag blifvit bestämdt, kan afgöras och i första hand torde böra bedömas af bestyrelsen.

Hvad beträffar beloppet af det anslag, som för utställningen från Sverige erfordras, så synes mig detta, med hänsyn till utgifterna vid föregående utställningar, hvari Sverige deltagit, icke skäligen kunna beräknas till mindre än 150,000 kronor.

Hvad angår de i ärendet gjorda framställningarne om beredande af anslag till reseunderstöd åt teknici, för att taga kännedom om utställningen, så synas mig äfven dessa framställningar förtjenta af all uppmärksamhet; och torde ett sådant anslag icke böra understiga 50,000 kronor. Beträffande beloppen af reseunderstöden, så synas dessa icke böra sättas lägre än till 1,000 kronor, men i vissa särskilda fall kunna bestämmas ända till 3,000 kronor, hvilket bidrag icke lärer vara för högt för en framstående tekniker, som gör den dyrbara resan öfver Atlanten och under utställningstiden uppehåller sig ett par

månader i Amerika, der priserna under utställningstiden naturligtvis blifva högst betydligt uppdrifna. För stipendiaternas utseende torde vara lämpligast att en särskild nämnd tillsättes, som har att granska ansökningarne och till Kongl. Maj:t afgifva förslag i ämnet.

På grund af hvad jag sålunda anfört tillåter jag mig hemställa att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att å extra stat för år 1893 ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett anslag af 200,000 kronor att användas dels för *deltagande i 1893 års internationela utställning i Chicago* och dels till *understöd åt teknici för att besöka nämnda utställning.*

Befrämjande i allmänhet af handel och sjöfart.

[28.] Främjande af svenska alsters afsättning i utlandet.

För innevarande år, liksom för hvartdera af de fyra närmast föregående åren, har Riksdagen på extra stat beviljat ett anslag af 20,000 kronor att af Kongl. Maj:t användas för att åt alster af svensk industri och svenska näringar bereda afsättning i främmande länder.

Det för innevarande år beviljade anslaget har den 6 november 1891 blifvit af Kongl. Maj:t sålunda disponeradt, att 8,500 kronor anvisats till mejeriagenturen i Manchester och 5,000 kronor till fiskeriagenturen i norra Tyskland samt återstoden, 6,500 kronor, tilldelats Sveriges allmänna exportförening.

I mitt yttrande till statsrådsprokollet den 12 januari 1891 erinrade jag om en af styrelsen för exportföreningen väckt fråga om anvisande af stipendier åt unge män, hvilka önskade att i utlandet förvärfva sig erforderliga kunskaper i handelsyrket, samt om vidtagande af vissa andra åtgärder i syfte att utbilda agenter för befrämjande af vår export. Då kommerskollegium under sistlidna år inkommit med den utredning angående den svenska handelsundervisningens tillstånd, som Kongl. Maj:t ansett böra föregå nämnda frågas afgörande, torde frågan kunna inom kort föreläggas Kongl. Maj:t till slutlig pröfning och antagligen till en början provisoriskt ordnas, utan att derför anslag af Riksdagen behöfver äskas. För närvarande anser jag mig sålunda endast böra hemställa att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att jemväl för år 1893 på extra stat anvisa ett anslag af 20,000 kronor att af Kongl. Maj:t användas, för att *åt alster af svensk industri och svenska näringar bereda afsättning i främmande länder.*

[29.] Subvention åt ångbåtsförbindelse mellan Sveriges vestkust och England.

Den af Kongl. Maj:t tillsatta komité, som fått i uppdrag att, efter utredning af den svenska sjöfartsnäringens tillstånd och de för dess förkofran nödiga och nyttiga betingelser, afgifva förslag till de åtgärder för främjande af näringens utveckling, hvartill berörda utredning kunde föranleda, har i sitt afgifna betänkande, bland annat, anfört att såsom en form för statsunderstöd till sjöfartsnäringen föreslagits subventioner af statsmedel för regelbundna ångfartygsförbindelser mellan Sverige och utlandet. Dylika subventioner måste dock enligt komiténs tanke, om de skulle medföra verkligt gagn, lemnas med ganska stora belopp, hvarför de endast kunde utgå i några få fall. De blefve derför — yttrade komitén vidare — icke af så stor betydelse för sjöfartsnäringen såsom sådan, som icke mer för Sveriges handel och industri; och huruvida dylika subventioner borde komma till stånd, måste företrädesvis bedömas ur handelns och industriens synpunkt.

För närvarande föreligga till Kongl. Maj:ts bepröfvande tre särskilda till civildepartementet inkomna framställningar om subventioner för uppehållande af regelbundna ångfartygsförbindelser dels mellan svenska hamnar och La Platafloden, dels mellan Sveriges vestkust och England, dels ock mellan ostkusten af Sverige och motliggande ryska hamnar.

Den förstnämnda af dessa framställningar, som afser subvention till ångbåtsförbindelse mellan svenska hamnar och La Platafloden, inkom redan i början af år 1890. I densamma har styrelsen för Sveriges allmänna exportförening hemstält att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke skäl förefunnes för beviljande af ett anslag af högst 200,000 kronor, att användas till understöd åt det inhemska ångfartygsrederi, som kunde finnas villigt att på de för svenska staten förmånligaste vilkor upprätta en regelbunden ångbåtsförbindelse mellan svenska hamnar och La Platafloden. Framställningen har vunnit understöd såväl af kommerskollegium som ock af förenämnda komité i deröfver afgifna särskilda utlåtanden af den 14 mars och den 21 juni 1890 och skulle säkerligen varit värd afseende från statens sida, derest icke, sedan dessa utlåtanden afgåfvos, förutsättningarna för subventionens nytta väsentligen förändrats. Till följd af den revolution, som i juli månad 1890 utbröt i Argentina, inträffade nemligen svåra rubbningar i landets finansiela förhållanden, och ej så kort tid torde förflyta innan detta land, som säkerligen i en framtid skall kunna bereda god afsättning åt våra fabriksalster, åter ernår den stadga i finansielt afseende, som fordras för att reguliera affärsförbindelser i större omfattning med detsamma må kunna underhållas.

På grund häraf lärer framställningen från exportföreningen för närvarande icke böra föranleda till vidare åtgärd från Kongl. Maj:ts sida.

Deremot äro de båda andra framställningarne förtjenta af större uppmärksamhet.

Hvad dervid först angår frågan om *statsunderstöd för uppehållande af regelbunden ångbåtsförbindelse mellan Sveriges vestkust och England*, har i en till Kongl. Maj:t i juni månad 1891 ingifven skrift styrelsen för sydsvenska ångfartygsaktiebolaget, med förmälan att bolaget allt sedan år 1878 uteslutande förmedlat den direkta transporten från städerna Malmö, Landskrona och Helsingborg af lefvande djur, smör och andra ladugårdsprodukter på England, dervid med bolagets ångfartyg intill 1890 års slut till nämnda land öfverförts 134,984 nötkreatur, 80,093 får och 652,742 drittlar smör, vidare anfört att, under det företaget i ekonomiskt hänseende i allmänhet lemnat någorlunda godt resultat, deremot år 1890 ett omslag inträffat i sådant afseende. Till följd af 1889 års knappa fodertillgång och deraf framkallad nödtvungen reducering af en väsentlig del af den normala kreatursstocken i södra Sverige hade nemligen en betydlig minskning i kreatursexporten år 1890 egt rum, så att bolagets bruttoinkomster med 152,985 kronor 1 öre understigit det föregående årets och enligt revisionsberättelsen en totalförlust å seglationen för 1890 uppstått af 42,083 kronor 42 öre. Dertill hade ytterligare kommit ej mindre att bolaget blifvit utsatt för konkurrens från ett utländskt bolags sida, så mycket känbarare, som detta bolags båtar understöddes af den korresponderande jernvägslinien i England, än äfven att de danskar, hvilka egde de hufvudsakligaste svinslagterierna i Skåne, sände sina för England afsedda produkter till Köpenhamn med de af svenska postverket subventionerade danska båtarne för att på denna väg befordras till England. Sydsvenska bolaget, som derigenom ginge miste om en fraktförtjenst af 40,000 kronor årligen, såge under dessa omständigheter sin framtid hotad, derest icke offentligt understöd i en eller annan form kunde erhållas för ifrågavarande ångbåtslinie, hvilken mera än de flesta gagnat jordbruket i södra och mellersta delarna af landet genom att sätta säljarne i direkt förbindelse med afnämarne af de förädlade svenska landtmannaprodukterna. Behofvet af denna ångbåtsförbindelse hade äfven i sin tid varit så kändt och erkändt, att aktierna i bolaget till största delen tecknats af possessionater och landtbrukare i Skåne och Halland. Då det emellertid för tillgodoseende af detta behof varit nödvändigt att anskaffa allt bättre ångbåtar, vore bolaget numera egare af tre sådana, särskildt inredda för kreaturstrans-

port, hvilka, bokförda för tillsammans 1,165,000 kronor, hvardera rymde omkring 400 kreatur, förutom smör m. m., och med en fart i medeltal af 11 ½ knop ofta tillryggalade resan från Helsingborg till Newcastle on Tyne på något öfver 50 timmar. De höga underhålls- och driftkostnader, som denna materiel och denna särskilda trade kräfde, i samband med den omständighet att icke från Skåne, såsom t. ex. från Göteborg, funnes timmer, jern etc. utan blott landtmannaprodukter att utföra, innebure förklaringen, hvarför behållningen på dessa båtar endast under särskildt gynsamma omständigheter kunde blifva så stor som på vanliga lastbåtar.

Styrelsen för ångbåtsbolaget framhåller vidare att, om subvention icke erhölles, utan bolaget blefve tvunget att nedlägga sin verksamhet och denna öfvertoges af utländingar, hvilka sannolikt ej komme att sakna understöd i sitt land och i hvilkas händer affären derför skulle kunna bära sig, följden säkert blefve den, att de moderata frakter, som bolaget alltid hållit, komme att till skada för det svenska landtbruket höjas, samt åberopar dels att understöd eller subvention redan nu af svenska staten lemnades åtskilliga sjölinier i form af postföringsersättning och att, hvad den inre handeln och samfärdseln beträffade, dessa af staten erhölle det kraftigaste understöd i många former såsom genom byggande och underhållande af dyrbara jernvägslinier m. m., dels ock att i nästan alla länder staten lemnade högst betydliga penningeunderstöd till sådana sjölinier, som ansåges deraf förtjenta och af hvilka många, enligt hvad erfarenheten visat, icke kunnat utan dylikt understöd komma till stånd eller fortsätta sin för såväl handeln som jordbruket välsignelsebringande verksamhet; och har styrelsen med stöd af hvad sålunda anförts anhållit om ett bidrag af statsmedel under år 1891 af 50,000 kronor.

Sedan kommerskollegium anbefalts att, efter det yttranden inhemtats från Kongl. Maj:ts befallningshafvande och hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Malmöhus, Hallands samt Göteborgs och Bohus län, afgifva underdånigt utlåtande i ärendet, har *Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* uti särskildt till Kongl. Maj:t afgifvet yttrande förmält att det skulle lända icke blott Skånes utan hela Sveriges jordbruk och ladugårdsskötsel till oberäknelig skada, om den under de senare åren med så stor framgång påbörjade direkta exporten af gödboskap och mejeriprodukter från södra Sverige till England skulle upphöra och denna export komma att åter söka sin väg öfver Danmark, i hvilket fall de svenska produkterna efter icke särdeles lång tid skulle komma att förlora i anseende och tvifvelsutan ett

stillastående mycket snart inträda i den snabba utveckling, hvari det skånska landtbruket, tack vare ladugårdsskötselns förkofran under de sista årtiondena, varit stadt, samt på grund af detta och i öfrigt anförda skäl på det varmaste förordat sydsvenska bolagets förevarande ansökning om understöd af allmänna medel för fortsättande af den för Sveriges jordbruk och boskapsskötsel så vigtiga traden på England.

Med anledning af remissen har kommerskollegium sedermera inkommit med underdånigt utlåtande af den 13 november 1891 och dervid öfverlemnat ej mindre infordrade yttranden från Kongl. Maj:ts befallningshafvande och hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Malmöhus, Hallands samt Göteborgs och Bohus län, än äfven en till kollegium ingifven ytterligare skrift af styrelsen för sydsvenska ångfartygsaktiebolaget; och har i nämnda yttranden hufvudsakligen anförts följande, nemligen af

Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott: Genom den direkta förbindelse mellan städerna Malmö, Landskrona och Helsingborg samt England, som bolaget underhölle med stora tidsenliga ångare, hufvudsakligen afsedda för transport af lefvande kreatur, smör, fläsk och ägg, hade stora fördelar tillskyndats ej allenast de landsdelar i södra och östra Sverige, som begagnade sig af denna förbindelse, utan äfven vårt land i dess helhet. Vigten deraf att jordbrukaren kunde få sina produkter transporterade utan omlastningar direkt från svensk hamn till England framginge af det förhållande, att ju kortare tid de ifrågavarande artiklarne vore på väg, i desto bättre skick framkomme de till försäljningsorten och desto fördelaktigare blefve de der realiserade. Högre frakt, dubbla hamnumgälder, större risk och exportföremålens sämre skick vid framkomsten samt derigenom vålladt ofördelaktigare försäljningsresultat skulle otvifvelaktigt blifva följden af att nödgas sända lefvande djur och smör till utländsk hamn för att få dem öfverförda till England, hvadan rätt känbara förluster skulle komma att drabba afsändaren. Synnerligen vigtigt och alldeles nödvändigt, för att vårt smör, våra djur och vårt fläsk m. m. skulle på verldsmarknaden förvärfva sig ett välförtjent namn såsom svenska varor, vore att de fördes till densamma från våra egna hamnar, ty, om de komme från dansk hamn, skulle de anses vara danska produkter samt såsom sådana försäljas och upptagas i de statistiska uppgifterna såväl i Danmark som i England. Genom en dylik omväg löpte vi dessutom en betänklig risk, i det nemligen, om djuren vintertiden fördes på däck till Köpenhamn och under svår väderlek ådroge sig en allvarlig förkylning och i sjukt tillstånd anlände till England och der blefve föremål

för anmärkning, deras egenskap af svensk boskap komme att framhållas, hvarigenom, till skada för vår export, en sämre föreställning om våra djurs helsotillstånd skulle uppstå. För öfrigt borde ihågkommas, huru beklagligt det vore om, sedan hela Öresundstrafiken gått ur våra händer, nu äfven vår export till England skulle komma att verkställas med en annan nations fartyg; och vore det förvaltningsutskottets allvarliga öfvertygelse att det vore en stor förlust för alla de landsdelar, hvilka begagnade sig af nu ifrågavarande trade, och till en ej ringa skada för hela vårt land, om sydsvenska ångfartygsbolaget nödgades inställa en kommunikationsled, som vore till lika stort gagn för de enskilde jordbrukarne som för våra produkters anseende på verldsmarknaden, då denna trades upphörande otvifvelaktigt skulle vålla en kännbar förlust inom de vigtiga grenar af husdjursskötseln, som exporten gälde, och sålunda ej undgå att utöfva ett menligt inflytande på landets jordbruk i dess helhet;

Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län: Det vore att beklaga, om sydsvenska ångfartygsaktiebolaget, som med synnerligt väl anordnade ångbåtar och på ett i allo särdeles tillfredsställande sätt sedan år 1878 ombesörjt transporten till England från Malmö, Landskrona och Helsingborg af lefvande djur, smör m. m., skulle nödgas upphöra med sin verksamhet. Ifrågavarande trafik skulle då komma att antingen ombesörjas af utländska ångbåtar medelst direkt förbindelse med England, i hvilket fall det kunde befaras att, då dessa båtar vore ställda utan konkurrens, exportörernas intressen med afseende på tillmötesgående, omvårdnad om exportgodset och skälig prisbillighet i frakt blefve mindre väl tillgodosedda, eller ock ledas öfver Danmark. Erfarenheten vore emellertid redan nu icke ringa i fråga om de olägenheter, som svenska exportörer af lefvande djur, smör m. m. vore underkastade, då denna export skedde genom mellanhänder i Danmark, hvilka olägenheter bestode bland annat deruti, att svensk vara vid framkomsten till England stämplades såsom svensk eller dansk, beroende på dess qvalitet, men alltid till förfång för den svenska exporten. Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som vore i tillfälle att vitsorda hvad i den underdåniga ansökningen förmälts beträffande den konkurrens, för hvilken sydsvenska ångfartygsaktiebolaget i sin verksamhet vore utsatt från ett engelskt ångfartygsbolags sida, ansåge alltså ytterst önskvärdt att bolagets verksamhet komme att tillsvidare fortgå; och om detta mål kunde genom beviljandet af det äskade anslaget ernås, så att bolaget förbunde sig att mot anslagets erhållande uppehålla ifrågavarande trafik under vissa år, så vore enligt Kongl.

Maj:ts befallningshafvandes förmenande den uppoffring, staten sålunda underkastade sig, ej nämnvärd, särdeles då jemförelse gjordes med beloppet af de subventioner af förevarande slag, som egde rum i utlandet och särskildt i Danmark åt ett bolag, jemförligt med sydsvenska ångfartygsaktiebolaget;

Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, i hvars yttrande Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet instämt: För närvarande ginge den direkta utförseln till England af våra ladugårdsprodukter dels öfver Göteborg och dels öfver Malmö jemte de städer, Landskrona och Helsingborg, hvilka på utfärden från Malmö till Newcastle angjordes af sydsvenska ångfartygsbolagets båtar. Utan fara för misstag borde kunna antagas att största delen af de båda skånska länens, södra och mellersta Hallands, Blekinges, de tre småländska länens och södra Östergötlands jordbrukare sände sina till export afsedda ladugårdsprodukter öfver de sistnämnda afskeppningsorterna, under det att den hufvudsakliga afsättningen af dessa produkter från det öfriga landet sökte sig väg öfver Göteborg; och för stora delar af riket, med redan högt utvecklad och i ständigt framåtgående stadd ladugårdsskötsel, bildade sålunda den väg, hvarå sjötransporten besörjdes af nämnda bolags ångare, den naturliga exportleden till England. Vid fråga om understöd till bolaget i ändamål att sätta det i stånd att fortsätta med ifrågavarande verksamhet, låge emellertid den anmärkning nära till hands att, om bolagets fartyg droges från denna trade, sannolikt andra fartyg komme, utan särskildt åtgörande, att intaga deras ställe, och borde det för den, som hade någon kännedom om sjöfartsförhållandena, ej vara tvifvel underkastadt att, under berörda förutsättning, i främsta rummet två fartygsegare skulle tillse, huruvida det ej vore med deras fördel förenligt att låta sina ångare intaga den lediga platsen, nemligen det »Forenede Dampskibsselskab» i Danmark och den engelsk-skotska firman Wilson, som hade afdelningskontor i Göteborg och hvars fartyg till hufvudsaklig del torde besörja utförseln derifrån till England af våra ladugårdsprodukter. Tanken på möjligheten af att dessa båda rederier, af hvilka hvartdera, såsom kändt vore, förfogade öfver ett stort antal fartyg, träffade öfverenskommelse sins emellan om öfvertagande af ifrågavarande trafik borde härvid ej uteslutas, och i sådant fall skulle antingen den del af vår export af ladugårdsprodukter, som ginge öfver de sydsvenska städerna, varda anförtrodd åt en förening, hemmahörande i ett land, med hvilket vårt eget hade en stark konkurrens att bestå just på det område, der dess biträde af oss anlitades, eller ock så godt som hela denna export ligga i händerna

på en engelsk firma, af hvilka alternativ intetdera vore önskvärdt, då det icke kunde anses likgiltigt, om utförseln af en väsentlig del af våra jordbruksalster, hvilkas värde vore i hög grad beroende af det sätt, hvarpå denna utförsel verkställdes, lemnades utan medtäflare i händerna på utländska affärsmän, hvilka, huru omsorgsfullt deras angelägenheter i allmänhet än handhades, måste antagas lättare undgå den kontroll, som ett svenskt bolag, hvari svenske jordbrukare hade största delen, ej kunde undandraga sig, och hvilka öfverhufvud ej kunde förutsättas ega lika stort intresse som vi sjelfve att se transporten besörjd så, att dessa alster kunde med framgång uthärda den konkurrens, de vore underkastade på den engelska marknaden. Då utskottet alltså ansåge att betänkliga olägenheter skulle kunna uppstå för vår export på Storbritannien, särskildt af lefvande djur och smör, om sydsvenska ångfartygsaktiebolaget nu upphörde med sin verksamhet, utan att annat svenskt rederi trädde i dess ställe, lika fullständigt rustadt och i allmänhet med samma förutsättningar som det förra för ombesörjande af en regelbunden och väl ordnad trafik, syntes det utskottet att, derest, såsom uppgifvits och hvilket utskottet icke hade anledning betvifla, det visat sig att missgynnande förhållanden under den närmast förflutna tiden förorsakat bolaget opåräknade förluster, som kunde gifva detsamma giltig anledning att nedlägga sin verksamhet, tvekan icke borde uppstå från det allmännas sida att vidtaga åtgärder för att understödja bolaget i dess sträfvande att öfvervinna de uppkomna svårigheterna, så vidt sådant kunde ske utan allt för stora uppoffringar. Undantagsfall kräfde nemligen undantagsåtgärder, och här förelåge ett sådant undantagsfall, berörande ett vigtigt intresse, ty det vore visserligen icke ångfartygsbolaget såsom sådant, som här komme i betraktande, utan det svenska jordbruket, för hvilket det vore maktpåliggande, att en af hufvudförbindelserna med den förnämsta afsättningsorten för dess produkter fortfarande uppehölles så, som detta bolag en längre tid visat sig vilja och kunna besörja den; samt

Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, i hvars yttrande Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet sig förenat: Förbindelser mellan Sverge och England för transport af kreatur och mejeriprodukter hade redan under lång tid förefunnits och uppehölles fortfarande genom flere särskilda ångbåtslinier från olika orter inom landet. Hvad särskildt beträffade Göteborgs och Bohus län, kunde en ångbåtsförbindelse med England, utgående från Malmö, ej hafva någon betydelse, då, den förutan, tillräckliga förbindelser mellan detta län och England

upprätthölles med ett stort antal ångbåtar från Göteborg och Uddevalla. Om sådant bidrag, som här ifrågasatts, beviljades åt ett bolag, skulle andra under liknande förhållanden arbetande ångbåtsbolag säkerligen icke försumma att framkomma med anspråk att af samma skäl och med samma rätt äfven erhålla dylikt understöd af staten. Ett ogynsamt resultat af ångbåtstrafiken kunde vara beroende icke blott på för tillfället dåliga affärskonjunkturer och konkurrens af andra bolag, utan äfven på trafikens mindre omsorgsfulla ordnande och skötsel, användande af äldre icke kolbesparande fartyg med flere menligt inverkande förhållanden, hvilka ej syntes böra uppmuntras genom understöd. På grund häraf afstyrkte förvaltningsutskottet bifall till den underdåniga framställningen.

Styrelsen för sydsvenska ångfartygsaktiebolaget har i sin senast omförmälda till kommerskollegium ingifna skrift, med tillkännagifvande att bolagets verksamhet ej heller under år 1891 lemnat något gynsamt resultat, anfört att styrelsen hade kunnat, genom att använda bolagets ångare i annan fraktfart, bereda delegarne i bolaget vinst i stället för förlust, till bevis hvarför åberopats, hurusom dels en af bolagets ångare »Ceres», hvilken för närvarande vore obehöflig på traden, vore förhyrd för £ 650 för månad å så kallad time charter, dels ock för de öfriga båtarne förelåge anbud af £ 700 för månad, siffror, hvilka vore liktydiga med en årlig nettovinst af 50,000 kronor för år för hvarje ångbåt, men att styrelsen emellertid ansett det såsom en hederssak att, så länge sådant utan allt för stor uppoffring kunnat ske, uppehålla en förbindelse, som bolaget varit den första att öppna och som varit och vore till stort gagn för landtmannen i så väl Skåne som hela södra Sverige. Gent emot de skäl för afslag, som anförts af Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, ville styrelsen påpeka att, såvidt styrelsen hade sig bekant, direkt förbindelse mellan Sverige och England för transport af kreatur och mejeriprodukter förefunnes, förutom från Göteborg, endast från Malmö, Landskrona och Helsingborg; att förbindelsen öfver Göteborg icke hade den ringaste betydelse för Skåne och en stor del af södra Sverige, ty, innan sydsvenska ångfartygsbolaget började sin verksamhet, hade alla kreatur och landtmannaprodukter från dessa orter befordrats till England ingalunda öfver Göteborg utan via Köpenhamn med danska båtar; att då bolagets förlust under år 1891 vore synnerligen stor, men denna förlust kunnat alldeles undgås, om ångbåtarne blifvit satta i annan fraktfart, det syntes vara billigt att det för år 1891 begärda statsunderstödet beviljades bolaget, men att, då de ogynsamma konjunkturerna sannolikt icke komme att upphöra

under den närmaste tiden, enahanda skäl, som anförts till stöd för subvention för 1891, jemväl talade för att understödet utsträcktes äfven till en kommande tid, och hemställde styrelsen derföre nu att statsunderstöd med 50,000 kronor årligen måtte beredas bolaget för en tid af fem år, räknade från den 1 januari 1891, så länge bolaget upprätthölle den reguliera förbindelsen mellan Malmö och hamn eller hamnar i England.

För egen del har *kommerskollegium* anfört följande: Under de senast förflutna fem åren 1886—1890 hade, enligt för kollegium tillgängliga uppgifter, utförseln från Sverige till England af nedannämnda landtmannaprodukter utgjort:

		1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Fläsk	kg.	458,647	1,235,830	2,061,299	3,691,720	3,882,972
Kreatur: Hästar	st.	—	94	19	18	17
Tjurar	»	1,646	774	1,403	941	253
Oxar	»	8,305	10,066	11,977	10,534	6,715
Kor	»	2,413	1,741	2,697	2,671	1,653
Ungnöt	»	383	59	71	549	382
Får	»	6,722	5,362	7,913	12,229	7,420
Svin	kg.	—	—	—	237,121	99,115
Kött	»	15,136	24,605	8,050	39,220	17,953
Ost	»	20,451	123,558	118,553	40,038	24,059
Smör	»	7,457,885	8,080,756	9,913,815	10,374,589	11,180,403
Ägg	st.	497,280	445,940	657,480	552,630	2,825,820

Väl lemnade uppgifterna i ämnet icke upplysning om, från hvilka särskilda orter i Sverige ifrågavarande utförsel till England egt rum; men tvifvel kunde icke råda derom att densamma hufvudsakligen verkställts dels öfver Göteborg och dels öfver de skånska städerna vid Öresund, då nemligen, enligt de statistiska uppgifterna, rikets hela utförsel af omhandlade artiklar till öfvervägande grad skett från dessa platser. Att det för den betydliga del af exporten till England af kreatur och andra landtmannaprodukter, hvilken förmedlades öfver de skånska Öresundsstäderna, vore af afgörande betydelse att ega tillgång till en direkt, regelbunden, under svensk flagg skeende ångfartygsförbindelse mellan dessa städer och England torde få anses ligga i öppen dag; och det vore för öfrigt, enligt kollegii uppfattning, såväl i ansökningsskrifterna som

i de från Malmöhus, Kristianstads och Hallands län inkomna tillstyrkande yttrandena tydligt påvisadt, hvilka afsevärda olägenheter kunde förväntas uppstå, derest ifrågavarande, för stora delar af vårt land synnerligen vigtiga export tvunges att för sin befordran till afsättningsorten i England antingen söka sin väg öfver Danmark eller anlita ett utländskt ångfartygsbolag. Med afseende härå och då det alltså, enligt kollegii uppfattning, vore af maktpåliggande betydelse för de företrädesvis jordbruksidkande provinserna i södra delarne af riket, att den af sydsvenska ångfartygsbolaget hittills uppehållna ångfartygsförbindelsen mellan de skånska Öresundsstäderna och England komme att fortfarande ega bestånd, ansåge kollegium, som funne de af Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott mot den förevarande ansökningen gjorda erinringar vara i bolagets senare skrift på tillfredsställande sätt bemötta, för sin del anledning vara för handen att från det allmännas sida åtgärd vidtoges till förebyggande af att, på sätt med hänsyn till de af bolaget angifna omständigheter syntes eljest vara att befara, bolaget komme att upphöra med trafikerandet af den ifrågavarande ångbåtslinien.

Hvad emellertid beträffade den form, hvaruti ett sådant statens eventuella ingripande borde ske, syntes det kollegium att, då de omständigheter, hvilka föranledt den senaste tidens, enligt hvad af handlingarna framginge, ogynsamma resultat i ekonomiskt hänseende af bolagets ifrågavarande verksamhet, torde få antagas vara af mera tillfällig art, och ett omslag deruti lätteligen skulle kunna ganska hastigt inträffa, det vore mindre lämpligt, om bolaget för en följd af år tillförsäkrades ett understöd till på förhand bestämdt belopp, utan med syftet för det ifrågasatta understödet bättre förenligt, om understödet komme att utgå i den form, att bolaget tillförsäkrades att under vissa år af staten utbekomma godtgörelse intill visst belopp för den förlust, som för bolaget tilläfventyrs kunde uppstå af den ifrågavarande ångbåtsförbindelsens upprätthållande, i hvilket fall emellertid det belopp, som borde fastställas såsom det högsta, hvarför godtgörelse skulle tillförsäkras bolaget, torde skäligen kunna bestämmas till enahanda summa, som af bolaget blifvit begärd såsom fast understöd, eller 50,000 kronor för år. Vidkommande den tidslängd, under hvilken en sådan förmån borde bolaget beredas, ansåge kollegium, som funne sig icke kunna förorda bolagets begäran om understöd för år 1891, att tiden för garantiens fortvaro för närvarande icke skäligen borde utsträckas till mer än tre år, räknadt från ingången af år 1892 eller den senare tidpunkt, som kunde blifva af omständigheterna betingad. Det syntes

kollegium nemligen vara mindre lämpligt att med afseende å sådana undantagsåtgärder, som den här ifrågasatta, vidtoges anordningar för en allt för lång tid, utan borde, enligt kollegii uppfattning, tillfälle lemnas öppet att efter en jemförelsevis kortare tids förlopp ånyo taga frågan under ompröfning och ordna densamma efter sig då företeende förhållanden.

Hvad slutligen anginge de vilkor och bestämmelser, som borde stadgas för den ifrågasatta förmånens åtnjutande af bolaget, ansåge kollegium sig endast böra angifva några hufvudsakliga bestämmelser i detta afseende. Sålunda borde bolaget, för att komma i åtnjutande af ifrågavarande förmån, åtaga sig att uppehålla regelbunden förbindelse mellan städerna Malmö, Landskrona, Helsingborg och Halmstad samt hamn i England medelst för transport af företrädesvis lefvande djur och andra landtmannaprodukter fullt tjenliga ångfartyg af tillräcklig lastrymlighet, af hvilka minst ett borde afgå från omförmälda svenska städer hvarje vecka under årets hela seglationstid. Vidare syntes vid bestämmandet af den förlust, som för bolaget tilläfventyrs kunde uppstå vid fullgörandet af ett dylikt åtagande och hvarför bolaget skulle ega att af staten undfå ofvanberörda godtgörelse intill högst 50,000 kronor för år, skäligen böra iakttagas att bland omkostnaderna finge upptagas ej mindre fem procent ränta å aktiekapitalet än äfven verkliga underhållskostnaderna för de för liniens trafikerande nyttjade fartygen; och slutligen torde uttrycklig föreskrift böra gifvas derom att de bolaget beviljade förmåner komme att återkallas, derest bolaget bruste i fullgörandet af sina åtaganden.

I afseende å de af kollegium sålunda föreslagna vilkoren har bolaget uti en den 30 december 1891 till Kongl. Maj:t ingifven skrift anmärkt, att Halmstad icke för närvarande, och innan en tillämnad fördjupning af hamnen egt rum, kunde anlöpas af bolagets fartyg, enär dessa ginge 16 till 17 fot djupt, samt att vid tillfällen, då i Landskrona endast obetydlig last funnits att intaga, bolaget låtit på sin bekostnad på jernväg befordra godset till Helsingborg, i stället för att låta fartyget ingå till Landskrona.

Kommerskollegium har vid sitt utlåtande fogat ett från svenska och norska generalkonsulatet i Köpenhamn till upplysning om den subvention, som i Danmark lemnades för en ångbåtslinie på England, erhållet exemplar af »Aarsberetning om det Kongelige danske Landhusholdningsselskabs Virksomhed 1888—89», deruti finnes intaget det mellan danska inrikesministeriet och det »Forenede Dampskibssel-

skab» upprättade kontrakt angående ångfartygsförbindelsen mellan Esbjerg och England, enligt hvilket kontrakt, som, efter hvad generalkonsulatet tillika meddelat, för innevarande finansår, med endast ett par mindre väsentliga förändringar, förnyats, »Dampskibsselskabet» såsom vederlag för de genom kontraktet ålagda förpligtelser för upprätthållandet af en, företrädesvis för transport af lefvande djur och landtmannaprodukter afsedd, regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Esbjerg och Parkeston, tillförsäkrats *dels* återbetalning af de under årets lopp i Esbjerg erlagda bropenningar för de i kontraktet omhandlade, till Parkeston förda varor och kreatur, *dels ock* en årlig subvention af 50,000 kronor, hvilken subvention emellertid skulle bortfalla, om den från Esbjerg till Parkeston befordrade mängden af de i öfverenskommelsen omnämnda varorna under närmast föregående året uppgått till 24,000 ton.

Jemväl i Norge har man ansett lämpligt att bevilja ångbåtssubventioner. Sålunda äro i norska budgeten för finansåret juli 1891—juni 1892 såsom bidrag till privat ångbåtsfart uppförda tillhopa 748,820 kronor, deraf för en linie Bergen—Stavanger—Newcastle med två resor i veckan 90,000 kronor och för en linie Trondhjem—Bergen—Newcastle med en resa i veckan 125,000 kronor.

Enligt en af svenska och norska generalkonsulatet i Finland meddelad, handlingarne bifogad uppgift af handels- och industriexpeditionen inom kejserliga senaten för Finland, har finska regeringen tilldelat, bland annat, finska ångfartygsaktiebolaget subventioner *dels* med 200,000 mark för att under minst fem år från början af år 1889 underhålla direkt och regelbunden trafik mellan hamnar vid Finska viken och Spanien en gång i månaden med två för ändamålet anskaffade första klassens ångfartyg, *dels ock* med 360,000 mark för att med två snabbgående och med afkylningsrum försedda ångfartyg en gång i veckan hela året om och under minst tio års tid underhålla regelbunden kommunikation mellan Hangö och England, hvilket sistnämnda belopp, som till en början lemnats såsom räntefritt lån på tio års tid, likväl, om företaget visat sig vara till nytta för landet, sedermera kan bolaget efterskänkas.

På grund af hvad i nu förevarande fråga blifvit upplyst torde vara uppenbart att, om den ångbåtsförbindelse mellan hamnar vid Sveriges vestra kust och England, som af sydsvenska ångfartygsaktiebolaget sedan år 1878 uppehållits, blifver afbruten, sådant skall komma att med-

föra betydlig skada för en fördelaktig afsättning af kreatur och landtmannaprodukter från flera af våra län. Men gifvet är ock att, om bolaget fortfarande på denna trade finner sig nödgas kämpa mot samma ogynsamma förhållanden, som under sista tiden varit fallet, bolaget *måste* söka andra i ekonomiskt afseende fördelaktigare trader för sina båtar, derest icke bolaget blifver tryggadt åtminstone mot allt för stora förluster. Det synes mig derföre öfverensstämma med den omsorg, staten bör egna åt näringarna, att den söker understödja uppehållandet af ifrågavarande ångbåtsförbindelse. Men dervid torde staten icke böra gå längre än att staten garanterar bolaget ersättning för den förlust, som kan för bolaget uppstå intill det belopp, som bolaget sjelft uppstält såsom maximigränsen derför. Att genom statsunderstöd bereda bolaget någon särskild vinst å företaget synes icke öfverensstämma med de fordringar man kan ställa på staten och har säkerligen icke heller ingått i afsigten med förevarande framställning. Det lärer derföre, såsom ock i ärendet framhållits, icke vara lämpligt att fixera en viss summa, som bolaget under den tid traden uppehålles skulle ega i statssubvention utbekomma, utan understödets belopp torde för den tid subventionen utgår icke i någon händelse böra öfverstiga bolagets verkliga förlust under samma tid, dervid dock bland omkostnaderna torde böra upptagas fem procent ränta å bolagets i företaget nedlagda kapital, assuransafgifter till svenska bolag, om sådana blifvit erlagda, äfvensom verkliga underhållskostnaden för båtarne under den tid de för traden disponeras, men ej haveriförluster. I öfrigt synes bolaget böra tillförbindas att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter Kongl. Maj:t efter ytterligare utredning kan finna böra bestämmas i afseende å, utom annat, turernas anordnande och de hamnar, som böra angöras. Hvad beträffar den tid, för hvilken subvention bör af Riksdagen äskas, så anser jag, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med kommerskollegium, att denna tills vidare icke bör afse mera än tre år från och med 1892 års ingång; dock att om det derjemte skulle för framtida trafikerandet finnas behöfligt att bolaget erhölle någon godtgörelse för de förluster, bolaget underkastat sig för tradens uppehållande under år 1891, sådan möjligen kunde till någon del beredas bolaget för tiden, från det bolagets ifrågavarande framställning till Kongl. Maj:t inkom, från andra, under Kongl. Maj:ts disposition varande medel, som afse handelns och sjöfartens understödjande.

På grund af hvad jag sålunda anfört tillåter jag mig tillstyrka att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, till uppehållande af en *regulier ångbåtsförbindelse* medelst sydsvenska ångfartygsaktiebolaget tillhöriga ångbåtar under åren 1892, 1893

och 1894 mellan å ena sidan de *hamnar vid Sveriges vestkust* samt å andra sidan de *engelska hamnar*, Kongl. Maj:t må finna skäligt bestämma, ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett sammanlagdt belopp af 150,000 kronor, att på af Kongl. Maj:t stadgade vilkor användas till godtgörelse af den förlust, som för bolaget kan å nämnda företag uppstå,

samt att till utgående under år 1893 af berörda belopp å extra stat anvisa 50,000 kronor.

[30.] Ångbåtsförbindelse mellan Sveriges ostkust och ryska östersjöprovinserna.

Den tredje af de till Kongl. Maj:ts pröfning föreliggande framställningar, deri statens mellankomst för uppehållande af ångbåtsförbindelse mellan Sverige och utrikes ort påkallats, har ingifvits af styrelsen för ångfartygsaktiebolaget Vestervik—Libau, som hemstält om subvention af statsmedel under fem år till en regelbunden ångbåtsförbindelse året om mellan ostkusten af Sverige och ryska Östersjöhamnar.

Nämnda bolag har förut åtnjutit statsunderstöd för sin verksamhet, i det att Kongl. Maj:t den 18 september 1885, mot det att bolaget under en tid af fem år, räknade från 1886 års höst, uppehölle, bland annat, regelbunden varu- och passagerarefart äfvensom postföring, för den händelse sådan befunnes böra anordnas, medelst en ångbåt om cirka 200 registerton en gång i veckan året om mellan Vestervik och Libau fram och åter med anlöpande af Visby under tiden från den 15 april till den 15 november, medgifvit att, jemte det viss årlig ersättning för postföringen finge till bolaget utbetalas från postverket, bolaget derutöfver skulle under vissa vilkor och förbehåll ega att af staten utbekomma godtgörelse för den förlust, som, med iakttagande att bland omkostnaderna upptoges viss ränta å aktiekapitalet samt verkliga underhållskostnaderna för fartygen, kunde för bolaget vid fullgörande af dess åtagande uppstå intill ett belopp af högst 25,000 kronor för år, att af handels- och sjöfartsfonden utgå. Sedan derefter kontrakt i ämnet af generalpoststyrelsen afslutats med bolaget, har detsamma, ehuru med vissa sedermera medgifna afvikelser i afseende å anlöpningsorterna i Sverige, enligt hvilka fartyget bland annat jemväl egde att besöka Stockholm, besörjt den ifrågavarande trafiken. Oaktadt företaget understödts äfven af kejserliga ryska regeringen, som till en början enligt deklaration den $\frac{26}{14}$ januari 1887 förbundit sig att lemna ett årligt bidrag af 10,000 kronor under åren 1887—1891, skulle likväl det ekonomiska resultatet af bolagets verksamhet hafva visat sig synnerligen otillfredsställande utan svenska statens ofvannämnda garanti. Under det första trafikåret öfversteg förlusten den från svenska statsverket lemnade garantisumman med 8,479 kronor 14 öre; det andra

året uppgick förlusten, med inberäknande af nämnda från det första året balanserade förlust, visserligen blott till 14,134 kronor 45 öre, som af statsverket ersattes, men för trafikåret 1888—1889 höjde sig förlustsiffran till nära 35,000 kronor, eller inemot 10,000 kronor utöfver garanterade beloppet. För trafikåret 1889—1890, det sista, för hvilket resultatet blifvit framlagdt, hade det bristande beloppet af bolaget beräknats till nära 37,000 kronor, den oersatta förlusten från nästföregående trafikår deri inberäknad. Ehuru genom från ryska statsverket sedermera influtna medel förlustbeloppet nedbragts till 23,354 kronor 78 öre, tages sålunda likväl för förlustens betäckande nästan hela garantisumman för året i anspråk.

I maj 1890 anhöll emellertid bolaget att Kongl. Maj:t måtte för ytterligare fem år, räknade från hösten 1891, bevilja bolaget enahanda understöd af allmänna medel, som genom nådiga brefvet den 18 september 1885 medgifvits, mot det att bolaget under sagda tid åtoge sig uppehållande af omförmälda ångbåtsförbindelse med undantag af skyldigheten att anlöpa Gotland, men då denna ansökning var ställd i samband med åtskilliga andra förmåner, som af bolaget äskades med hänsyn till postföringen, blef, på föredragning af chefen för finansdepartementet och sedan kommerskollegium afgifvit utlåtande, denna framställning slutligen af Kongl. Maj:t den 4 juli 1891 afslagen.

I sin nu förevarande framställning har bolagets styrelse, som uppgjort förslag och beräkningar i afseende å möjligheten att under vissa förutsättningar och med något ändrad plan fortsätta bolagets verksamhet i hufvudsakligen samma syfte som hittills, uppehållandet af regulier ångbåtsförbindelse året om mellan Sveriges ostkust och Ryssland, dock utan att anlöpa Gotland, vidare anfört, *att* bolagets verksamhet i förevarande hänseende borde så ordnas, att Kalmar, Vestervik och Stockholm sju månader af året sattes medelst bolagets ångare Rurik, som skulle efter beslutad ombyggnad erhålla en lastdryghet af omkring 400 ton, i regulier förbindelse dels med Riga och dels med Libau, men att under vintermånaderna turerna inskränktes till Libau, Vestervik och Stockholm, i hvilket fall ångaren komme att anlöpa Riga tio gånger, Libau tjugufem gånger, Stockholm tretiofem gånger, Vestervik trettio gånger och Kalmar fem gånger om året; *att*, enligt gjorda beräkningar, inkomsterna, för att företaget skulle kunna bära sig, måste uppgå till 123,000 kronor årligen, under det att den sannolika årliga inkomsten under de första åren, innan normala förhållanden inträdt och leden blifvit upparbetad, icke kunde antagas stiga till högre belopp än omkring 64,000 kronor mot en utgiftssumma af omkring 118,000 kronor, hvarigenom en årlig brist af 54,000 kronor skulle komma att uppstå;

samt att genom åstadkommandet af en regulier förbindelse mellan de två förnämsta importhamnarna, Riga och Libau, å ryska Östersjökusten samt de tre hamnarne Stockholm, Vestervik och Kalmar å Sveriges ostkust, vid hvilka hamnar vigtiga jernvägslinier utmynnade, en stor del af mellersta och södra Sverige skulle beredas en lätt, regulier och beqväm väg för sådana alster af industri och åkerbruk, hvilka uti Ryssland kunde afsättas, hvarjemte en ifrågasatt transitotrafik å jernvägarne skulle kunna förverkligas.

Med erinran hurusom kommerskollegium i sitt den 12 juni 1891 afgifna utlåtande öfver bolagets då föreliggande framställning om statsunderstöd såsom stöd för afstyrkande af nådigt bifall till framställningen åberopat, bland annat, ett af konsuln i Riga afgifvet yttrande, deruti denne anfört att i Ryssland väntade tullförhöjningar antagligen skulle komma att lägga så stora hinder i vägen för import till Ryssland af svenska industrialster, att Sveriges redan då mindre betydande export till Ryssland skulle än ytterligare förminskas, framhåller styrelsen i den nu gjorda ansökningen att den nya ryska tullstadgan, hvilken emellertid trädt i kraft, visade, enligt konsulns i Riga skrifvelse till kollegium den 22 påföljande juli, för de svenska artiklar, hvilka efter konsulns mening skulle kunna blifva föremål för import till Ryssland, en bestämd nedsättning i stället för den befarade förhöjningen, hvarigenom också en ljusare framtid beredts för den svenska marknaden än vid tiden för kollegii utlåtande. Styrelsen ville vidare erinra att, om exporten af svenska industrialster till Ryssland för närvarande vore obetydlig emot hvad den kunde vara, så berodde detta just derpå att de svenske exportörerne vore i förhållande till de utländske så ogynsamt ställde med afseende å kommunikationer. Den ryska marknaden vore emellertid stor nog för att Sverige der skulle kunna finna ett för sig fullt tillräckligt fält för varuutbyte, och de svenska artiklarne kunde i allmänhet uti prisbillighet och nästan alltid i qvalitet mäta sig med exempelvis de tyska och engelska artiklar, som till Ryssland infördes. Enligt bolaget meddelade uppgifter hade år 1889 Sverige och Norge tillsammans utfört till Ryssland och Finland varor för ett värde af 6,100,000 rubel, under det, bland andra, Tyskland dit exporterat för ett värde af 124,000,000 rubel och England för ett värde af 95,900,000 rubel. Af varor, hvilka kunde blifva föremål för export till Ryssland och i afseende å hvilka Sverige väl kunde upptaga täflan med andra länder, hade år 1889 importerats till Ryssland maskiner och redskap för 21 millioner rubel, jernvaror för 9,6, stålvaror för 12,1, gjutjern för 4,2, koppar för 6,6, sill för 6,1, pappersartiklar för 2,7, landtbruksprodukter för 2,7,

glasvaror för 1,6 och trycksaker för 1,6 millioner rubel, och ensamt från Hamburg hade nämnda år utförts till Riga och Libau för 22 millioner riksmark, hvaraf för 2,85 millioner sådant gods, hvilket antagligen med lika lätthet kunnat från Sverige dit exporteras. Under åren 1889 och 1890 hade importen till Riga och Libau utgjort i medeltal för år: af cement 19,650 tunnor, af gödningsämnen 35,055 ton, af gjutjern 30,110 ton, deraf 319 ton från Stockholm, af stångjern och plåt 10,746 ton, hvaraf 2,309 ton från Stockholm, af maskinerier och delar deraf 4,994 ton med ett värde af omkring fem millioner kronor, hvaraf 128,310 kronor komme på importen från Stockholm, och af sill 96,183 tunnor, hvaraf 39,878 tunnor från Stockholm, och under samma båda år hade särskildt från Öfverums bruk försålts landtbruksredskap, hufvudsakligast plogar, till Ryssland för 144,790 kronor.

Dessa uppgifter, ehuru ofullständiga, syntes styrelsen otvetydigt ådagalägga att förutsättningar för en lönande export till Ryssland af svenska industrialster förefunnes och att en ansenlig marknad för sådana borde kunna derstädes skapas, om första vilkoret härför, anordnandet af en regulier ångbåtsförbindelse mellan Sveriges ostkust samt Riga och Libau, uppfyldes.

Erinrande derjemte om betydelsen af en dylik förbindelse för persontrafiken och dennas vigt för afsättningen af industrialster på Ryssland, har styrelsen, på grund af hvad sålunda och i öfrigt af densamma anförts, hemstält att Kongl. Maj:t täcktes under en tid af fem år, räknadt från våren 1892, bevilja ångfartygsaktiebolaget Vestervik—Libau en årlig subvention af 54,000 kronor, mot det att bolaget åtoge sig att upprätthålla en regelbunden ångbåtstrafik året om emellan Stockholm, Vestervik och Kalmar å ena sidan samt Riga och Libau å den andra i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bilagd turlista samt på de vilkor i öfrigt, Kongl. Maj:t funne godt bestämma.

Angående lämpligheten af en utaf staten subventionerad ångbåtsförbindelse mellan mellersta och södra Sveriges östra kust och motliggande ryska hamnar föreligga i särskilda, vid förevarande ansökning fogade yttranden några uttalanden, som synas mig vara förtjenta af uppmärksamhet. Sålunda har af svensk-norske konsuln i Riga framhållits, hurusom saknaden af direkt lägenhet särskildt mellan nämnda stad och Stockholm hade till följd att mången vara, som i anseende till dess godhet och prisbillighet skulle kunna från Sverige införas, nu söktes från annat håll, och att Riga, hvilken stad bibehölle sin ställning såsom östersjöprovinsernas förnämsta handels- och industrisamhälle, ännu hade för sin industri i en eller annan mån behof af svenska rå-

ämnen, blott möjlighet bereddes att på beqvämt sätt hålla dem tillhanda. En skeppsklarerarefirma i Stockholm, hvilken under en följd af år sökt uppehålla ångbåtsförbindelse mellan Stockholm och Riga, men numera måst dermed upphöra, har uttalat den åsigten att en tidsenlig, för passagerare och fraktgods afsedd ångare med regelbundna bestämda afgångstider mellan Stockholm och Riga vore af behofvet i högsta måtto påkallad och att ett dylikt företag, om det under den första tiden, till dess traden vunnit full stadga, subventionerades, sedermera skulle visa sig tillräckligt lifskraftigt att gifva sina intressenter tillbörlig afkastning å deri nedlagdt kapital; ett enskildt bolag kunde likväl icke utan subvention eller utan kapital, som tilläte mötandet af åtskilliga års förluster, åstadkomma traden. En annan skeppsklarerarefirma i Stockholm har äfvenledes betecknat såsom synnerligen beklagansvärdt, om en regulier förbindelse särskildt med Libau skulle komma att saknas; då numera äfven förbindelsen Stockholm—Riga upphört, skulle således Stockholm och hela Sveriges ostkust endast komma att ega en regulier förbindelse med Ryssland, nemligen Stockholm—S:t Petersburg, men då denna till följd af naturförhållandena i allmänhet upphörde i slutet af oktober eller början af november och först i maj kunde upptagas, blefve allmänheten under 6 à 7 månader af året alldeles blottställd på regulier förbindelse med Ryssland; ångbåtslinien Stockholm—Hangö vore nemligen alldeles olämplig för transport från ryska hamnar söder om finska viken. Aktiebolaget Öfverums bruk, som tillverkar landtbruksredskap i stor skala, framhåller, hurusom den brist på regelbundna kommunikationer mellan Sverige och östersjöprovinserna, särskildt Riga, som nu rådde, allt mer och mer försvårade för bolaget dess export på Ryssland; de försök, bolaget gjort att i det inre Ryssland förvärfva afnämare, hade till stor del måst uppgifvas, då bolaget icke sett sig i stånd att uppfylla de fordringar i afseende å en snabb och punktlig leverans, som påyrkats såsom ett första vilkor; insättandet af en ångbåt på linierna till Riga och Libau med reguliera turer hela året om skulle bereda Sveriges exportörer på Ryssland de största fördelar och gifva dem det mod och det förtroende, hvilket de nu, i striden mot de oupphörligen återkommande svårigheterna i afseende på kommunikationerna, nästan hade förlorat. Liknande åsigter hafva uttalats i en till ångfartygsaktiebolaget Vestervik—Libau ställd skrift, undertecknad af framstående idkare af qvarnrörelse, jernhandtering, korkfabrikation m. fl.

Till följd af nådig remiss å förevarande framställning har Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kalmar län deröfver afgifvit underdånigt utlåtande af den 17 oktober nästlidna år, dervid Kongl. Maj:ts befall-

ningshafvande öfverlemnat yttrande af handels- och sjöfartsnämnden i staden Kalmar. Nämnden förklarar att det, enligt nämndens mening, vore i hög grad önskvärdt att den ifrågasatta kommunikationen komme till stånd, enär densamma skulle för orten otvifvelaktigt blifva till den största nytta, då de inre delarne deraf genom sin jernvägsförbindelse med Kalmar kunde komma i direkt beröring med de ryska östersjöhamnarne utan att behöfva använda den långa vägen öfver Stockholm eller annan svensk hamn för sagda ändamål, likasom äfven staden Kalmar och dess närmaste omnejd genom den ifrågavarande kommunikationsleden finge vidgadt fält för sin export på ryska östersjöhamnarne. Men enligt nämndens förmenande skulle nu nämnda fördelar för orten först derigenom ernås att Kalmar anlöptes lika ofta som Vestervik och Stockholm under de tider på året, då isförhållandena sådant tilläte, hvaremot om, i öfverensstämmelse med den af bolaget uppgjorda turlistan, Kalmar skulle anlöpas endast fem gånger årligen, nyttan dermed skulle blifva ringa eller ingen.

Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kalmar län har i sitt utlåtande likaledes vitsordat nyttan af en trade på Ryssland och dervid yttrat att det ej torde vara oberättigadt antaga såväl att tillgodoseendet af Rysslands behof af vissa industriartiklar fortfarande som hittills skulle kräfva import från andra länder som ock att i frambringandet af åtskilliga sådana artiklar vårt lands industriidkare kunde framgångsrikt täfla med andra nationers både hvad prisbillighet och varornas godhet beträffade, men att deremot afsättningen på Ryssland måste för våra industriidkare vid konkurrens med närliggande länders röna betänklig svårighet, om ej förefintligt behof af en lifligare, direkt och regelbunden ångbåtsförbindelse mellan svenska och ryska östersjöhamnar afhjelptes. Nyttan och nödvändigheten af en dylik förbindelse vore, vidkommande Vesterviksorten, redan ådagalagd af erfarenheten från senast gångna fem åren, hvarunder trafik mellan svenska och ryska hamnar uppehållits af bolaget. Hvad i öfrigt anginge orter i Kalmar län och jemväl genom jernväg med Kalmar förbundna orter inom Kronobergs län, hvilka genom den ifrågasatta ångbåtstrafiken skulle hafva att påräkna en vidgad marknad för sina fabriksalster, inrymde dessa orter flera industriella verk af afsevärd betydenhet såsom jernbruk, mekanisk verkstad, gjuterier, glashyttor, pappersbruk, snickerifabrik med flera, af hvilka inrättningar säkerligen ett flertal skulle röna förkofran genom vunnen möjlighet att å på förhand beräkneliga tider leverera sina alster i någon af ofvanomförmälda ryska hamnar; och ehuru bolagets förut gjorda framställning om förnyad subvention ej rönt bifall, torde likväl, då förändrade förhållanden nu

vore för handen och den af bolaget förebragta utredning syntes ådagalägga att en regelbunden ångbåtsförbindelse mellan afsedda orterna ej under de närmaste fem åren kunde uppehållas utan förlust för rederiet, förhoppningen om ett bidrag af staten för företagets möjliggörande vara lika behjertansvärd som det ändamål, för hvilket understödet påkallades, hvadan Kongl. Maj:ts befallningshafvande, då företaget i verkligheten vore att betrakta såsom af allmän nytta, till nådigt afseende förordade framställningen.

Härefter har, likaledes till följd af nådig remiss, öfverståthållareembetet med eget utlåtande af den 5 november sistlidna år öfverlemnat yttrande i ärendet af Stockholms handels- och sjöfartsnämnd, som, med hänvisning hufvudsakligen dertill att bolaget icke lyckats upparbeta den linie, det under de senare åren uppehållit mellan Sveriges ostkust och Libau, funnit sig sakna anledning förorda bifall till ansökningen, helst det äskade årliga statsunderstödet, hvars tillräcklighet torde vara ganska tvifvelaktig, icke syntes stå i rimlig proportion till den fördel, som ett uppehållande af förbindelsen kunde medföra för Sverige; och har med åberopande häraf äfven öfverståthållareembetet funnit sig icke kunna till bifall förorda ansökningen.

Sedan jemväl kommerskollegium erhållit befallning att efter styrelsens för Sveriges allmänna exportförening hörande afgifva underdånigt utlåtande, har styrelsen för exportföreningen i sitt yttrande anfört att styrelsen, som ansåge den ifrågavarande kommunikationsleden af väsentlig nytta och vigt för Sveriges industri och handel, ville för sin del tillstyrka att Kongl. Maj:t täcktes bereda det ifrågavarande företaget nödigt understöd, dock att styrelsen ansåge sig icke på grund af nu föreliggande utredning kunna yttra sig derom, huruvida ett så stort belopp som det af bolaget begärda vore för ändamålets vinnande erforderligt.

Vid detta skriftliga yttrande fans fogadt utdrag af styrelsens protokoll vid det sammanträde, då frågan förevar, utvisande att vid öfverläggningen om frågan skiljaktiga meningar uppkommit och att af styrelsens vid sammanträdet närvarande 13 ledamöter 6 i afgifven reservation förenat sig om det yttrandet att, enär frågan om statssubvention, synnerligast i den föreslagna formen, syntes vara af särdeles omtvistad beskaffenhet och i alla händelser dylik subvention, om den öfverhufvud skulle förekomma, borde föregås af en mycket omsorgsfull utredning, som tydligt och bestämdt påvisade såväl nödvändigheten som nyttan af en dylik åtgärd, men den utredning, som nu förelåge, icke uppfylde detta vilkor, utan de afgifna utlåtandena divergerade ganska mycket såväl i hvad anginge behöfligheten som rörande nyttan af en statssubvention i det ifråga-

varande fallet, bemälde sex ledamöter reserverade sig mot styrelsens beslut att tillstyrka statsunderstöd.

Slutligen har kommerskollegium i sitt den 4 i denna månad afgifna underdåniga utlåtande anfört hufvudsakligen följande:

Bolagets förevarande framställning skilde sig från dess senast gjorda ansökning i enahanda syfte, med afseende på planen för företaget, derutinnan att traden skulle komma att omfatta å svenska sidan, förutom Vestervik, jemväl Stockholm och Kalmar samt å ryska sidan, förutom Libau, jemväl Riga, af hvilka hamnar dock Riga och Kalmar skulle anlöpas allenast sommartiden och särskildt Kalmar endast jemförelsevis få gånger.

I ärendet hade blifvit upplyst, hurusom redan under ett antal föregående år ett enskildt svenskt rederi uppehållit regulier ångbåtstrafik mellan Stockholm och Riga, men att densamma under år 1891 upphört. Af uppgiften rörande de senare årens befraktningar på denna trade framginge att dessa varit af ungefär lika ringa omfattning som de å Vestervik—Libau-linien; och funne kollegium med afseende härå enahanda skäl, hvarå kollegium stödt sitt afstyrkande af bifall till bolagets år 1890 gjorda ansökning, i hufvudsak ega giltighet äfven angående förevarande framställning. Visserligen hade, på sätt af bolaget framhållits, sedan kollegium afgifvit sitt nyssberörda utlåtande, vissa nedsättningar i den ryska tulltaxan egt rum beträffande åtskilliga sådana artiklar, som egnade sig till export härifrån till Ryssland, men, med afseende å lättheten i sistnämnda land att åstadkomma förändringar i tullförhållandena och den faktiskt äfven rådande obeständigheten i dessa förhållanden, syntes den angifna omständigheten, hvilken, äfven om den möjligen kunde bidraga till ökandet af exporten härifrån till Ryssland, dock vid bedömandet af det sannolika ekonomiska resultatet af ifrågavarande företag, särskildt för det närvarande, torde motvägas af de i Ryssland gällande exportförbud, hvarigenom tillfälle till returfrakter från Ryssland antagligen nästan helt och hållet upphört, icke vara af beskaffenhet att i och för sig föranleda bifall till den nu gjorda framställningen.

Härtill komme att, under det att i förevarande ärende från flere håll betonats att i sjelfva fraktfartens intresse det vore angeläget att ifrågavarande kommunikation beredde tillfälle jemväl till beqväm passageraretrafik samt det uppgifvits att en väsentligt bidragande orsak till den ringa framgången af särskildt förbindelsen emellan Stockholm och Riga varit att söka i det derför använda ångfartygets mindre lämpliga beskaffenhet i nämnda afseende, ingen som helst utredning förelåge

rörande ändamålsenligheten af bolagets fartyg Rurik, hvarken i dess nuvarande skick eller derest, på sätt uppgifvits, detsamma skulle komma att ombyggas, hvarjemte den af bolaget företedda utredning icke syntes bereda tillräcklig ledning för bedömandet af, huruvida det äskade anslaget vore till beloppet skäligt. På grund häraf ansåge kollegium sig således icke kunna till bifall förorda ifrågavarande underdåniga framställning. — Skulle emellertid, yttrar kollegium vidare, hvad antagligt syntes vara, något företag af ifrågavarande beskaffenhet icke, utan statssubvention, komma till stånd och förty Sveriges ostkust komma i afsaknad af annan direkt ångbåtsförbindelse med Ryssland än den, som uppehölles emellan Stockholm och Petersburg, hvilken förbindelse till följd af isförhållanden icke plägade kunna uppehållas mera än 6 à 7 månader om året, så vore detta, enligt kollegii åsigt, ett beklagligt förhållande, hvars afhjelpande syntes väl förtjena att blifva föremål för Kongl. Maj:ts omtanke. Ryssland syntes nemligen böra vara en naturlig afsättningsort för åtskilliga af våra industrialster, likasom ock hamnarne på Sveriges ostkust söder om Stockholm, på grund af deras allt mera ökade jernvägsförbindelser med de inre delarne af landet och derigenom äfven med vestkusten, syntes vara egnade ej mindre till lämpliga hamnar för exporten till Ryssland, än äfven att förmedla en fördelaktig transitohandel. — I den svenska handelns och industriens allmänna intresse och med stöd af de i förevarande ärende förekommande uttalanden rörande önskvärdheten af direkt ångbåtsförbindelse emellan Sveriges ostkust och de ryska östersjöprovinserna, ansåge kollegium sig derföre böra hemställa att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande frågan om beredandet af medel för sagda ändamål.

Rörande ordnandet af en sådan kommunikation och de närmare vilkoren, som borde vara med statssubventionen förbundna, ansåge kollegium något vidare yttrande nu icke vara erforderligt, än att företaget syntes böra utbjudas till allmän täflan emellan svenska rederier samt att bland de föreskrifter, som borde meddelas i fråga om anbuds afgifvande, borde ock stadgas, att vederbörande skulle med sakkunnige mäns intyg styrka ändamålsenligheten af det eller de fartyg, som skulle komma att i företaget användas.

Hvad slutligen anginge beloppet af de medel, som vore för ändamålet erforderliga, så torde, under förutsättning att företaget utbjödes till allmän täflan, detta belopp ytterst komma att bero på de anbud, som blefve afgifna, men med hänsyn till erfarenheten under den tid, statsunderstöd utgått till Vestervik—Libaubolaget, äfvensom till de i förevarande ärende gjorda beräkningar syntes som om ett belopp af

50,000 kronor skulle kunna åtminstone under de första åren komma att erfordras.

Till stöd för den af ångfartygsaktiebolaget Vestervik—Libau nu gjorda ansökning om statssubvention för uppehållande af en regulier ångbåtsförbindelse med Ryssland kan icke åberopas att afsättningen från de landsdelar, hvilka medelst den afsedda ångbåtstrafiken skulle tillgodoses, blifvit genom åtnjutande under någon längre tid af befintliga kommunikationsförhållanden ledd i en viss riktning, som, om den rubbades, skulle föranleda väsentligt afbräck i dessa orters ekonomiska tillstånd. Men genom bolagets framställning har uppmärksamheten fästats på en brist i våra kommunikationsförhållanden, som synes böra afhjelpas, äfven om sådant ej kan ske på annat sätt än genom statens mellankomst i form af pekuniärt bidrag. Med afseende å den betydliga import, som, efter hvad af bolaget uppgifvits, från främmande länder eger rum till de ryska östersjöprovinserna, måste det förefalla egendomligt att Sverige, som dock genom sitt läge i förhållande till Ryssland är mera gynnadt än många andra länder, deri dock tager en ytterst ringa del, och detta ehuru tvifvel icke torde kunna råda derom att vårt land i fråga om många slag af artiklar kan bjuda lika goda och lika prisbilliga varor som andra länder. Det har ofta sagts att svensken, som obestridligen åtnjuter ett godt anseende för sin industriela färdighet, deremot är mindre egnad att på ett kraftigt sätt befrämja afsättningen af landets tillverkningar, och måhända ligger deri en viss sanning, i hvilken man kan finna någon anledning till jemväl det missförhållande, som i afseende å vår afsättning till de ryska östersjöprovinserna påpekats. Det uppgifves vara förenadt med åtskilliga svårigheter att vinna en marknad i Ryssland, men dessa svårigheter äro väl i och för sig icke större för oss än de från början varit för andra nationer, som dock numera besegrat dem, men ett nödvändigt vilkor för deras öfvervinnande är att köpare i Ryssland kunna med någon grad af säkerhet beräkna tiden för varornas levererande. Detta åter kräfver ordnade reguliera kommunikationer. För närvarande ega vi endast *en* regulier trade med Ryssland, nemligen mellan Stockholm och Petersburg, men hela den stora och folkrika sträckan söder om Petersburg utefter Östersjön står icke i någon regulier förbindelse med Sverige. För södra ostkusten af Sverige, vanlottad på beqväma förbindelser med utlandet, men ingalunda på framstående industriela etablissementer, hvilka dock af brist på ordnade sjökommunikationer med de för dem naturliga afsättningsorterna öster ut måste söka

afnämare af sina tillverkningar på andra håll, skulle det vara till icke oväsentlig förkofran, om ryska östersjöprovinserna tillika med en del af det inre Ryssland kunde påräknas till afsättningsområde. För vinnande af detta mål erfordras dock vidare, enligt min tanke, att derstädes på särskilda platser af mera framstående betydelse i kommersielt afseende anställas svenska agenter med syfte särskildt att verka för afsättningen af svenska varor, och om Riksdagen bifaller hvad i år, likasom några föregående år, föreslagits i afseende å anvisande af ett anslag å 20,000 kronor för att åt alster af svensk industri och svenska näringar bereda afsättning i främmande länder, torde med en del af dessa medel tillika med andra, hvilka Kongl. Maj:t i händelse af behof eger använda för sådant ändamål, kunna beredas tillgång att i Ryssland, der för närvarande blott en agent, med station i Petersburg, är af exportföreningen antagen, anställa flera agenter, som kunna göra sig förtrogne med dervarande betingelser för en förmånlig afsättning af våra tillverkningar.

För min del är jag således lifligt öfvertygad om att det skulle vara till fördel för vår industri, om en regulier ångbåtsförbindelse med de ryska östersjöprovinserna och sålunda äfven med den del af det inre Ryssland, som der har sina egentliga nederlagsorter, blefve anordnad; men hvad beträffar det bidrag, som från statens sida bör ifrågakomma och hvilket torde böra lemnas i hufvudsakligen enahanda form samt till högst lika belopp och för lika lång tid, som föreslagits i afseende å subventionen åt sydsvenska ångfartygsaktiebolaget, torde det närmare bestämmandet af statsbidragets storlek böra hänskjutas till Kongl. Maj:t, som sålunda vid understödets meddelande får tillfälle lämpa dess belopp efter sig då företeende omständigheter. Möjligt är att ett annat bolag kan åtaga sig att uppehålla ifrågavarande ångbåtsförbindelse mot åtnjutande af en mindre subventionssumma. Möjligen kunna kostnaderna för företaget nedbringas genom t. ex. inskränkning af turernas antal eller andra lämpliga anordningar. Dessa förhållanden kunna dock endast utredas genom att, i händelse statsmedel för ändamålet anslås, förbindelsens anordnande och upprätthållande lemnas öppen för täflan genom infordrande af anbud. Efter det dessa anbud inkommit och den utredning, hvartill de gifvit anledning, försiggått, blifver det lättare att bestämma beloppet af den statssubvention, som skäligen bör meddelas, äfvensom de vilkor, som för dess åtnjutande böra stadgas. Några andra hamnar på ryska sidan synas ej kunna ifrågakomma att anlöpas än Libau och Riga, men i fråga såväl derom, som om hvilka hamnar å svenska ostkusten från och med Stockholm söderut böra an-

löpas, synes jemväl bestämmandet lämpligast böra hänskjutas till Kongl. Maj:t.

Jemte det jag sålunda icke kan på den i detta ärende förebragta utredning obetingadt tillstyrka att statssubvention må beredas ångfartygsaktiebolaget Vestervik—Libau för uppehållande af ifrågavarande ångbåtsförbindelse, utan anser detta böra bero på vidare utredning på sätt jag ofvan antydt, tillåter jag mig tillstyrka att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, såsom bidrag till uppehållandet af en regulier *ångbåtsförbindelse mellan östra kusten af Sverige och ryska östersjöprovinserna* under tre år, ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 150,000 kronor samt deraf på extra stat för år 1893 anvisa 50,000 kronor.

Befrämjande i allmänhet af bergsbruket.

[31.] Bergsskolorna i Filipstad och Falun.

Under denna anslagstitel tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad under nästlidna och flera föregående år varit förhållandet,

under vilkor att *bergsskolorna i Filipstad och Falun* med dertill hörande skolor för bergsarbetare komma att jemväl under år 1893 fortsätta sin verksamhet i enahanda omfång och utsträckning som hittills, hvarom Kongl. Maj:t torde vilja genom inspektion af sakkunnig person sig förvissa, å extra stat för samma år anvisa ett belopp af 14,000 kronor att till brukssocietetens fullmäktige i jernkontoret utbetalas.

Fiskerinäringens understöd.

[32.] Lånefond för anskaffande af fiskebåtar m. m.

Med anledning af en utaf Kongl. Maj:t derom gjord framställning beslöt Riksdagen sistlidna år att till inrättande af en fond för fiskerinäringens befrämjande — från hvilken fond, i mån af tillgång och på vissa vilkor, lån finge tilldelas landsting eller hushållningssällskap, som förklarat sig villigt att utlemna låneunderstöd för anskaffande af fiskebåtar och fiskeredskap eller för anläggande af smärre inrättningar för tillgodogörande och förädling af fiskets produkter — bevilja ett anslag af 100,000 kronor och deraf på extra stat för innevarande år anvisa 50,000 kronor.

Under åberopande häraf tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att af det utaf Riksdagen år 1891 beviljade anslaget till inrättande af en *fond för fiskerinäringens befrämjande* på extra stat för år 1893 anvisa återstående 50,000 kronor.

Anordnande af fabriksinspektion.

[33.] Anordnande af fabriksinspektion.

I afsende å det anslag, som Riksdagen för hvartdera af åren 1890, 1891 och 1892 anvisat för anordnande af fabriksinspektion, anser jag mig icke böra för nästkommande år ifrågasätta någon förändring, och jag hemställer fördenskull att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, *för anordnande af fabriksinspektion*, på extra stat för år 1893 anvisa till aflöning åt tre inspektörer 15,000 kronor, med 5,000 kronor till hvardera för år räknadt, och till bestridande af kostnaden för skrifbiträden och likartade utgifter 1,800 kronor, eller tillhopa 16,800 kronor.

Ersättning för af statskontoret gjorda förskott.

[34.] Ersättning för af statskontoret gjorda förskott.

Enligt hvad statskontoret anmält, har nämnda embetsverk förskjutit följande belopp, hvilka torde böra anmälas till ersättande af Riksdagen under sjette hufvudtiteln, nemligen:

ersättning till Blekinge läns ränteri för derifrån till länsmannen H. Bolling, såsom innehafvare af bostället ½ mantal n:r 1 Möllekulla, förskjuten räntegodtgörelse för tiden från den 14 mars 1889 till den 14 mars 1890 för från bostället exproprierad jord ..... kr. 45: 28

ersättning till en landtstatstjensteman för mistad boställsförmån i följd af boställets indragning ..... » 650: —

godtgörelse för afkomst af boställen, som enligt nådiga brefvet den 31 maj 1878 innehafvare af länsmanstjenster, hvarmed boställen varit förenade, egt undfå i anledning deraf att företrädarne åtnjutit fardagsår, samt aflöningsfyllnad enligt nådiga brefvet den 27 april 1883 till tjenstförrättande länsman under den tid, företrädaren i tjensten innehaft dertill hörande boställe, hvars afkastning uppskattats till högre belopp än kontanta lönen ..... » 4,545: 08

Transport kr. 5,240: 36

Transport	kr.	5,240: 36
till betäckande af kostnader för aflönings- och pensionsstatistiken under år 1891	»	5,185: 25
ersättning till Malmöhus läns ränteri för derifrån förskjutna kostnader för militärkommenderingar till Malmö i anledning af de under juni månad 1890 derstädes timade gatuoroligheter	»	2,449: 68
godtgörelse för understöd, som, på grund af nådiga brefvet den 8 juli 1889, i anledning af den brand, som den 4 i samma månad öfvergått staden Köping, utdelats bland de brandskadade derstädes	»	1,911: 85.
Summa	kr.	14,787: 14.

Med iakttagande af grundsatsen om anslags bestämmande till jemnt tal af kronor, hemställer jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att, till betäckande af ofvan omförmälda, *af statskontoret förskottsvis bestridda utgifter*, anvisa ett extra anslag af 14,788 kronor.

Allmänna arbeten af beskaffenhet, att deras utförande kontrolleras af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

I sin förut omförmälda underdåniga skrifvelse af den 11 november 1891 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen afgifvit förslag rörande de anslag, som styrelsen ansåge böra af Riksdagen äskas för år 1893 till understödjande dels af anläggning m. m. af vägar, dels af bro- och hamnbyggnader samt upprensning af åar och farleder, dels ock af företag, som afse frostländighetens minskande; och har styrelsen dervid förmält sig icke ega anledning att föreslå någon förändring i de belopp, hvartill anslagen för berörda ändamål för närvarande äro bestämda.

Deremot har styrelsen ansett den förändring i afseende å användningen af bro- och hamnbyggnadsanslaget böra ske att detta anslag finge användas äfven till andra än *mindre* hamnbyggnader. Och då det understundom kan vara af omständigheterna påkalladt att statsbidrag beviljas äfven för åstadkommande af hamnanläggningar, hvilka, i allmänhet taget, icke kunna hänföras till andra än mindre sådana, ehuru de efter våra förhållanden måhända förefalla ganska omfattande och kostsamma, anser jag den af styrelsen ifrågasatta förändring ega skäl för sig till förekommande af tvekan om uttryckets rätta innebörd, då det med den nuvarande bestämmelsen ofta kan vara vanskligt att afgöra, huruvida en ifrågasatt hamnanläggning är af beskaffenhet att

bidrag dertill från berörda anslag må beviljas eller icke. Naturligen kan det med afseende å anslagets jemförelsevis ringa belopp i allt fall icke ifrågakomma att med bidrag från anslaget understödja sådana hamnanläggningar, som äro synnerligen kostsamma, såsom t. ex. hamnanläggningar vid mera betydande sjöstäder.

På grund häraf och då jag, lika med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, anser anslagen för de ifrågavarande ändamålen böra för år 1893 bestämmas till samma belopp, hvarmed de för innevarande år utgå, tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för år 1893 ställa till Kongl. Maj:ts förfogande,

till bidrag för anläggning af nya samt förbättring eller omläggning af backiga eller eljest mindre goda vägar, 800,000 kronor, [35.] Anläggning m. m. af vägar.

till understödjande af brobyggnader och hamnbyggnader samt upprensning af åar och farleder, 150,000 kronor, samt, [36.] Bro- och hamnbyggnader m. m.

till understödjande, medelst anslag utan återbetalningsskyldighet, af sådana myrutdikningar och vattenaftappningar, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten för närliggande bygd, 100,000 kronor. [37.] Frostminskningsföretag.

I afseende å vilkoren för erhållande och tillgodonjutande af ofvan omförmälda statsbidrag samt kontrollen deråt att fastställda planer varda vid arbetenas utförande följda, hemställer jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att bibehålla de allmänna vilkor och bestämmelser, hvilka nu äro gällande och finnas intagna i Riksdagens skrifvelser den 27 april 1881 (n:r 69), den 11 juni 1883 (n:r 67) och den 7 maj 1889 (n:r 43), hvarvid jag dock anser mig böra erinra att Riksdagen, enligt dess skrifvelse den 6 maj 1891, från en af dessa bestämmelser medgifvit undantag för en väganläggning mellan Wistträsk och Glommersträsk i Norrbottens län.

I sammanhang härmed torde jag böra erinra

att, enligt 1891 års Riksdags beslut, blifvit för år 1893 beviljade till understödjande, medelst lån, af enskilda jernvägsanläggningar 1,000,000 kronor; samt [38.] Lån till enskilda jernvägar.

att, enligt 1888 års Riksdags beslut, skola till odlingslånefonden under hvarje af åren 1889—1893 ej mindre ingå de till statskontoret inflytande annuiteter å odlingslån, än äfven af riksgäldskontoret, i mån af behof, öfverlemnas medel till så stort belopp, som jemte de till fonden ingående annuiteter kan erfordras till fyllande af högst 1,000,000 kronor årligen. [39.] Odlingslånefonden.

Statens jernvägstrafik.

I underdånig skrifvelse den 14 december 1891 har jernvägsstyrelsen gjort framställning om aflåtande till Riksdagen af proposition angående anslag för år 1893 dels till nya byggnader och anläggningar vid statens jernvägar, dels ock till anskaffande af ytterligare rullande materiel vid de redan trafikerade statsbanelinierna.

I denna skrifvelse föreslår styrelsen att för nya byggnader och anläggningar måtte af Riksdagen för år 1893 äskas ett anslag af 660,000 kronor.

Huru detta anslag enligt styrelsens åsigt skulle användas, inhemtas af följande utdrag af styrelsens omförmälda skrifvelse:

»*Byggnader och anläggningar.*

		Beräknad kostnad.
Flen: fullbordande af utvidgningen af bangården och spårsystemet m. m., till hvars påbörjande under 1892 ett anslag af 30,000 kronor är afsedt	kr.	98,000: —
Linien Sparreholm—Flen: anläggning af en station vid Skeboqvarn, i syfte dels att besörja ortens trafik, dels ock att erhålla en mötesplats för tåg å den 15 km. långa bansträckan mellan nämnda båda stationer	»	18,000: —
För åstadkommande af tågmötesplats vid Skeboqvarn hade styrelsen redan i underdånig skrifvelse den 18 december 1886 begärt 15,000 kronor för år 1888, men till följd af det då äskade anslagets nedsättning nödgats afstå från företaget. Då emellertid behofvet fortfarande qvarstår, och trafikanter i orten lofvat lemna bidrag till arbetets utförande, så vida station der anlägges, har styrelsen ansett en sådan lösning af frågan äfven för jernvägen förmånligare än att endast anordna en tågmötesplats, och begär derföre nu 3,000 kronor mer än förra gången.		
Grafversfors: uppförande af bostäder för två stationskarlar, hvilka icke kunna erhålla sådan i stationens		
Transport	kr.	116,000: —

Transport kr. 116,000: —

närhet, utan nödgas till olägenhet för tjenstgöringen bo långt från stationen ..... » 4,500: —

Norsholm: utläggning af ett stickspår för underlättande af öfverflyttning af gods från fartyg till jernvägsvagnar ..... » 1,500: —

Linköping: uppförande af ett för ilgodsets förvaring och expediering afsedt hus, hvilket är behöfligt, emedan de för detta ändamål hittills använda lokalerna i stationshuset redan länge visat sig otillräckliga ..... » 10,000: —

Sya: uppförande af bostad åt en stationskarl, hvars i stationshuset belägna bostad behöfs för utvidgning af trafiklokalerna ..... » 3,000: —

Torp: uppförande af ett godsmagasin, som stationen för närvarande saknar ..... » 1,100: —

Lagmansholm: behöflig utvidgning af spårsystemet » 1,650: —

Foglavik: d:o d:o d:o » 2,600: —

Falköpings stad: tillbyggnad af godsmagasinet, som för trafiken å platsen är otillräckligt ..... » 2,000: —

Sköfde: tillbyggnad af stationshuset för beredande af en s. k. nattväntsal, hvaraf behof länge visat sig » 4,000: —

Hallsberg: anskaffning af mark för lokomotivstall och utläggning af ny vändskifva jemte spår, hvilka anordningar betingas af det nuvarande stationsområdets otillräcklighet för lokomotivstallbyggnader ..... » 24,000: —

Lerbäck: utvidgning af spårsystemet ..... » 4,400: —

Motala: tillbyggnad af godsmagasinet, som är otillräckligt för trafiken på platsen ..... » 1,300: —

Malmö: uppförande af stängsel kring bangården, för att kunna mot tillgrepp skydda jernvägens och trafikanters gods ..... » 10,000: —

Hessleholm: uppförande af en körbro öfver alla spåren i stationens norra ända, der en mycket trafikerad vägöfvergång i banans plan nu finnes ..... » 28,000: —

Municipalstyrelsen i Hessleholm har inkommit med af distriktbefälet vitsordade klagomål öfver de faror och olägenheter, för hvilka personer, som måste passera vägen i stationens norra ände, äro utsatta genom tåg och vagnsvexlingar å de

Transport kr. 214,050: —

Transport	kr.	214,050: —
körvägen korsande jernvägsspåren, samt anhållit att åtgärder må vidtagas för afhjelpande af detta missförhållande.		
Alfvesta: uppförande af stall för två lokomotiv jemte anskaffning af mark och spårutläggning m. m., för hvilka anordningar det nuvarande stationsområdet icke lemnar utrymme	»	30,000: —
Nässjö: planering af jordområde, utläggning af spår och vändskifva samt uppförande af stall för 8 lokomotiv	»	51,000: —
Fryksta: förlängning af en lastbrygga, erforderlig för sjötrafikens emottagande vid stationen	»	2,800: —
Stockholms norra station: uppförande af en byggnad innehållande lokaler för expedition af ankommande och afgående gods, för utbetalning af efterkraf, för telegrafen och stationsföreståndaren samt förvaringsrum för till godsexpeditionerna hörande formulär och handlingar m. m.	»	145,000: —
D:o tillbyggnad af magasinet för ankommande gods	»	15,500: —
D:o tillbyggnad af magasinet för afgående gods	»	11,500: —
Tomteboda: påbörjande af en vagnreparationsverkstad med jordanskaffning i närheten af stationen	»	50,000: —
Upsala: uppförande af en bostad för grindvakten vid de norr om Upsala station jernvägen korsande gatorna, hvilken vakt bör hafva sin bostad invid banan för att alltid vara till hands för påpassning vid öfvergångarna	»	3,300: —
Sala: utvidgning af spårsystemet	»	8,100: —
Bollnäs: uppförande af bostad för en pumpare, som till fördel för tjensten bör bo nära pumphuset, hvilket är beläget på ett afstånd af mer än 400 meter från stationen	»	3,300: —
D:o utläggning af spår till kolbåsen i närheten af de nya lokomotivstallen	»	1,700: —
Stugsund: uppförande af kolbås för 2,000 ton stenkol och spårförlängning	»	4,500: —
Delsbo: uppförande af bostäder för två stationskarlar	»	5,600: —
Jerfsö: uppförande af bostad för en stationskarl	»	3,000: —
Transport	kr.	549,350: —

	Transport kr.	549,350: —
Vid båda dessa stationer behöfvas bostäder för stationskarlarna, på det dessa må kunna, till fördel såväl för tjensten som för sig sjelfva, bo inom stationens område.		
Sundsvall: uppförande af en byggnad innehållande lokaler för förråd och öfverliggande tågpersonal äfvensom bostäder för lokomotivförareförman, vagnförman och förrådsvakt	»	31,800: —
Östersund: uppförande af ångmaskinhus vid reparationsverkstaden, hvilket behöfves för att i verkstaden bereda erforderligt utrymme, samt utläggning af spår för uppställande af till reparation ankommande vagnar	»	4,800: —
Långsele: uppförande af kolbås för 600 ton stenkol	»	2,300: —
Fullföljande af förut påbörjade anordningar för *vexelförreglings- och förbättrade signalapparater* vid en del stationer å bandelen Stockholm—Malmö	»	50,000: —
Diverse arbeten	»	21,750: —
	Summa kr.	660,000: —»

Angående de föreslagna ny- och tillbyggnaderna vid *Stockholms norra station* yttrar styrelsen:

»De nuvarande godsmagasinen vid nämnda station med i dem inrymda expeditionslokaler för ankommande och afgående gods samt för stationsföreståndaren och telegrafen blefvo under våren 1876 färdiga till begagnande och hafva sedermera — med blott ringa förändringar — allt jemt varit för ändamålet använda. Om de ock till en början varit tillräckliga för trafikens handhafvande, har detta dock icke varit fallet under de senare åren. Till frågans belysning anföras nedanstående siffror.

Under april månad 1876 utgjordes stationens kontorspersonal af 22 personer, antalet expeditioner uppgick för afsändt gods till 10,279 och för ankommande gods till 8,700, samt från stationen afsända godsvagnar till 1933. Motsvarande siffror för april månad innevarande år utvisa: kontorspersonal 57, expeditioner för afsändt gods 39,353 (mer än 1,300 om dagen), för emottaget gods 24,804 samt afsända godsvagnar 8,849. Efterkrafven hafva på samma tid vuxit från 1,000 kronor till mellan 60,000 och 70,000 kronor för en månad.

Det är gifvet, att den ansenliga tillväxt i trafiken, som de anförda siffrorna angifva, skall kräfva ett väsentligt ökadt utrymme, och för att

bereda sådant för magasinsgodset är det nödvändigt både att tillbygga magasinen och att ur dem undanskaffa de i allt fall för sitt ändamål för små expeditionslokalerna samt förflytta dessa till en särskild byggnad, hvilken för att vara nära till hands för båda godsmagasinen bör förläggas mellan dessa. Till följd af bristande utrymme i sistnämnda lokaler har det under de senaste åtta åren varit nödvändigt att ute i staden förhyra rum, i hvilka en del af den för godsrörelsens handhafvande erforderliga expeditionsföringen kunnat verkställas, ehuru en sådan splittring af arbetskrafterna icke kunnat ske utan afsevärda olägenheter; men oaktadt dessa åtgärder har likväl den talrika tjänstepersonal, som till följd af rörelsens beskaffenhet nödgats arbeta i godsmagasinens expeditionsrum — under vissa tider af dygnet ända till tio personer samtidigt i samma rum — helst när gasen varit tänd, lidit af den förskämda luften i de öfverbefolkade lokalerna.

Styrelsen har tänkt sig, att den nya expeditionsbyggnaden skulle uppföras i tre våningar, af hvilka den nedre skulle innehålla lokaler för allmänhetens betjenande vid aflemnande af fraktsedlar å afsändt gods, utqvittering af ankommande gods, betalning af fraktafgifter, utbekommande af efterkraf, utskrifning af fraktsedlar äfvensom för stationsföreståndarens expedition och tågexpeditionen. I lokalerna en trappa upp skulle verkställas utskrifning af godslistor och införande i godsböckerna såväl af dessa som ock af dem å ankommande gods, utskrifning af notiser och dessas kontrollering med mera dylikt, hvarjemte telegrafexpeditionen skulle der inrymmas. Den öfre våningen skulle användas för förvaring af formulärer, listor, böcker och handlingar med mera sådant, som icke tillhör den dagliga expeditionen.»

I fråga om den vid *Sundsvalls station* föreslagna husbyggnaden förmäler styrelsen att den vore afsedd att innehålla dels två förrådsrum med tillhörande källare för förvaring af oljor, talg, såpa, torkdukar, trassel, metaller, bultar, bromsblock med flera artiklar för lokomotiv- och vagntjenstens behof, dels sex rum för öfverliggande tågpersonal och ett expeditionsrum för lokomotivförareförmannen, dels ock bostäder för vissa betjente, hvilkas tjenstgöring vore af sådan beskaffenhet, att de borde bo i stationens omedelbara närhet, nemligen tre rum och kök för nämnde förman, två rum och kök för vagnförmannen samt två rum och kök för materialvakten. I sammanhang härmed meddelar styrelsen att för två lägenheter, som för jernvägstrafikens räkning i staden förhyrts till bostäder åt lokomotivförareförmannen och vagnförmannen, betalas tillsammans 850 kronor.

Beträffande förslaget om inköp af *mark för lokomotivstall m. m. vid*

Hallsberg och Alfvesta upplyser styrelsen att vid dessa, liksom ock vid nästan alla stationer, der lokomotivstall uppförts, dessa byggnader förlagts inne å stationerna temligen nära spårsystemen, hvilkas utvidgning vid uppkommande behof till följd deraf delvis förhindrats. Då nu behof af nya lokomotivstall vid de nämnda stationerna framträdt och då plats för dem icke funnes inne å stationerna, utan fråga i stället uppstått derom att, för beredande af utrymme för trafikens skötande, bortflytta inom stationerna befintliga äldre lokomotivstall, vore det nödvändigt att annan plats för de nya stallen anskaffades. Liknande åtgärder hade redan för några år sedan vidtagits vid Katrineholm och Elmhult, hvarförutom jemväl vid Nässjö anskaffats jord för dylikt ändamål.

Vidkommande behofvet af *kolbås vid Stugsund och Långsele* meddelar styrelsen att detta behof föranleddes på förstnämnda station deraf, att der årligen emottoges stora qvantiteter stenkol, som icke hunne att genast borttransporteras och för hvilkas inrymmande tillräckligt stora kolbås ännu icke funnes, samt vid sistnämnda station af tåganordningar å bandelen Långsele—Vännäs.

För anskaffande af ny rullande materiel föreslår styrelsen att ett anslag af 1,340,000 kronor måtte för år 1893 af Riksdagen äskas, och i fråga om behofvet af detta anslag anför styrelsen:

»1:o) *Lokomotiv.*

I underdånig skrifvelse af den 10 december 1890 framhöll och motiverade styrelsen behofvet af att inemot 20 st. nya lokomotiv anskaffades under åren 1892 och 1893.

Sedan derpå Riksdagen till ny rörlig materiel under år 1892 beviljat 1,200,000 kronor, ansåg styrelsen trafikens kraf fordra, att häraf 570,000 kronor användes till inköp af 10 lokomotiv och reservdelar till sådana, eller ock af 11 lokomotiv; och har styrelsen derom tillåtit sig att hos Eders Kongl. Maj:t göra underdånig anmälan.

Under förutsättning att denna underdåniga framställning vinner Eders Kongl. Maj:ts bifall, återstår derföre att under år 1893 fylla behofvet af 9 lokomotiv med reservdelar eller ock af 10 lokomotiv för att, såsom styrelsen i ofvannämnda underdåniga skrifvelse påvisat, krafvet på dragkraft må kunna tillgodoses på ett ekonomiskt rigtigt och för trafikens oafbrutna gång betryggande sätt. Den härför erforderliga summan är beräknad till 500,000 kronor.

2:o) *Vagnar.*

Med framhållande af bristen på reservmateriel och den oundgängliga nödvändigheten deraf, att denna brist snarast möjligt utjemnades genom anskaffande af nya vagnar samt utvidgning af reparationsverkstäderna, anhöll styrelsen i ofvannämnda underdåniga skrifvelse om aflåtande af nådig proposition till Riksdagen om beviljande af medel under 1892 för anskaffande af 230 täckta vagnar (deraf 20 à 30 personvagnar).

Af det förut nämnda anslag, som Riksdagen beviljade, 1,200,000 kronor, eller 300,000 kronor mindre än hvad styrelsen föreslagit, återstår efter afdrag af ofvan berörda 570,000 kronor ett belopp af 630,000 kronor, för hvilka styrelsen hos Eders Kongl. Maj:t anhållit, att 8 stycken person-, post- och packvagnar (af bogiesystemet) samt 165 täckta godsvagnar måtte få anskaffas.

Under antagande att denna materiel kunnat före utgången af 1892 sättas i trafik och de vagnar, som under samma år måste slopas, blifvit ersatta med nya, af trafikmedel bekostade, skulle för 1893 behöfvas 16 personvagnar och 200 godsvagnar med tillhörande axlar och hjul samt apparater för belysning och uppvärmning.

Allra största delen af denna tillökning är nödvändig för att fortgå med reparationerna af den nu befintliga, af inemot 12,000 fordon bestående vagnparken, så att icke, i följd af uppskof med iståndsättande af uppkomna bristfälligheter, en del af densamma i förtid blir obrukbar. Under år 1893 behöfva nemligen omfattande reparationer verkställas å 256 person- och 1,900 godsvagnar. Reparationerna å personvagnarna taga i medeltal inemot 2 månader i anspråk för hvarje vagn, hufvudsakligen till följd af den långa tid ommålningen och färgernas torkning kräfver, och beräknas derför att 36 personvagnar samtidigt för det ändamålet stå i verkstäderna. Men det är tydligt att under den tid, de sålunda äro dragna ur trafiktjensten, de måste ersättas af reservvagnar till lika stort antal. För närvarande kunna i verkstäderna intagas samtidigt till ommålning 20, och räknar man att för dessa redan finnas vagnar till ersättning, synes att till insättning i trafiktågen i stället för de ytterligare 16, som blifva under året otillgängliga, minst ett lika antal nya vagnar måste anskaffas, för att kunna tillgodose trafikens behof. Samma år måste af de 1,900 reparationsmässiga godsvagnarna 190 stycken samtidigt vara dragna ur rörelsen och böra ersättas af ett motsvarande antal reservvagnar, för att icke en minskning i transport-

förmågan skall uppstå. Genom banornas utsträckning och rörelsens jemnare fördelning under hela året är det numera svårare att undvara vagnar än förut. Då hade nemligen godsrörelsen sin största liflighet under vinter- och vårmånaderna, men var i betydlig mån minskad under den öfriga delen af året, så att en del godsvagnar då kunde undvaras för trafiken, hvarföre också den tiden hufvudsakligen användes för att iståndsätta de vagnar, som behöfde lagas. Numera deremot äro alla de vagnar, som icke upptagas för transporterna i den södra och mellersta delen af landet, under sommartiden i flitigt bruk å de norrländska banorna, hvarest de då pågående virkestransporterna fordra en högst betydlig vagnpark. Dertill kommer, att ett ej ringa antal vagnar under den blidare delen af året upptagas af transporter för banans egen räkning, liksom ock att när vagnar behöfva förflyttas till en ort, der en förstärkning af materielen är nödig för att kunna möta en stegrad, kortare eller längre tid fortvarande trafik, det tager en ganska rundlig tid att hemta dem från de aflägsnare platser, der möjligen för tillfället vagnar finnas disponibla och måste i brist på tillgång å närmare håll sökas. Allt detta gör att det för trafiken är under hvarje tid på året ganska svårt att undvara några vagnar, som äro begagneliga, äfven om de äro i behof att repareras, men som uppskof med reparationer, som visa sig behöfliga, alltid hafva menliga följder för materielens bestånd, och allmänhetens kraf på transportmedel icke kan tillbakavisas med hänvisning till rådande brist å materiel, är det en oundgänglig nödvändighet att ersättning finnes för de ur rörelsen för iståndsättning dragna vagnarna. Då nu det af styrelsen begärda antalet godsvagnar, 200 stycken, till allra största delen erfordras för upprätthållande af den nuvarande trafiken, synes att hon vid sin hemställan så godt som helt och hållet, hvad året 1893 beträffar, lemnat åsido den tillökning, som kunde påkallas för att möta krafven af en antagligen stegrad trafik.

Anskaffningskostnaden för ofvan omförmälda vagnar uppgår för 16 personvagnar till 160,000 kronor, för 200 godsvagnar till 550,000 och för axlar och hjul till 120,000 samt för till vagnarna nödiga apparater för uppvärmning och belysning 10,000 kronor, eller sammanräknad till 840,000 kronor.»

Härefter yttrar styrelsen slutligen i fråga om behofvet af den bland de föreslagna nya byggnaderna upptagna vagnreparationsverkstaden vid Tomteboda:

»För att kunna utföra vagnreparationer i den omfattning, som här ofvan beskrifvits och som naturligtvis ej kan inskränkas under den följande tiden, måste man vara betänkt på att bereda tillräckligt verkstads-

utrymme för det antal vagnar som samtidigt repareras. I vagnverkstäderna finnas för närvarande platser för 205 vagnar, deraf 20 i målareverkstaden. Skulle nu, såsom erforderligt är, 36 personvagnar samtidigt vara under arbete, bör utrymmet i dessa verkstäder ökas med 16 platser; och styrelsen tillåter sig derföre framhålla angelägenheten deraf att medel anslås för en verkstadsbyggnad, som kan fylla detta behof. Anläggningen borde gifvetvis icke begränsas till sagda minimum af utrymme, utan afseende fästas å att en tillökning derå betingas af vagnparkens efter hand skeende tillväxt, hvadan det vore klokt att verkstaden planlades för 26 à 30 vagnar och att ungefär hälften af densamma blefve färdigställd under år 1893; och som plats ej finnes för en sådan byggnad invid de nuvarande större verkstäderna, men kan beredas i Stockholms närhet, har styrelsen i förslaget till nya byggnader upptagit ett belopp, 50,000 kronor, till påbörjande af och jordanskaffning till en sådan verkstadsbyggnad vid Tomteboda station.»

I anledning af jernvägsstyrelsens i dess skrifvelse omförmälda framställning rörande användningen af det utaf Riksdagen för innevarande år anvisade anslag, 1,200,000 kronor, till ny rullande materiel har Kongl. Maj:t den 11 december 1891 meddelat beslut och dervid bifallit styrelsens förslag om anskaffande af dels 10 lokomotiv med reservdelar eller ock 11 lokomotiv, dels 5 kombinerade post- och packvagnar efter bogiesystemet, dels ock 165 godsvagnar, hvaremot Kongl. Maj:t förklarat sig vilja framdeles besluta i fråga om förslaget att inköpa 3 personvagnar efter bogiesystemet.

Ehuruväl de af styrelsen föreslagna nya byggnader och anläggningar synas vara af behof påkallade samt det jemväl genom hvad styrelsen anfört synes mig vara ådagalagdt att en väsentligare tillökning af den rullande materielen är behöflig för tillgodoseende af trafikens kraf och till förekommande af materielens förslitande i förtid, torde det dock icke vara oundgängligen nödigt att alla de af styrelsen ifrågasatta byggnadsarbeten och anläggningar komma till utförande under år 1893 eller att hela den tillökning af den rullande materielen, som styrelsen föreslagit, åstadkommes under nämnda år. De ifrågavarande anslagen torde derföre kunna för nästkommande år begränsas till 500,000 kronor till nya byggnader och anläggningar och till 1,200,000 kronor till anskaffande af ny rörlig materiel.

Jag hemställer alltså att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för år 1893 anvisa

dels å riksstatens sjette hufvudtitel, *till utförande af nya byggnader och anläggningar vid statens jernvägstrafik,* 500,000 kronor, [40.] Nya byggnader m. m. vid statens jernvägar.

dels ock å riksstaten utom hufvudtitlarne, *till anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade jernvägar,* 1,200,000 kronor. [41.] Ny rörlig materiel vid statens jernvägar.

Statens jernvägsbyggnader.

Sedan Kongl. Maj:t den 31 januari 1891 fastställt plan för samma års arbeten å stambanan genom öfre Norrland, hafva arbetena så fortgått, att den 129 kilometer långa bansträckan Anundsjö—Vännäs kunnat den 1 sistlidne oktober för trafik upplåtas, hvarjemte linien mellan Vännäs och Norra Degerfors färdigterrasserats, större delen af grundläggnings- och murningsarbetena för brobyggnaden öfver Vindelelfven afslutats, skenläggningen framdragits till nämnda elf samt den permanenta utstakningen af jernvägslinien mellan Norra Degerfors och Bastuträsk jemte en del tillhörande förberedande arbeten verkstälts. Mot slutet af året hafva derjemte arbeten å nämnda stambana påbörjats från Boden söderut. [42.] Fortsättning af arbetena å stambanan norr om Vännäs.

Uti underdånig skrifvelse den 9 december 1891 har nu jernvägsstyrelsen afgifvit förslag å det statsanslag, som borde för fortsättning af arbetena å nämnda stambana under år 1893 äskas, och dervid anfört hufvudsakligen följande.

Sedan arbetena å stambanan börjat bedrifvas från två håll, beräknade styrelsen att med det för innevarande år beviljade anslag å 4,000,000 kronor kunna under samma år verkställa följande arbeten, nemligen dels å den södra arbetslinien norrut, förutom uppsättning af den stora broöfverbyggnaden öfver Vindelelfven, terrassering af den under år 1891 renstakade 70 kilometer långa bansträckan från Norra Degerfors till den i närheten af Bastuträsk framgående landsvägen mellan Skellefteå och Norsjö, skenläggning till samma punkt samt fullbordandet af alla återstående kompletteringsarbeten mellan Vännäs och den på ett afstånd af 259 kilometer från Långsele belägna punkten, Hällnäs vid Vindelelfven, der banan afveke från den till Lycksele och dess omnejd ingående stora landsvägen, dels ock å den norra arbetslinien med Boden såsom utgångspunkt, terrassering af bansträckan till Pite elfs norra strand, skenläggn-

ning af större delen deraf äfvensom uppförande af brobyggnaden öfver Lule elf. Enligt denna omfattande arbetsplan, som endast på grund af särdeles gynsamma terrängförhållanden kunde utföras, skulle sålunda vid 1892 års slut terrasseringen hafva framdragits dels till 317 kilometer från Långsele dels ock från Boden söderut 45 kilometer.

Då vid 1892 års slut alla anordningar funnes vidtagna för jernvägsarbetets fortsatta bedrifvande i lika omfattning som under åren 1890, 1891 och 1892, skulle stambanebyggnaden derefter kunna fortskrida så, att banans återstående oterrasserade del, omkring 150 kilometer, blefve under år 1893 till större delen färdigterrasserad och äfven delvis skenlagd. Hvad derefter återstode af terrasseringen och skenläggningen kunde under sommaren 1894 medhinnas, och dermed vore hela stambanan trafikabel samt jemväl statsbanan Luleå—Gellivara sammanknuten med stambanenätet.

För att under år 1893 kunna utföra det enligt denna beräkning för nämnda år afsedda arbete kräfdes ett anslag till lika stort belopp som det för innevarande år beviljade, eller 4,000,000 kronor; och då erfarenheten från 1890 och 1891 års jernvägsarbete tydligt ådagalagt den mångsidiga fördelen deraf att under nuvarande förhållanden låta detta arbete fortgå i den omfattning, som möjliggjordes af ett årligt anslag till nyssnämnda belopp och af de redan i öfrigt för arbetets bedrifvande vidtagna anordningar, samt arbetena å denna stambana redan nu bedrefves från två punkter, hvartill komme att det äfven vore skäl att begagna sig af de för utförande af större byggnadsföretag gynsamma konjunkturer, som inträdt genom den till följd af märkbar inskränkning af skogsafverkningen uppkomna sänkningen i pris å byggnadsmaterialier och jemförelsevis lättare tillgång på arbetskrafter, ansåge styrelsen sig böra hemställa att Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen aflåta proposition om beviljande för år 1893 af ett anslag å 4,000,000 kronor till arbetenas fortsättning å ifrågavarande stambana.

Med instämmande i hvad jernvägsstyrelsen hemstält och då, enligt hvad jag inhemtat af chefen för finansdepartementet, statsverkets tillstånd medgifver att det af jernvägsstyrelsen föreslagna anslagsbeloppet upptages å riksstaten, tillstyrker jag att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, *till fortsättning af arbetena å stambanan mellan Vännäs (Nyby) och Öfver-Luleå (Boden)*, för år 1893 bevilja, å riksstaten utom hufvudtitlarne, ett anslag af 4,000,000 kronor.

Sedan Riksdagen år 1890 stält till Kongl. Maj:ts förfogande en summa af 7,000,000 kronor att användas med högst 6,750,000 kronor till inköp af jernvägen mellan Luleå och gränsen mot Norge tillika med den vid jernvägen befintliga, the Swedish and Norwegian Railway Company Limited tillhörande rullande materiel och med högst 250,000 kronor till bestridande af ifrågakommande kostnader för köpets verkställande, så blefvo på våren 1890 underhandlingar inledda om banans förvärfvande, hvilka, på sätt jag haft tillfälle för Kongl. Maj:t redogöra, ledde dertill att banan med tillhörigheter slutligen under 1891 års sommar inköptes af staten för en köpeskilling af 6,500,000 kronor, i sammanhang hvarmed den å jernvägsanläggningen den 8 december 1882 utfärdade koncession den 20 augusti 1891 till all kraft och verkan upphäfdes. Till godtgörande från den för kostnaders bestridande anslagna summan, 250,000 kronor, hafva hittills endast några mindre belopp ifrågakommit, hvilka tillsvidare förskjutits af andra tillgängliga medel, och hvad af denna summa slutligen kommer att för ändamålet tagas i anspråk kan ej angifvas förr, än sluträkningar inkommit från de advokater i England, som det befunnits nödigt anlita för att bringa aftalet till öfverensstämmelse jemväl med engelsk lag. Jag antager dock att den slutliga summan icke skall komma att öfverstiga 20,000 till 30,000 kronor, i hvilket fall af hela det af Riksdagen dels för inköpet och dels för kostnaderna beviljade anslag åtminstone omkring 450,000 kronor skulle inbesparas. [43.] Luleå—Gellivarabanan.

Innan Riksdagen fattade sitt beslut om banans inköpande hade på hösten 1889 genom bandirektören C. F. Sundberg enligt honom lemnadt uppdrag en uppskattning egt rum af banan med tillhörande byggnader och andra för trafikens behof utförda anläggningar, dervid Sundberg jemväl upprättat kostnadsförslag öfver de arbeten, som erfordrades för jernvägens komplettering, så att densamma försattes i ett för den blifvande rörelsen fullt betryggande skick; och blef kostnaden för kompletteringen beräknad till 3,323,000 kronor, utan rullande materiel. Kostnaden för den rullande materiel, som erfordrades utöfver den, som i köpet skulle ingå, antog jernvägsstyrelsen kunna beräknas till 1,400,000 kronor.

Någon tid innan banan blef statens tillhörighet verkställdes under år 1891, likaledes genom bemälde Sundberg, en uppskattning af hvad som erfordrades dels för banans nödtorftiga underhåll och trafikerande under 1891 och dels för dess kompletterande, enligt hvilken uppskattning, som af Sundberg gjorts med beräkning att trafiken å banan för statens räkning skulle börjas den 1 augusti, i förra hänseendet er-

fordrades 130,000 kronor samt för banans kompletterande 3,323,000 kronor äfvensom för iståndsättande af inköpta lokomotiv och vagnar, kostnader för transport af ytterligare behöflig rullande materiel, flyttningskostnader för personal m. m. tillhopa 275,000 kronor; hvarjemte Sundberg i särskild specifikation uppgifvit att, för den händelse banan skulle under 1891 och vintern 1892 kunna trafikeras, redan under 1891 erfordrades till kompletteringsarbeten ett belopp af 570,000 kronor.

Sedan jernvägsstyrelsen i utlåtande, som afgifvits i anledning af Sundbergs sistberörda förrättning, förklarat sig anse att det af Sundberg för 1891 beräknade utgiftsbeloppet kunde minskas för kompletteringsarbeten och banans utrustning till 450,000 kronor och för driftkostnaden till 100,000 kronor, erhöll statskontoret den 28 augusti 1891 befallning att till jernvägsstyrelsen förskjuta dessa belopp, tillhopa 550,000 kronor, för hvilket belopp statskontoret sedermera hemstält om ersättning.

I sammanhang med sistberörda beslut godkände också Kongl. Maj:t beträffande förvaltningen af banan under den tid, densammas kompletteringpåginge, hvad jernvägsstyrelsen i sådant afseende hemstält, nemligen *att* banan skulle skötas såsom ett för sig stående byggnadsföretag och befälet öfver byggnads-, trafik- och maskinpersonalen utöfvas af en och samma person, som skulle ega att med den myndighet, som under stambanebyggandets tidigare skede tillkom då fungerande intendenter, leda kompletteringsarbetena samt under ombyggnadstiden föra befälet öfver samtliga afdelningarne under iakttagande af hvad som funnes stadgadt i de för statens jernvägar utfärdade reglementen och andra föreskrifter, med rätt för honom att föreslå de förenklingar i tillämpningen häraf, som skötseln af en bana, der trafiken tillsvidare intoge en underordnad ställning, medgåfve; *att* särskilde föreståndare för de olika afdelningarna icke skulle förordnas under öfvergångsperioden, då de bestyr, som särskildt skulle handläggas af afdelningsföreståndaren, kunde under intendentens tillsyn besörjas af en underlydande, mera framstående ingeniör eller stationsinspektor; *att* redovisningen af omhänderhafvande medel skulle ega rum efter de för statsbanorna gällande bestämmelser, men att de medel, som komme att inflyta för trafiken, icke skulle ingå i den allmänna redovisningen för statens trafikerade banor eller insändas till jernvägsstyrelsens uppbördskassa, utan räknas såsom Gellivarabanans tillgång och efter intendentens anvisning användas till bestridande af driftkostnaderna; *och att*, derest behållning derutöfver skulle uppstå, denna finge användas såsom bidrag till ombyggnadskostnaden, likasom å andra sidan uppstående brist vid trafikerandet finge tillsvidare för-

skjutas af anslagsmedel och saldot regleras vid slutuppgörelsen af ombyggnadsräkenskapen.

I dessa bestämmelser, med hvilka afsågos att intilldess banan blefve fullfärdig omkostnaderna för såväl trafiken som byggnadsarbetena skulle kunna i möjligaste mån nedbringas, har sedermera, efter det jernvägsstyrelsen anmält att banan numera vore i sådant skick, att malmtransporter derå kunde verkställas, vidtagits den ändring att, enligt Kongl. Maj:ts den 31 december 1891 fattade beslut, banans inkomster och utgifter hvad trafiken anginge skulle från och med detta år ingå i den allmänna uppbörden och redovisningen för statens trafikerade banor, hvaremot sjelfva sättet för banans förvaltning, hvilket hvad aflöningarna och äfven vissa andra förhållanden beträffade icke, då här vore fråga om både byggande och trafikerande af en bana, kunde inpassas i de för statens trafikerade banor eljest gällande stadganden, skulle fortgå enligt de den 28 augusti 1891 meddelade föreskrifter.

Jernvägsstyrelsen har nu i en den 16 sistlidne december aflåten skrifvelse beträffande Luleå—Gellivara banan, jemte det styrelsen redogjort för de kompletteringsarbeten, som under året verkstälts, vidare anmält att trafiken underhållits med dagliga tåg mellan Luleå och Boden samt sedan medlet af november med ett tåg fram och åter i veckan på hela sträckan till Gellivara, och att förlag af under vintermånaderna behöfliga kol och andra förnödenheter måst anskaffas. Kostnaderna härför hade medtagit de från statskontoret förskjutna summorna, hvarförutom åtskilligt måst förskjutas af de sydligare banornas trafikmedel. Beträffande banornas behof för 1892 och 1893 anför styrelsen följande.

Hvad kompletteringsarbetena och banans utrustning beträffade, erfordrades i första rummet den af Sundberg beräknade kostnadssumman, 3,598,000 kronor, men utöfver de i detta förslag upptagna poster måste åtskilliga utvidgningsarbeten företagas och materielen äfven ökas för att utföra de transporter, som antagligen kunde väntas under loppet af innevarande och nästkommande år. Enträgna framställningar hade nemligen inkommit till styrelsen från vederbörande grufegare om nedförande under år 1892 af 100,000 och under år 1893 af 300,000 ton malm till Luleå. För så stora transporter räckte icke den nuvarande materielen. De sex 23 tons tankmaskiner, som inginge i köpet, vore nemligen i sig sjelfva ganska svaga och dessutom, ehuru användbara för de kortare lokaltågen till och från Boden samt som vexel- och hjelpmaskiner, mindre lämpliga för tunga transporter af 200 kilometers längd, emedan de med den ringa mängd vatten de kunde intaga ofta behöfde förnya sitt förråd deraf, hvadan för malmtransporterna endast de 3 godsma-

skiner vore påräkneliga, som till banan uppsändts söderifrån, men äfven dessa lemnade en mycket knapp tillgång på dragkraft, då dermed högst ett lastadt tåg om dagen kunde expedieras. Med vagnparken vore det något bättre beställdt, då den, när alla vagnar hunnit iståndsättas, innehölle 75 större malmvagnar, men detta antal blefve också otillräckligt för den nu förväntade trafiken. Det blefve derför nödvändigt att under 1892 för banan anskaffades 4 lokomotiv och 25 malmvagnar af större bärighet och likaså att för 1893 funnes tillgång på ytterligare 10 lokomotiv och 175 malmvagnar.

Kostnaden för anskaffande af denna materiel skulle uppgå till:

under 1892 för	4	lokomotiv	kr. 200,000: —	
»	25	större malmvagnar	» 100,000: —	300,000: —
» 1893 »	10	lokomotiv	kr. 500,000: —	
»	175	större malmvagnar	» 700,000: —	1,200,000: —
eller sålunda för båda åren till sammanlagdt			kr.	1,500,000: —

Men ännu några flera anordningar erfordras innan banan kan vara rustad för en trafik af 300,000 ton malm per år. Härom yttrar styrelsen:

Likasom tillgång å tillräcklig transportmateriel vore nödvändig för en orubbad fortgång af större masstransporter, likaså vore det ett oundgängligt vilkor att å såväl lastnings- som lossningsorten anordningar vore träffade, så att dels godset kunde utan dröjsmål lastas å vagnarne, dels, sedan det anländt till aflastningsorten, vagnarne kunde så fort som möjligt frigöras och godset, om det skulle vidare befordras sjöledes, omedelbart inlastas å fartyg eller ock i afvaktan på sådana uppläggas. Vid Gellivara mötte tills vidare intet väsentligt hinder att lasta malmen i den mån densamma brutits, men i Luleå kunde med nuvarande anstalter icke mer än omkring 100,000 ton årligen mottagas. I dervarande hamn å Svartö funnes vid kajen plats för endast två ångare, och som efter erfarenheten omkring 1,000 ton om dagen kunde från jernvägen inlastas å fartyg, åtginge till utskeppningen af sagda årsqvantitet hela den tid, inemot fyra månader, sjöfarten vore öppen. Naturligtvis måste den mängd, som nedförts under föregående åtta månader, under hvilka sjöfarten varit stängd, hemtas till fartygen från upplag, men platsen för uppläggning vore icke större än att högst 50- till 60,000 ton der kunde rymmas. Blefve malmbrytningen och utskeppningen så stor som det uppgifvits för 1893, vore det derföre nödvändigt att större upplagsplatser bereddes och äfven anordnades så, att åtminstone sex ångare kunde samtidigt vara vid kaj förtöjda, äfvensom att tillräckligt antal

jernvägsspår utlades. Planer för de erforderliga anordningarne hade visserligen ännu ej kunnat definitivt uppgöras, men styrelsen hade tänkt sig att det behöfliga utrymmet skulle kunna beredas å den innanför strandremsan befintliga bergplatån och den der upplagda malmen föras i vagnar ut till kajen på bryggor så höga, att densamma kunde direkt nedstjelpas i fartygens lastrum, samtidigt med att dessa matades med malm från vagnar, som lastade komme med malmtågen och uppfördes på den vid kajen befintliga elevatorn. Dessa för en aflastning af 300,000 ton erforderliga anordningar beräknades att kosta minst 600,000 kronor. Nödvändigheten att utföra eller åtminstone påbörja dem under det instundande året berodde naturligtvis på, huruvida den i utsigt ställda större malmproduktionen blefve en verklighet, hvarom man väl under årets lopp borde erhålla större visshet än som för närvarande funnes.

Enligt de af Sundberg och Klemming uppgjorda beräkningar, som lågo till grund för Kongl. Maj:ts framställning till Riksdagen om banans förvärfvande åt staten, antogos, på sätt jag till statsrådsprotokollet den 2 maj 1890 anförde, statens utgifter för banans förvärfvande och dess försättande i fullgodt skick till Gellivara äfvensom för erforderlig rullande materiel komma att uppgå till högst 11,723,000 kronor, hvarvid dock det af jernvägsstyrelsen nu anmälda behofvet af vissa anläggningar vid Luleå för att kunna ombesörja en malmtrafik af 300,000 ton icke blifvit medräknadt. I händelse hvad jag vidare har att anföra vinner godkännande och om hänsyn icke tages till de särskilda anskaffningskostnader, som en betydligare trafik kan framdeles kräfva, torde det kapitalbelopp, hvartill banan i fullfärdigt skick bör bokföras, kunna beräknas till omkring 10,500,000 kronor och således komma att med mer än 1,000,000 kronor understiga hvad år 1890 antogs.

Hvad beträffar de af jernvägsstyrelsen ifrågasatta, till 600,000 kronor beräknade anläggningarna vid Luleå samt anskaffandet af rörlig materiel för en trafik öfverstigande 100,000 ton, torde vara uppenbart att staten icke i annan händelse än att en dylik större trafik med all sannolikhet är att påräkna bör å banans utrustning nedlägga de dryga utgifter, som här äro i fråga; och då jag för närvarande icke har något giltigt skäl antaga att malmbrytningen vid Gellivara skall redan under 1893 kunna uppbringas till en qvantitet af 300,000 ton, motsvarande inemot en tredjedel af Sveriges nuvarande hela malmbrytning, anser jag mig för närvarande icke behöfva föreslå att af Riksdagen äskas det af jernvägsstyrelsen för vissa anläggningar vid Luleå uppgifna beloppet, 600,000 kronor, likasom icke heller den summa af 1,200,000 kronor, jernvägs-

styrelsen upptagit för inköp under år 1893 af rullande materiel. Deremot torde blifva nödigt att banans öfriga komplettering jemte utrustning verkställes i den mån ske kan under detta och nästa år, och då jernvägsstyrelsen icke haft något att anmärka mot hvad Sundberg härutinnan föreslagit och särskildt framhållit att kompletteringsarbetena ej borde afbrytas och kunde utan hinder af årstiden fortgå, torde således de dertill nödiga medel böra af Riksdagen äskas, utgörande för kompletteringsarbetena, deri inbegripna redan under 1891 verkställda sådana, hvartill medel från statskontoret förskjutits, 3,598,000 kronor, och för anskaffande af rörlig materiel 300,000 kronor. Vidare och då de belopp, som förskjutits för trafikens uppehållande under år 1891, jemväl böra ersättas, synes mig hela det belopp, som nu bör begäras, kunna i rundt tal anslås till 4,000,000 kronor.

Jag tillåter mig derföre hemställa att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till Kongl. Maj:ts förfogande ställa ett belopp af 4,000,000 kronor, att i mån af behof lyftas för att användas till *Luleå—Gellivarabanans försättande i fullständigt skick* och till inköp af rullande materiel för densamma äfvensom till ersättande af de för banan under år 1891 hafda utgifter; lärande Kongl. Maj:t vilja uppå föredragning af chefen för finansdepartementet besluta om sättet för anskaffande af dertill nödiga medel *).

Hvad föredragande departementschefen i ofvan berörda hänseenden hemstält och föreslagit täcktes Hans Kongl. Höghet Kronprinsen-Regenten, på tillstyrkan af Statsrådets öfrige ledamöter, i nåder gilla med befallning tillika att utdrag af detta protokoll skulle till finansdepartementet öfverlemnas till ledning vid författandet af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behof.

Ex protocollo:
Aug. Alströmer.

*) Se bil. till statsverkspropositionen: *Finansplanen.*

Stockholm, *K. L. Beckman*, 1892.

Sjunde hufvudtiteln.

Utdrag af protokollet öfver finansärenden, hållet inför Hans Kongl. Höghet Kronprinsen-Regenten i Statsrådet å Stockholms slott den 13 Januari 1892.

Närvarande:

Hans Excellens Herr Statsministern Boström,
Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Grefve Lewenhaupt,
Statsråden: Herr Friherre von Otter,
Friherre Palmstierna,
Friherre von Essen,
Friherre Åkerhielm,
Östergren,
Groll,
Wikblad,
Gilljam.

Sedan de till andra, tredje, fjerde, femte och sjette hufvudtitlarne hörande frågor blifvit af vederbörande departementschefer föredragna, anhöll departementschefen, Statsrådet Friherre von Essen att få anmäla de frågor, som tillhörde regleringen af sjunde hufvudtiteln, samt anförde dervid beträffande anslagstitlarne:

Ordinarie anslag.

Statskontoret.

[1.] *Statskontoret.*

I den nådiga proposition, Kongl. Maj:t den 24 Januari 1876 aflät till Riksdagen angående omorganisation af Statskontoret, beräknades utgifterna för vikariat, renskrifning, flitpenningar och tillfälliga biträden till 15,000 kronor, dock under förutsättning att de med hvarje befattning förenade tjenstgöringspenningar finge uppbäras endast för den tid, tjenstens innehafvare verkligen tjenstgjort eller åtnjutit ferier eller semester, utan att annan måst under tiden för honom förordnas; men vid behandlingen af denna fråga ansåg Riksdagen enligt underdånig skrifvelse den 13 Maj samma år billigheten fordra, att tjenstgöringspenningarna finge under semester af den ordinarie tjensteinnehafvaren bibehållas, äfven om annan förordnades att tjensten derunder uppehålla. Någon förhöjning i nämnda anslag, motsvarande utgifterna för semestervikariat, blef dock icke beviljad, förr än 1882 års Riksdag på framställning af Kongl. Maj:t för nämnda ändamål anvisade 2,200 kronor, hvarigenom ifrågavarande anslag från 1883 års början utgjorde 17,200 kronor.

Då likväl äfven detta förhöjda anslag snart befans otillräckligt, nödgades Statskontoret deri begära ytterligare tillökning. I underdånig skrifvelse den 18 November 1884 omförmälde Statskontoret, att derigenom, att en kammarskrifvare å verkets äldre stat, hvilken dittills uppburit sin aflöning å det till genomförande af Statskontorets nya organisation beviljade extra anslag med skyldighet att verkställa de mot hans kammarskrifvarebefattning svarande göromål, som kunde varda honom anvisade, befordrats till en första gradens tjenst inom verket, det påräknade, redan förut knappa antalet af amanuensbiträden minskats med en plats; att otillräckligheten af det till vikariat, renskrifning, flitpenningar och tillfälliga biträden då bestämda anslag vore att tillskrifva ej mindre det jemförelsevis stora behofvet för Statskontoret af amanuensbiträden än äfven den omständigheten, att arfvodet till Statskontorets ombudsman eller det juridiska biträdet måst i saknad af derför särskildt anvisade medel utgå af nyssnämnda anslag; samt att ytterligare en amanuens å riksbokslutsbyrån vore behöflig. På grund

häraf hemstälde Statskontoret, det täcktes Kongl. Maj:t för beredande af medel till aflönande af ytterligare två amanuenser föreslå Riksdagen att förhöja ifrågavarande anslag med 2,000 kronor, hvarigenom detsamma komme att uppgå till 19,200 kronor. Med bifall härtill äskade Kongl. Maj:t i den nådiga propositionen angående statsverkets tillstånd och behof till 1885 års Riksdag den ifrågasatta förhöjningen, hvilken ock af Riksdagen beviljades.

I underdånig skrifvelse den 3 sistlidne November har Statskontoret gjort framställning om ytterligare förhöjning i samma anslag.

Statskontoret erinrar, att af anslaget i fråga utbetalas dels kostnaderna för semestervikariat, hvilka, derest samtlige embets- och tjenstemän, som under vissa vilkor äro berättigade till semester, komme i tillfälle att begagna sig af denna förmån under hela den tid, som är en hvar medgifven, numera uppgå till 2,412 kronor 50 öre, dels tjenstgöringspenningar åt en biträdande föredragande, hvilken Statskontoret, i anseende till ökningen i göromålen, genom nådiga brefvet den 5 November 1886 bemyndigats att förordna under högst en och en half månad årligen, dels ock bidrag till aflöning åt embetsverkets juridiska ombud.

Om från berörda anslag, nu utgörande			kronor	19,200: —
afräknas nyssnämnda vid verkets omreglering icke afsedda utgifter, nemligen:				
för semestervikariat	kronor	2,412: 50		
till en biträdande föredragande.....	„	250: —		
till tillförordnade ombudsmannen	„	1,500: —	„	4,162: 50
			återstå kronor	15,037: 50

eller ungefärligen samma belopp, hvartill anslaget år 1876 bestämdes. Sedan nämnda år hafva dock göromålen inom Statskontoret betydligt ökats. Sålunda befinnes, att, under det de inkomna målen år 1877 utgjorde 5,685, antalet af desamma sedermera år efter år stigit, så att de år 1885 uppgingo till 6,425 och år 1890 till 7,614. I jemnbredd med ökningen af göromålen hafva ock kostnaderna för renskrifningen stigit, hvarigenom de för arfvoden åt amanuenser och flitpenningar åt öfriga extra ordinarie tjenstemän tillgängliga medel minskats. Dessa hafva i följd af göromålens ökning under de senaste åren befunnits allt mera otillräckliga, och Statskontoret har, jemlikt bemyndigande i nådigt bref den 21 November 1890, af sjunde hufvudtitelns anslag till extra utgifter samma år användt 1,096 kronor 68 öre till betäckande af uppkommen brist uti ifrågavarande anslag.

Med tillkännagifvande att äfven för år 1891 komme att uppstå brist, hvilken, enligt hvad redan vid tiden för aflåtandet af Statskontorets förevarande skrifvelse visade sig, blefve större än bristen för år 1890, har Statskontoret, som ansåge sig böra inskränka anspråket på ökning i ifrågavarande anslag till det minsta möjliga, hemstält, att en förhöjning i anslaget med 2,000 kronor måtte af Riksdagen äskas.

Jag tillåter mig i detta sammanhang erinra, att Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 11 sistlidne December af sjunde hufvudtitelns anslag till extra utgifter anvisat ett belopp af 1,340 kronor till betäckande af brist i Statskontorets anslag till vikariat m. m. för år 1891.

Då ingen anledning finnes att antaga, att de orsaker, som på senare tiden vållat anslagets otillräcklighet, skola visa sig vara af öfvergående natur, hemställer jag, som icke finner något att erinra mot beloppet af den utaf Statskontoret föreslagna förhöjningen, att Kongl. Maj:t ville föreslå Riksdagen,

att det i Statskontorets stat uppförda anslag till vikariat, renskrifning, flitpenningar och tillfälliga biträden måtte från dess nuvarande belopp, 19,200 kronor, höjas med 2,000 kronor till 21,200 kronor, hvarigenom alltså anslaget till Statskontoret skulle i sin helhet ökas från 100,800 kronor till 102,800 kronor.

Postverket.

[2.] *Postverket.*

De för innevarande år af Kongl. Maj:t fastställda utgiftsstater för postverket upptaga följande slutsummor:

aflöningsstaten	kronor	2,820,800: —
öfvergångsstaten	„	6,200: —
indragningsstaten	„	2,593: —
pensionsstaten	„	88,000: —
omkostnadsstaten	„	4,193,500: —
oförutsedda utgifter	„	90,000: —
afkortningar och restitutioner m. m.	„	48,907: —
	tillsammans kronor	7,250,000: —

Generalpoststyrelsen har i underdånig skrifvelse den 23 November 1891 afgifvit förslag till stater för postverket för år 1893. Hvad först beträffar

Aflöningsstaten,

anför Generalpoststyrelsen till en början, att det å denna stat uppförda anslaget till *vikariatsersättning samt arfvoden åt extra biträden m. m.* blef på Generalpoststyrelsens erinran derom, att den väckta frågan om öfverflyttningen af en del ärenden från centralstyrelsen till underordnade myndigheter icke kunde antagas komma att för år 1892 utöfva någon inverkan på behofvet af ökade arbetskrafter inom centralförvaltningen, och att således Styrelsen blefve då nödsakad att använda extra biträden i ännu större utsträckning än förut, i samma års stater höjdt med 10,000 kronor eller till 65,000 kronor. Ehuru af detta anslag bestridas utgifterna icke blott till arfvoden åt de hos Generalpoststyrelsen anstälda extra biträder, utan äfven till vikariatsersättning för förordnanden i anledning dels af semester för Generalpoststyrelsens embets- och tjenstemän, dels af resor i postverkets ärenden, när uppdrag derom meddelas embets- eller tjenstemän hos Styrelsen, och ehuru utgifterna å anslaget redan för tiden 1 Juli 1890—30 Juni 1891 uppgått till omkring 63,600 kronor, har Generalpoststyrelsen likväl, då, enligt hvad jag strax går att omförmäla, förslag nu framlägges att i postverkets stater för år 1893 upptaga anslag till aflöning åt nya distriktsmyndigheter, hvilka skulle öfvertaga bestyret med en del göromål, som hittills handlagts inom centralstyrelsen, ansett sig böra, under förutsättning af bifall till sistberörda nya anslag, föreslå en nedsättning, motsvarande den för år 1892 vidtagna höjning eller 10,000 kronor, i anslaget till vikariatsersättning samt arfvoden åt extra biträden m. m., hvarigenom detta anslag skulle nedgå till förslagsvis 55,000 kronor.

Vid anmälan af Riksdagens underdåniga skrifvelse den 12 Maj 1888 med anhållan om utarbetande af förslag till post- och telegrafverkens förenande under en gemensam styrelse, uttalade jag till statsrådsprotokollet den 12 Januari 1889 den mening, att i utredningen af denna fråga äfven borde ingå en undersökning, huruvida icke det betydliga tryck, som ärendena nu utöfvade på postverkets centralstyrelse, kunde i någon mån lindras. Bland de till Generalpoststyrelsen inkommande mål vore säkerligen ett betydligt antal af den beskaffenhet, att deras afgörande med full trygghet borde kunna anförtros åt under-

ordnade myndigheter. Kunde derföre på detta område en decentralisation åvägabringas, hvarigenom postverkets öfverstyrelse befriades från bestyret med en mängd mindre vigtiga ärenden, borde en sådan åtgärd icke allenast lända till fromma för handlingskraften hos denna styrelse, utan äfven kunna underlätta lösningen af frågan om post- och telegrafverkens förening.

Sedermera har Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 13 December 1889, samtidigt med tillsättandet af en komité för utredning af frågan om post- och telegrafverkens förenande under en gemensam styrelse, bemyndigat Generalpoststyrelsen att för utarbetande inom Styrelsen af förslag, bland annat, till sådana förändringar i postverkets förvaltning, hvarigenom handläggningen af en del ärenden öfverflyttades från centralstyrelsen till underordnade myndigheter, tillkalla visst antal tjenstemän vid den lokala postförvaltningen.

I en den 14 April 1891 aflåten skrifvelse anförde nyssberörda komité, att, efter det komiténs flertal bestämt sig för att föreslå, det en förening af post- och telegrafverken under samma styrelse måtte åvägabringas och åtskilliga provisoriska beslut fattats i fråga om organisationen af den gemensamma styrelsen samt af vissa distriktsmyndigheter med mera, komitén vidare hade att till närmare behandling företaga frågan, huru med pensioneringen af det förenade verkets personal skulle ordnas; att det syntes komitén, som om för ordnandet af det blifvande post- och telegrafverkets pensionsangelägenheter två utvägar erbjöde sig, nemligen att antingen den särskilda pensionsinrättningen för telegrafverket jemte dertill hörande enke- och pupillkassa upplöstes och den nuvarande telegrafpersonalen likasom den blifvande nya gemensamma post- och telegrafpersonalen bereddes delegarerätt i Civilstatens pensionsinrättning samt i dess enke- och pupillkassa, eller ock en gemensam post- och telegrafpensionsinrättning anordnades, hvilket då borde ske på det sätt, att postpersonalen utginge ur Civilstatens pensionsinrättning och i stället erhölle inträde i telegrafverkets nuvarande pensionsinrättning; att komitén, som funnit den senare af dessa utvägar ega företräde framför den förra, ansett angeläget att låta anställa fullständiga undersökningar i fråga om storleken af postverkets andel i Civilstatens pensionsinrättnings tillgångar, hvilken undersökning synts så mycket angelägnare, som, enligt hvad komitén inhemtat, den af Kongl. Maj:t för utredning af Civilstatens pensionsinrättnings ställning och behof m. m. den 19 Augusti 1889 tillsatta komité till Kongl. Maj:t öfverlemnat vissa enligt uppdrag af komitén verkställda beräkningar angående Civilstatens pensionsinrättnings ekonomiska

ställning, utvisande, att pensionsinrättningen i stället för att, såsom man ansett sannolikt, ega öfverskott, redan vid 1886 års slut lidit af en kapitalbrist af öfver 7,000,000 kronor; samt att komitén likaledes ansett utredning böra åstadkommas af den på saken jemväl inverkande frågan angående verkliga värdet af postverkets pensionsskyldighet beträffande dess personal. Då med anledning af hvad sålunda förekommit hos komitén uppstått tvekan, huru komiténs arbeten dädanefter borde ordnas, anhöll komitén, att nådig föreskrift i detta afseende måtte komitén meddelas. Vid föredragning af komiténs berörda skrifvelse har Kongl. Maj:t enligt nådigt beslut den 6 Augusti 1891, jemte det komitén bemyndigats att vid fullföljande af sina arbeten utgå från det antagande, att frågan om det framtida ordnandet af post- och telegrafpersonalens samt deras enkors och barns pensionering komme att behandlas i sammanhang med den å bane bragta frågan om ordnandet af pensionsväsendet för statens öfrige civile tjenstemän och betjente, förklarat, att, då det förslag, som i fråga om de båda verkens förening kunde komma att af komitén utarbetas, icke, under förutsättning att detsamma i öfrigt vunne godkännande, torde komma att genomföras, innan frågan om det civila pensionsväsendet blifvit slutligen ordnad, men Kongl. Maj:t ansåge angeläget, att icke i afbidan på sådant ordnande måtte anstå med genomförandet af de förändringar i postverkets förvaltning i syfte att öfverflytta handläggningen af en del ärenden från centralstyrelsen till underordnade myndigheter, hvartill Generalpoststyrelsen erhållit befallning att utarbeta förslag, Generalpoststyrelsen vid utarbetandet af sådant förslag skulle ega utgå från den förutsättning, att förändringarna i postverkets förvaltning bragtes till stånd oberoende af frågan om post- och telegrafverkens förenande under en gemensam styrelse; dock att Generalpoststyrelsen dervid skulle hafva att tillse, att icke genom de föreslagna förändringarna svårigheter lades i vägen för lösningen af sistberörda fråga.

I sammanhang med det föreliggande statsförslaget har Generalpoststyrelsen nu framlagt ett på grund af det Styrelsen gifna nådiga uppdrag inom Styrelsen utarbetadt förslag till inrättande af distriktsförvaltningar inom postverket äfvensom gjort framställning om anvisande af dertill erforderliga medel.

I sådant afseende anför Generalpoststyrelsen följande:

Behofvet af att kunna åt myndigheter, ställda mellan centralstyrelsen och lokalförvaltningarna, öfverlemna utredningen och behandlingen af en del ärenden, som nu hvilade direkt på Generalpoststyrel-

sen kunde icke bestridas, och ett skyndsamt afhjelpande af detta behof skulle, derom vore Generalpoststyrelsen förvissad, vara till fördel för Styrelsens handlingskraft samt i hög grad gagna den allmänhet, postverket vore satt att betjena.

Redan i sin underdåniga skrifvelse den 25 Augusti 1869 med förslag till allmän poststadga framhöll Generalpoststyrelsen angelägenheten af, att en del frågor rörande sättet för besörjande af postutvexlingen mellan särskilda postanstalter finge, till förekommande af omgång och tidsutdrägt, i stället för att hvarje gång hänskjutas till Generalpoststyrelsens pröfning, handläggas och afgöras af vissa posttjenstemän i orterna, hvilka tjenstemän det ock skulle åligga att öfvervaka postutvexlingens besörjande i enlighet med meddelade föreskrifter. Styrelsen antydde jemväl, huru enligt Styrelsens förmenande dylika mellaninstanser borde ordnas.

Om vid ifrågavarande tidpunkt behofvet af sådana instanser gjorde sig gällande, måste detta i ojemförligt mycket större mån vara förhållandet nu, sedan det svenska postväsendet erhållit en utveckling, som då knappast kunde förutses. Icke minst inom Styrelsen hade göromålen i utomordentligt hög grad ökats. Under det att antalet till Generalpoststyrelsen inkomna inregistrerade ärenden år 1869 belöpte sig till 4,271, hade antalet sådana ärenden år 1889 ökats till 12,971. År 1890 minskades antalet mål med 380, men redan under den vid afgifvande af statsförslaget förflutna delen af år 1891 hade antalet diarieförda mål med resp. 1,197 och 585 öfverstigit dem under motsvarande perioder åren 1889 och 1890.

Att förekomsten inom Styrelsen af en så stor arbetsbörda som den nuvarande måste hafva en menlig inverkan på förvaltningen, låge i öppen dag. Användandet af den utvägen att öka arbetskrafterna inom Styrelsen skulle icke heller vara tillfyllest, ty det vore icke allenast ur synpunkten af att lindring måste beredas Styrelsens embets- och tjenstemän, särskildt byråcheferna, i deras arbete, som en decentralisation vore nödvändig, utan densamma påkallades äfven och detta i främsta rummet af hänsyn till verkets ändamålsenliga skötsel och fortsatta utveckling. Endast med tillhjelp af distriktsförvaltningar kunde det blifva möjligt att handhafva den skärpta kontroll, om hvars nödvändighet någon tvekan icke torde råda. Jemte denna kontroll skulle distriktsförvaltningarna vara särskildt egnade att tillhandagå underlydande postförvaltare med erforderliga råd och upplysningar i tjensten samt öfvervaka, att gifna föreskrifter följdes. De skulle bereda möjlighet för centralförvaltningen att bättre, än nu vore fallet, erhålla kännedom om

och kunna taga hänsyn till särskilda ort- och personförhållanden vid träffande af anordningar af olika slag, hvilket ofta kunde vara af den största betydelse och jemväl mången gång föranleda till minskning i omkostnaderna för verkets drift. De skulle under sina täta tjensteresor kunna tillse, att göromålen å postanstalterna vore på lämpligt sätt ordnade och der tillgängliga arbetskrafter på bästa sätt använda. Vid de så ofta förekommande ansökningarna från de särskilda postanstalternas föreståndare om tillökning i anslagen till biträdespersonalen vore Styrelsen — i saknad af hvarje annan utredning, än den sökanden sjelf lemnat — ofta tveksam i valet emellan ett obetingadt bifall till anspråk, som kunde förefalla väl höga, eller ett afslag, som kunde verka hämmande å postgöromålens behöriga skötande. En utredning från en distriktsförvaltnings sida vore i sådana fall ytterst välbehöflig. Distriktsförvaltningarna skulle ock på ett tillförlitligare sätt, än nu kunde ske, genom beröring med allmänheten erhålla kännedom om och kunna öfverskåda posttrafikens behof inom de särskilda landsdelar, der deras verksamhet vore förlagd, samt blifva i tillfälle att skyndsamt afhjelpa öfverklagade smärre olägenheter eller befintliga brister och beträffande större sådana föreslå lämpliga åtgärder. Det lede väl intet tvifvel, att härigenom en bättre enhet, ordning och säkerhet i postgöromålens handhafvande samt en större möjlighet att tillmötesgå allmänhetens önskningar skulle kunna ernås.

På sätt Generalpoststyrelsen i dess ofvan omförmälda skrifvelse den 25 Augusti 1869 erinrat, förekommo redan då mellaninstanser inom de flesta länder med mera utveckladt postväsende. Numera funnes, enligt hvad exempelvis kunde anföras, dylika instanser i Tyska riket, Bayern, Österrike, Ungern, Storbritannien och Irland, Nederländerna, Ryssland, Frankrike, Spanien, Portugal, Grekland, Belgien, Schweiz och Italien.

I Preussen inrättades mellanmyndigheter eller s. k. Ober Postdirektionen redan år 1850. Vid den tidpunkt, då institutionen, som sedermera öfvergick i Nordtyska förbundet och derefter i det Tyska riket, kunde fira sin tjugufemåriga tillvaro, fick denna institution i det såsom bilaga till Amtsblatt der Deutschen Reichs-Postverwaltung utgifna Deutsches Postarchiv det vitsord, att den under alla förhållanden visat sig hafva på ett utmärkt sätt fyllt posttjenstens behof och iakttagit allmänhetens intressen. Och förre franske post- och telegrafministern Cochery har i en embetsberättelse af 1884 om dessa oberpostdirektioner yttrat, att de utgöra »administrationens egentliga drifhjul» i de särskilda provinserna.

Såsom i det ofvanberörda yttrandet till statsrådsprotokollet den 12 Januari 1889 uttalats, skulle ock inrättandet af dylika underordnade myndigheter här i landet underlätta lösningen af frågan om post- och telegrafverkens förening; och Generalpoststyrelsen hölle för sin del före, att sådana mellanmyndigheter vore en nödvändig förutsättning för en gemensam post- och telegrafförvaltning.

Då Generalpoststyrelsen nu ginge att framlägga det förslag till inrättande af dylika mellanmyndigheter, som blifvit inom Styrelsen utarbetadt, skedde det i visshet derom, att sådana myndigheter vore nödvändiga och skulle visa sig gagneliga både för postverket och allmänheten. För sin uppfattning om dylika myndigheters gagnelighet hade Styrelsen för öfrigt att åberopa stödet af erfarenheten ej blott från utlandet, utan äfven från den svenska postförvaltningen. De nu varande jernvägspostinspektionerna hade nämligen i vissa hänseenden funktioner, likartade med dem, som enligt Styrelsens mening borde tillkomma de nya distriktsmyndigheterna, och Generalpoststyrelsen kunde i fullaste mån vitsorda den stora nytta och det stöd, centralförvaltningen hemtade af dessa jernvägspostinspektioner.

Vid uppgörande af förslaget i fråga hade Generalpoststyrelsen med ledning af förhållandena i utlandet haft att välja mellan två olika hufvudformer. Den ena af dessa hade varit att låta föreståndarne för en del större postanstalter, med bibehållande af sina resp. föreståndarebefattningar, öfvertaga chefskapet för samtliga postanstalter inom vissa dem tilldelade distrikt, och den andra att inrätta särskilda myndigheter, hvilka uteslutande skulle hafva till uppgift att tjena såsom mellaninstanser.

Den förra anordningen, hvilken, så vidt kunnat af tillgängliga handlingar inhemtas, funnes införd i Portugal, Spanien och Italien, ehuru i de två senare af dessa länder dessutom funnes fristående inspekterande mellanmyndigheter, var den, som af Generalpoststyrelsen år 1869 förordades. Styrelsen utgick då från historiska förhållanden och erinrade, att, jemlikt instruktionen den 16 Februari 1707, vederbörande postinspektorer eller postförvaltarne i länsresidensstäderna, egt att »dels med samtliga postmästare i distriktet såväl som de nästgränsande flitigt korrespondera, om hvad som till postföringens riktighet och eljest, postväsendet angående, der förefalla kunde», dels ock en gång hvart år verkställa en inspektionsresa inom distriktet. Efter att vidare hafva redogjort för de förändrade förhållanden af olika slag, hvilka haft till följd, att de ifrågavarande postinspektionernas verksamhet i sådan egenskap i en senare tid kommit att nästan helt och hållet upphöra, äfven-

som framhållit önskligheten och behofvet af, att en del Generalpoststyrelsens pröfning underkastade frågor finge handläggas och afgöras af vissa bland posttjenstemännen i orterna, anförde Styrelsen, att lämpligare än att, på sätt inom, bland annat, jernvägsförvaltningen egde rum, för ändamålet anställa särskilda distriktschefer eller intendenter, syntes Styrelsen vara, att, i ungefärlig öfverensstämmelse med hvad af ålder varit inom postverket vedertaget, uppsigten öfver postbefordringen och postutvexlingens besörjande inom vissa distrikt uppdroges åt en af postkontorsföreståndarne inom samma område, dock sålunda att detta uppdrag, utan att vara fästadt vid visst postkontor, måtte kunna för längre eller kortare tid anförtros åt hvilken som helst af ifrågavarande tjenstemän, som dertill befunnes mest lämplig. Styrelsen förordade tillika, att distriktens antal skulle bestämmas till tolf eller möjligen till nio, samt att den postförvaltare, som finge uppdraget sig anförtrodt, skulle för detsamma få uppbära särskildt arfvode till visst belopp, hvarjemte han, för att kunna något så när oförhindrad af postkontorsgöromålen egna sig åt det nämnda uppdraget, borde ega att påräkna anställande vid postkontoret af ett särskildt extra biträde.

Den andra i utlandet förekommande hufvudformen för distriktsförvaltning eller den med särskilda för sig bestående myndigheter, hade, enligt hvad Generalpoststyrelsen i sin nu föredragna underdåniga skrifvelse vidare anför, vunnit vida större utbredning än den förra. Den hade sålunda, hvad europeiska länder anginge, införts i *Tyska riket*, *Österrike*, *Ungern*, *Storbritannien och Irland*, *Ryssland*, *Frankrike*, *Grekland*, *Nederländerna*, *Belgien* och *Schweiz*. I *Bayern* vore den alternativt införd, på det sätt, att lokalanstalteniden ort, der distriktsmyndigheten hade sitt säte, *kunde* vara förenad med denna. Äfven i *Amerikas förenta stater*, der decentralisationsfrågan stode på dagordningen, hade vederbörande tänkt sig distriktsmyndigheterna såsom fristående förvaltningsorgan.

För sin del hölle Generalpoststyrelsen före, att, om den ifrågasatta nya instansen i verkligheten skulle kunna fullt uppfylla det med densamma åsyftade målet, åt densamma måste gifvas en sådan organisation, att distriktschefen uteslutande kunde egna sig åt sina åligganden såsom sådan. Förhållandena hade sedan år 1869 så väsentligen ändrats genom jernvägsnätets utbredning och rörelsens tillväxt i öfrigt, att den af Generalpoststyrelsen då förordade ombildningen af den äldre postinspektorsinstitutionen icke vidare kunde anses ändamålsenlig. Först och främst måste nämligen förvaltningen af ett stort postkontor med de olika grenar af poströrelse, som nu der förekomme, af dess

chef kräfva så mycket arbete och så mycken omtanke, att någon möjlighet icke för honom kunde förefinnas att, utan en högst väsentlig lättnad i postkontorsgöromålen, vid sidan deraf egna sig på ett verkligt tillfredsställande sätt åt verksamheten såsom chef för ett stort distrikt. Och frånsedt, att det för postverket icke kunde vara förmånligt, att förvaltningen af just de större och mera svårskötta postkontoren komme att till en icke ringa del uppehållas af underordnade tjenstemän, skulle alltså postkontorsföreståndarens verksamhet såsom distriktschef, om han samtidigt skulle kunna egna *någon* omsorg åt det honom anförtrodda postkontorets skötsel, komma att i väsentlig mån hämmas. Särskildt syntes den kraftigare uppsigt öfver de lokala anstalterna, hvars åstadkommande skulle vara en af den nya institutionens hufvuduppgifter, svårligen kunna i önskvärd mån uppnås, om distriktschefen i denna sin verksamhet inskränktes af nödvändigheten att vid ett visst af distriktets postkontor närmare öfvervaka gången af ärendena och i viss mån äfven deltaga i desamma.

Vidare föranledde särskilda förhållanden dertill, att den större utgift, inrättandet af för sig bestående distriktsmyndigheter kunde synas skola betinga i jemförelse med en anordning, liknande den af Generalpoststyrelsen år 1869 förordade, i verkligheten komme att blifva relativt obetydlig. Om distriktsmyndigheterna blefve fristående, borde nämligen, jemte det att deras antal kunde blifva mindre än i det andra fallet, de nu befintliga jernvägspostinspektionerna kunna indragas och dessas göromål öfvertagas af de nya distriktsmyndigheterna, med iakttagande likväl dervid, att samtliga de inspektionerna nu omedelbart underlagda poststationer — så väl vid jernvägsstationer inrättade som öfriga — skulle förläggas närmast under de postkontor, dit de på grund af sitt läge kunde finnas böra hänföras. Kostnaden för särskilda jernvägspostinspektioner skulle således kunna inbesparas; och den ekonomiska vinsten deraf skulle, hvad framtiden beträffade, blifva än mera betydande än för närvarande, enär någon tvekan icke kunde råda derom, att, i händelse det nuvarande systemet för jernvägspostförvaltningen skulle bibehållas, inrättandet af en fullständig jernvägspostinspektion för öfre Norrland inom den närmast liggande tiden skulle vid det fortgående jernvägsbyggandet i denna del af riket blifva oundgängligen nödigt. Skulle åter distriktschefsbefattningarna komma att sammanbindas med föreståndareplatserna vid större postkontor, kunde visserligen i allt fall den inskränkning i nuvarande jernvägspostinspektioners åligganden genomföras, att vederbörande poststationer undantoges från deras uppsigt, i följd hvaraf en i annat fall nödig

förstärkning i deras personal äfven skulle kunna undvikas, men i öfrigt skulle man gifvetvis nödgas för den egentliga jernvägspostförvaltningen bibehålla de ifrågavarande inspektionerna.

Om således, redan hvad postförvaltningen enbart beträffade, inrättandet af för sig bestående mellanmyndigheter måste anses ega afgjordt företräde framför den andra anordningen, blefve detta naturligen i ännu högre grad förhållandet, då det blefve fråga om att inrätta dylika myndigheter för så väl post- som telegrafväsendet gemensamt. Jemte det att vederbörande distriktschefers åligganden i detta fall komme att blifva mera qvalificerade, ansvarsfulla och ansträngande, måste det nemligen blifva ännu svårare för stora lokalanstalters föreståndare att vid sidan af förenade anstalters förvaltning utöfva annan verksamhet; och då Generalpoststyrelsen vid upprättandet af sitt förslag skolat tillse, att icke genom de föreslagna förändringarna svårigheter lades i vägen för lösningen af frågan om post- och telegrafverkens förenande, men mellanmyndigheter, så organiserade, som Generalpoststyrelsen år 1869 ifrågasatt, torde blifva för en gemensam post- och telegrafförvaltning oanvändbara, hade det synts Generalpoststyrelsen icke böra råda någon tvekan derom, att mellaninstanserna borde erhålla en sådan organisation, att de blefve helt och hållet skilda från de lokala anstalterna.

Innan Generalpoststyrelsen närmare redogjorde för, huru enligt Generalpoststyrelsens förmenande de ifrågavarande myndigheterna borde vara inrättade, ansåge sig Generalpoststyrelsen böra i allmänna drag angifva, hvilka åligganden synts böra anförtros åt samma myndigheter.

I enlighet med hvad redan i det föregående delvis blifvit antydt, skulle de nya distriktscheferna, eller, såsom de syntes Generalpoststyrelsen lämpligen kunna benämnas, *postinspektörerna*, hafva till hufvudsaklig uppgift *dels* att utöfva tillsyn öfver postinrättningarna inom distriktet, således äfven öfver jernvägspostbefordringen, samt ombesörja verkställigheten i vissa fall af Styrelsens beslut, *dels* att utreda och förbereda vissa frågor, hvilka sedermera skulle underställas Styrelsen, *dels ock* slutligen att sjelfständigt handlägga och afgöra vissa ärenden, hvilka nu i allmänhet vore föremål för styrelsens behandling och beslut, samt vidtaga åtskilliga åtgärder i öfrigt, som nu tillkomme Styrelsen.

I *förstnämnda afseende* skulle inspektörerna öfvervaka postbefordringen inom distriktet, tillse, att den blefve med största möjliga omsorg, säkerhet och skyndsamhet bestridd, samt att göromålen vid postanstalterna blefve förrättade i enlighet med gifna föreskrifter, äfven-

som att anordningarna vid postanstalterna till allmänhetens betjenande vore af beskaffenhet att motsvara trafikens omfattning.

Det skulle alltså tillkomma inspektörerna att utöfva befäl öfver samtliga inom de resp. distrikten anställda posttjenstemän, poststationsföreståndare, föreståndare för ångbåtspostexpeditioner, postvaktbetjente och landtbrefbärare; att minst en gång årligen och i öfrigt, så ofta omständigheterna kunde dertill föranleda, verkställa inspektion och inventering af alla underlydande fullständiga postanstalter, dervid dock den kontrollör, som, enligt hvad nedan närmare angifves, skulle vara anställd vid inspektörens expedition, skulle med inspektören alternera; att, då så af särskilda förhållanden påkallades, sjelf eller genom kontrollören, inspektera poststationer inom distriktet; samt att tidt och ofta inspektera de å jernvägarne inom distriktet framgående postkupéexpeditioner och postiljonskupéer. Hvad särskildt jernvägspostbefordringen och den för densamma anställda personal anginge, så skulle de nya postinspektörerna i afseende deråt utöfva den omedelbara tillsyn, som tillkomme de nuvarande jernvägspostinspektörerna.

Hvad derefter anginge den postinspektörerna åliggande *förberedande och utredande verksamheten*, borde det enligt Generalpoststyrelsens förmenande först och främst tillkomma inspektörerna att, under noggrant aktgifvande på förhållandena å skilda orter inom distriktet, till Styrelsen afgifva erforderliga förslag om inrättande af nya postanstalter eller postgångar samt om indragning eller förändring af förut befintliga äfvensom rörande postbefordringen i allmänhet inom distriktet.

Vidare skulle inspektörerna å Styrelsens vägnar emottaga uppsägning af kontrakt rörande poststationsföreståndarebefattning, postbefordring, posttransport inom postanstalts område, vårdande af postgods, förhyrande af lägenheter m. m. samt träffa åtgärder för erhållande af nya, på Styrelsens pröfning beroende kontrakt i förenämnda hänseenden, hvarjemte inspektörerna skulle verkställa undersökning vid inträffande oordning i afseende å fortskaffande af post eller vid fel eller försummelse af postförare.

Beträffande slutligen den inspektörerna tillkommande *sjelfständiga afgöranderätten*, skulle de ega, bland annat, att uppgöra och ändra vissa tidtabeller för postbefordring; att verkställa en del liqvider; att förordna om poststations uppflyttning i högre klass anbringande at breflådor, utförande af mindre reparationer å posthusbyggnader, inventarier och persedlar samt om inköp af inventarier och persedlar till ersättande af förslitna; att medgifva ökadt förskott af frimärken, franko-

kuvert, brefkort och kortbref till poststationsföreståndare m. fl.; att antaga och entlediga reservvaktbetjent; att i vissa fall låta anställa tillfälliga biträden vid de lokala anstalterna; att inom vissa gränser utöfva disciplinär myndighet öfver postpersonalen inom distriktet; samt att för kortare tid bevilja tjenstledighet bland underlydande personal.

I fråga om huru dessa distriktsförvaltningar borde vara anordnade för att kunna på ett tillfredsställande sätt uppfylla de åligganden, hvilka skulle dem tillkomma, hade Generalpoststyrelsen, vid det förhållande att förvaltningarna blefve för sig bestående myndigheter, trott sig kunna inskränka deras antal till fem, mellan hvilka riket, med undantag af städerna Stockholm, Göteborg och Malmö, skulle i territorielt hänseende fördelas likasom samtliga inom de fem territoriela distrikten befintliga postinrättningar. I spetsen för dessa myndigheter skulle, såsom redan af det föregående syntes, finnas en postinspektör. Han skulle på förslag af Generalpoststyrelsen tillsättas af Kongl. Maj:t, dock icke medelst fullmakt, utan på förordnande tills vidare eller på viss tid. Närmast under inspektören skulle åter, enligt hvad jemväl i det föregående vore antydt, såsom assistent af Generalpoststyrelsen anställas en kontrollör. I öfrigt skulle vid postinspektionerna tjenstgöra erforderligt antal postexpeditörer och extra biträden samt vaktbetjente. Dessas antal kunde svårligen på förhand med bestämdhet angifvas i annan mån, än att vid hvarje postinspektion skulle finnas åtminstone en postexpeditör, hvilken, bland annat, skulle sköta kassörsgöromålen, två à tre extra biträden samt en vaktbetjent.

Från postinspektörernas myndighet hade ansetts böra undantagas städerna Stockholm, Göteborg och Malmö. Anledningen dertill vore den betydande poströrelsen inom nämnda städer. Föreståndarne för postkontoren derstädes skulle, beträffande dem underlydande personal och för de till anstalterna hörande områden, i tillämpliga delar utöfva inspektörs myndighet och åligganden.

Hvad derefter anginge den vid postinspektionerna anställda personalens aflöningsförhållanden, hade Generalpoststyrelsen ansett, att endast i afseende å postinspektörerna några aflöningsbelopp behöfde i postverkets utgiftsstater uppföras; och hade det synts Styrelsen att, med hänsyn till det ansvarsfulla arbete, som uppenbarligen komme att dessa inspektörer åligga, och i betraktande jemväl deraf, att de skulle vara förmän för så pass aflönade postförvaltare som dem af andra klass, aflöningsbeloppet icke kunde sättas lägre än till 5,500 kronor, deraf — med tillämpning af den fördelning, som vore bestämd i fråga om aflöningen för tjenstemännen vid lokalförvaltningen — $\frac{3}{4}$ eller 4,125

kronor skulle utgöra arfvode och ¼ eller 1,375 kronor tjenstgöringspenningar. Härförutom skulle postinspektörerna ega att under sina tjensteresor åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente, hvarvid Generalpoststyrelsen dock förutsatt, att dessa inspektörer skulle, i likhet med hvad nu vore fallet med jernvägspostinspektörerna, erhålla fribiljett å statens jernvägar.

Inrättandet af några nya biträdande tjenstemansbefattningar skulle icke erfordras, utan skulle vederbörande kontrollörer och postexpeditörer från lokalstaten placeras till tjenstgöring vid distriktsförvaltningarna. Att tilldela dem något särskildt arfvode under den tid, de derstädes tjenstgjorde, hade icke synts Generalpoststyrelsen nödigt, då tjenstgöringen för dem icke torde blifva mera betungande vid distriktsförvaltningarna än vid lokalanstalterna. Men enär de kontrollörer och postexpeditörer, som till distriktsförvaltningarna placerades, derigenom komme att gå miste om den andel i uppbörds- och frimärkesprovision, hvaraf de skulle hafva kommit i åtnjutande vid tjenstgöring å lokalstaten, borde de för denna provision erhålla godtgörelse. Frånsedt de kontrollörer, som vore anställda vid de nuvarande jernvägspostinspektionerna, samt den kontrollör, som skötte kassörsgöromålen vid Stockholms postkontor, hvilka tjenstemäns provisionsandelar uppgått till högre belopp, hade, enligt gjorda beräkningar, uppbörds- och frimärkesprovisionen för öfriga kontrollörer under åren 1885—1889 utgjort i medeltal omkring 620 kronor årligen för hvarje. Motsvarande provision för postexpeditörerna, jemväl med undantag af de vid jernvägspostinspektionerna tjenstgörande, hade under samma tid uppgått till i jemnt tal 334 kronor. Med stöd af dessa beräkningar hade Generalpoststyrelsen ansett, att godtgörelsen i förenämnda hänseende borde utgå till kontrollör med 600 kronor och till postexpeditör med 400 kronor och för den skull samt då högsta antalet vid distriksförvaltningarna placerade postexpeditörer tills vidare icke torde komma att öfverstiga tio, i postverkets utgiftsstater för år 1893 upptagit såsom »förslagsanslag» ett belopp af 7,000 kronor för beredande af tillgång till sådan godtgörelse. För de tjensteresor, kontrollör kunde komma att företaga, skulle han i öfrigt ega att uppbära resekostnads- och traktamentsersättning enligt den för posttjenstemän i allmänhet fastställda grund eller efter resereglementets fjerde klass, dervid fribiljett å statens jernvägar för sådana resor syntes kunna tillhandahållas äfven honom.

Erforderligt antal vaktbetjente skulle likaledes erhållas från postanstalterna och åtnjuta vanliga aflöningsförmåner.

För de extra biträden, hvilka skulle placeras eller anställas vid distriktsförvaltningarna, hade arfvodesbeloppet ansetts icke behöfva öfverstiga 1,500 kronor årligen för hvarje eller enahanda belopp, som nu komme de af Generalpoststyrelsen förordnade extra biträdena vid jernvägspostinspektionerna inom centrala, vestra och södra jernvägspostdistrikten till del.

Den ökade kostnad, som för postverket skulle uppstå till följd af nu föreslagna distriktsförvaltningars inrättande, skulle sålunda bestå deri, att den nuvarande utgiftsstaten skulle ökas med arfvoden och tjenstgöringspenningar till fem postinspektörer à

5,500 kronor, tillhopa	kronor	27,500: —
samt med högst	„	7,000: —
för att bereda godtgörelse till vissa biträdande tjenstemän i stället för uppbörds- och frimärkesprovision.		
Från summan häraf	kronor	34,500: —
borde dock, för att bedöma den *verkliga* ökningen i utgifter, afdragas:		
dels det belopp	kr.	10,000: —
hvarmed, enligt hvad förut angifvits, det i aflöningsstaten under Generalpoststyrelsen upptagna anslaget till vikariatsersättning samt arfvoden, åt extra biträden m. m. ansetts under förutsättning af distriktsförvaltningars inrättande, kunna minskas, *dels ock* resp.	„	12,000: —
och	„	1,500: —
som nu vore å aflöningsstaten uppförda till postförvaltare vid postanstalterna å jernväg samt till den postförvaltare, som bestrede göromålen inom norra jernvägspostdistriktet.		
Efter afdrag af sålunda tillhopa	„	23,500: —
borde till återstående beloppet	kronor	11,000: —
läggas:		
ej mindre det belopp	„	7,980: —
hvarmed, sedan de för närvarande vid jernvägs-		
Transport	kronor	18,980: —

Transport kronor 18,980: —

postinspektionerna utgående extra biträdesarfvoden och s. k. dispositionsanslag till största delen tagits i anspråk för extra biträden vid distriktsförvaltningarna, anslaget till *extra biträden vid postanstalterna* ansetts böra, med någon förändring i anslagets benämning, höjas för att bereda tillgång att i succession efter de kontrollörer och postexpeditörer, som, utöfver de vid jernvägspostinspektionerna disponibla, placerades från lokalanstalterna till distriktsförvaltningarna, anställa erforderligt ökadt antal extra biträden vid lokalanstalterna,

än äfven — med beräkning att de vid distriktsförvaltningarna anställde inspektörers och kontrollörers tjensteresor skulle årligen kosta omkring 15,000 kronor — det belopp, hvartill ökningen i utgifter å anslaget »till rese- och traktamentsersättningar för resor i embets- och tjensteärenden i allmänhet» ansetts kunna begränsas, eller ..... „ 3,500: —

sedan från kostnaderna för den distriktsförvaltningarna åliggande inspektion och inventering af postanstalter afräknats hvad som kunde antagas blifva besparadt i följd af dessa förvaltningars inrättande dels genom inskränkning i styrelsepersonalens och andra af Styrelsen direkt förordnade inspektions- eller inventeringsförrättares tjensteresor, eller omkring 6,000 kronor, dels ock genom upphörande af jernvägspostinspektörernas resor, hvilka beräknats kosta omkring 5,500 kronor årligen.

Summan häraf utgjorde ..... kronor 22,480: —

och om i denna kostnad beräknades en ytterligare minskning derigenom, att de för närvarande till tre expeditörer vid jernvägspostinspektionerna med tillhopa ..... „ 1,369: —

utgående dagtraktamenten skulle komma att upphöra, ehuruväl till detta jemförelsevis ringa belopp icke ansetts böra tagas hänsyn vid förslag till bestämmande af traktamentsanslaget, skulle verkliga kostnaden komma att utgöra ..... kronor 21,111: —

en kostnad, som det afsedda ändamålets vinnande finge anses väl uppväga.

Generalpoststyrelsen har, på grund af hvad sålunda anförts, ansett sig böra föreslå inrättande af distriktsförvaltningar, så anordnade, som förut angifvits, och hemställer fördenskull, att å stat för år 1893 måtte, med uteslutande af de nuvarande jernvägspostinspektionerna, uppföras de föreslagna distriktsförvaltningarna, hvilka, under iakttagande af de föreskrifter, Kongl. Maj:t kunde finna skäligt meddela, med sistnämnda års ingång skulle träda i verksamhet.

Det af Generalpoststyrelsen framlagda förslaget till inrättande af distriktsförvaltningar synes mig innefatta en lycklig lösning af frågan om åstadkommande af en decentralisation inom postadministrationen, hvaraf behofvet länge gjort sig känbart. Generalpoststyrelsen har redogjort för de åligganden, som skulle tillkomma dessa förvaltningar i deras olika verksamhetsgrenar såsom dels inspekterande postanstalterna, dels utredande och förberedande vissa ärenden, hvilkas afgörande ankommer på centralstyrelsen, dels ock sjelfständigt beslutande, samt med styrka framhållit de fördelar, som ur dessa olika synpunkter skulle genom inrättandet af dessa myndigheter beredas postverket. Beträffande den sistnämnda af de verksamhetsgrenar, som skulle tillkomma distriktsförvaltningarna, skulle visserligen kunna ifrågasättas, huruvida icke enligt de af Generalpoststyrelsen antydda grunder ett nog vidsträckt mått af sjelfständig beslutanderätt blifvit tillagdt omförmälda förvaltningar, och Kongl. Maj:t torde måhända vid fastställande af instruktion för dessa finna skäligt vidtaga lämplig begränsning af sagda beslutanderätt, men i öfrigt instämmer jag med Generalpoststyrelsen i fråga om den nytta, som af den nya institutionen bör kunna vinnas för postverket, och vill, beträffande den inspekterande verksamhet, som skulle tillkomma distriktsförvaltningarna, särskildt betona angelägenheten deraf, att med den omfattande medelsförvaltning, som, efter uppkomsten af nya och utvecklingen af äldre sätt för penningeförsändning genom postverket äfvensom efter postsparbankens inrättande, åligger postanstalterna, dessa underkastas en jemnare tillsyn, än som för närvarande kan åstadkommas. Den uppgift, distriktsförvaltningarna i detta afseende få att fylla, varder säkerligen den icke minst betydelsefulla.

Med fästadt afseende jemväl derå, att den ökning i postverkets anslag, som skulle erfordras för inrättandet af distriktsförvaltningar, så organiserade, som i Generalpoststyrelsens skrifvelse angifves, måste i förhållande till den väsentliga nytta, som derigenom skulle postverket beredas, anses ganska måttlig, torde någon tvekan ej böra råda om önskvärdheten deraf, att den ifrågavarande institutionen varder införd.

Hvad de föreslagna nya postinspektörernas aflöning beträffar, så lärer densamma, i betraktande af vigten och omfånget af de göromål, som skulle dem åligga, samt den ställning, de komme att inom administrationen intaga, ej böra sättas lägre än Generalpoststyrelsen ifrågasatt.

På grund af det anförda och då Generalpoststyrelsen lärer få anses hafva vid utarbetandet af det föreliggande förslaget på ett fullt tillfredsställande sätt stält sig till efterrättelse den i nådiga brefvet den 6 Augusti 1891 Styrelsen meddelade föreskrift att tillse, att genom de förändringar i nu ifrågavarande hänseende, till hvilka Styrelsen hade att utarbeta förslag, svårigheter icke lades i vägen för lösningen af frågan om post- och telegrafverkens förenande under en gemensam styrelse, anser jag mig böra biträda framställningen om distriktsförvaltningarnas upptagande i postverkets stater; och torde jag, derest förslaget om inrättande af sådana förvaltningar af Riksdagen bifalles, framdeles få underställa Kongl. Maj:t förslag till de närmare bestämmelser, som erfordras för ordnandet af de nya myndigheternas verksamhet.

Under förutsättning af bifall till framställningen om inrättande af och anslag till distriktsförvaltningar torde, i öfverensstämmelse med hvad Generalpoststyrelsen föreslagit, anslaget till *vikariatsersättning samt arfvoden åt extra biträden hos Generalpoststyrelsen m. m.* böra nedsättas med 10,000 kronor, samt från aflöningsstaten uteslutas den för närvarande å nämnda stat upptagna aflöning till *postförvaltare vid postanstalterna å jernväg*, 12,000 kronor, äfvensom det å samma stat uppförda *arfvode till den postförvaltare, som bestrider postinspektionsgöromålen inom norra jernvägspostdistriktet*, 1,500 kronor.

Generalpoststyrelsen anmäler vidare, att, jemlikt Eders Kongl. Maj:ts och Riksdagens år 1884, i sammanhang med reglering af postanstalternas vaktbetjening, fattade beslut om indragning efter hand af de återstående *vaktmästarebefattningarna vid postanstalterna* och deras ersättande med vaktbetjentbefattningar enligt ny stat, antalet qvarstående vaktmästare af andra lönegraden nu bör till följd af två vaktmästares afgång minskas från det i 1892 års stat upptagna antal 21 till 19 och i stället antalet »andra vaktbetjente» vid postanstalterna ökas från 739 till 741.

Då aflöningen för vaktmästare af andra lönegraden är bestämd till 700 kronor, medan lönen för vaktbetjent utgör 500 kronor, uppstår härigenom en minskning i anslagen å aflöningsstaten med 400 kronor.

Anslaget till *aflönande af poststationsföreståndare*, hvilket i 1891 års stat upptogs till förslagsvis 490,000 kronor, höjdes i staten för innevarande år med 20,000 kronor till förslagsvis 510,000 kronor.

Generalpoststyrelsen hemställer nu om ytterligare förhöjning af nämnda anslag.

Då i årligt arfvode till föreståndare för poststationerna, hvilkas antal vid 1890 års utgång utgjorde 1,867 stycken och vid tiden för statsförslagets afgifvande uppgick till 1,910 stycken, i rundt tal utginge 496,000 kronor, samt, i betraktande af de fördelar, som bereddes allmänheten genom nya poststationers inrättande, man icke borde tveka att tillmötesgå skäliga anspråk på nya poststationers erhållande, måste, enligt hvad Generalpoststyrelsen anför, redan detta hafva till följd, att det till 510,000 kronor höjda anslaget för år 1892 behöfde för samma år tagas till fullo i anspråk och att således anslaget, bibehållet till samma belopp, för år 1893 skulle blifva otillräckligt.

Härtill komme äfven andra omständigheter. Maximiarfvodet för poststationsföreståndare vore i allmänhet 600 kronor, men till sådan poststationsföreståndare, som tillika vore tjensteman vid någon af statens jernvägsstationer, finge, jemlikt nådiga brefvet den 23 Februari 1872, aflöning för postgöromålens bestridande icke utgå med mera än högst 40 kronor i månaden eller 480 kronor för år räknadt. Från poststationsföreståndare vid statens jernvägar hade nu genom Jernvägsstyrelsen inkommit framställning om förbättring i aflöningsvilkoren; och då de postgöromål, som ålåge åtskilliga sådana poststationsföreståndare, numera vuxit till den betydenhet, att fullgiltiga skäl till bibehållande af förenämnda olikhet i aflöningsvilkor icke vidare förefunnes, vore Generalpoststyrelsen betänkt på att hos Kongl. Maj:t göra särskild underdånig framställning om dessa föreståndares likställande med öfriga poststationsföreståndare, så att äfven för dem arfvodet måtte kunna uppgå till högst 600 kronor, när göromålens omfattning dertill föranledde.

Vidare hade i allmänhet, såsom Generalpoststyrelsen förut haft tillfälle erinra, de öfriga poststationsföreståndarearfvodena en stadig tendens att stiga äfven inom den fastställda maximigränsen. Göromålen ökades, föreståndarne nöjdes ej längre med det kontraherade arfvodet, utan uppsade kontraktet; och Generalpoststyrelsen hade ofta ingen annan utväg än att höja arfvodet för att erhålla en fullt lämplig föreståndare.

Med hänsyn såväl till dessa omständigheter som till poststationernas växande antal borde enligt Generalpoststyrelsens förslag, mot hvilket jag icke har något att erinra, ifrågavarande anslag för år 1893 sättas till förslagsvis 530,000 kronor, hvilket innebure en förhöjning af 20,000 kronor.

Beträffande anslaget till *aflönande af extra biträden vid postanstalterna* anmäler Generalpoststyrelsen, att, medan detta anslag från och

med år 1889 varit i postverkets stater upptaget till sitt nuvarande belopp eller förslagsvis 435,000 kronor, utgifterna å anslaget stigit år 1889 till 442,916 kronor 57 öre, år 1890 till 466,122 kronor 46 öre, samt för tiden från och med den 1 Juli 1890 till och med den 30 Juni 1891 till i rundt tal 468,000 kronor. Anledningen, att någon förhöjning i anslaget icke förut föreslagits, hade varit, att Generalpoststyrelsen velat afvakta, i hvad mån det med år 1891 höjda antalet postexpeditörsbefattningar kunde leda till minskade utgifter å ifrågavarande anslag. Men, sedan det nu visat sig, att posttrafiken, der antalet försändelser från 1888 års slut till 1891 års ingång ökats med 17,486,539 stycken, kräft biträde vid postanstalterna till det omfång, att utgifterna å anslaget utgjort för de tre första qvartalen af år 1891 i rundt tal 346,000 kronor mot en utgift af i rundt tal 347,000 kronor för de tre första qvartalen år 1890, och att således de nya postexpeditörsbefattningarnas tillsättande väl förekommit stegring i utgifterna å anslaget, men icke kunnat väsentligt minska utgiftsbeloppet, samt vid fortsatt ökning i posttrafiken behofvet af ökade arbetskrafter vid postanstalterna naturligtvis gjorde sig allt mera gällande, låge redan häri en anledning, att anslaget måste för år 1893 förhöjas.

I sammanhang härmed anmäler Generalpoststyrelsen, att behof förefinnes att öka ifrågavarande anslag för att bereda ordinarie tjenstemän vid postanstalterna semester utan minskning i inkomster å tjensten.

I sådant hänseende erinrar Generalpoststyrelsen till en början, att enligt § 67 i den för Styrelsen gällande nådiga instruktion af den 4 Juni 1886 Generalpoststyrelsen är oförhindrad träffa sådana anordningar, att, i den mån utan särskild kostnad för postverket och utan hinder för göromålens gång ske kan, äfven tjenstemännen vid postanstalterna beredas semester af högst en månad för en hvar, samt att ett stadgande i enahanda syfte jemväl återfans i den förut gällande instruktionen för Generalpoststyrelsen.

Behofvet af semester för desse tjenstemän, anför Generalpoststyrelsen vidare, finge således anses erkändt, men bestämmelsen, att semestern icke finge föranleda särskild kostnad för postverket, hade vållat, att den genom semestern afsedda hvila endast undantagsvis kunnat vederbörande beredas. Särskildt hade det mött och mötte fortfarande svårighet att, utan allt för stora uppoffringar från tjenstemännens sida, bereda semester åt föreståndarne för de många postkontor, der postförvaltaren ensam vore ordinarie tjensteman, såsom förhållandet, med få undantag, vore vid 5:te och 6:te klassernas postkontor.

Om semestern vore icke allenast en förmån för tjenstemannen, utan äfven ett medel att, genom beredande af någon kortare hvila från

ett ansträngande och enerverande arbete, göra tjenstemannen mera uthållig, vore det påstående icke obefogadt, att semestern vore till fördel äfven för sjelfva tjensten och dess skötande. Att tjensterna å postanstalterna, der arbetet icke låge nere någon dag och vid vissa af dem icke ens någon natt af året, vore ansträngande, vore utan tvifvel allmänt erkändt. När då med den för tjenstens skötande erforderliga hvilan kunde förenas den kontroll, som låge deri, att uppbördsman måste å tid, den öfverordnade myndigheten bestämt, efter inventering, för någon kortare tid frånträda sin befattning, syntes det vara rättvist, att de med semestern förenade kostnader drabbade staten och icke tjenstemannen. Möjligheten att mera allmänt erhålla semester hade utgjort öfverläggningsämne vid två särskilda postmannamöten; och styrelsen för posttjenstemännens förening hade på grund af uppdrag af det under år 1891 i Stockholm hållna mötet hos Generalpoststyrelsen gjort framställning derom, att åt de ordinarie tjenstemännen vid postanstalterna måtte beredas kostnadsfri semester under en månad årligen, samt att semestern måtte blifva obligatorisk för sådana tjenstemän, som hade sig anförtrodd uppbörd. Denna framställning ansåge sig Generalpoststyrelsen böra på förut anförda skäl understödja.

Hvad kostnaderna anginge, förestälde sig Generalpoststyrelsen, att ordinarie tjensteman af lägre grad vid postanstalt borde vara skyldig att, om han för beredande af semester förordnades till högre befattning, densamma bestrida mot åtnjutande endast af sina egna aflöningsförmåner, dock ej längre tid än tre månader under ett år, och att således postverkets kostnader för semesterns beredande borde begränsas till utgifvande af skäliga arfvoden åt de extra tjenstemän, som, eljest oaflönade, tillkallades att under semestertiden tjenstgöra å postanstalterna eller vid distriktsförvaltningarna, derest sådana blefve inrättade. Generalpoststyrelsen hade tänkt sig, att beloppet af detta arfvode, hvilket naturligtvis måste blifva något beroende af tjenstgöringens beskaffenhet och lefnadskostnaderna å olika orter, vid de fasta postanstalterna i regeln icke skulle öfverstiga 60 kronor i månaden, dock att, för den händelse ordinarie tjensteman icke kunde erhållas att under semester för postförvaltare bestrida dennes tjenst, tilläfventyrs erforderligt fyllnadsbelopp syntes böra utgå af postmedel, på det att vikarie för postförvaltare icke måtte under semesterförordnandet åtnjuta lägre arfvode än 100 kronor i månaden. Hvad anginge arfvodet till extra tjensteman, som inkallades att under semester tjenstgöra för i jernvägspostkupé anställd postexpeditör, har Generalpoststyrelsen ansett detta arfvode kunna sättas något lägre än arfvodet för semestertjenstgöring vid fast postanstalt, dock icke under 25 kronor i månaden, med rätt för vikarien

att jemväl uppbära det, enligt bestämmelserna i nådiga brefvet den 8 December 1881, till de i jernvägspostkupé tjenstgörande postexpeditörer utgående traktamente.

Till dessa kostnader komme ytterligare ersättning till vikarie enligt gällande resereglemente, när resa för inställelse till tjenstgöring erfordrades.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer Generalpoststyrelsen, att, på det att åt tjenstemännen vid postdistriktsförvaltningarna och postanstalterna måtte kunna, utan särskilda kostnader för dem sjelfva, beredas semester af en månad årligen för hvar tjensteman, följande föreskrifter måtte varda meddelade, att, jemte öfriga redan gifna bestämmelser, gälla såsom vilkor för tillgodonjutande af aflöningsförmåner å stat för dylika tjenstemän, nemligen:

att tjensteman af lägre grad skulle, när sådant erfordrades för beredande af semester, vara skyldig att, om han förordnades till högre befattning vid distriktsförvaltningarna eller postanstalterna, densamma bestrida mot åtnjutande allenast af den honom eljest tillkommande aflöning, dock ej längre tid än sammanlagdt tre månader under ett och samma kalenderår;

att semester finge af tjenstemännen vid distriktsförvaltningarna och postanstalterna åtnjutas, i den mån sådant i vederbörlig ordning pröfvades kunna ske utan hinder för göromålens gång;

att vid distriktsförvaltning eller postanstalt anställd tjensteman, som hade sig anförtrodd uppbörd, skulle vara pligtig att å tid af året, som af vederbörande öfverordnade myndighet bestämdes, begagna sig af ifrågavarande semester;

att dessa föreskrifter ovilkorligen skulle lända till efterrättelse för dem, som med eller efter 1893 års ingång tillträdde tjenstebefattning vid distriktsförvaltning eller postanstalt; samt

att de, som dessförinnan tillträdt tjenstebefattning vid postanstalt och icke kunde lagligen förbindas att, mot sitt bestridande, underkasta sig ifrågavarande föreskrifter, skulle blifva underkastade desamma, om och när de anmälde sin önskan att komma i åtnjutande af semester.

Då beloppet af den kostnad, som för genomförande af berörda förslag skulle postverket tillskyndas, utöfver ersättningen för resor, beräknats till omkring 30,000 kronor, och, såsom förut omförmälts, det af distriktsförvaltningars anordnande påkallade anställandet af ökadt antal extra biträden vid postanstalterna ansetts föranleda en ökad kostnad af 7,980 kronor, att af nu ifrågavarande anslag utgå, samt anslaget redan måst öfverskridas med betydliga belopp och med ökad posttrafik måste

än vidare tagas i anspråk, har Generalpoststyrelsen, för tillgodoseende af dessa särskilda behof, ansett, att anslaget för år 1893 icke borde sättas lägre än till 510,000 kronor och således höjas med 75,000 kronor.

I betraktande af det trägna och ansträngande arbete, posttjensten kräfver, synes det mig vara af rättvisa och billighet påkalladt, att tjenstemännen vid postanstalterna äfvensom vid distriktsförvaltningarna, derest sådana komma att inrättas, beredas tillfälle att, der sådant utan hinder för göromålens gång kan ske, utan ekonomisk uppoffring komma i åtnjutande af en kortare semester hvarje år. Härtill kommer, att, derest i öfverensstämmelse med Generalpoststyrelsens förslag semestern varder obligatorisk för dem bland ifrågavarande tjenstemän, som hafva sig anförtrodd uppbörd, en sådan anordning äfven skulle innebära en högst afsevärd skärpning af kontrollen öfver uppbörden af postmedel. Jag finner mig derför böra hos Kongl. Maj:t på det lifligaste förorda hvad Generalpoststyrelsen uti ifrågavarande hänseende föreslagit, dervid endast, i fråga om sista punkten bland de af Generalpoststyrelsen för åtnjutande af aflöningsförmåner å stat för nu ifrågavarande posttjenstemän föreslagna nya vilkor, erinrande, att, på sätt Generalpoststyrelsen jemväl torde hafva afsett, den uti sagda punkt innefattade föreskrift uppenbarligen endast bör komma till tillämpning i det fall, att der afsedd tjensteman anmäler sin önskan att komma i åtnjutande af semester *utan afstående af aflöning*. Vid den af nu ifrågavarande och öfriga af Generalpoststyrelsen angifna orsaker föranledda höjningen i anslaget till aflönande af extra biträden vid postanstalterna har jag icke något att erinra.

Vidkommande anslaget till *ålderstillägg*, hvilket i gällande stat upptagits till förslagsvis 274,800 kronor, anmäler Generalpoststyrelsen, att detta anslag, i enlighet med uppgjorda beräkningar rörande de belopp, som för år 1893 skulle derå utgå, borde höjas med 24,300 kronor. Att förhöjningen denna gång vore betydligt större än vanligt, berodde hufvudsakligen derpå, att de postexpeditörer, som år 1887 tillsattes i följd af beslutet att öka antalet inom denna tjenstemannaklass med 20, kunde vid 1893 års ingång vara berättigade till första ålderstillägget.

Anslaget är dock härvid beräknadt allenast för manlig tjenstepersonal.

Genom nådigt bref den 19 December 1884 angående qvinnas anställning såsom postexpeditör och föreståndare för femte eller sjette klassens postkontor har Eders Kongl. Maj:t förklarat, att, då sådan befattning åt qvinna anförtroddes, å befattningen icke finge utfärdas annat än förordnande eller konstitutorial, hvarigenom tjensten icke blefve defi-

nitivt tillsatt. Denna bestämmelse, som äfven återfinnes i § 32 mom. 6 af den för Generalpoststyrelsen gällande instruktion, har vållat, att i ett särskildt fall, der en qvinlig postexpeditör begärt komma i åtnjutande af ålderstillägg, för hvars erhållande hon i öfrigt uppfyllt stadgade vilkor, Generalpoststyrelsen förklarat sig förhindrad bifalla den sålunda gjorda ansökningen; och sedan sökanden hos Kongl. Maj:t fullföljt sin begäran, har Kongl. Maj:t enligt nådigt beslut den 23 Oktober nästlidet år, enär sökanden allenast vore konstituerad att tills vidare vara postexpeditör, funnit den underdåniga ansökningen ej kunna bifallas.

Med erinran härom hemställer nu Generalpoststyrelsen, att jemväl qvinna, som vunnit anställning som postförvaltare eller postexpeditör, måtte förklaras likställd med den manliga tjenstepersonalen i fråga om rättighet till ålderstillägg.

Till stöd för denna framställning anföres, att, såsom Generalpoststyrelsen i sitt öfver nyssberörda underdåniga ansökning afgifna utlåtande framhållit, afsigten med förenämnda genom nådiga brefvet den 19 December 1884 meddelade bestämmelse kunde antagas hufvudsakligast hafva varit, att derigenom fritaga qvinlig postfunktionär från skyldighet att med afgifter bidraga till civilstatens pensionsinrättnings enskilda enke- och pupillfond, men ingalunda att göra henne i aflöning sämre lottad än de i samma lönegrad anstälde män. Det syntes fördenskull af hänsyn till rättvisa och billighet vara önskligt, att ålderstillägg, hvilket inginge såsom en högst afsevärd andel i postfunktionärs aflöningsförmåner, måtte kunna tilldelas jemväl qvinlig postfunktionär, helst hvarken i omfånget och beskaffenheten i öfrigt af det henne i tjensten åliggande arbete, ej heller i den hittills vunna erfarenheten om qvinnas förmåga att fullgöra detta arbete, kunde hemtas stöd för hennes utestängande från dylik förmån.

Genom bifall härtill skulle, enligt hvad Generalpoststyrelsen tillika meddelat, utgifterna å anslaget till ålderstillägg för år 1893 ökas med 1,600 kronor; och då, såsom förut nämnts, detta anslag i enlighet med uppgjorda beräkningar öfver de belopp, som för år 1893 borde i öfrigt derifrån utgå, ansetts böra förhöjas med 24,300 kronor, har anslaget i statsförslaget upptagits till 300,700 kronor, hvilket innefattar en förhöjning af 25,900 kronor.

Billigheten deraf, att åt qvinliga postfunktionärer beredes likställighet med de manliga i fråga om rätt till ålderstillägg, lärer vara obestridlig. Då emellertid det förut omförmälda hindret för qvinnas anställning såsom ordinarie funktionär vid postverket fortfarande qvarstår, lärer, i öfverensstämmelse med hvad Generalpoststyrelsen hemstält, för likställighetens åvägabringande vara nödigt, att Riksdagens medgifvande inhemtas

dertill, att qvinna, för hvilken utfärdats förordnande att tillsvidare vara postexpeditör vid postverket eller föreståndare för femte eller sjette klassens postkontor, må, så länge hon innehar sådan befattning i postverkets tjenst, vara i fråga om rätt till ålderstillägg likställd med man, som innehar ordinarie befattning i samma tjenstegrad inom verket; och torde, på sätt Generalpoststyrelsen jemväl föreslagit, förklarande äfven böra äskas, att ålderstillägg, hvartill i postverket anställd qvinna sålunda kan varda berättigad, må utgå från och med 1892 års början.

Den af Generalpoststyrelsen föreslagna förhöjning i anslaget till ålderstillägg föranleder, vid bifall till hvad i fråga om ålderstillägg för qvinliga postfunktionärer nu blifvit föreslaget, ej till någon erinran från min sida.

Beträffande

Öfvergångsstaten

har Generalpoststyrelsen anmält, att, sedan den derå med en aflöning af 1,600 kronor upptagne kanslisten under år 1891 aflidit, anslagen under denna stat kunna minskas med nämnda belopp eller från 6,200 kronor till 4,600 kronor.

I anslagen under

Indragningsstaten

förekommer, enligt hvad Generalpoststyrelsen meddelat, icke anledning till någon ändring.

Beträffande

Pensionsstaten

anmäler Generalpoststyrelsen,

att i följd af inträffade dödsfall från denna stat böra afföras de pensioner, som utgått

till förre båtföraren	A. Bylund	kronor	300: —
„ „ postmästaren	L. Adlerstam	„	1,800: —
„ „ „	E. Sodenstierna	„	2,550: —
„ „ „	C. J. Asp	„	1,800: —
		eller tillhopa kronor	6,450: —

men att deremot å staten böra uppföras följande pensioner, som

blifvit beviljade, efter det Kongl. Maj:t till sistlidet års Riksdag aflät nådig proposition angående statsverkets tillstånd och behof, nemligen

för förre	postmästaren	A. W. Södergren	kronor	3,000: —
„ „	„	C. T. Béen	„	1,350: —
„ „	vaktbetjenten	C. G. L. Nesselqvist	„	200: —
„ „	„	O. Persson	„	300: —
„ „	„	J. M. Wettermark	„	300: —
„ „	„	M. Svensson	„	300: —
„ „	postmästaren	G. Horney	„	1,050: —
„ „	intendenten vid postverkets persedelförråd	A. L. Ström	„	2,200: —
„ „	postmästaren	C. G. G. Hagberg	„	1,950: —
			Summa kronor	10,650: —

Härtill bör läggas den pension, som jemlikt nådiga brefvet den 11 sistlidne December blifvit bestämd att från postverkets pensionsstat årligen utgå till postmästaren M. Hoffman med „ 2,400: —

tillsammans kronor 13,050: —

I sammanhang härmed har Generalpoststyrelsen gjort framställning om årliga understöd åt förre styrmannen å postfartyget Sofia *Karl August Hammarberg* och vaktbetjenten *Sivert P:son Gjärsvalls* enka *Annika Henriksdotter*.

Generalpoststyrelsen har dervid beträffande *Hammarberg* meddelat, att Hammarberg redan år 1890 hos Styrelsen gjort framställning, att, i anseende till den långa tid, han tjenstgjort å postverkets fartyg, och den sjuklighet, han dervid ådragit sig, honom måtte beredas någon pension, hvaraf han som medellös vore i behof; men att, då Hammarberg vid den tiden ännu var anställd såsom styrman å postfartyget Sofia, hvilket enligt kontrakt disponerades af ångfartygsaktiebolaget Vestervik —Libau för uppehållande af vintertrafik hufvudsakligen mellan svenska fastlandet och Gotland, Generalpoststyrelsen ansett sig då icke böra bringa denna fråga under pröfning. Sedan ifrågavarande postföring blifvit på annat sätt ordnad, och i följd deraf fartyget till postverket återlemnats och vid flottans varf i Stockholm upplagts, samt Hammarbergs anställning såväl å fartyget som i bolagets tjenst upphört, hade Hammarberg hos Generalpoststyrelsen förnyat sin anhållan.

Hammarberg, som enligt företedt prestbetyg är född den 20 Juni 1835, antogs från början af år 1870 till rorgängare å postfartyget Pol-

hem, hvilket då uppehöll vintertrafiken å linien Vestervik—Visby, och öfvertog den 26 November samma år styrmansbefattningen å postfartyget Sofia, vid hvilken befattning han sedan qvarstod till den 15 November nästlidet år, med undantag allenast af tiden från början af Mars till medio af Juni 1876, då han tjenstgjorde såsom befälhafvare å postfartyget Polhem, samt från medio af Maj till utgången af Juni 1880, då han skötte befälhafvaretjensten å postfartyget Sofia. Med Juni månad 1886, efter det fartyget upplåtits till begagnande af Vestervik—Libaubolaget, upphörde visserligen Hammarbergs anställning vid postverket, men efter nämnda tid har han dock fortfarit att sköta sin styrmansbefattning, ehuru i bolagets tjenst. Såsom styrman i postverkets tjenst åtnjöt Hammarberg månadslön med 135 kronor under vintermånaderna och 90 kronor under den öfriga delen af året jemte fri kost; och sedermera har hans aflöning såsom styrman i nämnda bolags tjenst utgjort 900 kronor årligen. Stadsläkaren i Vestervik L. Fredelius har den 23 Augusti 1890 skriftligen intygat, att Hammarberg då befunnits lida af organiskt hjertfel, hvilket han måste anses hafva ådragit sig under tjenstgöringen å postfartyget Sofia, samt att Hammarberg under något mer än två år före intygets utfärdande lidit af emellanåt påkommande svindelanfall, hvarvid understundom medvetandet helt och hållet försvunnit. Lasarettsläkaren i Vestervik M. von Friesen har i betyg af den 25 Augusti 1891 vitsordat, att Hammarberg, som år 1873 blifvit af honom undersökt och då befunnits frisk, sedermera i många år lidit och fortfarande lede af ledgångsreumatism, hvilken åkomma gifvit anledning till hjertfel; att Hammarberg under de sista fyra åren tidtals haft epileptiforma anfall; att Hammarberg måste anses hafva ådragit sig nämnda åkomma under sin nitiska tjenstgöring vintertid å postfartygen Polhem och Sofia; samt att dessa åkommor under Hammarbergs återstående lifstid torde göra honom otjenstbar i sjömansyrket. F. d. marindirektören J. L. Frykholm, hvilken en följd af år varit postverkets biträde i frågor rörande postfartygen, har den 2 sistlidne November lemnat det intyg, att under den tid, Frykholm tjenstgjort i nämnda egenskap af postverkets biträde, Hammarberg i sin styrmansbefattning alltid visat sig pålitlig och omtänksam om skepp och gods samt att Hammarbergs uppförande städse varit exemplariskt. Lika godt vitsord har lemnats Hammarberg för den tid, han såsom styrman varit anställd å postfartyget Sofia, sedan det uthyrts till enskildt bolag.

Med afseende å dessa intygs innehåll och då Hammarberg, enligt hvad vederbörande pastorsembete intygat, vore medellös, har Generalpoststyrelsen förordat Hammarberg till erhållande från innevarande års början af årligt understöd från postverket under sin återstående lifstid,

hvilket understöd Generalpoststyrelsen, med hänsyn dels till den ganska långa tid, Hammarberg på ett nitiskt och pligttroget sätt skött den särdeles maktpåliggande och ansträngande befattningen såsom styrman å det postverkets fartyg, som uppehållit den med mödor och faror förenade vinterpostföringen mellan Sveriges fastland och Gotland, dels ock till läkares intyg, huruledes Hammarbergs helsa derigenom lidit, så att han numera ansåges till sjömansyrket otjenstbar, ansett icke böra bestämmas lägre än till 600 kronor årligen.

Beträffande enkan *Gjärsvall* har Generalpoststyrelsen, med öfverlemnande af en utaf henne till Styrelsen ingifven ansökning om understöd, anfört, att mannen Gjärsvall, hvilken var anställd såsom ordinarie vaktbetjent vid postkontoret i Hudiksvall, blifvit under tjenstgöring såsom landsvägspostiljon å linien Hudiksvall—Söderhamn natten mellan den 8 och 9 sistlidne November på väg till Söderhamn i närheten af Alebo inom Norrala socken af Gefleborgs län öfverfallen och med eldvapen dödad, hvarvid den medföljande skjutskarlen emellertid lyckades föra såväl Gjärsvalls döda kropp som posten fram till Söderhamn, dit posten sålunda ankom i oskadadt skick. Gjärsvall, som var född den 25 April 1834, 1863 anställdes som extra vaktbetjent och 1867 befordrades till ordinarie vaktbetjent vid postverket, hade i nära tjugunio år tjenstgjort såsom landsvägspostiljon, alltid med det bästa vitsord. Enligt hvad postmästaren i Hudiksvall intygat, var Gjärsvall »ytterst ordentlig, pålitlig och redbar, absolut nykter samt en stillsam och fredlig menniska.»

Enligt ett enkan Gjärsvalls till Generalpoststyrelsen ingifna ansökning bilagdt läkarebetyg lider enkan Gjärsvall af underlifssjukdom och af kronisk magkatarr, genom hvilken sistnämnda sjukdom hennes kroppskrafter blifvit så nedsatta, att hon är oförmögen att genom kroppsligt arbete förtjena sitt uppehälle. Pastorsembetet i Hudiksvall har intygat, att enkan Gjärsvall är född den 23 December 1845; att Gjärsvall efterlemnat en dotter, som är född den 1 Juni 1870; att enkan Gjärsvall är genom sjukdom alldeles urståndsatt att bidraga till sitt uppehälle och måste vårdas af sitt barn; samt att hon behöfver allt det understöd, som henne kan tilldelas.

Under åberopande af dessa intyg och då Gjärsvall i postverkets tjenst tillsatt lifvet, har Generalpoststyrelsen hemstält, att enkan Gjärsvall måtte beredas ett årligt understöd till belopp af 300 kronor, att utgå från och med innevarande år och så länge hon lefver ogift.

De af Generalpoststyrelsen gjorda framställningarna om understöd åt förre styrmannen Hammarberg och enkan Gjärsvall synas mig särdeles behjertansvärda och öfverensstämma jemväl med hvad förut i lik-

nande fall medgifvits. Hvad Hammarberg beträffar, skulle visserligen kunna anmärkas, att han sedan Juni månad år 1886 ej vidare varit i postverkets tjenst, men då Hammarberg jemväl efter nyssnämnda tidpunkt likasom under en lång följd af år före densamma tjenstgjort å det postverkets fartyg, som uppehållit postförbindelsen mellan Vestervik och Visby, torde den omständigheten, att under den senaste femårsperioden en förändrad anordning medelst fartygets upplåtande åt enskildt bolag varit vidtagen i fråga om sättet för nämnda postförbindelses uppehållande, icke böra för Hammarberg inverka derhän, att han derföre skulle gå i mistning af det understöd från postverket, hvaraf han genom en lång och nitisk verksamhet i dess tjenst, derunder hans helsa blifvit svårt skadad, gjort sig förtjent. Med erinran att Kongl. Maj:t enligt nådigt beslut den 4 sistlidne December tilldelat enkan Gjärsvall ett tillfälligt understöd till belopp af 100 kronor, anser jag mig sålunda böra till ifrågavarande framställningar tillstyrka bifall.

Hvad beträffar

Omkostnadsstaten,

föreslår Generalpoststyrelsen, att följande anslag måtte höjas, nemligen anslaget till *uppbörds- och frimärkesprovision* med 5,000 kronor från 315,000 kronor till 320,000 kronor, anslaget till *expensutgifter* med 10,000 kronor från 375,000 kronor till 385,000 kronor, anslaget till *rese- och traktamentsersättningar för resor i embets- och tjensteärenden i allmänhet* med 7,000 kronor från 22,000 kronor till 29,000 kronor, anslaget till *traktamenten för tjenstemän i jernvägspostkupé* med 20,000 kronor från 250,000 kronor till 270,000 kronor, anslaget till *postföringskostnad vid befordran å jernväg* med 90,000 kronor från 1,300,000 kronor till 1,390,000 kronor samt anslaget till *postföringskostnad vid befordran å landsväg och inom postanstalternas områden samt till landtbrefbäring* med 15,000 kronor från 725,000 kronor till 740,000 kronor.

Å anslagen till *traktamenten för vaktbetjente*, till *postbetjentes beklädnad och beväring* samt till *inköp och underhåll af inventarier*, hvilka i staten för innevarande år upptagits till respektive 500,000 kronor, 80,000 kronor och 90,000 kronor, hafva, enligt hvad Generalpoststyrelsen meddelar, under tiden från och med den 1 Juli 1890 till och med den 30 Juni 1891 utgifterna uppgått till respektive 475,300 kronor, 61,700 kronor och 65,900 kronor och således med afsevärda belopp understigit dem, hvartill anslagen blifvit i staten för år 1892 satta. Men då, hvad särskildt anginge de två förstnämnda anslagen, de förbättringar, som med anslagens ökning för år 1892 afsetts, vid tiden för statsförslagets afgifvande ännu icke blifvit genomförda, samt, hvad anginge anslaget till

inköp och underhåll af inventarier, betydliga belopp under senare hälften af år 1891 utgått eller skulle utgå för inköp af inventarier, afsedda att möjliggöra bättre förvar af postgods å poststationerna, en åtgärd, hvartill de på senaste tiden timade många inbrottsstölderna å poststationerna syntes gifva berättigad anledning, har Generalpoststyrelsen ansett ifrågavarande anslag böra bibehållas vid de belopp, hvartill de blifvit i senast fastställda stat upptagna.

Höjningen i anslaget till rese- och traktamentsersättningar för resor i embets- och tjensteärenden i allmänhet är föranledd af Generalpoststyrelsens förslag angående inrättande af distriktsförvaltningar och om beredande af semester åt tjenstemännen vid dessa förvaltningar och postanstalterna. Af hvad jag förut anfört framgår, att ett bifall till dessa framställningar skulle leda till ökade utgifter från nu ifrågavarande anslag. Under förutsättning att berörda af mig förut tillstyrkta framställningar vinna godkännande, lärer derföre anslaget böra upptagas med det af Generalpoststyrelsen föreslagna beloppet.

Beträffande den föreslagna förhöjningen i anslaget till postföringskostnad vid befordran å jernväg har Generalpoststyrelsen anfört, att å detta anslag, hvilket i 1891 års stat höjdes med 100,000 kronor och i staten för år 1892 bibehölls till samma belopp som för år 1891 eller till 1,300,000 kronor, utgifterna under tiden från och med den 1 Juli 1890 till och med den 30 Juni 1891 uppgått i rundt tal till 1,338,900 kronor; att under senare hälften af år 1891 för trafik öppnats statsbanedelar och enskilda jernvägssträckor med en sammanlagd väglängd af 274 kilometer; att flera enskilda jernvägar vore afsedda att för trafik öppnas under loppet af åren 1892 och 1893; samt att med denna betydliga utvidgning af jernvägsnätet ökad postbefordran å jernväg vore att motse.

Hvad angår anslaget till postföringskostnad vid befordran å landsväg och inom postanstalternas områden samt till landtbrefbäring, förmäler Generalpoststyrelsen, att utgifterna derå under tiden från och med den 1 Juli 1890 till och med den 30 Juni 1891 uppgått i rundt tal till 728,600 kronor; samt att, långt ifrån att någon minskning i kostnader af ifrågavarande slag kunde under år 1893 beredas, ett tillgodoseende af allmänhetens behof tvärtom kräfde fortsatt utvidgning af denna art af postbefordran.

Mot de af Generalpoststyrelsen föreslagna förhöjningarna i sistberörda två anslag, hvilka förhöjningar synas mig af omständigheterna påkallade, har jag icke något att erinra liksom icke heller mot de af Generalpoststyrelsen i öfrigt begärda ökningarna å anslagen under omkostnadsstaten, hvilka äro en följd af posttrafikens alltjemt stegrade tillväxt.

Det å postverkets stat uppförda anslag till *oförutsedda utgifter* har i gällande stat, likasom i staten för år 1891, upptagits till 90,000 kronor, dervid afsetts, att kostnaden för uppförande af nytt posthus i Sundsvall skulle utgå af detta anslag för åren 1891 och 1892. Då några vidare utgifter för detta särskilda ändamål icke erfordras, bör anslaget för år 1893 nedsättas; och har Generalpoststyrelsen i sådant afseende föreslagit, att anslaget måtte bestämmas till 40,000 kronor, hvilket innebär en minskning af 50,000 kronor.

Denna Generalpoststyrelsens framställning anser jag mig böra biträda.

I anslaget till *afkortningar och restitutioner m. m.*, hvilket i gällande stat är upptaget till 48,907 kronor, föreslår Generalpoststyrelsen en nedsättning af 7,000 kronor. För vinnande af jemn slutsumma å utgiftsstaterna, sådana de af mig tillstyrkas, torde emellertid ifrågavarande anslagssumma böra utföras med 41,507 kronor, då minskningen blifver 7,400 kronor.

Sammanställas de nu tillstyrkta ändringarna i postverkets stater, visar det sig,

att under *aflöningsstaten* ökning komme att ega rum med följande belopp, nemligen:

		Ökning.	*Minskning.*
genom uppförande i staten af dels arfvode och tjenstgöringspenningar till 5 postinspektörer med tillsammans	kronor	27,500: —	
dels ett anslag till ersättning för mistning af uppbörds- och frimärkesprovision åt de kontrollörer och postexpeditörer vid postanstalterna, som beordras att tjenstgöra vid distriktsförvaltningarna, å	„	7,000: —	
i anslaget till vaktbetjente, för beredande af lön till 2 vaktbetjente, som komme att ersätta 2			
Transport	kronor	34,500: —	

		Ökning.	Minskning.
Transport kronor		34,500: —	
indragna vaktmästare, med	„	1,000: —	
i dito till aflönande af poststationsföreståndare med	„	20,000: —	
i dito till aflönande af extra biträden vid postanstalterna med	„	75,000: —	
i dito till ålderstillägg med	„	25,900: —	
	kronor	156,400: —	
hvaremot minskning skulle uppkomma			
i det i aflöningsstaten under Generalpoststyrelsen uppförda anslaget till vikariatsersättning och arfvoden åt extra biträden med	kronor	10,000: —	
genom uteslutande ur staten af dels de till postförvaltare vid postanstalterna å jernväg samt till den postförvaltare, som bestrider göromålen inom norra jernvägspostdistriktet, uppförda belopp, tillsammans	„	13,500: —	
dels 2 vaktmästarebefattningar med lön af sammanlagdt	„	1,400: —	24,900: —
så att alltså på det hela aflöningsstaten skulle växa med kronor			131,500: —
Transport kronor		131,500: —	

		Ökning.	Minskning.
Transport kronor		131,500: —	
att å *öfvergångsstaten* genom afförande af det för förenämnde aflidne kanslist upptagna belopp minskning komme att uppstå med kronor		— — —	1,600: —
att å *pensionsstaten* skulle tillkomma:			
af Kongl. Maj:t beviljade nya pensioner ..... kronor	13,050: —		
föreslagna understöd för förre styrmannen Hammarberg och enkan Gjärsvall, tillsammans ..... „	900: —		
kronor	13,950: —		
hvaremot i följd af pensionstagares afgång komme att besparas ..... „	6,450: —		
så att alltså ökning i denna stat komme att ega rum med kronor		7,500: —	
att under *omkostnadsstaten* ökning komme att ega rum			
i anslaget till uppbörds- och frimärkesprovision med ..... kronor	5,000: —		
i dito till expensutgifter med „	10,000: —		
i dito till rese- och traktamentsersättningar för resor i embets- och tjenstearenden i allmänhet med „	7,000: —		
i dito till traktamenten för tjenstemän i jernvägspostkupé med ..... „	20,000: —		
i dito till postföringskostnad vid befordran å jernväg med ..... „	90,000: —		
i dito till postföringskostnad vid befordran å landsväg och inom postanstalternas			
Transport kronor	132,000: —	139,000: —	1,600: —

		Ökning.	*Minskning.*
Transport kronor	132,000: —	139,000: —	1,600: —
områden samt till landt-brefbäring med ..... „	15,000: —	147,000: —	
att anslaget till *oförutsedda utgifter* komme att minskas med kronor		— — —	50,000: —
samt att slutligen anslaget till *afkortningar och restitutioner* komme att minskas med kronor		— — —	7,400: —
tillhopa kronor	286,000: —		59,000: —

En ökning på det hela komme alltså att ega rum med kronor 227,000;

och skulle staternas slutsummor blifva följande:

aflöningsstaten	kronor	2,952,300: —
öfvergångsstaten	„	4,600: —
indragningsstaten	„	2,593: —
pensionsstaten	„	95,500: —
omkostnadsstaten	„	4,340,500: —
oförutsedda utgifter	„	40,000: —
afkortningar och restitutioner	„	41,507: —
tillsammans kronor		7,477,000: —

Då postverkets inkomster för år 1893 blifvit, efter afdrag af 100,000 kronor, hvarmed postverkets kassaförlag borde ökas, beräknade till 7,800,000 kronor, skulle alltså inkomsterna komma att öfverstiga utgifterna med 323,000 kronor.

Åberopande hvad jag nu anfört hemställer jag, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå,

att Riksdagen, *dels* med beviljande af årliga understöd till förre styrmannen å postfartyget Sofia Karl August Hammarberg å 600 kronor och till vaktbetjenten Sivert P:son Gjärsvalls enka Annika Henriksdotter å 300 kronor att till henne utgå, så länge hon lefver ogift, med rätt för Hammarberg och enkan Gjärsvall att uppbära de föreslagna understöden från och med innevarande år, *dels ock* med godkännande af öfriga nu tillstyrkta ändringar i postverkets stater äfvensom af de föreslagna bestämmelserna angående semester för tjenstemännen vid postdistriktsförvaltningarna och postanstalterna samt angående rätt för qvinliga postfunktionärer att komma i åtnjutande af ålderstillägg, måtte för år 1893 bestämma postverkets anslag, förslagsvis beräknadt, till 7,477,000 kronor, att utgå direkt af postmedlen.

Telegrafverket.

[3.] *Telegrafverket.*

Sedan sistlidet års Riksdag antagit utgiftsstater för telegrafverket, slutande å 1,330,780 kronor, att gälla under innevarande år, med rätt för Kongl. Maj:t att i nämnda stater göra de jemkningar, som kunde finnas af behofvet påkallade, har Kongl. Maj:t den 9 Oktober 1891 fastställt telegrafverkets stater för år 1892 och dervid beträffande stationspersonalen beslutat den ändring, hvilken numera bör för Riksdagen anmälas, att antalet kommissarier af tredje klassen blifvit i följd af Norrtelje telegrafstations indragning minskadt från 17 till 16.

De sålunda nu gällande staterna upptaga följande slutsummor:

aflöningsstaten	kronor	932,400: —
öfvergångsaflöningsstaten	„	8,520: —
pensions- och understödsstaten	„	101,790: —
underhållsstaten	„	284,800: —
Summa	kronor	1,327,510: —

hvilken summa med 3,270 kronor understiger slutsumman i det för 1891 års Riksdag framlagda och af Riksdagen godkända förslag till utgiftsstater för år 1892.

I underdånig skrifvelse den 10 sistlidne November har telegrafstyrelsen afgifvit förslag till stater för telegrafverket under år 1893 och dervid hemstält om nedan omförmälda ändringar i

Aflöningsstaten.

Den vid Telegrafstyrelsen anställde öfveringeniör, hvilken såsom tjensteman i första graden åtnjuter aflöning med 1,800 kronor i lön och 1,200 kronor i tjenstgöringspenningar, skall tillika enligt instruktionen för Telegrafstyrelsen vara föreståndare för telegrafverkets undervisningsanstalt, med rätt att i denna sin egenskap uppbära särskildt arfvode till belopp af omkring 1,500 kronor, utgående af det för nämnda anstalt i staten upptagna anslag. Sedan år 1878, då i sammanhang med förändrad organisation af Telegrafstyrelsen omförmälda anordning vidtogs, hafva emellertid förhållandena väsentligt förändrats. Genom uppkomsten af statens telefonväsende och den stora utveckling deraf, som i synnerhet på de senaste åren egt rum, är det icke längre möjligt för öfveringeniören att med de till denna magtpåliggande och

ansvarsfulla befattning egentligen hörande göromål förena äfven föreståndarebefattningen för undervisningsanstalten, hvadan inseendet öfver denna och dermed följaktig undervisningsskyldighet enligt Styrelsens mening måste uppdragas åt annan person Af detta skäl anser Styrelsen det vara med nödvändighet påkalladt, att åtskiljandet af de ifrågavarande två befattningarna må i aflöningsstaten finna sitt uttryck genom öfveringeniörens uppflyttning i andra lönegraden med 3,000 kronor i lön och 1,500 kronor i tjenstgöringspenningar eller tillhopa 4,500 kronor. Då denne tjensteman, på sätt förut blifvit antydt, redan för närvarande innehar aflöningsförmåner till ungefärligen enahanda belopp, skulle han icke för egen del komma i åtnjutande af någon aflöningsförbättring, men summan på aflöningsstaten för Telegrafstyrelsen komma att — jemte det antalet tjenstemän i första graden minskades från 10 till 9 — ökas med 1,500 kronor eller från 80,100 kronor till 81,600 kronor. Telegrafstyrelsen tillägger, att, då öfveringeniörstjensten är af uteslutande teknisk art, densamma icke lärer komma att beröras af frågan om post- och telegrafverkens förenande under en gemensam styrelse.

I anledning deraf att aflöningen till direktörerna vid telegrafverkets stationer, innan de uppnå ålderstillägg, är densamma som kommissariernas af första klassen, sedan dessa erhållit båda ålderstilläggen, har, enligt hvad Telegrafstyrelsen anmäler, den olägenheten uppstått, att vid återbesättandet af direktörstjensterna i Malmö och Sundsvall, hvilka under nästlidet år varit lediga, endast ett fåtal sökande anmält sig. Till Styrelsens kännedom hade ock kommit, att åtskilliga kommissarier af första klassen, hvilka på grund af tjenstetid och beprófvad skicklighet skulle kunnat komma i åtanke till dessa platser, förklarat sig icke önska sådant, enär direktörstjensterna vore förenade med ökadt ansvar, utan att under de fem första åren lemna någon tillökning i inkomst eller bereda förhöjning i pension. Af dessa skäl och då telegrafdirektörerna, hvilka i vissa hänseenden utöfvade chefskap öfver telegrafstationspersonalen och telegramtrafiken inom hvar sin del af riket, syntes, hvad aflöningen vidkomme, böra likställas å ena sidan med tjenstemännen af andra graden inom de centrala embetsverken och å andra sidan med sina vederlikar inom vissa embetsverks lokalförvaltningar, har Telegrafstyrelsen såsom med rättvisa och billighet öfverensstämmande föreslagit, att den normala aflöningen till bemälda direktörer, utgörande ett antal af fyra, af hvilka en vid hvardera af stationerna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall, måtte ökas med 500 kronor för en hvar eller från 4,000 kronor till 4,500 kronor, deraf

3,375 kronor i lön och 1,125 kronor i tjenstgöringspenningar, hvarvid afsetts, att rätten till ålderstillägg skulle bibehållas oförändrad.

Emellertid och på det härigenom icke måtte uppstå någon väsentlig tillökning å aflöningsstaten, föreslår Telegrafstyrelsen, att samtidigt med nämnda aflöningsförhöjning, utgörande för de fyra direktörerna tillhopa 2,000 kronor, det å staten uppförda särskilda anslag till hushyresersättning åt direktören vid Stockholms centralstation nedsättes från 1,000 kronor till 500 kronor, och att det likartade anslagsbeloppet, 600 kronor, åt direktören vid Göteborgs station helt och hållet indrages, då denna befattnings nuvarande innehafvare, hvilken redan uppnått pensionsåldern, men med Telegrafstyrelsens begifvande tills vidare qvarstår i tjensten, ur denna afgår. Ökningen på telegrafverkets utgiftsstater skulle alltså till följd af denna anordning komma att inskränka sig till 900 kronor; men dessutom vore det Telegrafstyrelsens afsigt att till hälften eller 500 kronor nedsätta det arfvode af telefonmedel, 1,000 kronor, hvilket direktören i Malmö för närvarande åtnjöte i egenskap af jemväl föreståndare för dervarande centraltelefonstation, så att ingendera af telegrafdirektörerna i Stockholm, Göteborg eller Malmö skulle i verkligheten komma att erhålla någon ökad inkomst.

Fördelen af den föreslagna förändringen för dessa telegrafdirektörer komme således att inskränka sig dertill, att, efter intjenta ålderstillägg, pensionsbeloppet för dem komme att ökas med 500 kronor.

Hela förhöjningen å den normala aflöningsstaten skulle, såsom redan blifvit nämndt, uppgå till 2,000 kronor, men deremot komme att inbesparas dels af telegrafmedel, under rubriken »särskilda anslag», hushyresersättningar till belopp af 1,100 kronor och dels af telefonmedel ett arfvodesbelopp af 500 kronor eller sammanlagdt 1,600 kronor, så att telegrafverket genom bifall till den föreslagna anordningen icke behöfde på det hela vidkännas någon större tillökning i utgift än 400 kronor. Men äfven denna ökning skulle, enligt hvad Telegrafstyrelsen förmäler, framdeles komma att alldeles bortfalla, nemligen så snart det nästlidet år inköpta telefonnätet i Sundsvall, hvilket tills vidare och intill dess det nya post- och telegrafhuset i nämnda stad blefve färdigt, måste handhafvas af särskild föreståndare, kunde förläggas under inseende af telegrafdirektören derstädes.

Af förhandlingarna hos komitén för utredning af frågan om post- och telegrafverkens förenande under en gemensam styrelse har Telegrafstyrelsen inhemtat, att post- och telegrafanstalterna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall vore föreslagna att bibehållas under särskilda föreståndare med aflöning icke understigande hvad Telegrafstyrelsen

föreslagit för telegrafdirektörerna å samma orter, hvadan enligt Telegrafstyrelsens mening icke heller af denna aflöningsfråga syntes böra uppstå något hinder för ett möjligen blifvande beslut om förening af de båda verken.

Sedan början af år 1888 är vid Stockholms centralstation så ordnadt, att kassaexpeditionen, hvilken dittills förestods af två kassörer med skyldighet, bland annat, att gemensamt i första hand bära ansvaret för uppbörden och redovisningen af derstädes inflytande telegramportomedel samt dessas aflemnande för hvarje dag till stationens direktör, numera står under närmaste inseende af en enda person, tillhörande kommissariegraden af första klassen, med sagda åligganden. Då denna anordning visat sig ändamålsenlig och tillfredsställande samt då den ena af de båda kassörstjensterna i Göteborg redan är ledig och innehafvaren af den andra under innevarande år uppnår pensionsåldern med skyldighet att ur tjensten afgå, kan alltså, enligt hvad Telegrafstyrelsen anmäler, i Göteborg vidtagas samma fördelaktiga anordning som den nyss omförmälda i Stockholm, nemligen sålunda, att de båda kassörstjensterna, för hvilka den normala aflöningen utgör tillhopa 5,400 kronor, indragas och ersättas med en kommissarie af första klassen och en biträdande assistent med aflöning af 3,000 kronor till den förre och 1,600 kronor till den senare eller sammanlagdt 4,600 kronor, hvadan härigenom vinnes en besparing af 800 kronor.

Telegrafstyrelsen tillkännagifver vidare, att antalet kommissarier af andra löneklassen i Malmö, hvilket för närvarande utgör tre, utan olägenhet kan minskas till två, mot det att i stället assistenternas antal derstädes ökas med en. Denna förändring kan på grund af jemväl der uppkommen ledighet vidtagas och sålunda medelst en minskning i aflöningsstaten erhållas till belopp af 1,100 kronor.

Som nuvarande innehafvaren af kommissarietjensten i Vesterås, tillhörande första löneklassen, kommer att under innevarande år efter uppnådd pensionsålder afgå och göromålen vid Vesterås' station icke äro af större omfattning, än att aflöningen åt stationens föreståndare kan nedsättas från 3,000 kronor till 2,700 kronor, har Telegrafstyrelsen ansett sig böra begagna tillfället att föreslå denna förändring, hvarigenom en årlig besparing af 300 kronor skulle erhållas.

Telegramvexlingen och portouppbörden vid Lysekils station, hvilken för närvarande förestås af en kommissarie af tredje klassen, hafva under de senare åren till följd af sillfisket och de många telefonförbindelser, genom hvilka angränsande kustorter i Bohuslän numera kunna öfver Lysekil sända och mottaga äfven telegrammer, betydligt ökats, hvilket framgår af följande öfversigt af rörelsen derstädes:

År.	Afsända och ankomna telegrammer.	Telegramportouppbörd.
1886	st. 9,472	kronor 7,223: —
1887	„ 9,142	„ 6,958: —
1888	„ 12,515	„ 9,481: —
1889	„ 18,312	„ 11,692: —
1890	„ 20,850	„ 13,545: —

Telegrafkorrespondensens omfattning i Lysekil är numera större än vid t. ex. stationerna Eskilstuna, Linköping, Lund, Motala, Uddevalla och Varberg, hvilka alla hafva kommissarier af andra klassen till föreståndare; och då Lysekil snart kommer att sättas i förbindelse med rikstelefonnätet, är all anledning antaga, att telegrafstationen derstädes vinner ännu mera ökad vigt och betydelse, hvartill kommer, att lefnadskostnaderna derstädes ställa sig högt dels om sommaren i följd af invånareantalets ökning med talrika badgäster, dels om vintern genom sillfisket, hvaråt nästan hela befolkningen då egnar sig. Telegrafstyrelsen har på grund häraf ansett sig ega fullgiltig anledning att tillmötesgå en af nuvarande föreståndaren för Lysekils station hos Styrelsen särskildt gjord framställning om löneförbättring genom att föreslå kommissarietjenstens vid nämnda station uppflyttning från tredje klassen med 2,400 kronors aflöning till andra klassen med 2,700 kronors aflöning.

Telegrafstyrelsen föreslår vidare, att kommissarietjensten i Söderköping, tillhörande tredje aflöningsklassen, måtte indragas och ersättas med en telegrafist såsom stationsföreståndare, hvarigenom skulle vinnas en minskning på den normala aflöningsstaten med 1,500 kronor eller från 2,400 kronor till 900 kronor. Denna förändring har varit afsedd, allt sedan stationen i afseende på tjenstgöringstiden nedflyttades i tredje klassen med inskränkt dagstjenst, men först nu kunnat föreslås, sedan kommissarietjenstens innehafvare, hvilken på grund af långvarig sjukdom icke kunnat till tjenstgöring vid annan telegrafstation förflyttas, erhållit afsked med pension.

Enligt aflöningsstaten för innevarande år utgör assistenternas antal 106. På grund af dels skedd, dels inom kort skeende afgång inom assistentgraden kunna, enligt hvad Telegrafstyrelsen anmäler, sex assistenttjenster utbytas mot ett lika antal telegrafistbefattningar, men då, enligt hvad förut blifvit omförmäldt, vid hvardera af stationerna Göteborg och Malmö skulle tillkomma en assistent, föreslår Telegrafstyrelsen, att hela assistentantalet nedsättes med allenast fyra eller till 102.

Telegrafisternas antal är för närvarande i staten bestämdt till 189. Läggas härtill dels nyss nämnda sex telegrafister till ersättande af samma antal assistenter, dels den telegrafist, som skulle ersätta den hittills i Söderköping anstälde kommissarien af tredje klassen, dels ock ytterligare en telegrafist, som påkallas i stället för den vid fastställandet af staterna för år 1892 indragna kommissarietjensten vid Norrtelje station, hvilken, ehuru förändrad till rikstelefonstation, skall fullständigt ersätta den förutvarande telegrafstationen på platsen, så erfordras ytterligare åtta telegrafister, med hvilka Telegrafstyrelsen alltså föreslår, att det nuvarande antalet måtte ökas, då detsamma skulle uppgå till 197.

Om man nu lemnar å sido de af Telegrafstyrelsen, enligt hvad förut blifvit nämndt, i sammanhang med personalförändringarna i Göteborg, Malmö och Söderköping föreslagna förändringar beträffande assistent- och telegrafistgraderna, kommer, derigenom att, i stället för sex assistenttjenster à 1,600 kronor med sammanlagd aflöning af 9,600 kronor, uppföras sju telegrafistbefattningar à 900 kronor med aflöning af tillhopa 6,300 kronor, att å aflöningsstaten uppstå en minskning af tillhopa 3,300 kronor.

Till följd af de senaste årens omsättning inom Telegrafstyrelsens personal kan, enligt hvad Telegrafstyrelsen anmäler, nedsättning ega rum i det särskilda förslagsanslaget till ålderstillägg åt Telegrafstyrelsens personal med 1,000 kronor eller från 8,400 kronor till 7,400 kronor.

Oaktadt de båda å aflöningsstaten uppförda förslagsanslagen till arfvoden åt extra biträden och vikariat samt åt telegrambärare och uppassare vid stationerna blifvit, i anledning af den med år 1889 inträdda nedsättning i det inländska telegramportot och deraf uppkommen tillväxt i antalet telegrammer, hvartdera ökade från 70,000 kronor till 90,000 kronor, hafva de icke varit för ändamålet tillräckliga. Detta har i synnerhet varit förhållandet med det förra af dessa anslag på grund deraf, att icke samtidigt med korrespondensens tillväxt någon mot denna svarande tillökning i den ordinarie stationspersonalen egt rum. Sålunda uppgick under år 1890 utgiften för extra biträden och vikariat vid stationerna till nära 110,000 kronor samt för telegrambäring och uppassning till föga mindre än 100,000 kronor, och då någon minskning i dessa utgifter under år 1891 eller närmast kommande år icke vore att motse, har Telegrafstyrelsen föreslagit, att hvartdera af de ifrågavarande anslagsbeloppen måtte ytterligare ökas med 10,000 kronor eller till 100,000 kronor.

Under förutsättning af bifall till hvad Telegrafstyrelsen i fråga om aflöningsstaten föreslagit, skulle denna stat ökas:

genom	uppflyttning af öfveringeniören hos Telegrafstyrelsen från första till andra lönegraden, med	kronor	1,500: —
„	förhöjning af den normala aflöningen till de fyra direktörerna och i sammanhang dermed föreslagna åtgärder, med	„	900: —
„	uppflyttning af kommissarietjensten vid Lysekils station från tredje till andra lönegraden, med	„	300: —
„	förhöjning af anslaget till arfvoden för extra biträden och vikariat, med	„	10,000: —
„	förhöjning af anslaget åt telegrambärare och uppassare vid stationerna, med	„	10,000: —
		kronor	22,700: —

hvaremot minskning skulle uppkomma:

genom	indragning af de båda kassörstjensterna vid Göteborgs station och deras ersättande med en kommissarie af första klassen och en assistent, med	kronor	800: —	
„	utbyte af en andra klassens kommissarietjenst vid Malmö station mot en assistentbefattning, med	„	1,100: —	
„	nedflyttning af kommissarietjensten i Vesterås från första till andra löneklassen, med	„	300: —	
„	indragning af en tredje klassens kommissarietjenst i Söderköping och densammas ersättande med en telegrafist såsom stationsföreståndare, med	„	1,500: —	
„	uppförande i staten af 7 telegrafistbefattningar i stället för 6 assistenttjenster, med	„	3,300: —	
„	nedsättning i anslaget till ålderstillägg åt Telegrafstyrelsens personal, med	„	1,000: —	8,000: —
hvadan aflöningsstaten på det hela skulle komma att ökas med				kronor 14,700: —

I fråga om *öfvergångsaflöningsstaten*, *pensions- och understödsstaten* samt *underhållsstaten* föreslår Telegrafstyrelsen ingen ändring.

Med de af Telegrafstyrelsen ifrågasatta ändringar skulle telegrafverkets stater för år 1893 komma att utvisa följande slutsummor:

aflöningsstaten	kronor	947,100: —
öfvergångsaflöningsstaten	„	8,520: —
pensions- och understödsstaten	„	101,790: —
underhållsstaten	„	284,800: —
	tillsammans kronor	1,342,210: —

hvilket belopp med 14,700 kronor öfverstiger slutsumman å de utaf Kongl. Maj:t fastställda utgiftsstaterna för år 1892.

Frånsedt från den förhöjda beräkning af förslagsanslagen till extra biträden och vikariat samt till telegrambärare och uppassare vid stationerna, som föranledts af den efter nedsättningen i det inländska telegramportot väsentligt ökade telegramtrafiken, innebära de af Telegrafstyrelsen föreslagna förändringar i staterna en icke obetydlig minskning i dessas belopp, i det att de förhöjningar i aflöningen för vissa tjenstemän, som ansetts af behofvet påkallade, mer än motvägas af på andra håll vidtagna reduktioner; och då de sålunda ifrågasatta förändringarna synas mig hafva blifvit af Telegrafstyrelsen på goda skäl föreslagna, hemställer jag, att Kongl. Maj:t måtte föreslå,

att Riksdagen, med godkännande af de omförmälda ändringarna i telegrafverkets stater, under Kongl. Maj:t förbehållen rätt att i verkets utgiftsstater göra de jemkningar, som kunna finnas af behofvet påkallade, må såsom reservationsanslag, att utgå direkt af telegrafmedlen, till telegrafverket för år 1893 anvisa enahanda belopp, 1,350,000 kronor, hvartill telegrafinkomsterna för året blifvit beräknade, samt tillika medgifva, att det öfverskott, som kan å telegrafinkomsterna uppstå, må af Kongl. Maj:t användas för telegrafverkets tidsenliga utveckling och förbättring.

Då jag den 12 Januari nästlidet år inför Kongl. Maj:t anmälde frågan om åtskilliga anslag för telefonanläggningar, uttalade jag såsom min åsigt, att med den utveckling, statens telefonväsende redan vunnit och inom den närmaste framtiden ytterligare komme att vinna, den tidpunkt icke syntes böra vara aflägsen, då statsverkets telefon-

medel kunde i riksstaten upptagas bland öfriga statsinkomster samt staten för telefonväsendet årligen framläggas inför Riksdagen. Nämnda tidpunkt vore likväl, enligt min mening, då ännu icke kommen. Statsverkets telefonväsende befunne sig nemligen i ett öfvergångsskede. Af de långsträckta telefonledningarna vore ännu endast några få fullbordade, och i öfrigt bestode telefonnätet af ett större antal i skilda orter spridda nät af öfvervägande lokal betydelse. Formerna för förvaltningen af dessa ännu icke till ett organiskt helt förenade delar kunde tydligen icke besitta någon högre grad af fasthet eller likformighet, utan borde tvärtom vara af beskaffenhet att kunna utan omgång underkastas de förändringar, hvilkas lämplighet efter olika orters förhållanden blifvit af erfarenheten ådagalagd. En under dessa öfvergångsförhållanden utarbetad stat för telefonverket skulle uppenbarligen icke kunna erhålla den för en sådan handling nödiga stadga. Härtill komme, att, innan den för utredande af frågan om post- och telegrafverkens förenande under en gemensam styrelse af Kongl. Maj:t tillsatta komité inkommit med de förslag, hvartill det komitén lemnade uppdrag kunde komma att föranleda, och dessa förslag blifvit af Kongl. Maj:t pröfvade, frågan om telefonverkets framtida ställning ännu vore sväfvande. Då jag sålunda ännu icke ansåg förslag till stat för telefonverket böra Riksdagen föreläggas, hemtade jag derför äfven stöd i det förfarande, som iakttogs vid elektriska telegrafinrättningens första införande här i landet. Ehuruväl telegraflinier började för statens räkning anläggas redan under år 1853, underställdes nemligen staten för telegrafverket icke förr än år 1871 Riksdagens pröfning.

Med anledning af detta uttalande anför Telegrafstyrelsen i sin förut omförmälda underdåniga skrifvelse af den 10 November 1891 med förslag till telegrafverkets stater för år 1893, att, ehuruväl telefonväsendets af mig omförmälda öfvergångs- eller utvecklingsskede ännu fortfore, till följd hvaraf det icke vore möjligt att med någon grad af visshet för närvarande beräkna inkomsterna af statstelefonväsendet under år 1893 eller att, med hänsyn jemväl till den ännu oafgjorda frågan om post- och telegrafverkens förening under en gemensam styrelse, uppgöra en utförlig stat för driften och underhållet af samma telefonväsende, Telegrafstyrelsen likväl tilltrott sig att redan nu, i sammanhang med sitt underdåniga förslag angående inkomster och utgifter af telegrafmedel, kunna och böra i runda tal uppgifva nedanstående hufvudsummor såsom de minsta, hvartill *inkomsterna af statsverkets telefonmedel* ansåges komma att år 1893 uppgå, och dervid tillika, lemnande

å sido en möjligen uppkommande nettobehållning, beräkna de motsvarande *utgifterna* sålunda:

Inkomster: abonnementsafgifter	kronor	675,000: —	
afgifter för telefonsamtal	„	125,000: —	kronor 800,000: —
Utgifter: för drift och underhåll	kronor	550,000: —	
till räntor och afbetalning å upplånta anläggningsmedel	„	250,000: —	kronor 800,000: —

Hela summan af de förslagsvis beräknade inkomsterna af både telegraf- och telefonmedel skulle alltså komma att för år 1893 uppgå till 2,150,000 kronor och utgifterna för så väl telegraf- som telefonväsendet utgöra sammanlagdt 2,142,210 kronor.

Ehuruväl de af Telegrafstyrelsen sålunda lemnade siffror torde böra komma till Riksdagens kännedom, synas mig likväl skäl icke vara för handen att å desamma grunda en framställning till Riksdagen om upptagande i riksstaten af inkomsterna och utgifterna för statstelefonväsendet. Af skäl, som jag i mitt förut anförda yttrande till statsrådsprotokollet af den 12 Januari 1891 anfört och hvilka fortfarande ega giltighet, är tiden ännu icke inne att för Riksdagen framlägga förslag till stat för telefonväsendet, och i brist af ett sådant kommer Riksdagen att sakna hvarje fast underlag för sin pröfning af anslagsbehofvet. I det utvecklingsskede, hvari telefonväsendet för närvarande befinner sig, kan dessutom på sin höjd en viss grad af sannolikhet tillmätas de redan nu uppgjorda beräkningarna rörande inkomsterna och utgifterna under år 1893. Skulle derföre nu af Riksdagen äskas anslag till de nämnda år för telefonväsendet nödiga drifts- och underhållskostnader äfvensom för ränte- och kapitalbetalningar, blefve nödigt att tillika begära, att anslaget beviljades under sådan form, att telegrafverket, oberoende af det beviljade anslagets belopp, egde full frihet att disponera öfver telefonmedlen. Vid sådant förhållande och derest icke hämmande band skulle läggas på telefonväsendets utveckling, blefve Riksdagens pröfning knappast mera än en formsak. Väl skulle tilläfventyrs kunna sägas, att i betraktande af de i allmänhet rörande statsmedlens disposition gällande regler äfven denna formalitet icke skulle sakna sin betydelse, men då i allt fall Riksdagen sättes i tillfälle att vid pröfningen af anslags- och lånebehof för nya telefonanläggningar utöfva ett bestämmande inflytande på frågan om den om-

fattning, hvari anläggandet af nya telefonförbindelser skall ega rum, torde någon väsentligare betänklighet icke kunna anses möta deremot, att med utöfningen af den rätt att pröfva jämväl telefonväsendets förvaltningsutgifter, som ostridigt bör tillkomma Riksdagen, anstår, intill dess förhållandena vunnit sådan stadga, att ett förslag till stat kan föreläggas Riksdagen; helst med den utveckling, statstelefonväsendet redan vunnit, tidpunkten härför numera icke synes böra vara synnerligen aflägsen.

Tullverket.

[4.] *Tullverket.*

Generaltullstyrelsen, som i underdånig skrifvelse den 12 sistlidne November afgifvit förslag till tullverkets stater för år 1893, har dervid beträffande

Aflöningsstaten

endast föreslagit den förändring, att antalet å denna stat uppförda uppsyningsmän ökas med ytterligare en. Enligt hvad Generaltullstyrelsen förmäler, har nemligen en längre tids erfarenhet ådagalagt nödvändigheten att i Sundsvall, hvars tullbevakningspersonal, oaktadt trafikens betydliga tillväxt, icke under de tre senaste årtiondena erhållit någon förstärkning, anställa ännu en bevakningsförman utöfver dervarande en öfveruppsyningsman och en uppsyningsman. Det har visat sig, att, under det nämnde öfveruppsyningsman är fullt sysselsatt af de till hans tjenst hörande göromål i packhuset, uppsyningsmannen åter upptages af invisiterandet af det stora antal fartyg, hvilka skola intaga last i någon af distriktets talrika landthamnar och dessförinnan för erhållande af invisitation och inklarering anlöpa Sundsvalls yttre redd vid Tjufholmen, belägen omkring en fjerdedels mil från staden, samt att till följd deraf för invisiteringen af de till sjelfva staden och till lastplatser inom dess vidsträckta hamnområde inkommande fartyg och för tillsynen å dessas lossning jemte öfriga en bevakningsförman åliggande göromål erfordras ytterligare en uppsyningsman. Detta behof har hittills af Generaltullstyrelsen tillgodosetts genom medgifvande för tullkammaren i Sundsvall att använda en biträdande uppsyningsman mot dagtraktamente, men då behofvet visat sig icke vara af blott öfvergående beskaffenhet, har det synts Generaltullstyrelsen vara lämpligast och rigtigast, att å tullkammarens stat uppföres ytter-

ligare en uppsyningsman; och har Generaltullstyrelsen derföre hemstält, att å tullverkets aflöningsstat måtte, utöfver der redan upptagna uppsyningsmän, uppföras ännu en dylik med samma aflöning, som tillkommer den nuvarande uppsyningsmannen i Sundsvall, eller lön 900 kronor och tjenstgöringspenningar 300 kronor med rätt till två ålderstillägg å tillhopa 300 kronor.

I händelse af bifall till denna framställning skulle aflöningsstatens slutsumma, enligt 1892 års stat utgörande 1,812,600 kronor, komma att uppgå till 1,813,800 kronor.

Enligt hvad Generaltullstyrelsen anmäler, har

Öfvergångsaflöningsstaten

genom en derå uppförd persons afgång minskats med 500 kronor från 19,320 kronor till 18,820 kronor, likasom ock å

Indragningsstaten,

som för år 1892 upptagits till 25,910 kronor, uppstått en minskning af 2,400 kronor, i följd hvaraf denna stats slutsumma komme att utgöra 23,510 kronor.

I öfriga stater ifrågasätter Generaltullstyrelsen ej annan förändring, än att, till jemnande af staternas slutsumma, det å *omkostnadsstaten* upptagna förslagsanslaget till diverse utgifter måtte minskas med 300 kronor samt denna stat sålunda nedsättas från 213,370 kronor till 213,070 kronor.

Med iakttagande af sålunda föreslagna ändringar skulle tullverkets stater för år 1893 komma att utvisa följande slutsummor:

aflöningsstaten	kronor	1,813,800: —
öfvergångsaflöningsstaten	„	18,820: —
ålderstilläggsstaten	„	220,000: —
indragningsstaten	„	23,510: —
pensionsstaten för afskedade tjenstemän och betjente	„	227,000: —
pensionsstaten för aflidne tjenstemäns och betjentes i fattigdom efterlemnade enkor och barn	„	31,800: —
omkostnadsstaten	„	213,070: —
	Summa kronor	2,548,000: —

eller 2,000 kronor mindre än det belopp, 1892 års stat upptager.

Då Generaltullstyrelsen synes mig hafva på ett tillfyllestgörande sätt ådagalagt behofvet af den under aflöningsstaten omförmälda förstärkning af tullbevakningspersonalen i Sundsvall, och vid de i öfriga stater ifrågasatta ändringar intet lärer vara att erinra, tillstyrker jag, att Kongl. Maj:t må föreslå Riksdagen

att, med godkännande af de utaf Generaltullstyrelsen föreslagna förändringar i tullverkets stater, bestämma anslaget för tullverket till ett mot staternas slutsumma svarande belopp af 2,548,000 kronor, att såsom förslagsanslag utgå direkt af tullmedlen.

Skogsväsendet.

[5.] *Skogsväsendet.*

För skogsväsendet är å ordinarie stat för år 1892 uppfördt:

dels *bestämdt anslag:*		
för skogsstaten	kronor 447,208: —	
„ statens skogsskolor	„ 24,500: —	471,708: —
dels *förslagsanslag:*		
till ålderstillägg åt skogsstaten		84,400: —
dels *reservationsanslag:*		
till skogsinstitutet	kronor 21,300: —	
„ enskilda skogsundervisningen	„ 8,600: —	
„ kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet	„ 401,992: —	431,892: —
	tillsammans kronor	988,000: —

I sin den 23 September 1891 aflåtna underdåniga skrifvelse angående anslagsbehofvet för skogsväsendet år 1893 har Domänstyrelsen icke ifrågasatt någon ändring i de för *skogsstaten* och *statens skogsskolor* nu uppförda anslagens belopp eller i beloppet af förslagsanslaget till *ålderstillägg åt skogsstaten.*

Beträffande *skogsinstitutet* har Domänstyrelsen i underdånig skrifvelse den 2 November 1891, med bifogande af en från direktören vid nämnda institut till Styrelsen aflåten skrift, afgifvit förslag till reglering af direktörens och lektorernas vid skogsinstitutet aflöning samt till ny stat för institutet.

I berörda skrift har direktören vid skogsinstitutet, efter att hafva erinrat om skogshushållningens stora betydelse för landet och om an-

gelägenheten af att i anledning häraf utbilda dugliga skogsförvaltare för såväl statens som enskildes räkning, meddelat en utförlig historik öfver den forstliga undervisningens utveckling inom landet, af hvilken historik, bland annat, inhemtas, att det första skogsläroverket i landet öppnades af enskild man år 1826 och blef upphofvet till det nuvarande skogsinstitutet, för hvilket nådig stadga den 15 Oktober 1828 utfärdades. Enligt denna stadga blef öfverhofjägmästaren chef för institutet, som i öfrigt förestods af en direktör, hvilken jemte en underlärare meddelade undervisning. Vid institutet fans då plats för sex frielever, som derstädes undergingo tvåårig lärokurs.

Intill år 1838 leddes undervisningen af direktören och en underlärare. Nämnda år blef direktören chef för institutet och befriades från undervisningsskyldighet, hvarföre samtidigt förordnande utfärdades för en lärare i skogshushållning och de matematiska ämnena. År 1846 erhölls anslag till en lärarebefattning i zoologi och jagtkunskap.

Den 29 Januari 1859 ställdes skogsinstitutet under Skogsstyrelsens chefskap, hvarefter den 26 April samma år löner anslogos åt två nya lärare, nemligen en i jagt och författningskunskap samt en i naturvetenskap.

I jämnbredd med skogshushållningens utveckling inom landet stegrades anspråken på elevernas såväl teoretiska som praktiska utbildning, hvarföre det snart visade sig vara nödvändigt att höja inträdesfordringarna, så att studietiden ej skulle behöfva upptagas af undervisning i de allmänna elementarämnena. Äfven hade det befunnits nödvändigt, att eleverna före inträdet vid institutet hade någon praktisk kännedom om skogsskötseln och de dervid allmännast förekommande göromål.

Då flera förändringar med afseende på den högre skogsundervisningen således voro nödiga, utfärdades nya stadgar för skogslärоverken den 25 Maj 1860, enligt hvilka undervisningen uppehölls af direktören jemte fyra lärare, nämligen en i skogshushållning, en i jagt och författningskunskap, en i de matematiska och en i de naturvetenskapliga kunskapsämnena.

Lärokursen vid institutet, som fortgick under två år, omfattade matematik och naturalhistoria till den för studier i skogshushållning och jagtväsende erforderliga vidd, kännedom om skogs- och jagtlagarne, bokföring samt skogsredogörelseformlerna, jagtkunskap, teoretisk och praktisk kännedom i skogstaxering, egentliga skogsbruket och skogsteknologien samt färdighet i skogsmätning, kartritning, nivellering och skjutkonst.

För att blifva elev vid institutet erfordrades, dels att sökanden antingen aflagt examen med godkända betyg i matematik, naturalhistoria och svenska språket till inträde vid rikets universitet eller också af vederbörande lärare vid något af rikets fullständiga elementarläroverk blifvit i hvarje af dessa ämnen examinerad och dervid befunnits ega för afgång från läroverket godkända insigter, dels ock att han under minst ett års tid hos någon skogsförvaltare praktiserat i skogsmätning och skogsskötsel samt derunder förvärfvat sig färdighet att föra egen mättafla.

Den 15 September 1871 utfärdades för de allmänna skogslärоverken förnyade nådiga stadgar, enligt hvilka lärarebefattningen i skogshushållning indrogs, så att direktören derefter skulle meddela undervisning i alla den egentliga skogshushållningen omfattande ämnen, under det att den öfriga delen af undervisningen uppdrogs åt tre lektorer.

Om den nya stadgan i detta hänseende betecknade en tillbakagång, så togs dock med afseende å inträdesfordringarnas höjande ett väsentligt steg framåt, i det att derefter ingen antogs till elev, som ej aflagt maturitetsexamen på reallinien eller, om denna examen aflagts på klassiska linien, företedde kompletteringsintyg i matematik, fysik och kemi enligt fordringarna å reallinien; hvarjemte stadgades, att sökanden antingen skulle hafva genomgått skogsskola eller under minst ett års tid hos någon af Skogsstyrelsen anvisad förvaltande tjensteman vid skogsstaten erhållit praktisk öfning i skogsskötsel och skogsmätning.

Under tiden för skogsinstitutets fortgående utveckling uppstod fråga om institutets sammanslagning med teknologiska institutet eller landtbruksinstituten eller om skogsinstitutets förläggande till landsorten.

Det första förslaget i detta hänseende väcktes af 1869 års Riksdag, som i underdånig skrifvelse den 13 Maj nämnda år ifrågasatte, huruvida undervisningen i skogsväsendet borde förläggas till teknologiska institutet eller till ettdera af landtbruksinstituten vid Alnarp eller Ultuna eller till båda dessa institut.

Med anledning af detta förslag anförde Skogsstyrelsen i underdånig skrifvelse den 22 November 1869 angående skogsundervisningens förläggande till teknologiska institutet, att, ehuru åtskilliga läroämnen vid de båda läroverken vore gemensamma, dessa dock till sin omfattning och riktning vore så olika, att någon gemensam undervisning icke kunde anordnas, och att följaktligen icke någon fördel, men deremot flera olägenheter skulle uppstå genom sammanslagningen, hvarför Skogsstyrelsen i likhet med styrelsen för teknologiska institutet och skogsinstitutets lärarekollegium afstyrkte denna del af förslaget.

Rörande skogsundervisningens förläggande till Alnarps landtbruksinstitut, ansågs detta läroverks läge i landets sydligaste provins med sina från det öfriga landet helt och hållet skiljaktiga skogsförhållanden såväl af Skogsstyrelsen och styrelsen för Alnarps landtbruksinstitut som af skogsinstitutets lärarekollegium vara olämpligt för ett för hela landet afsedt skogsläroverk, hvarför äfven detta alternativ afstyrktes.

Skogsundervisningens fördelning på de båda landtbruksinstituten måste, om man såge saken endast från dessas synpunkt, helt naturligt medföra fördelar för nämnda läroverk, hvarför ock en sådan åtgärd förordades af styrelsen för Alnarps landtbruksinstitut, men deremot afstyrktes af såväl styrelsen för Ultuna landtbruksinstitut som af skogsinstitutets lärarekollegium och Skogsstyrelsen.

Beträffande skogsundervisningens förläggande till Ultuna, förordades detta af styrelsen för nämnda institut, men afstyrktes på det bestämdaste af skogsinstitutets lärarekollegium och Skogsstyrelsen, som rörande denna fråga hufvudsakligen anförde, att det syntes, som skulle en dylik åtgärd endast böra ega rum, för så vidt derigenom antingen berörda undervisning utan ökad kostnad kunde blifva fullständigare och för ändamålet med densamma bättre afpassad, eller någon afsevärd besparing i kostnaden för undervisningens meddelande vunnes, utan att den senare deraf komme att blifva lidande; men då intetdera af detta vunnes och man dessutom kunde befara, att skogsundervisningen skulle förtryckas till fördel för undervisningen i landthushållning, afstyrktes äfven denna del af förslaget.

Sedermera hade såväl Riksdagen enligt underdånig skrifvelse den 9 Mars 1870 som Kongl. Maj:t enligt nådigt bref den 10 Juni samma år funnit undervisningens förläggande till teknologiska institutet eller till ettdera af landtbruksinstituten vid Alnarp och Ultuna eller till båda dessa institut icke lämpligen kunna ega rum.

Ett andra förslag i liknande syfte väcktes af 1872 års Riksdag, som i skrifvelse den 8 Maj samma år anhöll, att Kongl. Maj:t måtte tillse, om och i hvad mån och under hvilka vilkor en ombildning och förening af teknologiska institutet, krigshögskolan, skogsinstitutet, farmaceutiska institutet och undervisningen för landtmätare till en teknisk högskola kunde vara gagnelig och af behofvet påkallad.

Efter det en för utredningen af denna fråga tillsatt komité den 4 November 1873 afgifvit underdånigt utlåtande och vederbörande myndigheter sedan yttrat sig öfver nämnda komités underdåniga betänkande och förslag, hvarvid föreståndaren för teknologiska institutet, skogsinstitutets lärarekollegium och Skogsstyrelsen hufvudsakligen på

samma grunder, som år 1869 anfördes mot skogsinstitutets sammanslagning med teknologiska institutet, afstyrkte skogsinstitutets förening med den tekniska högskolan, förklarade Kongl. Maj:t den 13 November 1874, att väckt fråga om den högre skogsundervisningens förläggande till en föreslagen teknisk högskola icke kunde bifallas. I samma nådiga bref anbefaldes Skogsstyrelsen att yttra sig angående skogsinstitutets förläggande till landsorten och om någon lämplig kronoskog för detta ändamål förefunnes.

I underdånig skrifvelse den 9 December 1874 anförde Skogsstyrelsen, att den för ett skogsinstitut mest lämpliga plats otvifvelaktigt måste anses vara å eller invid någon staten tillhörig, i mellersta eller södra delarne af landet belägen och för en intensiv skogshushållning tjenlig större skog, som kunde förete tillräckligt omvexlande förhållanden. Styrelsen meddelade likväl tillika, att någon dylik skog ej då befunnes för ändamålet passande. Skogsstyrelsens åsigt i fråga om lämpligheten deraf, att institutet förlades till landsorten, delades, enligt hvad af Riksdagens underdåniga skrifvelse den 19 Maj 1875 framgår, af Riksdagen, men det visade sig emellertid, att någon för ifrågavarande ändamål lämplig skogsegendom icke kunde erhållas.

Då skogsinstitutets förflyttning i följd häraf icke kunde komma till stånd, vidtogos åtgärder för att vid institutet ändamålsenligare ordna undervisningen. Så begärdes och erhölls vid 1875 års Riksdag anslag till förstärkande af lärarekrafterna och förbättrande af personalens aflöning. Den egentliga skogshushållningsläran, hvari undervisning förut besörjts af direktören ensam, fördelades nu mellan direktören och en lektor, hvilken senare, med lön af 3,500 kronor, tillika skulle undervisa i skogsmatematik, nivellering och kartritning. Undervisningen i de naturhistoriska ämnena och jagtkunskap skulle ombesörjas af en lektor med lön af 2,500 kronor. I öfriga läroämnen, som dels redan föredrogos vid institutet, dels nu der infördes — kemi, fysik och nationalekonomi — skulle undervisningen bestridas af extra lärare med aflöning från ett för sådant ändamål gemensamt anslag af 1,900 kronor. Den länge eftersträfvade reformen i afseende å den praktiska förbildningen genomfördes dock först år 1886, då, sedan föregående års Riksdag beviljat härför erforderliga medel, Ombergs skogsskola ombildades till en förberedande skola i syfte att bibringa praktisk insigt och färdighet i skogshushållning och jagt åt dem, som sökte inträde vid skogsinstitutet. Samma år ställdes en kronopark såsom demonstrationsskog under institutets vård och förvaltning, hvarigenom eleverna äfven under studie-

tiden vid institutet bereddes tillfälle att deltaga i de rent praktiska förvaltningsåtgärderna.

För det sålunda utvidgade och omorganiserade läroverket utfärdades den 13 April 1886 förnyade nådiga stadgar, hvilka ännu gälla.

Under skogsinstitutets 63-åriga verksamhet hafva 446 elever, deraf 48 utländingar, utexaminerats från läroverket, nemligen under åren

1828—1837	31	elever
1838—1847	36	„
1848—1857	43	„
1858—1867	113	„
1868—1877	67	„
1878—1887	122	„
1888—1891	34	„

hvarjemte genom lärarepersonalens försorg i tryck utgifvits talrika större och mindre skrifter i skogshushållning och dermed sammanhängande ämnen.

Beträffande särskildt frågan om läroverkets förflyttning till landsorten har direktören vid skogsinstitutet anfört, att, äfven om en passande skogsegendom för ändamålet kunde anskaffas, kostnaderna för och olägenheterna af förflyttningen skulle blifva så stora, att tanken derpå måste uppgifvas. Genom en sådan förflyttning skulle nemligen enligt direktörens mening en väsentlig rubbning i den nuvarande lärarepersonalens organisation och arbetsfördelning inträffa. Direktören, som för närvarande undervisade i två af skogshushållningens hufvudämnen, finge, utom öfvervakandet af det hela, så många ekonomiska bestyr, att han svårligen skulle kunna undervisa i mer än ett af dessa ämnen. Lektorn i skogsmatematik vore fullt upptagen af sina läroämnen, så att något nytt sådant icke kunde åläggas honom, hvadan en ny lektorsbefattning, omfattande skogsteknologi, jagt och skjutkonst, författningar och skogsförvaltningskunskap, enligt direktörens mening blefve oundgängligen erforderlig. För undervisningen i fysik, kemi, mineralogi, geologi och agronomi, hvilka ämnen nu föredroges af extra lärare, blefve äfven en ny lektorsbefattning behöflig. Utgifterna till byggnader och andra organisationskostnader blefve ock ganska betydliga, under det att för stipendier, expenser samt praktiska öfningar komme att erfordras fullt ut lika stora belopp, som för närvarande åtginge. Bland olägenheter af institutets förläggande till landsorten framhåller slutligen direktören vådan af att under två års tid kasernera ett tjugutal ynglingar i en kanske aflägsen skogsbygd, äfvensom att undandraga institutet i dess helhet all effektiv kontroll och dess lärare den

eggelse till vetenskaplig verksamhet, som beröringen med de vetenskapliga institutionerna i hufvudstaden lemnade.

På grund häraf anser direktören, att numera, sedan det vore sörjdt för elevernas praktiska utbildning, institutets förläggande till landsorten hvarken vore af behofvet påkalladt eller ens nyttigt, samt att under sådana förhållanden anledning ej funnes att längre uppskjuta institutets uppförande å ordinarie stat och vidtaga en väl behöflig reglering af direktörens och lektorernas aflöning.

I sistnämnda afseende hemställer direktören, att direktörens aflöning, som nu, jemte fri bostad och vedbrand, utgör 4,500 kronor, måtte höjas till 5,000 kronor, deraf 3,500 kronor såsom lön och 1,500 kronor såsom tjenstgöringspenningar, jemte ett ålderstillägg af 500 kronor efter 5 år, samt att aflöningen för lektorerna, af hvilka den ene, med undervisningsskyldighet i skogsmatematik m. m., nu uppbär 3,500 kronor, men den andre, med undervisningsskyldighet i naturhistoriska ämnen, endast 2,500 kronor, måtte bestämmas till 3,500 kronor för båda, deraf 2,000 kronor i lön och 1,500 kronor i tjenstgöringspenningar, jemte tre ålderstillägg, hvartdera å 500 kronor, efter respektive 5, 10 och 15 år. Deremot har direktören icke ifrågasatt någon förhöjning i arfvodena för extra lärarne, hvilka hafva sin hufvudsakliga sysselsättning på annat håll, eller någon ökning i anslaget till skogsinstitutet i öfrigt.

Såsom motiver för den föreslagna löneförbättringen har direktören anfört, hurusom den nuvarande aflöningen vore alltför otillräcklig, för att lärarne, såsom önskligt vore, skulle kunna egna sig uteslutande åt institutets tjenst, hvarjemte af honom framhållits, dels beträffande direktörsbefattningen, att med denna likställda befattningar, såsom föreståndarebefattningarna vid tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers' tekniska läroanstalt i Göteborg, Ultuna och Alnarps landtbruksinstitut samt veterinärinstitutet i Stockholm, vore förenade med vida högre aflöning än den, som nu tillkomme direktören vid skogsinstitutet, dels i fråga om lektorerna, att dessa senare kunde närmast jemföras med lektorerna vid Ultuna landtbruksinstitut, hvilka åtnjöte, jemte fri bostad, 2,000 kronor i lön och 1,000 kronor i tjenstgöringspenningar, jemte tre ålderstillägg å 500 kronor hvartdera, hvadan lektorerna vid skogsinstitutet, som ej åtnjöte fri bostad och vore underkastade dyrare lefnadsomkostnader i hufvudstaden, enligt direktörens mening, borde tilldelas 500 kronor högre aflöning än lektorerna vid Ultuna landtbruksinstitut. Rörande lektorsbefattningen i de naturvetenskapliga ämnena har direktören särskildt erinrat, att, då en mängd vigtiga frågor, som tillhöra

denna befattnings läroämnen, ännu vore föga utredda, t. ex. om trädsjukdomar, förorsakade af svampar och insekter, om markbetäckningen och dess betydelse för skogens tillväxt och trefnad, med flere dylika frågor, hvilka erhölle ökad betydelse, i samma mån en rationel skogshushållning blefve allmännare, det vore af stor vigt, att innehafvaren af denna befattning genom tillräcklig aflöning blefve i tillfälle att med odelade krafter egna sig åt institutets tjenst och genom undersökningar under sommarmånaderna bidraga till utredningen af berörda frågor.

För egen del har Domänstyrelsen anfört, att, i den mån anspråken på skogsmannabildningen stegrats, har, på sätt nyss lemnade redogörelse närmare utvisar, den högre skogsundervisningen efter hand utvecklats och erhållit sin nuvarande organisation genom de förnyade nådiga stadgar för de allmänna skogsläroverken i riket, som den 13 April 1886 blifvit utfärdade. Med skogsinstitutet har såsom förberedande praktisk kurs förenats Ombergs skogsskola, efter hvars genomgående eleverna undervisas vid skogsinstitutet i följande ämnen, nemligen i skogsindelning, skogsskötsel, skogsteknologi, botanik, zoologi, fysik, kemi, läran om jordmån och klimat samt agronomi, matematik och byggnadslära, tillämpade på skogshushållningen, geodesi, linear- och kartritning, nationalekonomi, skogs- och jagtförfattningar, bokföring och tjensteexpedition samt jagtkunskap.

Institutet förestås af en direktör och lyder under Domänstyrelsen, hvars chef är institutets inspektor. Kursen är tvåårig och undervisningen fortgår omvexlande med praktiska öfningar i institutets granskap från den 15 Oktober till den 15 Juni med högst tre veckors uppehåll jultiden; den öfriga delen af hvarje läroår användes till skogsmätning och andra praktiska öfningar å de för sådant ändamål särskildt anvisade skogar. En särskild kronopark är ställd under institutets skötsel, för att eleverna måtte erhålla tillfälle deltaga i förefallande förvaltningsåtgärder.

Lärarepersonalen utgöres af direktören, som, utom de honom såsom läroverkets föreståndare tillhörande särskilda åligganden, har att undervisa i skogsskötsel och skogsteknologi, samt två lektorer, af hvilka den ene undervisar i matematik och byggnadslära med deras tillämpningar på skogshushållningen, i skogsindelning, i geodesi och i linear- och kartritning samt handhar förvaltningen af de skogar, som ställas under institutets skötsel, och den andre undervisar i botanik, zoologi och jagtkunskap. I öfriga ämnen uppehålles undervisningen af extra lärare, som för närvarande äro fyra till antalet.

Det i riksstaten till skogsinstitutet uppförda reservationsanslaget, 21,300 kronor, utgår jemlikt nådiga brefven den 2 Juli 1875 och den 1 Juni 1877 enligt följande stat:

1 direktör och förste lektor	kronor	4,500: —
1 lektor i skogshushållning och matematik	„	3,500: —
1 d:o i naturvetenskap	„	2,500: —
1 extra lärare i författningskunskap	„	1,000: —
1 d:o d:o i kemi och fysik	„	1,200: —
1 d:o d:o i nationalekonomi	„	600: —
1 planteringsvaktare	„	600: —
till elevernas praktiska öfningar	„	3,000: —
„ stipendier å 250 kronor åt fyra elever	„	1,000: —
„ expenser, bibliotek m. m.	„	2,500: —
„ arrendeafgifter för institutets lägenheter och experimentalfält	„	900: —
hvartill alltsedan senare hälften af år 1886 ytterligare kommit, vid fastställande af Domänstyrelsens årliga generalförslag, från reservationsanslaget till kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet till aflöning åt en extra lärare i agronomi anvisade	„	500: —
så att anslaget i sin helhet utgör	kronor	21,800: —

I sammanhang med utfärdandet af nu gällande nådiga stadgar för de allmänna skogsläroverken förklarades genom nådigt bref den 13 April 1886, att den lägenhet å Djurgården invid Stockholm, hvilken då vore åt skogsinstitutet upplåten till lärosalar, till bostadslägenheter åt institutets direktör och betjening samt till inrymmande af institutets samlingar, äfvensom det åt institutet då anvisade jordområde för plantskolor, trädplantering och skjutbana, finge fortfarande för samma ändamål disponeras.

Genom nådigt bref den 31 December 1890 har derjemte, sedan å anslaget till arrendeafgifter för institutets lägenheter m. m. uppstått en besparing af 200 kronor derigenom, att en del af den för skogsinstitutets räkning arrenderade s. k. Laboratoriehagen icke längre varit för institutet behöflig, af besparingarna å reservationsanslaget till institutet anvisats ett belopp af 200 kronor årligen, att från och med

den 1 Mars 1890 tills vidare utgå till praktiska öfningar utom institutets område, dock utan rubbning af det i gällande stat fastställda belopp för praktiska öfningar i allmänhet. Då särskilda resepenningar icke finnas anvisade, åtnjuta vederbörande lärare vid skogsinstitutet ersättning enligt gällande resereglemente för de resor, som af elevernas praktiska öfningar föranledas, hvilken ersättning utgår från anslaget till dessa öfningar och från de medel, som genom skogsindelningar kunna för institutets räkning intjenas.

Den stora betydelse, skogshushållningen eger för landet, hvars ytvidd till hufvudsakligaste delen består af för odling ej lämplig skogsmark, förutsätter, anför Domänstyrelsen vidare, fortvaron af ett högre skogsläroverk dels för utvecklande af skogsvetenskapen efter våra för olika landsdelar vidt skilda förhållanden, dels ock för utbildande af skickliga yrkesmän för vården om landets skogsegendom, ej allenast statens utan äfven och ej minst de enskildes.

Från denna sistnämnda synpunkt skulle, enligt Domänstyrelsens mening, kunna ifrågasättas, huruvida icke, då för den privata skogsförvaltaren i allmänhet icke torde erfordras så omfattande förkunskaper och mångsidig utbildning, som staten med rätta kräfver af sina skogstjenstemän, åtgärder borde vidtagas för utbildande af privata skogsförvaltare. Domänstyrelsen håller fördenskull före, att vid skogsinstitutet i sådant syfte, i likhet med hvad vid tekniska högskolan eger rum, specialelever böra antagas, hvilkas elementarbildning icke skulle behöfva motsvara de nuvarande fordringarna för inträde vid institutet. Men då specialelever lika väl som de ordinarie eleverna behöfva praktiska förkunskaper för att hafva gagn af undervisningen vid skogsinstitutet, måste de, derest de ej kunna styrka sig ega sådan förkunskap, som af föreståndaren anses tillräcklig, hafva, innan de derstädes mottagas, genomgått den praktiska kursen vid Ombergs skogsskola, hvarest derföre, allt efter de inträdessökandes lämplighet för skogsyrket, till elever skulle antagas de mest passande, oafsedt hvilken kategori de tillhöra. I fråga om de närmare bestämmelser, som för nu antydda ändamåls vinnande kunna erfordras, förbehåller sig Styrelsen att, derest det antydda syftemålet skulle befinnas förtjena afseende, framdeles få inkomma med underdånigt förslag.

Den vid Ombergs skogsskola anordnade förberedande kursen har, enligt hvad Domänstyrelsen vitsordar, visat ett gynsamt inflytande på elevernas utbildning i praktiskt hänseende och synes i förening med de öfningar, som eleverna under lärotiden vid institutet numera undergå såväl å den under institutets egen skötsel ställda kronoparken, som å de skogar i landets särskilda delar, hvilka för ändamålet särskildt

anvisas, hafva fyllt den brist i den praktiska undervisningen, som under en föregående period förefunnits och ansetts böra afhjelpas genom läroverkets förläggande till någon skogsegendom i landsorten. Härmed anser ock Domänstyrelsen skälet för bibehållande af institutets anslag på provisorisk stat hafva bortfallit. Detta anslags uppförande på ordinarie stat samt i samband härmed lärarelönernas reglering har derföre synts Styrelsen icke längre böra uppskjutas, helst aflöningen länge varit otillräcklig och saknaden af pensionsrätt försatt dessa tjenstemän i sämre ställning än deras vederlikar. Vid flera tillfällen hafva ock olägenheter uppstått deraf, att aflöningen icke varit fördelad i lön och tjenstgöringspenningar.

Enligt för skogsinstitutet gällande ämnesprogram och arbetsordning har direktören, utom de med föreståndareskapet för läroverket förenade särskilda åligganden och bestyr, 10 timmars, lektorn i matematik och skogshushållning 16 timmars samt lektorn i naturhistoriska ämnen 14 timmars undervisningsskyldighet i veckan, hvarjemte det åligger lärarne, hvar och en i sina ämnen, att leda elevernas praktiska öfningar under tiden mellan vår- och höstterminerna vid institutet. Med hänsyn till betydelsen och omfattningen af det arbete, som med dessa befattningar är förenadt, äfvensom i betraktande af angelägenheten deraf, att dessas innehafvare utan hindrande bisysslor kunna egna sig åt sin uppgift, anser Domänstyrelsen tvifvel ej råda derom, att den nuvarande aflöningen, såsom varande för låg, behöfver ökas, dervid Styrelsen, som anser förenämnda ersättning enligt gällande resereglemente för resor i och för elevernas praktiska öfningar fortfarande liksom hittills böra utgå åt lärarne vid institutet, dock anser förhöjningen kunna inskränkas till ett något lägre belopp än det af direktören vid skogsinstitutet föreslagna, eller för direktörsbefattningen, utom fri bostad och vedbrand, till ett belopp af 5,100 kronor, hvaraf 600 kronor såsom ålderstillägg efter 5 år, samt för lektorerna, hvilkas aflöning med hänsyn till deras undervisningsskyldighet synts böra utgå med lika belopp för båda, till 4,500 kronor, deraf 500 kronor såsom ålderstillägg efter 5 år. Såsom lön bör enligt Styrelsens mening räknas af direktörens aflöning 3,000 kronor och efter ålderstilläggets erhållande 3,600 kronor samt af lektorernas aflöning 2,500 kronor och efter ålderstilläggets erhållande 3,000 kronor, så att tjenstgöringspenningarna vid en hvar af dessa befattningar komme att utgöra 1,500 kronor.

I likhet med de flesta öfriga statens tjenstemän borde såväl direktören som lektorerna förpligtas att vid uppnådda 65 lefnads- och minst

35 tjensteår med oafkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten från tjensten afgå.

I anslaget till de extra lärarne har, enligt hvad förut blifvit nämndt, direktören vid skogsinstitutet icke ifrågasatt någon förhöjning. Härvid erinrar likväl Domänstyrelsen, att för utöfvande af skogsstatstjenst förutsättas insigter jemväl i vissa delar af gällande lag, såsom i de delar af jorda- och byggningabalkarne, som ega tillämpning på jordbrukshushållningen i vissa delar af rättegångsbalken, strafflagen och utsökningslagen äfvensom af skiftesstadgan. Visserligen har undervisningen härutinnan till någon del meddelats af den extra läraren i skogs- och jagtförfattningarna samt tjensteexpedition, men, utom det att undervisningen i de förstnämnda ämnena kräfver en juridiskt bildad person, har den åt de sistnämnda ämnena anslagna tiden visat sig alltför knapp att, utan men för hufvudämnena, kunna medgifva undervisning i ursprungligen ej hithörande läroämnen. Särskild undervisning i nyssnämnda juridiska ämnen har derföre synts Styrelsen vara af behofvet påkallad, för hvilket ändamål, äfvensom för undervisningen i textning m. m., en ökning i anslaget till extra lärare af tillsammans 400 kronor ansetts erforderlig. Anslaget till extra lärare vid skogsinstitutet skulle således komma att utgöra: för undervisning i skogs- och jagtförfattningar m. m. 1,000 kronor, i kemi och fysik 1,200 kronor, i nationalekonomi 600 kronor, i agronomi 500 kronor och i de juridiska ämnena m. m. 400 kronor eller tillsammans 3,700 kronor.

I fråga om öfriga anslag till institutet har annan ändring i staten icke ansetts erforderlig, än att i öfverensstämmelse med förberörda nådiga bref af den 31 December 1890 anslaget till arrendeafgifter borde minskas med 200 kronor, hvilka i stället skulle påföras anslaget till de praktiska öfningarna.

Anslaget till skogsinstitutet var uppfördt på extra stat, till dess detsamma vid 1878 års Riksdag inflyttades under det ordinarie reservationsanslaget till skogsväsendet. Oaktadt denna öfverflyttning, hvarigenom erkännande måste anses hafva blifvit gifvet åt den, för öfrigt väl numera af ingen bestridda oumbärligheten för landets skogsväsende af den högre fackbildning, skogsinstitutet har att meddela, bibehölls detta institut vid sin förutvarande provisoriska organisation, hvarvid jemväl allt hittills förblifvit. Orsaken härtill har, på sätt af det föregående lärer framgå, varit att söka deri, att man icke velat genom en definitiv organisation af institutet lägga hinder i vägen för lösningen af den å bane bragta frågan om institutets förflyttning till någon för ändamålet lämplig kronopark. Sedan denna fråga väcktes, har emeller-

tid en betydelsefull åtgärd för främjande af skogselevernas praktiska utbildning vidtagits derigenom, att Ombergs skogsskola ombildats till en förberedande undervisningsanstalt för nämnda elever med hufvudsakligt syfte att bibringa dem praktisk insigt och färdighet i skogshushållning och jagt. För skogselevernas fortsatta utbildning i praktiskt hänseende under lärotiden vid skogsinstitutet synes äfven vara på ett tillfredsställande sätt sörjdt genom de praktiska öfningar, eleverna hafva att undergå mellan läseterminerna å särskildt för ändamålet anvisad kronoskog. Det synes derföre, som om någon grund ej vidare borde finnas för den farhåga, som väl närmast framkallat förslaget om institutets förflyttning till landsorten, eller att undervisningen vid ett i hufvudstaden förlagdt skogsinstitut kunde komma att erhålla en alltför öfvervägande teoretisk riktning. Då således det väsentligaste skälet för den föreslagna förflyttningen numera torde få anses hafva förfallit, och en sådan åtgärd i öfrigt komme att, på sätt Domänstyrelsen framhållit, föranleda åtskilliga olägenheter och ökade kostnader, synes mig hinder ej vidare böra möta derför, att, på sätt Domänstyrelsen föreslagit, definitiv stat fastställes för skogsinstitutet och att följaktligen anslaget för detta institut erhåller naturen af bestämdt anslag.

Enligt Domänstyrelsens förslag skulle direktören vid skogsinstitutet, som för närvarande åtnjuter aflöning af 4,500 kronor, bibehållas vid denna aflöning, men tillerkännas rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter fem års väl vitsordad tjenstgöring. De båda lektorerna, hvilka för närvarande åtnjuta aflöning, den ene med 3,500 kronor och den andre med 2,500 kronor, skulle enligt samma förslag båda erhålla 4,000 kronor i aflöning, hvardera med rätt till ett ålderstillägg å 500 kronor efter fem års väl vitsordad tjenstgöring. Med Domänstyrelsen är jag ense om behofvet af någon förbättring i de för direktören och lektorerna vid skogsinstitutet för närvarande anvisade löneförmånerna. För att skogsinstitutet skall kunna uppfylla de stora fordringar, som numera ställas på en läroanstalt för den högre skogsundervisningen, är nödigt, att institutets fasta lärarepersonal beredes en i ekonomiskt afseende så pass tryggad ställning, att den må kunna, utan att för lifsuppehällets förvärfvande nödgas uppsöka bisysslor, egna sig åt sin vigtiga uppgift att utbilda de blifvande förvaltarne af statens och enskildes skogar samt att bidraga till utredningen af de många för skogshushållningen vigtiga frågor, som falla inom området för de vetenskaper, hvari de hafva att undervisa. Vid de af Domänstyrelsen föreslagna aflöningsbelopp har jag ej heller annat att erinra, än att aflöningen för lektorerna, hvilken blifvit af Domänstyrelsen föreslagen till 4,000

kronor — deraf 2,500 kronor såsom lön och 1,500 kronor såsom tjenstgöringspenningar — jämte rätt till ett ålderstillägg å 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjenstgöring, lämpligen synes mig böra, i närmare öfverensstämmelse med det sätt, hvarpå aflöning är anvisad andra med de ifrågavarande jemförliga tjenstemän, i stället bestämmas till 3,500 kronor — deraf 2,000 kronor såsom lön och 1,500 kronor såsom tjenstgöringspenningar — jemte rätt till två ålderstillägg å hvartdera 500 kronor efter resp. 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring.

Vid öfriga af Domänstyrelsen i staten för skogsinstitutet föreslagna förändringar, hvilka inskränka sig dertill, att ett arfvodesbelopp å 500 kronor till en extra lärare, hvilket hittills utgått från reservationsanslaget till kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet, skulle öfverflyttas till berörda stat; att anslaget till arfvoden åt extra lärare skulle derutöfver ökas med 400 kronor; samt att anslaget till arrendeafgifter m. m. skulle minskas med ett belopp af 200 kronor, hvarmed i stället anslaget till de praktiska öfningarna skulle ökas, har jag icke något att erinra.

Den af mig tillstyrkta staten för skogsinstitutet skulle således erhålla följande utseende:

	Lön.	Tjenstgörings-penningar.	Summa.	
Direktören	3,000	1,500	4,500	Fri bostad och vedbrand. Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
Lektorn i matematik och skogshushållning	2,000	1,500	3,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
Lektorn i naturvetenskap	2,000	1,500	3,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
Arfvoden åt extra lärare	— —	— —	3,700	
Aflöning till planteringsvaktare	— —	— —	600	Fri bostad och vedbrand.
Till stipendier	— —	— —	1,000	
„ de praktiska öfningarna	— —	— —	3,200	
„ arrendeafgifter för institutets lägenheter och experimentalfält	— —	— —	700	
„ expenser	— —	— —	2,500	
Summa kronor	— —	— —	23,200	

och lärer anslaget för skogsinstitutet, i likhet med anslagen till skogsstaten och statens skogsskolor, böra uppföras såsom bestämdt anslag och sammanföras med sistnämnda anslag under gemensam titel »för statens skogslöroverk» med belopp af 47,700 kronor.

Såsom vilkor för åtnjutande af löneförmånerna enligt den nya staten torde, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Domänstyrelsen härutinnan hemstält, böra stadgas:

att innehafvare af befattning vid skogsinstitutet skall vara underkastad den vidsträcktare tjenstgöringsskyldighet och jemkning i åliggande, som kan varda föreskrifven;

att med ordinarie tjenst vid skogsinstitutet icke må förenas annan tjenst å rikets, Riksdagens eller kommuns stat och ej heller annan tjenstebefattning, med mindre den finnes icke vara hinderlig för fullgörande af tjenstgöringen vid skogsinstitutet;

att direktören alldeles icke och lektor endast inom de gränser, Domänstyrelsen bestämmer, eger åtaga sig skogsförrättningar åt enskilde;

att de med hvarje befattning förenade tjenstgöringspenningar få uppbäras endast för den tid, tjenstens innehafvare verkligen tjenstgjort, men skola för den tid, han varit från tjenstgöring befriad, utgå till den, som tjensten förrättat;

att den, som af sjukdom hindras att sin tjenst förrätta, eger uppbära hela lönen, men att den, som eljest undfår ledighet för svag helsas vårdande, enskilda angelägenheter eller särskildt uppdrag, kan förpligtas att under ledigheten utöfver sina tjenstgöringspenningar afstå så mycket af lönen, som för tjenstens förrättande erfordras eller eljest pröfvas skäligt;

att tidpunkten för åtnjutande af det direktören tillerkända ålderstillägg likasom det åt lektor medgifna första ålderstillägget skall inträda fem år efter befattningens tillträdande, under vilkor att innehafvaren under mer än fyra femtedelar af denna tid sjelf bestridt sin egen eller, på grund af förordnande, annan statens tjenst, och att hans tjenstgöring derunder varit af beskaffenhet att kunna väl vitsordas, samt med iakttagande, att den högre aflöningen ej får tillträdas förr än vid början af kalenderåret näst efter det år, då den stadgade tjenstеåldern blifvit uppnådd, börande härvid direktören tillgodoräknas den tid, han före den nya statens utfärdande på nådigt förordnande uppehållit direktörsbefattningen, och lektor den tid, han likaledes före den nya statens utfärdande enligt nådigt förordnande bestridt lektorsbefattning vid institutet;

att andra ålderstillägget får af lektor tillträdas efter ytterligare fem

år under enahanda vilkor, som gälla beträffande det första ålderstillägget;

att ålderstillägg skall räknas till lönen; samt

att direktör och lektor vid institutet skola, då de uppnått sextiofem lefnads- och minst trettiofem tjensteår, vara förpligtade att med oafkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten från tjensten afgå, Kongl. Maj:t dock obetaget att låta med afskedet anstå, derest och så länge den pensionsberättigade pröfvas kunna i tjensten på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kan finnas villig att i tjensten qvarstå.

Den utgift, som, i händelse af bifall till den föreslagna nya regleringen, varder erforderlig för ålderstillägg åt direktören och lektorerna vid skogsinstitutet, torde böra bestridas af anslaget till ålderstillägg åt skogsstaten. Nämnda utgift kommer emellertid icke att varda af den betydenhet, att någon höjning af anslagets belopp af denna anledning, åtminstone för närvarande, varder behöflig. Deremot torde anslagets titel böra sålunda förändras, att densamma angifver, att från anslaget utgå ålderstillägg jemväl till skogsinstitutets lärarepersonal.

Beträffande anslagen till *enskilda skogsundervisningen* och till *kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet* ifrågasätter Domänstyrelsen icke någon förändring. Då emellertid det arfvode å 500 kronor till en extra lärare i agronomi vid skogsinstitutet, som hittills utgått från sistnämnda anslag, upptagits i den nya staten för skogsinstitutet, torde anslaget till kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet böra minskas med motsvarande belopp eller från 401,992 kronor till 401,492 kronor.

På grund af hvad jag nu anfört och då hinder icke torde möta för att lärarne vid skogsinstitutet för resor, som föranledas af elevernas praktiska öfningar, hädanefter som hittills må åtnjuta ersättning enligt resereglementet från anslaget till nämnda öfningar och från de medel, som genom skogsindelningar kunna för institutets räkning intjenas, hemställer jag, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att godkänna den nu föreslagna staten för skogsinstitutet och de vilkor för den nya aflöningens åtnjutande, hvilka i sammanhang dermed tillstyrkts;

att, med uteslutande ur staten af de deri nu upptagna anslagen för statens skogsskolor, 24,500 kronor, och till skogsinstitutet, 21,300 kronor, såsom bestämdt anslag under titel »för statens skogsläroverk» uppföra 47,700 kronor;

samt att minska anslaget till kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet med 500 kronor från 401,992 kronor till 401,492 kronor;

så att anslaget till skogsväsendet skulle erhålla denna uppställning:

bestämdt anslag:

för skogsstaten	kronor 447,208: —	
„ statens skogsläroverk	„ 47,700: —	kronor 494,908: —

förslagsanslag:

till ålderstillägg åt skogsstaten och skogsinstitutets lärarepersonal		„ 84,400: —

reservationsanslag:

till enskilda skogsundervisningen	kronor 8,600: —	
„ kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet	„ 401,492: —	„ 410,092: —
		Summa kronor 989,400: —

hvarigenom det nuvarande anslaget till skogsväsendet i dess helhet skulle ökas med 1,400 kronor.

I sammanhang med utfärdande af nu gällande nådiga stadgar för de allmänna skogsläroverken i riket förklarades i nådigt bref den 13 April 1886, att direktören och lektorerna vid skogsinstitutet samt föreståndarne för skogsskolorna, på enahanda sätt som dittills, äfvensom underläraren vid Ombergs skogsskola skulle ega att, i händelse de vunne anställning såsom jägmästare, i fråga om ålderstillägg räkna sig till godo den tid, de innehaft befattning vid skogsläroverken af nyss omförmälda beskaffenhet.

I anledning af uppkommen fråga om rätt för en den 19 Augusti 1890 utnämnd jägmästare att i fråga om ålderstillägg räkna sig till godo den tid, han innehaft befattning såsom lektor vid skogsinstitutet, anförde Statskontoret i infordradt underdånigt utlåtande, bland annat, att

medgifvandet i nådiga brefvet den 13 April 1886 endast syntes afse ålderstillägg för jägmästarne enligt då gällande bestämmelser, hvilka voro väsentligen afvikande från de genom nådiga kungörelserna den 29 November 1889 och den 6 Juni 1890 meddelade, samt att enligt förstnämnda nådiga kungörelse lektorstjenstgöring vid skogsinstitutet under tiden före utfärdandet den 29 November 1889 af den nya lönestaten för skogsstaten icke finge för åtnjutande af ålderstillägg på grund af samma stat jägmästare tillgodoräknas. Kongl. Maj:t, som i den då föreliggande frågan jemlikt nådigt beslut den 19 December 1890 godkände Statskontorets berörda uppfattning, anbefalde emellertid samtidigt Domänstyrelsen att inkomma med underdånigt yttrande,huruvida efter de förändrade förhållanden i fråga om jägmästarnes aflöningsförmåner, hvilka, enligt nyssnämnda författningar inträdt, skäl kunde anses förefinnas derför, att direktören och lektorerna vid skogsinstitutet samt föreståndarne för skogsskolorna äfvensom underläraren vid Ombergs skogsskola fortfarande finge, i händelse de vunne anställning såsom jägmästare, i fråga om ålderstillägg räkna sig till godo den tid, de innehaft befattning vid skogsläroverken af omförmälda beskaffenhet.

Till fullgörande af denna befallning har Domänstyrelsen i underdånig skrifvelse den 3 Februari 1891 anfört, att redan nådiga stadgarne för skogsläroverken i riket af den 25 Maj 1860 i §§ 4 och 27 inrymde rätt för direktören och lärarne vid skogsinstitutet äfvensom lärarne vid skogsskola till tjensteårsberäkning inom skogs- och jägeristaten. Stadgarne för de allmänna skogsläroverken i riket af den 15 September 1871 bestämde i § 29, att direktör och lektor vid skogsinstitutet samt föreståndare för skogsskola egde, i händelse han vunne anställning såsom jägmästare, att dervid erhålla plats i den löneklass, som af hans föregående tjensteår angåfves, så snart ledighet inom denna löneklass uppstått. Vid denna tidpunkt var skogsstatens aflöning jemlikt nådigt bref den 10 December 1869 så ordnad, att jägmästare i staten upptagits i fem åldersklasser med lön af 900, 1,000, 1,200, 1,500 och 2,000 kronor, mellan hvilka klasser successionen skulle ske efter tur och anciennitet i mån af inträffad ledighet, men blef vid skogsstatens omorganisation jemlikt nådiga brefvet den 5 Juni 1874 ändrad derhän, att aflöningen, fördelad i lön och tjenstgöringspenningar, skulle utgöra 1,500 kronor jemte ålderstillägg af 500 kronor vid intjenta 10, 15 och 20 år.

Vid fastställande af stat för Ombergs skogsskola den 5 Juni 1885 hade jemväl medgifvits, att underläraren vid nämnda skola skulle ega

rätt att, efter befordran till jägmästaretjenst, i fråga om ålderstillägg räkna sig till godo den tid, han såsom underlärare tjenstgjort.

Beträffande jägmästarnes nuvarande aflöning, hade den genom nådiga brefvet och nådiga kungörelsen af den 29 November 1889 och nådiga kungörelsen af den 6 Juni 1890 blifvit bestämd till 1,500 kronors lön samt 1,000—1,600 kronors tjenstgöringspenningar med rätt under vissa vilkor till ålderstillägg å 500 kronor efter intjenta 5, 10 och 15 år.

Enligt Domänstyrelsens åsigt vore det ej med billighet förenadt, att innehafvare af förberörda lärarebefattningar genom förhållanden, som icke berört reglering af deras egen aflöning, beröfvades sin förutvarande rätt till årsberäkning i fråga om ålderstillägg såsom jägmästare och derigenom försattes i en sämre ställning, än de förut innehaft. Den förbättring i aflöning, som numera kommit jägmästarne till del, syntes icke heller utgöra skäl för upphörande af nämnda rätt, helst äfven lärarnes verksamhet ökats i samma mån, som större anspråk ställts på skogspersonalen, samt åtminstone vissa af lärarebefattningarna lämpligen borde skötas af jemförelsevis yngre krafter, hvilkas framtida inträde vid skogsstaten icke borde försvåras. Styrelsen måste derföre såsom sin mening framhålla, att fullt giltiga skäl förefunnes derför, att, äfven med de för jägmästarne numera ändrade aflöningsförhållanden, omförmälda vid skogsläroverken anställde tjenstemän bereddes fortfarande rätt till årsberäkning för ålderstillägg, derest de vunne anställning såsom jägmästare.

Då emellertid anledning kunde förekomma, att, i afvaktan på omreglering af skogsläroverk, ledigblifvande befattning derstädes icke definitivt återbesattes, utan uppehölles tillsvidare på nådigt förordnande, syntes det Styrelsen rättvist, att jemväl sålunda tillförordnad tjensteman komme i åtnjutande af samma rätt till årsberäkning.

Lika med Domänstyrelsen anser jag billigheten kräfva, att, i enlighet med hvad förhållandet varit före den senaste löneregleringen för skogsstaten, jägmästare äfven efter denna lönereglering må få i fråga om ålderstillägg räkna sig till godo den tid, han innehaft befattning af förut omförmäldt slag vid statens skogsläroverk. Då direktörs- och lektorsbefattningarna vid skogsinstitutet hittills endast uppehållits på nådigt förordnande, lärer häraf följa, att äfven sådant förordnande bör uti ifrågavarande afseende tillgodoräknas jägmästare. Men äfven vid skogsskolorna kunna, enligt hvad Domänstyrelsen påpekat, förhållanden förekomma, då förordnande å föreståndarebefattning derstädes är af beskaffenhet att böra den tjenstförrättande tillgodoräknas i fråga

om ålderstillägg, såsom då i anledning af väckt fråga om skolas förflyttning till annan ort eller indragning o. s. v. föreståndarebefattningen ansetts böra uppehållas endast på nådigt förordnande.

Jag hemställer i underdånighet, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att medgifva,

att jägmästare må i fråga om rätt till ålderstillägg räkna sig till godo den tid, han innehaft befattning såsom direktör eller lektor vid skogsinstitutet, föreståndare för statens skogsskola eller underlärare vid Ombergs skogsskola, vare sig befattningen innehafts på grund af konstitutorial eller, i följd af fråga om skogsläroverks reglering, endast på nådigt förordnande.

I underdånig skrifvelse den 3 Februari 1891 har Domänstyrelsen påpekat önskvärdheten deraf, att förflyttning af tjenstemän mellan Styrelsen och skogsstaten måtte i någon mån underlättas. För Styrelsen, såsom utöfvande ledningen af den praktiska skogshushållningen i orterna, måste det påtagligen vara af nytta att vid sig fästa personer, som under tjenstgöring såsom jägmästare förvärfvat praktisk erfarenhet i detta afseende, medan, å andra sidan, vunnen insigt om ärendenas behandling inom centralstyrelsen måste blifva fruktbringande efter förflyttning till skogsstaten. En sådan förflyttning vore emellertid för tjenstemannen föga lockande, så länge den blefve för honom ekonomiskt förlustbringande derigenom, att den tid, som för ålderstilläggs beräknande intjenats i förutvarande befattning, icke komme honom till godo i den nya tjensten. De hos Styrelsen i första graden anställda tjenstemän åtnjöte jemlikt nådiga brefvet den 10 November 1882 i aflöning 3,000 kronor med rätt under vissa vilkor till två ålderstillägg à 500 kronor efter intjenta fem och tio år. I afseende på aflöningen vore dessa tjenstemän således närmast likställda med jägmästarne, hvilka jemlikt nådiga brefvet och nådiga kungörelsen af den 29 November 1889 och nådiga kungörelsen af den 6 Juni 1890 åtnjöte 2,500 à 3,100 kronor i aflöning med rätt till tre ålderstilläg à 500 kronor efter intjenta fem, tio och femton år under liknande vilkor, som för Styrelsens tjenstemän stadgats.

Delande den åsigt Domänstyrelsen uttalat rörande det ej mindre för centralstyrelsen än äfven för den lokala förvaltningen af statens skogsdomäner önskvärda deri, att en förflyttning af tjenstemän mellan

Styrelsen och skogsstaten må underlättas, hemställer jag, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att medgifva,

att första gradens tjensteman hos Domänstyrelsen, som vinner anställning såsom jägmästare, eller jägmästare, som vinner anställning såsom första gradens tjensteman hos Domänstyrelsen, må för ålderstilläggs åtnjutande tillgodoräkna sig den tid, han egt att för samma ändamål räkna sig till godo vid den förut innehafda tjensten; allt under de vilkor i öfrigt, som stadgas i nådiga kungörelserna af den 10 November 1882, den 29 November 1889 och den 6 Juni 1890.

Öfriga ordinarie anslag.

Öfriga ordinarie anslag.

Beträffande öfriga ordinarie anslag under hufvudtiteln har jag ej anledning att föreslå någon förändring.

Jag har ofvan tillstyrkt förhöjning i anslagen:

till Statskontoret med	kronor	2,000: —	
„ postverket med	„	227,000: —	
„ skogsväsendet med	„	1,400: —	kronor 230,400: —
Deremot har jag föreslagit minskning i anslaget till tullverket med		„	2,000: —
hvadan förhöjningen på det hela å de ordinarie anslagen skulle blifva		kronor	228,400: —
Härvid bör likväl, beträffande anslaget till postverket, erinras, att kostnaderna för detta verk bestridas af verkets egna medel.			
Lägges till den föreslagna förhöjningen summan af hufvudtitelns ordinarie anslag enligt nu gällande riksstat		„	16,340,066: —
skulle, under förutsättning af bifall till hvad jag sålunda hemstält, slutsumman af sjunde hufvudtitelns ordinarie anslag för år 1893 blifva		kronor	16,568,466: —

Extra anslag.

I fråga om de anslag å extra stat, som kunde erfordras, yttrade departementschefen beträffande

Arfvode för en byråassistent å Finansdepartementets bankbyrå.

[6.] *Arfvode för en byråassistent å Finansdepartementets bankbyrå.*

För hvartdera af åren 1890, 1891 och 1892 har Riksdagen på extra stat beviljat 4,000 kronor till beredande af arfvode för en byråassistent å Finansdepartementets bankbyrå; och då detta anslag är till oförändradt belopp behöfligt äfven för år 1893, hemställer jag, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till beredande af arfvode för en byråassistent å Finansdepartementets bankbyrå på extra stat för år 1893 anvisa ett belopp af 4,000 kronor.

Ersättning för af Statskontoret gjorda förskott.

[7.] *Ersättning för af Statskontoret gjorda förskott.*

De af Statskontoret förskottsvis bestridda utgifter, som tillhöra sjunde hufvudtiteln och torde böra till ersättande hos Riksdagen anmälas, äro enligt uppgifter från Statskontoret:

till godtgörande af kostnader för uppmätning och kartläggning af åtskilliga kronans domäner ...	kronor	13,137:	64
„ ersättning för till statsverket afträdd åbyggnad å ett indraget boställe	„	1,845:	36
„ ersättning till vissa kronoarrendatorer och boställshafvare för saknad afkomst af exproprierad jord	„	7,126:	66
„ godtgörande af kostnader för vissa kronoegendomars deltagande i Hjelmarens och Qvismarens sänkning	„	8,213:	17
„ dito för dito i andra vattenafledningsföretag ...	„	18,465:	05
„ ersättning för öfverbyggnad å indragna boställen	„	225,097:	86
Transport	kronor	273,885:	74

	Transport	kronor	273,885: 74
till	godtgörande af förskjutna husröteersättningar åt tillträdande arrendatorerna af indragna militieboställena 1 mantal Solberga N:is 1 och 2 i Elfsborgs län och ½ mantal Våtamåsa N:o 1 i Malmöhus län	„	2,191: 38
„	godtgörande af skifteskostnad, belöpande å indragna militiebostället $\frac{41}{135}$ mantal Heljesund N:o 3 i Jemtlands län	„	1,205: 87
„	bidrag till uppförande af ny ladugård å indragna militiebostället ⅛ mantal Åsaka N:o 3 Jutegården i Elfsborgs län	„	700: —
„	godtgörande af reparations- och underhållsarbeten å Tranebergs, Nockeby och Drottningholms broar	„	3,704: 16
„	ersättning till egare af skattefrälsehemman, hvilkas ränta icke blifvit af statsverket inlöst,	„	7,845: 28
„	kostnader för tullkomitén	„	62,571: 31
„	reparationsarbeten å tekniska skolans hus i Stockholm efter den å nämnda hus den 7 Juni 1889 timade eldsolycka	„	32,200: —
	eller tillhopa	kronor	384,303: 74

Beträffande den af Statskontoret till ersättande anmälda posten å 32,200 kronor för reparationsarbeten å tekniska skolans hus, anhåller jag att få erinra, att, sedan vid ofvan omförmälda eldsolycka yttertaket å en större del af nämnda skolas hus blifvit förstördt och skador jemväl i öfrigt tillfogats huset, Öfverintendentsembetet med underdånig skrifvelse den 25 Juni 1890 öfverlemnade förslag öfver erforderliga åtgärder för botande af dessa skador, enligt hvilket förslag kostnaden härför uppginge till 38,800 kronor eller, med afdrag af 3,000 kronor att ersättas af Stockholms Brandförsäkringskontor och 2,800 kronor afsedda att utgå af det utaf 1890 års Riksdag på extra stat för år 1891 anvisade anslag till reparations- och förändringsarbeten å vissa kronans hus i Stockholm, tillhopa 33,000 kronor; och anmälde Embetet tillika, att denna kostnad ej kunde, utan åsidosättande af nödiga underhållsåtgärder beträffande kronans hus, bestridas af det årliga reparationsanslaget för desamma. Vid föredragning häraf den 11 Juli 1890 behagade Kongl. Maj:t, jemte det Öfverintendentsembetet bemyndigades utföra de föreslagna reparationsarbetena, anbefalla Statskontoret

att till bestridande af den, efter afdrag af tekniska skolan tillkommande brandskadeersättning af 3,000 kronor, till 35,800 kronor beräknade kostnaden för nämnda reparationsarbeten af för handen varande medel förskottsvis till Öfverintendentsembetet i mån af reqvisition utbetala ej mindre 2,800 kronor att ersättas af nyssnämnda på extra stat för år 1891 uppförda anslag än äfven i öfrigt ett belopp af högst 33,000 kronor. Utaf sistberörda sålunda anvisade summa har Statskontoret, enligt tillkännagifvande i underdånig skrifvelse den 31 December 1890, till Öfverintendentsembetet på dess reqvisition utanordnat förenämnda nu till ersättande hos Riksdagen anmälda belopp, 32,200 kronor.

Jag hemställer, att Kongl. Maj:t täcktes hos Riksdagen göra framställning,

att till gäldande af förut omförmälda förskott må å extra stat för år 1893 anvisas ett motsvarande belopp, som för undvikande af öretal i riksstaten torde få utföras med 384,304 kronor.

Genomförande af Öfverintendentsembetets nya organisation.

[8.] *Genomförande af Öfverintendentsembetets nya organisation.*

Till detta ändamål är å extra stat för innevarande år anvisadt ett belopp af 500 kronor; och då Öfverintendentsembetet i underdånig skrifvelse den 17 sistlidne November anmält, att det förhållande, som föranledt anvisande af berörda anslag, ännu fortfar, hemställer jag, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för genomförande af Öfverintendentsembetets nya organisation å extra stat för år 1893 anvisa enahanda belopp, 500 kronor.

Uppförande af nytt landsstatshus i Luleå.

[9]. *Uppförande af nytt landsstatshus i Luleå.*

I underdånig skrifvelse den 17 November 1888 gjorde Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län framställning om beredande af nödiga medel för uppförande i enlighet med uppgjorda ritningar invid landsstatsembetshuset i Luleå af mot eldfara tryggade förvaringsrum för länsstyrelsens, landtränteriets och provinslandtmäterikontorets dyrbaraste handlingar, genom hvilken åtgärd jemväl skulle vinnas erforderligt ökadt utrymme för länsstyrelsens embetslokaler. Till stöd för denna framställning anfördes hufvudsakligen, hurusom genom de förhärjande eldsvådor, hvilka under åren 1887 och 1888 öfvergått tre af Norrlands städer, den erfarenhet vunnits, att de flesta

kassahvalf af enkla murar, förlagda i midten af trähus, erbjöde så otillförlitligt skydd mot eldsolyckor, att sedlar och papper, till och med inneslutna i brandfria kassaskåp, ofta blefve i dylika hvalf förstörda, oaktadt dessa i allmänhet ansetts brandfria och jemväl varit uppförda med sådan styrka, att sjelfva murverket lemnats oförstördt af elden; att ifrågavarande framställning jemväl vore påkallad af nödvändigheten att afhjelpa den brist på erforderligt utrymme inom landsstatshuset, som för närvarande förefunnes; att länsstyrelsens sessionsrum vore så litet, att det understundom ej utan stor svårighet kunde rymma den allmänhet, som ofta vid allmänna sammanträden, virkesauktioner och andra dylika tillfällen komme tillstädes; samt att såväl nämnda sessionsrum som länsstyrelsens öfriga lokaler skulle genom den ifrågasatta åtgärden vinna en välbehöflig utvidgning; och åberopade Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som ansåg sig ej kunna stå i ansvar för fortvaron af de nu befintliga eldfarliga och otillräckliga anordningarna inom landsstatshuset, instrumentet öfver den 28 September 1888 förrättad ekonomisk besigtning å nämnda hus, deri vitsordades de lemnade uppgifterna angående landtränterihvalfvets eldfarlighet och embetslokalernas otillräcklighet, samt förslag framställdes om afhjelpande af berörda olägenheter medelst uppförande af en tillbyggnad af tegel i två våningar för en kostnad af 14,000 kronor, hvilken kostnadssumma, efter det nödiga ritningar blifvit upprättade, funnits böra höjas till 16,680 kronor.

I häröfver den 18 December 1888 afgifvet utlåtande framhöll Öfverintendentsembetet, hurusom beträffande inredningen i nuvarande landsstatshuset i Luleå välgrundade anmärkningar kunde göras, då uti nämnda af trävirke uppförda hus dels samtliga lokaler vore med hänsyn till behofvet allt för små, dels räntmästarens rum användes såsom genomgång, under det att tillträde till det murade och i utsträckning obetydliga ränterihvalfvet ej, såsom behöfligt vore, funnes från räntmästarens rum utan allenast från sessionssalen, dels ock landtmäterikontoret med dess vigtiga handlingar vore inrymdt å vinden, allt omständigheter, hvilka syntes Embetet böra i en närmare framtid föranleda till en förändring till det bättre. Emellertid funne Embetet det af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande framstälda förslaget, afseende, förutom uppförande af en *sten*husbyggnad invid nuvarande landsstatshuset, jemväl påbyggnad af detta senare *trä*hus, hvarigenom eldfaran ökades, utan att likväl genom dessa anordningar olägenheterna af förstugors och tamburers otillräcklighet blefve afhulpna, ej vara tillfredsställande utan snarare att betrakta såsom endast en provisionel

åtgärd för afhjelpande tillsvidare af de öfverklagade olägenheterna, hvilka enligt Embetets tanke påkallade uppförande af ett helt och hållet nytt landsstatshus af sten, helst residenshuset, som äfvenledes vore af trä, låge helt nära det nuvarande landsstatshuset.

Vid föredragning af detta ärende den 25 Januari 1889 behagade Kongl. Maj:t enligt Öfverintendentsembetets hemställan uppdraga åt bemälda Embete att i samråd med Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län uppgöra förslag till en nybyggnad af sten för länsstyrelsens embetslokaler.

Till åtlydnad af denna befallning hafva, enligt hvad Öfverintendentsembetet nu i underdånig skrifvelse den 1 sistlidne December anmäler, alternativa ritningar till en sådan byggnad uppgjorts dels såsom byggnadsprogram genom länsstyrelsens föranstaltande, dels ock derefter hos Öfverintendentsembetet med iakttagande af vissa ändringar i det af länsstyrelsen uppgjorda förslaget i syfte att åstadkomma tillräcklig dager i tamburer och väntrum samt af vaktmästarebostadens förläggande till husets bottenvåning, efter hvilka ändringar, som gifvit anledning till omarbetande jemväl af husets fasader likasom till dessas förenkling, byggnadskostnaden af Embetet beräknats till 102,000 kronor. Denna senare hos Embetet utarbetade ritning har derefter blifvit af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, efter erhållen del af planen dertill, förordad till godkännande med vilkor af någon tillökning i utrymme inom länsnotariens rum, landtmäterikontorets förvaringshvalf samt i vaktmästarebostället äfvensom af beredande af rum jemväl för en extra länsnotarie samt anordnande af en spiraltrappa mellan landskontoret och dertill hörande arkiv; och har Embetet efter iakttagande af de begärda ändringarna nu för nådig pröfning öfverlemnat hos Embetet uppgjord senare ritning jemte kostnadsförslag och beskrifning till ifrågavarande byggnad, afsedd att uppföras å den derför enligt jemväl bifogad situationsplan öfver residenstomten utmärkta plats.

Med afseende å hvad upplyst blifvit rörande utrymmet och beskaffenheten i öfrigt af länsstyrelsens nuvarande embetslokaler, synes mig, att uppförandet af en ny tidsenlig byggnad för inrymmande af nämnda lokaler är af ett tvingande behof påkalladt; och då jag ej funnit något att anmärka mot vare sig den hos Öfverintendentsembetet uppgjorda ritningen eller Embetets kostnadsberäkning, hemställer jag, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till bestridande af kostnaden för uppförande af nytt landsstatshus i Luleå i enlighet med upprättadt kostnadsförslag bevilja ett extra anslag för år 1893 af 102,000 kronor.

Anläggning af telefonledningar.

[10.] *Anläggning af telefonledningar.*

För anläggning af telefonledningar beviljade 1889 års Riksdag ett extra anslag af 750,000 kronor, att utgå under fem år, af hvilket anslag hittills anvisats 150,000 kronor för hvartdera af åren 1890, 1891 och 1892. Enligt den för nyssnämnda Riksdag framlagda plan borde i första rummet till anläggande förekomma linierna Stockholm—Malmö, Stockholm—Hernösand, Göteborg—Malmö, Göteborg—Jönköping och Göteborg—Uddevalla med föreslagna utgreningar.

Beträffande användningen af de hittills anvisade medlen, sammanlagdt 450,000 kronor, får jag erinra derom, att Kongl. Maj:t jemlikt nådiga bref den 5 Oktober 1889 och den 6 Juni 1890 anbefalt Telegrafstyrelsen att för en beräknad kostnad af 343,915 kronor låta anlägga två dubbeltrådiga ledningar, den ena af 3 mm. och den andra af 2,5 mm. koppartråd mellan Stockholm och Malmö jemte utgreningslinier till Jönköping och Vexiö med två dubbelledningar af 2,5 mm. koppartråd. De sålunda till utförande anbefalda ledningarna äro numera fullbordade.

Närmast efter utförandet af linien Stockholm—Malmö med utgreningar var, enligt hvad Telegrafstyrelsen anmälde i skrifvelse af den 23 December 1890, afsedt att påbörja och till Söderhamn framdraga linien Stockholm—Hernösand, för hvilket ändamål 1892 års anslag skulle tagas i anspråk. I underdånig skrifvelse den 23 Juni nästlidet år anförde emellertid Telegrafstyrelsen, att Styrelsen, i betraktande deraf att staten å linien Stockholm—Hernösand ännu icke egde några dubbeltrådiga telefonnät att omedelbart med rikstelefonnätet förbinda, ansåge, att under de förändrade förhållanden, som inträdt genom rikstelefonnätets utvidgning i södra och mellersta delarne af landet, åt anläggningen af linierna Göteborg—Malmö och Göteborg—Jönköping borde gifvas företräde framför anläggningen af linien Stockholm—Söderhamn, i hvad anginge den del deraf, som tillhörde sträckningen norr om Upsala. Behofvet af lättare förbindelse mellan Göteborg, å ena, samt Skåne, Blekinge, Småland och Östergötland, å andra sidan, hade nemligen alltmera gjort sig känbart, sedan förbindelse med rikstelefonnätet anordnats för en mängd af abonnenterna inom telegrafverkets skånska nät och hela det blekingska telefonnätet ombygts till dubbeltrådigt samt telegrafverket i Småland och Östergötland nyanlagt eller åt sig förvärfvat flere telefonnät, som redan vore eller under år 1891

komme att ombyggas till dubbeltrådiga. Genom anläggning af förbindelselinien mellan Göteborg och Malmö skulle icke blott vinnas en lättare förbindelseled mellan vestkusten och södra Sverige, utan äfven den olägenheten förebyggas, att samtalen mellan dessa orter behöfde samtidigt upptaga begge de från Stockholm utgående stamlinierna, hvilka i allt högre grad toges i anspråk för hufvudstadens egna och underlydande stationers samtal med nämnda landsdelar, hvilket framginge deraf, att antalet samtal per dag i medeltal uppginge till 90 à 100 å direkta ledningen Stockholm—Göteborg och till 50 à 60 å direkta ledningen Stockholm—Malmö, hvarjemte den högre afgiften af 1 krona, hvilken måste för förstnämnda samtal erläggas, blefve för korrespondenterna betungande i betraktande af det jemförelsevis korta direkta afståndet mellan Göteborg och Malmö. Genom anläggning af förbindelselinien Göteborg—Jönköping skulle i förening med linien Jönköping —Nässjö vinnas fördelen af lättare och mera direkt förbindelse mellan vestkusten och orterna i Småland och Östergötland. Af de sålunda föreslagna tre linierna skulle enligt den af Kongl. Maj:t för 1889 års Riksdag framlagda plan sträckningarna Göteborg—Malmö och Göteborg—Jönköping förses hvardera med en dubbelledning af 2,5 mm. koppartråd, hvaremot å linien Stockholm—Upsala två dubbelledningar vore afsedda att framdragas. Kostnaderna för de ifrågavarande ledningarna hade beräknats: för en dubbelledning från Göteborg till Malmö till 67,435 kronor, för en dubbelledning från Göteborg till Jönköping till 35,425 kronor och för två dubbelledningar från Stockholm till Upsala till 32,825 kronor eller till sammanlagdt 135,685 kronor. Utöfver det belopp af 106,085 kronor, som efter afdrag af den del af kostnaden för telefonledningen Stockholm—Malmö, hvilken icke kunnat bestridas af anslagen för åren 1890 och 1891, eller 43,915 kronor, återstode af de utaf Riksdagen för år 1892 anvisade 150,000 kronor, skulle således för ifrågavarande arbetens utförande kräfvas ett belopp af 29,600 kronor, hvilket belopp emellertid, intill dess 1893 års telefonanslag blefve disponibelt, kunde af andra tillgängliga medel förskjutas. Telegrafstyrelsen erinrade derjemte, att det vore i hög grad gagneligt och önskvärdt både med hänsyn till statsverkets inkomster af telefonväsendet och i den allmänna samfärdselns intresse, att telefonledningarna Göteborg—Malmö, Göteborg—Jönköping och Stockholm—Upsala utan dröjsmål kunde bringas till utförande.

Med anledning af denna Telegrafstyrelsens framställning behagade Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 4 Juli nästlidet år bemyndiga Telegrafstyrelsen att redan under samma år gå i författning om

utförande, på sätt Telegrafstyrelsen föreslagit, af telefonanläggningarna Göteborg—Malmö, Göteborg—Jönköping och Stockholm—Upsala; hvarjemte Kongl. Maj:t meddelade nödiga bestämmelser i fråga om tillhandahållandet af de för anläggningarna erforderliga medlen. Sedan det af Riksdagen för år 1892 till telefonanläggningar beviljade anslaget å 150,000 kronor tagits i anspråk för bestridande af kostnaderna för ifrågavarande tre ledningar äfvensom af den ännu oguldna andelen af kostnaden för linien Stockholm—Malmö, återstår, såsom ännu obetäckt, ett kostnadsbelopp af 29,600 kronor.

Jag tillåter mig vidare erinra derom, att Kongl. Maj:t genom förut omförmälda nådiga bref af den 5 Oktober 1889 tillika bemyndigat Telegrafstyrelsen att, sedan enligt gjordt erbjudande ett belopp, motsvarande den beräknade anläggningskostnaden för telefonförbindelsen mellan Göteborg och Uddevalla, 26,465 kronor, blifvit såsom räntefritt förskott för en tid af tre år af Uddevalla stad ställdt till Telegrafstyrelsens disposition, gå i författning om nämnda förbindelses anläggning.

I underdånig skrifvelse den 10 sistlidne November har Telegrafstyrelsen hemstält, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att till utbetalning år 1893 anvisa den fjerde femtedelen eller 150,000 kronor utaf förenämnda af 1889 års Riksdag för anläggning af telefonledningar till utgående under fem år anvisade anslag å 750,000 kronor. Ifrågavarande anslagsbelopp skulle, enligt hvad Telegrafstyrelsen tillika anmäler, användas sålunda:

till	återgäldande af nyss omförmälda förskott från Uddevalla stad	kronor	26,465: —
„	ersättning till telegrafverket för förskott af den del af kostnaderna för de genom nådiga brefvet den 4 Juli 1891 anbefalda arbeten, till hvilken 1892 års anslag ej lemnade tillgång,	„	29,600: —
„	fortsättande mellan Upsala och Söderhamn af de under nästlidet år påbörjade och å sträckningen Stockholm—Upsala fullbordade telefonledningarna Stockholm—Hernösand:		
	för sträckningen Upsala—Gefle kr. 56,675: —		
„ „	Gefle—Söderhamn „ 55,625: —	„	112,300: —
		eller tillhopa kronor	168,365: —

af hvilken summa det ifrågavarande anslag af 150,000 kronor öfverskjutande beloppet, 18,365 kronor, kunde af telegrafverkets eller andra tillgängliga medel förskjutas, intill dess den till utgående år 1894 afsedda sista femtedelen af 1889 års anslag till telefonanläggningar blefve tillgänglig.

I underdånig skrifvelse den 22 sistlidne December har Telegrafstyrelsen vidare gjort framställning om anvisande, utöfver den del af det utaf 1889 års Riksdag för anläggning af telefonledningar beviljade anslag, som bör utgå under år 1893, eller 150,000 kronor, af ett särskildt anslag till belopp af sammanlagdt 250,000 kronor för åstadkommande af följande interurbana telefonlinier, nemligen:

1:o) *Stockholm—Örebro—Karlstad;*
2:o) *Stockholm—Norrköping—Linköping;*
3:o) *Malmö—Kristianstad;* samt
4:o) *Göteborg—Varekil—Lysekil.*

I förevarande underdåniga skrifvelse anför Telegrafstyrelsen till en början, hurusom å de interurbana telefonledningarna antalet samtal under år 1891 ökats i högst väsentlig grad och vida hastigare, än hvad vid desammas anläggning antogs skola komma att ske, med den påföljd att vissa delar af linierna, i närheten af de stora städerna, redan äro så upptagna, att de under vissa timmar af dagen icke allenast icke lemna plats för flere samtal utan äro så belastade, att begärda samtal ganska ofta icke kunna komma till stånd — hvarigenom telegrafverket går miste om inkomst — eller ock måste framskjutas så länge, att det afsedda ändamålet förfelas, hvilka begge olägenheter framkalla missnöje hos den telefonerande allmänheten. Till belysning af den ökning, telefonkorrespondensen under sistlidet år uppnått, meddelar Telegrafstyrelsen, att å linien Stockholm—Göteborg med mellanstationer och utgreningar antalet enkla samtal under Januari—November år 1890 utgjorde 40,236 med en portoinkomst af 17,877 kronor 65 öre, då deremot under motsvarande del af år 1891 antalet samtal å samma linier uppgått till icke mindre än 95,682 samt lemnat en inkomst af 37,701 kronor 90 öre. För linien Stockholm—Malmö kan motsvarande jemförelse icke uppställas, emedan denna linie öppnades i sin helhet för korrespondens först med 1891 års ingång.

För att så mycket som möjligt afhjelpa nyssnämnda olägenheter har Telegrafstyrelsen sökt att i mån af tillgänliga medel öka ledningarnas antal genom att upplägga nya sådana på de mest trafikerade linierna, såsom mellan Stockholm och Arboga öfver Vesterås, Hallsta-

hammar och Köping, mellan Stockholm och Norrköping, från Malmö öfver Landskrona och Helsingborg till Engelholm med flere linier. Telegrafstyrelsen anser sig dock icke kunna fortsätta härmed, enär de till Styrelsens förfogande stående medlen äro afsedda att i främsta rummet användas för anläggande af nya eller utvidgning af förutvarande staten tillhöriga telefonnät samt uppförande af kortare förbindelselinier för dessa näts förenande med de stora interurbana ledningarna. Dessa medel vore i öfrigt otillräckliga för anläggande af längre och kostbarare interurbana ledningar, och ej heller vore det möjligt att å medel, som användes för uppförande af sistnämnda slags ledningar, erlägga erforderlig ränta och amortering.

Till stöd för nu gjorda underdåniga framställning anför Telegrafstyrelsen beträffande

1:o) *linien Stockholm—Örebro—Karlstad*,

att Styrelsen uti sin den 19 December 1890 afgifna underdåniga framställning om anslag för rikstelefonnätets utsträckning från Örebro till riksgränsen vid Magnor föreslagit förstnämnda ort såsom den lämpligaste för den från Norge via Karlstad kommande liniens anknytning till rikstelefonnätet och detta med hänsyn dertill, att telefonförbindelse mellan de båda rikenas hufvudstäder derigenom skulle kunna lättast åvägabringas. Telegrafstyrelsen hade nemligen då antagit, att de mellan Stockholm och Örebro varande telefonledningarna skulle förmå upptaga äfven den från den nya linien kommande korrespondensen, för hvilket antagande gälde såsom förutsättning, att antalet samtal icke skulle tillväxa i högre grad, än hvad då syntes sannolikt. Sedan dess har emellertid antalet af de å linien Stockholm—Örebro utvexlade samtal ökats i högre grad, än som kunnat på förhand beräknas. Då sålunda antalet enkla samtal å nämnda liniesträcka under Oktober och November månader år 1890 utgjorde 2,915, har antalet under samma månader år 1891 uppgått till icke mindre än 11,090.

Att än ytterligare belasta de redan befintliga ledningarna mellan dessa städer med korrespondensen mellan Norge och Vermland, å ena sidan, och Stockholm, å den andra, låter sig, enligt hvad Telegrafstyrelsen vidare anför, icke göra, och kan af förutnämnda skäl denna korrespondens således ej komma till stånd utan intrång för de redan förut i rikstelefonnätet intagna abonnenterna, med mindre än att ytterligare en förbindelseledning anordnas mellan Stockholm och Örebro. Genom en sådan förbindelseledning skulle beredas plats för utvexling

af samtal mellan Stockholm, å ena sidan, samt Vermland och Norge, å den andra. Telegrafstyrelsen tror sig dock hafva skäl antaga, att korrespondensen från linien norska gränsen—Örebro till äfven andra orter inom landet, som äro i förbindelse med rikstelefonnätet, kommer att blifva betydlig, och anser för den skull, att den föreslagna nya linien Stockholm—Örebro bör utsträckas till Karlstad. Vermland är nemligen, på sätt Telegrafstyrelsen påpekar, ännu utan telefonisk förbindelse med det öfriga landet, men har utan tvifvel stort behof af att komma i en dylik förbindelse icke blott med Stockholm utan äfven med Göteborg såsom varande nämnda landsdels förnämsta afsättningsort, hvilket förhållande framgår deraf, att talrika förfrågningar i detta afseende till Telegrafstyrelsen ingått rörande rikstelefonens utbredning inom Vermland från de orter, som komma att beröras af linien norska gränsen—Örebro.

Äfven telefonkorrespondensen mellan de båda rikenas hufvudstäder anser Telegrafstyrelsen med kännedom om den vidlyftiga telegramvexling, som mellan dessa städer synnerligast under vissa tider af året eger rum, kunna förväntas blifva betydlig. All denna telefontrafik å linien norska gränsen—Örebro skulle emellertid blifva hänvisad till en enda ledning, hvarigenom särskildt mellan Karlstad och Örebro stor svårighet för densammas hastiga befordran skulle uppstå. Sålunda blefve Vermland under tiden för pågående samtal mellan Norge och orter i Sverige, belägna öster om nämnda provins, utestängdt från möjligheten att meddela sig med det öfriga rikstelefonnätet, hvilken omständighet kunde blifva ett hinder för Telegrafstyrelsen att emottaga abonnenter i Vermland, under det återigen Norges telefonkorrespondens inskränktes uteslutande till Vermland, då denna landsdel korresponderade med det öfriga rikstelefonnätet. Redan denna omständighet utvisade behofvet af två ledningar mellan Örebro och Karlstad, hvilket behof än ytterligare framginge deraf, att det i tekniskt afseende skulle inverka högst menligt att å en ledning af så betydande längd, som mellan Stockholm och Kristiania, inlänka många mellanstationer. Då af flera skäl både Karlstad och Örebro måste intagas å sagda ledning, och Telegrafstyrelsen hade sig bekant, att äfven Kongsvinger skulle ingå såsom mellanstation, beröfvades Kristinehamn möjligheten att utan särskild förbindelseledning intagas uti rikstelefonnätet. Samtliga dessa olägenheter skulle upphäfvas derigenom, att den af Telegrafstyrelsen föreslagna nya telefonlinien Stockholm—Örebro utsträcktes till Karlstad.

Hela denna linie bör enligt Telegrafstyrelsens åsigt framdragas

inom statens jernvägars område samt utgöras af en dubbeltrådig kopparledning af 3 mm. diameter, upplagd på ny stolplinie af 229 kilometers längd mellan Stockholm och Laxå, hvarifrån ledningen å en sträcka af 101 kilometer skulle uppläggas å befintliga stolpar till Karlstad, jemte en 25 kilometer lång utgreningslinie från Hallsbergs jernvägsstation till Örebro med ny stolplinie och två dubbeltrådiga ledningar af 2,5 mm. koppartråd.

Kostnaden för linien Stockholm—Örebro beräknar Telegrafstyrelsen uppgå till 78,770 kronor och för fortsättningslinien Örebro—Karlstad till 43,550 kronor, hvadan linien Stockholm—Karlstad alltså i sin helhet skulle betinga en utgift af 122,320 kronor.

Beträffande

2:o) *linien Stockholm—Norrköping—Linköping*

anför Telegrafstyrelsen, att å sträckan Stockholm—Norrköping dagligen utvexlas i regel 110 à 120 samtal och å sträckan Norrköping—Linköping 80 à 100 samtal per ledning, hvadan linien redan är tagen i anspråk för ett större antal samtal, än hvad som ur synpunkten af allmänhetens intresse bör ega rum. För att kunna befordra detta stora antal samtal har Telegrafstyrelsen nödgats att till Norrköping dels införa förutom den i nådiga brefvet den 5 Oktober 1889 bestämda indirekta ledningen mellan Stockholm och Malmö äfven den mellan dessa städer befintliga direkta ledningen, dels ock uppföra en ny linie. Att å dessa linier bereda plats för de samtal, som ytterligare tillkomma med anledning af det ständigt växande abonnentantalet, låter sig ej göra, utan blifver, i den mån som samtalen till och från Skåne å den direkta ledningen mellan Stockholm och Malmö ökas, denna ledning mindre tillgänglig för samtal mellan Stockholm och Norrköping.

Med undantag af telefonnäten i Norrköping och Finspong samt några få abonnentledningar i Linköping äro näten i Östergötland, hvilka telegrafverket genom köp åt sig förvärfvat, enkeltrådiga och kunna följaktligen ännu icke sättas i förbindelse med de interurbana ledningarna. Det torde dock inom den närmaste framtiden blifva nödvändigt att till dubbeltrådiga ombygga en del af näten derstädes, då rättvisan kräfver, att äfven abonnenterna i dessa nät likställas med abonnenterna i Norrköping och Finspong och således må kunna komma i förbindelse med rikstelefonnätet under förutsättning, att de bestrida de för abonnentledningarnas ombyggande till dubbeltrådiga nödvändiga

utgifterna. Också föreligga, enligt hvad Telegrafstyrelsen meddelar, talrika förfrågningar härutinnan.

Förr än ytterligare en förbindelseledning mellan Stockholm och Östergötland kommit till stånd, kan emellertid intet med fördel åtgöras för intagande i rikstelefonnätet af flera abonnenter derstädes, och är det derför af behofvet påkalladt att med det snaraste dit uppföra en ny linie från Stockholm, hvilken linie bör öfver Norrköping framdragas till Linköping. Tillfälle skulle då beredas att ur den indirekta ledningen mellan Stockholm och Malmö, å hvilken Linköping nu ingår, uttaga sistnämnda ort för att bereda plats för samtal med hufvudstaden åt abonnenterna i Jönköping och Vexiö samt åt tillkommande nya abonnenter, för hvilka alla i annat fall stora svårigheter att samtala med hufvudstaden torde komma att uppstå.

Den sålunda ifrågastälda nya linien Stockholm—Norrköping—Linköping, hvilken i längd uppgår till 231 kilometer, är jemväl afsedd att uppföras inom statens jernvägars område och utgöras af en dubbeltrådig ledning af 2,5 mm. koppartråd. Kostnaden för densamma, med ny stolplinie mellan Katrineholm och Linköping eller å en sträcka af 97 kilometer, beräknar Telegrafstyrelsen till 58,115 kronor.

I fråga om

3:o) *linien Malmö—Kristianstad*

har Telegrafstyrelsen meddelat, att, sedan Styrelsen under år 1890 och början af år 1891 genom köp förvärfvat och till dubbeltrådiga ombygt samtliga i de blekingska städerna varande telefonnät och förbundit dessa sinsemellan medels en dubbeltrådig ledning, Styrelsen för samma näts förbindande med rikstelefonnätet låtit upprätta dels en dubbeltrådig ledning från Karlskrona till Vexiö, afsedd till förmedling af den blekingska telefonkorrespondensen med de orter inom rikstelefonnätet, hvilka äro belägna norr om eller i närheten af Vexiö, dels ock en dubbeltrådig ledning från Sölvesborg öfver Kristianstad till Hessleholm, hvarest denna senare ledning är intagen å den indirekta ledningen Stockholm—Malmö. Så länge endast ett fåtal af abonnentledningarna inom Skåne voro dubbeltrådiga och sålunda kunde sättas i förbindelse med de interurbana ledningarna, kunde sträckningen Malmö—Hessleholm af den indirekta ledningen Stockholm—Malmö upptaga samtalen såväl mellan Skåne och Blekinge som ock mellan Skåne, å ena sidan, samt Småland och Östergötland, å den andra. Förhållandet har dock redan nu blifvit ett helt annat. Under de senaste månaderna af nästlidet år

hafva nemligen rikstelefonabonnenternas antal i Skåne ökats betydligt och i följd deraf äfven samtalen tilltagit i sådan mängd, att en ny förbindelselinie för utvexling af telefonsamtal synnerligast mellan Skåne och Blekinge är af behofvet påkallad. Endast derigenom kunde å den indirekta ledningen Stockholm—Malmö beredas plats för de samtal, som komme att utvexlas mellan Skåne, å ena, samt Småland och Östergötland, å andra sidan, och hvilkas antal inom kort förväntades blifva särdeles högt, enär telegrafverket vid 1891 års utgång med rikstelefonnätet införlifvade abonnenterna inom de af telegrafverket under året inköpta näten i Jönköping och Vexiö.

Med hänsyn till den framtida utvecklingen af rikstelefonnätet inom Skåne anser Telegrafstyrelsen, att nämnda nya förbindelselinie bör framdragas inom statens jernvägars område från Malmö till Hör samt vidare derifrån utefter de enskilda jernvägarne öfver Hörby till Kristianstad och för densamma användas dubbel kopparledning af 2,5 mm. diameter.

Kostnaden för denna linie, hvilkens längd utgör 114 kilometer, är af Telegrafstyrelsen beräknad till 31,630 kronor; varande uti detta belopp äfven intagen kostnaden för ny stolplinie, med undantag blott för den 17 kilometer långa sträckningen Lund—Eslöf.

Hvad slutligen vidkommer

4:o) *linien Göteborg—Varekil—Lysekil,*

erinrar Telegrafstyrelsen, att Styrelsen i sin år 1890 afgifna underdåniga framställning om anslag till telefonlinien Uddevalla—Strömstad framhållit, hurusom det låge stor vigt uppå, att de nuvarande genom telegrafverkets försorg anlagda och staten tillhöriga i bohuslänska skärgården spridda telefonstationerna blefve sins emellan förbundna, så att derigenom erhölles ett fullständigt provinsnät med snabb kommunikation med de förnämsta afsättnings- och skeppningsorterna för fisket, bland hvilka särskildt borde nämnas Göteborg. I öfverensstämmelse med denna uppfattning anser Telegrafstyrelsen fortfarande, att en telefonlinie Göteborg—Varekil—Lysekil är af nöden. Härigenom skulle den stora fördelen vinnas, att nyss nämnda skärgårds mest betydande men nu åtskilda telefonnät, de i Varekil och Lysekil, erhölle förbindelse med hvarandra och med Göteborg. Dessa båda nät ega nemligen de flesta telefonstationerna för allmänheten inom Göteborgs och Bohus län och förete redan nu ett jemförelsevis betydande antal abonnenter, hvilket antal torde komma att tilltaga, i den mån telefonens

användbarhet ökas. Länets hushållningssällskap och landsting hafva ock under de senaste åren beviljat anslag, det förra med 4,000 kronor om året i fem års tid och det senare med 3,000 kronor om året i lika lång tid eller båda tillsammans med i allt 35,000 kronor, allt för att understödja teckning af abonnenter och utvecklingen af länets telefonnät. Skäl finnas ock, enligt hvad Telegrafstyrelsen anför, till det antagande, att dessa länets korporationer komma att fortsätta å den sålunda inslagna vägen att främja länets telefonväsende.

En dubbeltrådig telefonlinie Göteborg—Varekil—Lysekil skulle naturligtvis äfven blifva till stort gagn för Göteborgs stad, hvars telefonabonnenter och öfriga invånare derigenom erhölle telefonförbindelse med de vigtigaste fiskestationerna inom länet. Samma förbindelse har af största delen utaf länets kustbefolkning eftersträfvats såsom den numera mest vigtiga och behöfliga anläggning samt erbjuder vidare den förmånen åt bohuslänska telefonväsendet, att två förbindelsevägar komma till stånd mellan Lysekil och Göteborg, hvilken förmån vore ganska afsevärd, enär den förutvarande förbindelselinien öfver Uddevalla och Venersborg numera är strängt anlitad för annan korrespondens.

Den del af bohuslänska skärgården, som omfattas af Varekils och Lysekils telefonnät, eger den ojemförligt största betydelsen för fiskebedriften ej mindre inom Bohuslän än ock i hela riket samt utgör ett af de allra främsta fiskericentra. De flesta af länets stora fiskelägen tillhöra denna trakt, hvilken dessutom är den mest framstående inom länets skärgård i afseende äfven å skeppsrederi, badortsväsende och affärsrörelse i allmänhet samt derför redan besitter de flesta af just denna rörelse framkallade samfärdsanstalterna inom samma skärgård.

Hvilken stor betydelse Göteborgs och Bohus län eger för sjöfarten och fiskebedriften inom riket, framgår tillräckligt deraf, att enligt Kommersekollegii senast offentliggjorda underdåniga berättelse öfver utrikes handeln och sjöfarten angifves hela landets handelsflotta för år 1889 hafva egt en drägtighet af 504,679 tons, af hvilka närmare tre tiondedelar eller 146,356 tons kommo på nämnda län. Under det att för samma år hela rikets utförsel af färsk fisk uppgick till 55,806,882 kilogram och af saltad sill till 20,494,685 kilogram, så hafva icke mindre än 53,543,086 kilogram af förra slaget och 18,905,919 kilogram af det senare utförts från sagda läns tullkammardistrikt och detta oberäknadt den ganska betydliga mängd af fisk, som från Bohuslän forslats till öfriga delar af riket för att der förbrukas. Den bohuslänska hafsfiskebedriften uppgifves omfatta ett sillfiske, som är näst det på kusten af

Skottland förekommande det största i verlden samt en export af färsk fisk, som är den allra största, som finnes eller någonsin funnits till.

För ådagaläggande af den offervillighet, som är å dessa orter rådande för telegraf- och telefonväsendets utveckling derstädes, anför Telegrafstyrelsen, hurusom en för telegraf- och centraltelefonstationen i Varekil nyuppförd, rymlig och för ändamålet lämplig byggnad med tillhörande tomt inom kort kommer att till telegrafverket med full eganderätt öfverlåtas af enskilda personer i orten.

Äfven för den nu ifrågasatta linien anser Telegrafstyrelsen böra användas dubbel kopparledning af 2,5 mm. diameter, och har densamma synts lämpligast böra uppläggas på telegrafverkets förutvarande stolplinie af 76 kilometers längd från Göteborg via Kungelf, Hulta och Svanesund till Varekil samt derifrån fortsättas äfvenledes på förut befintliga stolpar å en sträcka af 20 kilometer via Kårehogen till närheten af Fiskebäckskil, hvarifrån 13 kilometer ny stolplinie jemte en 3 kilometer lång kabelledning öfver Gullmarsfjorden i närheten af de så kallade Kopparnaglarne erfordras för liniens framdragande till Lysekil.

Kostnaden för linien Göteborg—Varekil utgör med inberäkning af kortare kabelledningar och apparater 20,580 kronor samt för linien Varekil—Lysekil, hvilkens längd utgör 36 kilometer, 17,355 kronor eller tillsammans för hela linien Göteborg—Varekil—Lysekil 37,935 kronor.

Vid föredragning den 12 Januari nästlidet år af Telegrafstyrelsens i underdånig skrifvelse den 19 December 1890 gjorda framställning om anvisande af ett särskildt anslag å sammanlagdt 116,000 kronor för åstadkommande af telefonförbindelse mellan Piteå och Haparanda samt för utsträckning af rikstelefonnätet från Uddevalla till Strömstad och från Örebro till riksgränsen vid Magnor hade jag tillfälle erinra, att, då på framställning af Kongl. Maj:t 1889 års Riksdag för anläggning af telefonledningar anvisade ett belopp af 750,000 kronor, att utgå under fem år, och derigenom satte telegrafverket i stånd att telefoniskt med hvarandra förbinda ett större antal af landets vigtigare städer, staten på telefonväsendets område öfvertog en uppgift, hvars fyllande, såsom ock vid sistnämnda tidpunkt uttalades, med visshet kunde antagas leda dertill, att inom en närmare eller aflägsnare framtid ett hela landet omfattande telefonnät genom statens försorg komme

att bringas till stånd. Med denna uppgift för ögonen vore det emellertid af vigt, att de hufvudledningar, hvilka skulle förbinda de olika landsdelarne med rikstelefonnätet, komme till utförande, så fort omständigheterna det medgåfve. Härför talade icke blott den omständigheten, att, då staten på detta område öfvertagit en uppgift, hvilken eljest kunnat tillgodoses af den enskilda företagsamheten, de särskilda orterna syntes ega berättigade anspråk, att med deras förbindande i telefoniskt afseende med öfriga delar af landet icke fördröjdes längre än nödigt. Äfven statens eget välförstådda intresse hänvisade på ett framgående i antydda riktning. Jemte det att inkomsten af de talrika lokala telefonnät, staten numera eger i olika landsdelar, kan antagas komma att väsentligen stegras, i den mån dessa nät varda förbundna med hvarandra och med rikstelefonnätet, är det, på sätt jag vid nyssberörda tillfälle framhöll, en gifven sak, att statens telefonnät, först sedan det erhållit en sådan utsträckning, att det omfattar alla orter af betydenhet i landet, kommer att utveckla sin hela betydelse för samfärdseln och de ekonomiska intressena och dermed äfven att gifva staten full afkastning af det i anläggningen nedlagda kapitalet, hvarför det uppenbarligen bör ligga i statens intresse att, i den mån tillgångar kunna beredas, fortskynda uppnåendet af nyssnämnda tidpunkt.

De skäl, hvilka sålunda vid berörda tillfälle föranledde mig att understödja Telegrafstyrelsens då gjorda framställning, synas mig vid det förhållande, att telefonkorrespondensen å statens interurbana ledningar sedan sistlidet år ökats i en utsträckning, som vid nämnda tillfälle icke kunde förutses, i ännu högre grad gälla i fråga om Styrelsens nu framstälda ytterligare begäran om ett särskildt anslag för vidare utveckling af de interurbana telefonledningarna. Telegrafstyrelsen synes mig ock hafva anfört goda skäl för valet af de föreslagna ledningarna, hvilka utan tvifvel alla komme att få för telefonsamfärdseln vigtiga uppgifter att fylla. Jag anser likväl icke, att, utöfver den till utgående under år 1893 afsedda femtedelen, 150,000 kronor, af 1889 års anslag till telefonanläggningar, större belopp lämpligen bör för ifrågavarande ändamål denna gång disponeras än omkring 200,000 kronor, och då af detta skäl bland de af Telegrafstyrelsen föreslagna ledningar en uteslutning torde böra ega rum, vill det synas mig, som om linien Örebro—Karlstad jemförelsevis i mindre grad än de öfriga påkallade ett skyndsamt utförande. Den af sistlidet års Riksdag till utförande beviljade ledningen Örebro—riksgränsen, hvilken är afsedd att dragas öfver Karlstad, kommer nemligen först under innevarande år att anläggas, och man torde derför kunna antaga, att någon tid kommer att förflyta, innan

trafiken å denna linie varder så upparbetad, att de af Telegrafstyrelsen framhållna olägenheterna deraf, att densamma är den enda för befordrande af den norska och vermländska telefonkorrespondensen tillgängliga, i hela sin vidd göra sig gällande. Med anläggningen af den föreslagna nya ledningen Örebro—Karlstad, beräknad att kosta 43,550 kronor, torde derföre kunna och böra anstå till ett följande år, hvaremot jag med Telegrafstyrelsen är ense om angelägenheten deraf, att de öfriga af Styrelsen föreslagna ledningarna med det snaraste komma till utförande.

Jag hemställer i underdånighet, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

dels att af det utaf 1889 års Riksdag beviljade anslaget för anläggning af telefonledningar på extra stat för år 1893 anvisa en femtedel med 150,000 kronor,

dels ock att för anläggning af telefonledningar från Stockholm till Örebro, från Stockholm öfver Norrköping till Linköping, från Malmö till Kristianstad samt från Göteborg öfver Varekil till Lysekil bevilja ett extra anslag för år 1893 å 206,450 kronor.

Den lokala förvaltningen af statens jordbruksdomäner.

För bestridande af hit hörande utgifter äro i nu gällande riksstat [11, 12.] såsom extra anslag anvisade dels *till aflöning åt domänintendenter och uppehållande af domängöromålen hos länsstyrelserna* 45,000 kronor, dels ock *till resekostnader vid domänförvaltningen*, förslagsvis, 22,181 kronor. *Den lokala förvaltningen af statens jordbruksdomäner.*

I underdånig skrifvelse den 6 November sistlidet år har Domänstyrelsen anmält, att båda dessa anslag fortfarande äro behöfliga, och att i fråga om det förra anledning saknas, att föreslå förhöjning eller nedsättning i beloppet. Beträffande åter förslagsanslaget till omkostnader vid domänförvaltningen hafva, enligt hvad Domänstyrelsen anför, under alla de år, Styrelsen utöfvat sin verksamhet, dessa kostnader uppgått till högre belopp än det i sådant afseende nu anvisade och detta jemväl efter utfärdandet af nådiga kungörelsen den 20 December 1889, angående ändring i resereglementet den 11 Februari 1881, i det nemligen resekostnaderna vid domänförvaltningen under år 1890 uppgingo till 48,914 kronor 25 öre. Domänstyrelsen hyser väl den förhoppning, att, i den mån försäljningen af mindre kronoegendomar kommer att fortgå, förvaltningskostnaderna i allmänhet och således äfven resekostnaderna skola kunna nedbringas, men ännu hafva försälj-

ningarna, som först genom nådiga brefven den 18 Maj 1888 och den 29 Maj 1891 erhållit en mera betydande omfattning, ej kunnat utöfva någon väsentlig verkan i nämnda hänseende, helst som för flertalet af de egendomar, som försäljas, statsverket får vidkännas särskilda utgifter derigenom, att försäljningen bör enligt gällande föreskrifter föregås af saluvärdering i den ordning, som för arrendeuppskattningar är stadgad. Då emellertid, enligt hvad Domänstyrelsen antager, redan under de närmaste åren kan förväntas, att resekostnaderna skola blifva något mindre än för år 1890, anser Domänstyrelsen desamma för år 1893 kunna beräknas till omkring 40,000 kronor.

Då det till resekostnader vid domänförvaltningen i riksstaten upptagna förslagsanslaget årligen mäst betydligt öfverskridas, och, enligt hvad Domänstyrelsen anfört, utsigt icke förefinnes, att utgifterna under denna anslagstitel skola kunna under den närmaste framtiden i någon mera betydlig mån nedbringas, torde ordningen fordra, att anslagets siffra sättes till ett belopp, som närmare öfverensstämmer med det, hvartill utgifterna från anslaget i verkligheten uppgå.

Med afseende härå och då anslaget till aflöning åt domänintendenter och uppehållande af domängöromålen hos länsstyrelserna fortfarande är till oförändradt belopp erforderligt, torde de af Domänstyrelsen under nu ifrågavarande titlar föreslagna beloppen böra af Riksdagen äskas, dock att för erhållande af jemn slutsumma å anslagen under denna hufvudtitel anslaget till resekostnader vid domänförvaltningen torde få utföras med 40,080 kronor. Jag hemställer alltså, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att å extra stat för år 1893 anvisa

till aflöning åt domänintendenter och för uppehållande af domängöromålen hos länsstyrelserna 45,000 kronor; samt

till resekostnader vid domänförvaltningen såsom förslagsanslag 40,080 kronor.

Skogsodlingens befrämjande.

För innevarande år, likasom för hvart och ett af de tre närmast föregående, har Riksdagen för skogsodlingens befrämjande anvisat ett extra anslag af 25,000 kronor.

[13.] *Skogsodlingens befrämjande.* De för ifrågavarande ändamål för åren 1889, 1890 och 1891 beviljade anslag hafva blifvit af Kongl. Maj:t till fullo disponerade; och för år 1892 hafva till Kongl. Maj:t inkommit ansökningar om delaktighet i anslaget till sammanlagdt belopp af 31,500 kronor.

Då anledning icke finnes att antaga annat, än att anslaget äfven för år 1893 är till oförminskadt belopp behöfligt, samt jag icke eger skäl att ifrågasätta ändring i de för åtnjutande af bidrag från samma anslag stadgade vilkor, hemställer jag, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för skogsodlingens befrämjande för år 1893 bevilja ett extra anslag af 25,000 kronor, att ställas till Kongl. Maj:ts förfogande för att i mån af tillgång tilldelas landsting eller hushållningssällskap, som understödja enskilda skogsodlare genom tillhandahållande af skogsfrö och plantor till billigt pris eller beredande af kostnadsfritt biträde vid skogsodlingsarbeten, dock med vilkor att statsbidrag icke må till något län utgå med högre belopp, än hvad landsting och hushållningssällskap tillsammans eller ettdera af dem för ändamålet anslagit, ej heller till högre belopp än 2,000 kronor för hvarje landstingsområde.

Summan af de utaf mig tillstyrkta anslagen å extra stat för år 1893 utgör 957,334 kronor mot 783,234 kronor i riksstaten för år 1892.

Statsrådets öfriga ledamöter instämde i hvad föredragande departementschefen sålunda hemstält och föreslagit beträffande anslagen under sjunde hufvudtiteln; och behagade Hans Kongl. Höghet Kronprinsen-Regenten dertill lemna bifall.

Ex protocollo:
Fr. N:son Ihrfelt.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1892.

Åttonde hufvudtiteln.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kongl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 13 januari 1892.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern Boström,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve Lewenhaupt,
Statsråden: herr friherre von Otter,
friherre Palmstierna,
friherre von Essen,
friherre Åkerhielm,
Östergren,
Groll,
Wikblad och
Gilljam.

Departementschefen, statsrådet Gilljam föredrog följande ärenden rörande regleringen af åttonde hufvudtitelns ordinarie stat och de till samma hufvudtitel hänförliga extra ordinarie anslagsbehof; hvarvid departementschefen yttrade beträffande

Ordinarie anslag.

Departementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli.

[1.] *Administrativt biträde åt chefen för folkskolebyrån.*

Redan länge har det visat sig, att mängden och beskaffenheten af de rent administrativa mål och ärenden, som numera skola af *ecklesiastikdepartementets folkskolebyrå* handläggas, göra det omöjligt för byråns chef att vederbörligen ombesörja den honom tillkommande beredningen af alla dessa mål och ärenden och att på samma gång tillfredsställande fullgöra sina åligganden i afseende på frågor af pedagogisk art.

Sedan nämnda byrå inom departementet upprättades, har mer än ett fjerdedels sekel förflutit. Under denna tid hafva de folkundervisningsanstalter, med hvilka byrån ursprungligen hade att befatta sig, ökats från 5,473 till 10,571. Statsanslagen till dessa anstalter, som vid periodens början uppgingo till 215,000 kronor, utgöra nu öfver 3,800,000 kronor. Seminarierna, som då egde en ytterst ringa utveckling med afseende å både klasser och lärareantal, äro nu fullt organiserade och försedda med en talrik lärarepersonal. Redan af denna utveckling och den dermed följande ytterst rörliga och vexlande lagstiftningen har förorsakats betydlig ökning i byråns administrativa verksamhet, men dessutom hafva efter byråns inrättande nya skolformer, hvar och en med sina särskilda lagar och författningar, vuxit upp och stälts under byråns administration. Folkskolorna hafva förbundits med fortsättnings- och slöjdskolor. Nya lärarebildningsanstalter hafva uppstått i de af landsting eller enskilda personer upprättade småskolelärareseminarierna. Öfver de egentliga folkundervisningsanstalterna hafva folkhögskolorna utbildats. I rikets nordligaste trakter har undervisningen för den finska och lappska befolkningen ordnats enligt särskilda bestämmelser. En pensionsinrättning för så väl folkskolelärare som deras enkor och barn har tillkommit, hvarigenom en betydande mängd mål tillföres byrån. Det i många hänseenden invecklade s. k. abnormskoleväsendet tillhör också numera, i olikhet mot förr, byråns verksamhet. Särskildt kommer utan tvifvel ordnandet af döfstumundervisningen, som under den senaste tiden inträdt i ett alldeles nytt skede, att i den närmaste framtiden medföra svårlösta och invecklade frågor. Och äfven frånsedt sistberörda förhållande kommer säkerligen antalet af de rent administrativa ärendena och besvärsmålen å byrån att ej obetydligt ökas, sedan frågan om beredande af ålderdomsunderstöd åt lä-

rare och lärarinnor vid mindre folkskolor och småskolor m. fl. äfvensom andra byrån tillhörande, nu sväfvande frågor vunnit sin lösning.

I olikhet med förhållandet å en annan byrå inom departementet, den s. k. läroverksbyrån, hvilkens chef äfven är en fackman, äro de å folkskolebyrån förekommande rent administrativa målen och ärendena dels till antalet öfvervägande de pedagogiska, dels ofta af ganska invecklad och tidsödande art, hvilket i icke ringa mån beror derpå att, under det läroverksbyrån har att syssla med fast organiserade statsanstalter, folkskolebyrån handlägger ärenden, beträffande hvilka det öfverlemnats åt kommunala myndigheter att utöfva en ganska vidsträckt beslutanderätt och hvilka derför förete mycket vexlande former samt påkalla efter de olika förhållandena lämpade åtgärder.

Tydligen kan det icke rimligtvis fordras af byråchefen, att han skall kunna fullständigt sätta sig in i och ombesörja beredningen af alla dessa administrativa mål och ärenden, särskildt betungande för en person, som saknar egentlig embetsmannautbildning, och på samma gång ega tid och krafter öfver att på tillfredsställande sätt besörja sina öfriga åligganden, såsom bland annat att väckande och ledande följa arbetet inom landet på folkskolans område, att iakttaga de vigtigaste företeelserna inom samma område i utlandet, att utöfva erforderlig tillsyn öfver folkskoleinspektionen och söka få densamma på lämpligaste sätt ordnad och utvecklad samt att sjelf inspektera de särskilda folkskolelärareseminarierna, för hvilket ändamål han tidtals måste lemna byrån och företaga resor. Synnerligen önskvärdt vore, att tiden för dessa resor icke behöfde blifva allt för knapp, utan att byråchefen kunde få tillfälle att derunder sammanträffa med inspektörerna inom ett eller flera distrikt för att med dem samråda om folkskolans angelägenheter inom deras inspektionsområden, samt att hans inspektionsverksamhet utsträcktes äfven till de för folkskolans utveckling så vigtiga småskolelärareseminarierna.

De med den nuvarande anordningen af folkskolebyrån förenade olägenheter och behofvet af en förbättrad folkskoleinspektion föranledde Kongl. Maj:t att i den till senast församlade riksdag aflåtna statsverksproposition bland annat föreslå, att Riksdagen måtte medgifva, att af anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer finge utgå arfvode, ej öfverstigande 6,000 kronor för år, åt en för viss tid förordnad person, hvilken, förutom öfvervakande af folkskoleinspektionen, tillika skulle utöfva tillsyn öfver seminarierna för bildande af lärare så väl vid folkskolor som vid småskolor samt biträda departementschefen vid beredning af ärenden rörande folkundervisningen af uteslutande eller öfvervägande pedagogisk art. Förslaget åsyftade derjemte, att chefen för folk-

skolebyrån skulle befrias från all inspektion af folkundervisningsanstalterna och till chef för nämnda byrå kunna utses en person med egentlig embetsmannautbildning.

Statsutskottet, som erkände vigten deraf att byråchefen å folkskolebyrån sattes i tillfälle att odeladt egna sin tid och sina krafter åt den mångfald af administrativa mål och ärenden, som, enligt hvad i statsrådsprotokollet vitsordades, numera tillkomme denna byrå, tillstyrkte bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning. Första Kammaren biföll framställningen, hvaremot Andra Kammaren afslog densamma, såsom af den inom sistnämnda kammare förda öfverläggning framgår, till stor del af skäl, att en skolman ansågs böra stå i spetsen för folkskolebyrån och att af honom borde kunna utföras en hufvudsaklig del af de åligganden, hvilka enligt Kongl. Maj:ts förslag skolat tillkomma en särskild öfverinspektör öfver anstalterna för folkundervisningen; men på samma gång erkändes af ett flertal bland dem, som yrkade afslag å Kongl. Maj:ts framställning, att kravet på lättnader för folkskolebyråns chef i fråga om beredningen af de administrativa ärendena å byrån vore fullt berättigadt och att en förändrad organisation af byrån syntes böra ske i den rigtning, att till biträde åt byråchefen vid dennes sida sattes en för dessa ärendens förberedande behandling lämplig tjensteman, som kunde under byråchefens inseende handlägga och till slutligt afgörande bereda samma ärenden.

Sedan frågan om anställande af en öfverinspektör öfver folkundervisningsanstalterna förfallit i följd af kamrarnes skiljaktiga beslut, har Kongl. Maj:t den 9 oktober nästlidna år till chef för folkskolebyrån utnämnt en skolman. Det återstår nu att taga i öfvervägande, huru den af behofvet påkallade förändrade anordningen och fördelningen af arbetet inom nämnda byrå må kunna lämpligast och med minsta kostnad åstadkommas.

Af hvad ofvan blifvit omförmäldt torde framgå, att, derest chefen för folkskolebyrån skall kunna egna erforderlig tid och krafter åt den pedagogiska sidan af sin verksamhet, han så mycket som möjligt bör befrias från den förberedande handläggningen af de rent administrativa ärendena å byrån. För att detta skall kunna ske, måste beredningen af dessa mål, särskildt af besvärsmålen, hvilkas handläggning de senaste åren mäst till hufvudsaklig del ombesörjas af departementets redan förut i hög grad betungade expeditionschef, uppdragas åt någon annan derför passande person. Att för detta ändamål anställa en särskild tjensteman torde emellertid icke vara behöfligt, då säkerligen alltid någon kanslisekreterare inom departementet torde finnas lämplig och villig att utöfver de

med hans tjenst förenade göromål åtaga sig ifrågavarande uppdrag mot särskildt arfvode, hvilket synes mig kunna bestämmas till 1,000 kronor årligen, eller enahanda belopp, som enligt fastställd stat för sjöförsvarsdepartementet utgår i arfvode till en kanslisekreterare för handläggande af en del sådana göromål, som tillhöra byråchef.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer jag i underdånighet, det Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att, för beredande af ett särskildt årligt arfvode såsom godtgörelse åt den kanslisekreterare inom ecklesiastikdepartementet, som förordnas att å folkskolebyrån till föredragning bereda besvärsmål jemte öfriga rent administrativa mål och ärenden, hvilka icke af byråchefen sjelf handläggas, äfvensom att, i den mån sådant erfordras, under byråchefens inspektionsresor bestrida dennes öfriga göromål å byrån, höja anslaget till ecklesiastikdepartementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli från sitt nuvarande belopp, 78,800 kronor, till 79,800 kronor.

Kleresistaten.

[2.] *Prostetunna för Edefors församling.*

Sedan Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 13 april 1881 förordnat, bland annat, att Öfver Luleå församling i Norrbottens län skulle, så snart sådant kunde i behörig ordning ske, delas i två regala pastorat, af hvilka det ena skulle bibehålla benämningen Öfver Luleå församling och det andra benämnas Edefors församling, har kontraktsprosten i Vesterbottens tredje kontrakt J. A. Englund hos Kongl. Maj:t anhållit, att honom måtte tillerkännas rätt till prostetunna jemväl för den sålunda nybildade, till kontraktet hörande Edefors församling.

I anledning af denna ansökning hafva uppbördsförvaltningen i orten, domkapitlet i Hernösand och Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet sig yttrat, dervid Kongl. Maj:ts befallningshafvande erinrat, att kyrkoherdebeställningen i Edefors pastorat år 1890 blifvit tillsatt, samt att genom den sålunda inträdda förändringen med afseende på indelningen af nämnda kontrakts församlingar prosten i detta otvifvelaktigt fått sina embetsgöromål i allmänhet ökade. Vidare hafva kammarkollegium och statskontoret gemensamt afgifvit infordradt underdånigt utlåtande i ämnet och dervid, med förmälan att prosten i Vesterbottens tredje kontrakt, bestående af Luleå stadsförsamling samt Neder Luleå, Öfver Luleå, Edefors, Råneå, Neder Kalix, Öfver Kalix, Jockmocks, Qvickjocks och Gellivare församlingar, af hvilka de tre sistnämnda tillhörde lappmarken, enligt kronoräkenskaperna åtnjöte ersättning för fem tunnor kronotiondespanmål, tillstyrkt, att Kongl. Maj:t täcktes i nådig proposition till Riksdagen göra framställning

om uppförande under anslaget till kleresistaten af ett belopp af 13 kronor 73 öre, utgörande det till penningar, på sätt kongl. förordningen den 23 juli 1869 föreskrefve, förvandlade värdet å en tunna korn, att till kontraktsprosten i Vesterbottens tredje kontrakt årligen utgå.

I öfverensstämmelse med hvad kammarkollegium och statskontoret sålunda tillstyrkt hemställer jag i underdånighet, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att såsom årlig ersättning för prostetunna, tillkommande kontraktsprosten i Vesterbottens tredje kontrakt för Edefors församling, bevilja 13 kronor 73 öre och för sådant ändamål öka den under kleresistaten uppförda anvisning i kontant, 20,646 kronor, till 20,660 kronor, eller med ett jemnadt belopp af 14 kronor.

Universiteten.

[3.] *Anatomiska institutionen i Upsala.*

I underdånig skrifvelse den 30 september nästlidna år har kanslern för universitetet i Upsala, efter anhållan af det större akademiska konsistoriet derstädes, påpekat önskvärdheten deraf att en förhöjning med 1,000 kronor kunde beredas i årsanslaget till *den anatomiska institutionen* vid nämnda universitet. Denna anhållan grundar sig på en af medicinska fakulteten i ämnet gjord framställning, för hvilken jag ber att få redogöra.

Efter erinran hurusom fakulteten tillförene begärt en förhöjning i nämnda anslag af 2,000 kronor samt att Kongl. Maj:t i anledning häraf hos 1889 års riksdag äskat ett årligt belopp af 1,500 kronor, som af Riksdagen beviljats, yttrar fakulteten, att ifrågavarande institution icke med det sålunda anslagna beloppet kunnat bestrida de för dess verksamhet nödiga utgifter. Fakulteten hade derför nödgats hos kanslern anhålla om ett tillskott af 500 kronor för det följande läsåret från universitetets reservfond, hvilket äfven beviljats; och dylikt tillskott hade sedermera årligen utgått. Ett årligt bidrag från reservfonden till s. k. löpande utgifter vid en institution kunde emellertid för längre tid icke skäligen förväntas.

Att fakulteten icke genast begärt ytterligare förhöjning af statsanslaget hade haft sin grund deri, att densamma ansett sig böra afvakta någon tids erfarenhet, för den händelse möjligen inkomsten af lärjungarnes afgifter, de s. k. dissektionsafgifterna, komme att ökas, eller utgifterna på ett eller annat sätt kunde nedbringas. Intetdera hade dock inträffat. Dissektionsafgifterna hade tvärtom genom ett aftagande antal medicine studerande

betydligt minskats och syntes, enligt tillgängliga uppgifter, komma att under den närmaste framtiden ännu mera nedgå. Dessa afgifter hade under läsåren 1887—1889 utgjort i medeltal 1,523 kronor årligen, för läsåret 1889—1890 1,258 kronor och under läsåret 1890—1891 endast 1,042 kronor, hvarigenom nu uppstått en minskning i årsinkomst af nära 500 kronor. Då afgiften för hvarje lärjunge nyligen höjts och en jemförelse med storleken af samma afgift vid öfriga medicinska läroverk visade, att en ytterligare förhöjning vore obillig, kunde en förökad inkomst icke på detta sätt beredas. De största utgifterna, nemligen de för värme, ljus och vatten samt för anskaffande och konservering af dissektionsmaterialet, påverkades deremot endast i ringa grad af dissekanternas antal och vore derför nästan oförändrade.

Den vetenskapliga verksamheten vid institutionen hade på grund af nu anförda förhållanden kunnat föga tillgodoses; nyare för densamma behöfliga instrument samt preparat af vax och gips hade endast i ringa antal och med användande af medel, som hufvudsakligen från enskildt håll bekommits, kunnat anskaffas, och förrådet af glaskärl, nödvändiga för bevarandet af de vid institutionen förfärdigade och för museet afsedda preparat, vore uttömdt.

Härtill komme, att institutionen för att få behålla en vid densamma till ovanlig duglighet för sin tjenst uppfostrad biträdande vaktmästare, som man påräknat till efterträdare åt den nu 66 år gamle ordinarie vaktmästaren och hvilkens nuvarande aflöning, 500 kronor, bestredes med de af reservfonden lemnade medlen, icke kunde undgå att från början af läsåret 1891—1892 höja den biträdande vaktmästarens aflöning med 300 kronor årligen. Den nytta, som denne gjorde institutionen genom sin färdighet i allehanda yrken, vore dock så stor, att lönetillökningen redan derigenom kunde anses ersatt.

Då det nuvarande tilläggsanslaget från reservfonden utgjorde 500 kronor, inkomsten af dissektionsafgifterna minskats med ungefär lika stor summa och en ökad utgift af 300 kronor icke utan verklig skada för institutionen kunde undvikas, behöfde institutionen egentligen en tillökning af sitt anslag med 1,300 kronor. Med hänsyn till en, om också icke under den närmaste framtiden, möjlig ökning af dissektionsafgifterna ansåge sig fakulteten dock böra föreslå ett belopp af endast 1,000 kronor. Hela årsanslaget till institutionen skulle, om detta beviljades, komma att utgöra 6,000 kronor.

Fakulteten anför vidare med afseende å lönen åt den biträdande vaktmästaren, dels att institutionen, ehuru den bestode af två afdelningar,

den anatomiska och den histologiska, blott egde en ordinarie vaktmästare, dels att den nuvarande biträdande vaktmästaren genom sin verksamhet i flera hänseenden kunde anses motsvara det biträde, som under namn af maskinist, preparatör eller konservator ofta vid jemförliga institutioner funnes jemte den ordinarie vaktmästaren anställdt med en fast lön, uppgående till högre belopp än 800 kronor.

I sin underdåniga skrifvelse har kanslern förordat nu ifrågasatta anslagsförhöjning såsom synnerligen behöflig. Krafvet på dess beviljande synes ock, med afseende å hvad medicinska fakulteten anfört, vara fullt befogadt. Jag hemställer derför, det Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen, att årsanslaget till anatomiska institutionen vid universitetet i Upsala, 5,000 kronor, må höjas med ett belopp af 1,000 kronor till 6,000 kronor.

[4.] *Laborator vid botaniska institutionen i Lund.*

När vid 1888 års riksdag nådig framställning gjordes om anslag till uppförande för *botaniska institutionen vid universitetet i Lund* af en ny byggnad, hvilken i väsentlig mån afsågs för upprättande af ett växtfysiologiskt laboratorium, omförmäldes, att vid ett sådant laboratorium måste förr eller senare anställas en laborator, hvilken skulle leda öfningarna derstädes. Med anledning af en utaf institutionens föreståndare gjord framställning har akademiska konsistoriet nu anhållit, att till lön åt en laborator vid nämnda anstalt måtte beredas ett årligt anslag af 3,000 kronor, hvilken anhållan universitetets kansler ansett sig böra särskildt förorda. De till stöd för denna anhållan åberopade skäl hafva af institutionsföreståndaren anförts och äro hufvudsakligen följande.

Med begäran om ifrågavarande anslag hade man ansett hittills kunna anstå, så länge en af universitetets docenter, hvilken vore fullt skicklig att leda växtfysiologiska öfningar, innehade ett af den matematisk-naturvetenskapliga sektionens docentstipendier och till följd deraf vore pligtig att biträda vid de praktiska öfningar, som kunde ifrågakomma vid den botaniska institutionen. Denna utväg att använda tillfälliga understöd för tillgodoseende af universitetets ordinarie behof af lärare kunde dock endast för en kortare tid anlitas. En docent kunde nemligen ej länge finna sig tillfredsställd med ett dylikt stipendium, som utgjorde en allt för ringa ersättning för den uppoffring af tid och arbete, som skötandet af en laboratorsbefattning kräfde. Med år 1892 kunde det nya laboratoriet tagas i bruk, och i början af år 1893 tilländaginge den tid af sex år, under hvilken den ofvan omförmälde docenten finge innehafva sitt docentstipendium.

Som redan två fast aflönade lärare i botanik funnes vid universitetet,

kunde man måhända föreställa sig, att ytterligare en lärare i detta ämne vore obehöflig. Den undervisning och de öfriga göromål vid den botaniska institutionen, som dessa båda lärare hade att bestrida, toge dock deras tid fullt i anspråk; och det vore ej för att bereda någon lindring i det dem hittills åliggande arbete, som ifrågavarande laboratorslön begärdes, utan det gälde att i universitetsundervisningen införa en ny gren af vetenskapen, som hittills ej kunnat studeras vid de svenska högskolorna.

Då under öfverläggningarna om behofvet af detta anslag blifvit ifrågasatt, huruvida icke vid inträffande ledighet sådan förändring af redan befintliga lärarebefattningar vore möjlig, som kunde göra en särskild laboratorstjenst öfverflödig, har institutionsföreståndaren uttalat den mening, att en förändring i detta syfte icke kunde genomföras utan skada för de vetenskapliga studierna. Hela undervisningen inom den filosofiska fakulteten syntes för närvarande stadd i en utveckling, som snarare gjorde ett ökadt lärareantal nödvändigt, och särskildt gälde detta om läroämnena botanik och zoologi. Också funnes numera vid många utländska universitet, bland andra det i Köpenhamn, två ordinarie professorer i botanik, nemligen en i växtfysiologi och en i systematisk botanik, samt dessutom flere lägre aflönade lärare med skyldighet att biträda vid undervisningen eller tjenstgöra vid vederbörande institution. I hvilket fall som helst utgjorde det under nuvarande förhållanden för den ostörda verksamheten vid den nya läroanstalten ett nödvändigt vilkor, att en särskild lärare med skyldighet att leda de växtfysiologiska laborationerna blefve anställd. Fullt kompetent sökande till en laboratorsbefattning skulle ej komma att saknas, om en sådan tjenst snart kunde tillsättas.

Anställandet af en laborator är en förutsedd följd af upprättandet af ett växtfysiologiskt laboratorium i den nya byggnad, som nu är färdig att för sitt ändamål användas. Med afseende härå och på i öfrigt af institutionsföreståndaren anförda skäl anser jag mig böra i underdånighet tillstyrka, att Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen göra framställning derom, att till aflöning åt en laborator i växtfysiologi vid botaniska institutionen i Lund må beviljas ett årligt anslag af 3,000 kronor, hvaraf 750 kronor såsom tjenstgöringspenningar.

[5.] *Assistent vid kemiska institutionen i Lund m. m.*

Vid två föregående tillfällen har akademiska konsistoriet i Lund, med anslutning till en af professorn i kemi och mineralogi C. W. Blomstrand gjord framställning, i underdånighet anhållit om utverkande af anslag till inrättande af en ny extra ordinarie professorsbefattning i mineralogi och petrografi, på det att dessa vetenskapsgrenar måtte kunna skiljas från lärostolen i kemi. Professor Blomstrand har nu ånyo framhållit detta behof,

men till vinnande af besparing i kostnaderna inskränkt sig till att föreslå inrättandet af en assistentplats vid kemiska institutionens mineralogiska afdelning. Den till konsistorium ingifna skrifvelsen i ämnet innehåller följande motivering.

Uppenbart vore, att någonting borde göras för att vid universitetet bringa kemien och mineralogien i en bättre ställning än den nuvarande, då undervisning i båda dessa läroämnen meddelades af en och samma professor. Med den hastiga utveckling, som dessa vetenskaper under senast förflutna årtionden vunnit, måste det vara förenadt med stora svårigheter att finna en person, som till alla delar vore fullt vuxen de anspråk, som kunde ställas på en målsman för dem begge. Vid sådant förhållande blefve följden, att mineralogien, såsom den jemförelsevis mindre vigtiga, finge såsom undervisningsämne stå tillbaka för kemien. Dervid vore särskildt att anse såsom en väsentlig brist, om mineralogiens kristallografiskt-optiska del, som på senare tiden börjat spela en vigtig rol, allt för mycket sattes å sido. I hvarje fall måste åt mineralogien i och för sig, och ej minst då det gälde vårt land, tillerkännas stort värde.

För att så väl kemiens som mineralogiens, och särskildt den senares, intressen måtte blifva bättre tillgodosedda än för närvarande, men likväl de mera genomgripande förändringar och större kostnader undvikas, hvilka skulle föranledas af dessa läroämnens fullständiga skiljande, har professor Blomstrand föreslagit, att framställning måtte göras dels om anslag till arfvode åt en *assistent vid mineralogiska afdelningen*, hvilken skulle tillhandagå de studerande med undervisning särskildt i mineralläranś kristallografiska del samt leda öfningar i mineraliernas bestämmande med mera dylikt äfvensom i allmänhet vara professorn till biträde vid vården och tillsynen om mineralsamlingen, dels om någon förhöjning i det till kemiska institutionen nu utgående *anslag till materiel*, hvilken förhöjning vore afsedd för inköp af instrument och samlingarnas komplettering för undervisningens behof. Beloppen hafva af institutionsföreståndaren upptagits till 1,200 kronor såsom arfvode åt assistenten och 300 kronor såsom förhöjning i materielanslaget. Konsistorium, som fortfarande funnit den förut ifrågasatta extra ordinarie professuren af behofvet påkallad, har ansett sig böra såsom en nödfallsutväg hemställa om beredandet af anslag till en assistentbefattning, för hvilken dock arfvodet syntes konsistorium icke böra understiga 1,500 kronor, derest man skulle kunna för platsen påräkna en fullt kompetent person, hvarjemte konsistorium förordat den föreslagna höjningen af materielanslaget.

Till konsistoriets berörda framställning har universitetskanslern tillstyrkt bifall.

Utan tvifvel måste det möta stora svårigheter för en professor att på vederbörligt sätt uppehålla undervisningen i både kemi och mineralogi. Det nu föreslagna sättet att för en måttlig kostnad minska dessa svårigheter synes mig derför böra vinna afseende. Arfvodet för assistenten torde kunna upptagas till det af institutionsföreståndaren angifna belopp. Jag tillstyrker alltså i underdånighet, det Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för universitetet i Lund bevilja på ordinarie stat:

till arfvode åt en assistent vid kemiska institutionens mineralogiska afdelning ..... kr. 1,200: —
såsom förhöjning i anslaget till materiel för samma institution ..... » 300: —

[6.] *Assistent vid fysiska institutionen i Lund.*

Akademiska konsistoriet i Lund har vidare anhållit om beredande af ett årligt anslag å 1,500 kronor till arfvode åt en *assistent vid fysiska institutionen*. Den till grund för denna anhållan liggande framställning af institutionens föreståndare innehåller hufvudsakligen följande.

För bestridande af undervisningen i fysik vid Lunds universitet funnes för närvarande en ordinarie professor äfvensom en amanuens, hvilken senares befattning hittills bestått i att biträda professorn vid föreläsningarna och instrumentsamlingens vård. Förutom genom föreläsningar meddelades ifrågavarande undervisning genom praktiska öfningar, hvilka i nådiga stadgan den 17 april 1891 blifvit formligen påbjudna. En redan vunnen erfarenhet hade ådagalagt, att dessa öfningar medförde en ökad undervisningstid af minst tio timmar i veckan; med mindre tid skulle sådana öfningar föga uträtta. Det kunde väl ej skäligen ifrågasättas, att det undervisningsarbete, som härigenom tillkommit, skulle åläggas någon såsom en ständig skyldighet utan ersättning. Men som för en dylik ersättning inga medel funnes att tillgå, syntes någon vidare motivering för ett nytt anslag icke behöfvas, utan hade institutionsföreståndaren ansett sig endast böra gifva ett förslag till sådan anordning, att det nu erkända behofvet kunde utan för stor kostnad på verksammaste sätt fyllas.

Praktiska öfningar i fysik borde ej anses blott såsom ett medel att bibringa den för fysikern nödvändiga tekniska färdigheten. De vore fastmer, derigenom att de gåfve en inblick i beskaffenheten af vetenskapens inre arbete, ett kraftigt medel att i studiet främja en lefvande uppfattning och ett djupare intresse. Men detta blefve de endast med det vilkor, att de ställdes i strängt beroende af den allmänna undervisningsplanen, så att intet ginge förloradt af den helsosamma vexelverkan emellan undervisningen i föreläsningssalen och den i laboratorierna. Man borde derför framför allt hålla på, att ifrågavarande öfningar alltid skulle stå under institutions-

föreståndarens ledning. Här vore hvarken fråga om att utbilda en gren af en vetenskap till ett fristående och sjelfständigt läroämne eller att skapa en expektantplats för högre syssla, utan det handlade endast om att göra undervisningen vid de fysikaliska öfningarna så ändamålsenlig och kraftfull som möjligt. Detta kunde ej ske bättre, än om institutionsföreståndaren sjelf utförde det arbete, hvilket vanligen fullgjordes af en så kallad laborator med fast anställning; men liksom en laborator borde ock professorn hafva biträden, på det att sådana undervisningsdetaljer, som väl kunde utföras af en yngre lärare och för honom vara lärorika, icke onödigtvis måtte göra intrång på professorns för öfriga uppgifter behöfliga tid. Det vore lätt att inse så väl värdet deraf, att den, som hade vården om läroämnets alla intressen, också verkligen öfvervakade de praktiska öfningarnas planmessiga gång, som ock att de studerande skulle i laboratoriet arbeta med mera reda och lifaktighet, om de i arbetets detaljer hade en flitig tillsyn och handleddes af en kunnig man, hvilken, såsom assistenten, i ålder stode dem jemförelsevis nära och som borde hafva ett ökadt intresse för deras arbete, så länge han sjelf deraf hade något att lära.

Enligt den sålunda föreslagna anordningen skulle den ständiga lärarepersonalen vid fysiska institutionen utgöras af en ordinarie professor med tillförordnade biträden, nemligen en amanuens såsom medhjelpare vid de offentliga föreläsningarna och instrumentsamlingens vård, samt en eller möjligen flere assistenter för att tillhandagå vid de praktiska öfningarna. I regeln skulle väl ock komma att finnas docent, för hvilken den påbjudna propedevtiska undervisningen skulle blifva ett passande verksamhetsfält.

Hvad anginge assistenten, borde han vara en i vetenskapen försigkommen yngre man med vida större skicklighet än den, som kunde fordras för amanuensbeställningen; hans värf vore minst lika maktpåliggande som en i undervisningen mera anlitad docents. Det vore derför ej klokt att sätta hans arfvode lägre än till beloppet af ett fast docentstipendium eller 1,500 kronor. Detta utgjorde dock icke mer än hälften af ett anslag till laborator inom andra institutioner; och det skulle troligen blifva svårt att förvärfva en man med den duglighet och vetenskapliga utbildning, som här måste förutsättas, mot lägre ekonomiska vilkor än dem, som bjödes en extra lärare vid allmänt läroverk.

Till konsistoriets ifrågavarande anhållan har universitetskanslern tillstyrkt nådigt bifall.

Med afseende å hvad sålunda förekommit, anser jag mig böra hemställa, det Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att bevilja ett årligt anslag af 1,500 kronor till arfvode åt en assistent vid fysiska institutionen vid universitetet i Lund.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

I en till universitetskanslern ställd och af honom till Kongl. Maj:t öfverlemnad skrifvelse har lärarekollegiet vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet bland andra institutets behof, hvilka synts påkalla nådig framställning till innevarande års riksdag, framhållit vigten deraf, att aflöningen för *laboratorn i fysiologi*, hvilken aflöning för närvarande utgör 3,000 kronor, varder höjd till 4,500 kronor. Till stöd härför har anförts följande. [7.] *Löneförhöjning för laboratorn i fysiologi.*

Om en lärare i fysiologi skulle kunna följa med sin vetenskaps utveckling och sjelf arbeta inom densamma, vore det för honom icke möjligt att sysselsätta sig med läkarepraktik; men en för nu ifrågavarande befattning kompetent person kunde svårligen åtnöja sig med en aflöning, så liten som den nuvarande, och det vore fara värdt, att, om en sådan person erhållits, han icke ville eller kunde qvarstanna vid befattningen. Dessutom vore laboratorns tjenståligganden ganska omfattande. Enligt senast utfärdade instruktion skulle han icke allenast leda de studerandes praktiska öfningar i fysiologi, utan han vore derjemte skyldig att under hela läsåret två timmar i veckan föreläsa fysiologi eller medicinsk fysik, och hvad af hans tid blefve öfrig nödgades han nästan uteslutande egna åt specielt vetenskapliga arbeten. För laboratorn i experimentel fysiologi och medicinsk fysik vid universitetet i Upsala höjdes också vid 1885 års riksdag lönen från 3,000 kronor till 4,500 kronor. Dennes undervisningsskyldighet vore dock ingalunda större, snarare mindre än laboratorns vid Karolinska institutet.

För billigheten af den ifrågasatta arfvodesförhöjningen har universitetskanslern ansett synnerligen giltiga skäl anförda.

Samma skäl, som föranledt höjning till nu ifrågasatt belopp af löneförmånerna för två laboratorer inom medicinska fakulteten i Upsala, synas mig tala för bifall till den nu gjorda framställningen. Jag får derför i underdånighet hemställa, att Kongl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att till höjande af aflöningen för laboratorn i fysiologi vid Karolinska institutet till 4,500 kronor, hvaraf 1,500 kronor skulle utgöra tjenstgöringspenningar, bevilja på ordinarie stat 1,500 kronor, under vilkor att den tjenstgöringsskyldighet, som hittills ålegat befattningens innehafvare, må kunna ökas på sätt Kongl. Maj:t kan finna skäligt bestämma.

Vidare har lärarekollegiet vid Karolinska institutet gjort framställning om anslag till inredning af ett laboratorium för *institutets medicinska klinik* och detsammas förseende med nödig utrustning af instrument äfvensom [8.] *Medicinska kliniken.*

om förhöjning i anslaget till denna klinik. Angående behofvet häraf har lärarekollegiet meddelat följande motivering och utredning.

Den storartade utveckling, som under senaste tiden försiggått på invärtes-medicinens område, vore i främsta rummet betingad af införandet af nya undersöknings- och behandlingsmetoder. Härigenom hade en mängd nya fakta uppdagats och nya forskningsfält öppnats. Den moderna kliniska medicinen hade såsom en tillämpad, men på samma gång fullt sjelfständig vetenskap icke blott att hemta undersökningsmetoder från sina närmaste hjelpvetenskaper — histologi, fysiologi, kemi och bakteriologi — och omdana dessa metoder för sina speciela syften, utan äfven att skapa nya metoder och sjelfständigt framgå på sitt forskningsområde. Den direkta kliniska iakttagelsen, understödd af den s. k. fysikaliska undersökningen — perkussion, auskultation, termometri m. m. — vore ej längre tillräcklig för en forskning och en undervisning, som skulle tillfredsställande fylla den moderna tidens kraf. Den kliniske läraren och vetenskapsmannen måste numera vara utrustad med fysikaliska, fysiologiska, histologiska, kemiska och bakteriologiska hjelpmedel för att enligt nutidens fordringar uppdaga och undersöka sjukdomsföreteelserna, framställa dem för sina lärjungar och draga vetenskapligt giltiga slutledningar för den terapevtiska behandlingen. Till ytterligare belysning, huru det kliniska forskningsområdet på den sista tiden utvidgats, vore tillräckligt att erinra om den grafiska metodens tillämpning på den kliniska medicinen, utbildningen af de elektriska undersöknings- och behandlingsmetoderna, de nya kemiska, fysikaliska och bakteriologiska undersökningsmetoderna för vissa sjukdomar äfvensom för blodet, sekreterna och exkreterna m. m.

Tydligt vore, att dessa nya och vidgade kraf på klinisk forskning och klinisk undervisning icke kunde på ett tillfredsställande sätt fyllas utan en materiel utrustning, hvarom man för helt kort tid sedan ej hade någon föreställning. Också hade man utomlands på många håll behjertat dessa kraf och skyndat att med de medicinska klinikerna förena kliniska laboratorier, försedda med en rikhaltig instrumentel utrustning. Äfven i vårt land hade ett sådant steg redan blifvit taget. Sedan år 1883 hade den medicinska kliniken i Upsala varit försedd med ett kliniskt laboratorium, som då omfattade fem rum, afsedda dels för de tjenstgörande medicine kandidaternas öfningar, dels för medicinsk klinisk forskning. Att äfven Karolinska institutets medicinska klinik, vid hvilken vårt lands hela läkarekår finge en stor del af sin praktiska utbildning, blefve försedd med ett kliniskt laboratorium vore sålunda alldeles nödvändigt, om den kliniska undervisningen och forskningen skulle kunna på ett tillfredsställande sätt bedrifvas. Genom serafimerlasarettets ombyggnad hade lämpliga lokaler för upprättandet af

ett sådant laboratorium blifvit stälda till klinikens förfogande. För dessa lokalers inredning till sitt ändamål och deras förseende med den nödiga instrumentela utrustningen skulle enligt lärarekollegiets beräkning erfordras en summa af minst 10,000 kronor.

Men för att det kliniska laboratoriet skulle fortfarande kunna verka i undervisningens och forskningens tjenst och utveckla sig i jembredd med de framsteg, som det aldrig hvilande vetenskapliga arbetet gjorde, vore det nödvändigt att det till den medicinska kliniken nu utgående årliga anslaget, 500 kronor, icke så litet höjdes. I betraktande af den betydliga materiel, som erfordrades och som måste nöjaktigt underhållas, samt den rätt stora förbrukning, som otvifvelaktigt komme att uppstå företrädesvis på den del, som af klinikanterna dagligen handhades, äfvensom med hänsyn till den ständigt fortgående utvecklingen af metoder och instrumentela hjelpmedel, ansåge lärarekollegiet ett årligt anslag af 2,000 kronor vara erforderligt.

Lärarekollegiets sålunda uttalade åsigt har äfven universitetskanslern för sin del biträdt.

Hvad i denna fråga anförts synes mig ådagalägga behofvet af de begärda anslagen. Anhållande att få längre fram återkomma till anslaget för inredning och anskaffande af instrument och apparater, får jag nu i underdånighet tillstyrka, det Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att bevilja förhöjning med 1,500 kronor i det till den medicinska kliniken vid Karolinska institutet utgående årsanslag, hvilket derigenom skulle uppgå till 2,000 kronor.

Allmänna läroverken.

[9.] *Löneförbättring åt lärarne.*

Med anledning af inkomna ansökningar af lärarne vid rikets allmänna läroverk, folkskolelärareseminarier och högre lärarinneseminariet angående beredande af förbättring i deras lönevilkor uppdrog Kongl. Maj:t den 3 maj 1878 åt särskilda komiterade att verkställa en fullständig utredning af detta ärende i hela dess vidd och afgifva förslag i ämnet. Den 17 maj följande år afgåfvo komiterade sitt betänkande, hvaröfver vederbörande myndigheters utlåtanden inhemtades. Och till 1882 års riksdag gjorde Kongl. Maj:t nådig framställning om löne- och pensionsreglering för lärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskolelärareseminarierna äfvensom angående beredande af tillfällig löneförbättring åt lärarne vid såväl de treklassiga allmänna läroverken som de två- och enklassiga pedagogierna,

Kongl. proposition till 1882 års riksdag.

under förutsättning af förhöjda terminsafgifters införande vid de allmänna läroverken och pedagogierna.

De dervid föreslagna närmare bestämmelserna voro:

att lärjungarne vid de allmänna läroverken och de tvåklassiga pedagogierna skulle utom förut bestämda afgifter erlägga en terminlig, till statsverket ingående afgift till belopp af 30 kronor för lärjunge i sjette och sjunde klasserna samt 20 kronor för lärjunge i öfriga klasser, dock att medellöse lärjungar till högst 15 procent och mindre bemedlade till högst 20 procent af hela närvarande lärjungeantalet i hvardera gruppen af klasser skulle kunna befrias, de medellöse från hela och de mindre bemedlade från halfva den nya afgiften; äfvensom

a) med afseende på *de högre allmänna läroverken*,

att lärarne vid dessa läroverk skulle åtnjuta följande aflöning: *rektorer:* lönegrader 1) 3,500 kronor, 2) 4,000 kronor, tjenstgöringspenningar 1,500 kronor; *lektorer:* lönegrader 1) 2,100 kronor, 2) 2,600 kronor, 3) 3,100 kronor, 4) 3,600 kronor, tjenstgöringspenningar 1,400 kronor; *adjunkter:* lönegrader 1) 1,500 kronor, 2) 2,000 kronor, 3) 2,500 kronor, 4) 3,000 kronor, tjenstgöringspenningar 1,000 kronor; *musiklärare:* lönegrader 1) 1,000 kronor, 2) 1,200 kronor, 3) 1,400 kronor; *gymnastiklärare:* lönegrader 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor, 3) 1,600 kronor; *teckningslärare:* lönegrader 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor, 3) 1,600 kronor;

att uppflyttning från lägre till högre lönegrad medgåfves lärarne efter dittills gällande grunder; samt

att teckningslärare skulle vara skyldig tjenstgöra för lönen intill 16 timmar i veckan; att ytterligare tjenstgöringsskyldighet intill 4 timmar i veckan skulle af eforus kunna honom åläggas mot ersättning af 75 kronor för hvarje timme i veckan under helt läsår åt lärare i första och andra lönegraderna och af 100 kronor åt lärare i tredje lönegraden; samt att i öfrigt de i nådiga cirkuläret den 18 maj 1878 meddelade bestämmelser rörande teckningslärarne skulle lända till efterrättelse;

b) i afseende på *de femklassiga läroverken*,

att lärarne vid dessa läroverk skulle sålunda aflönas: *rektorer vid läroverk i Stockholm:* lön 3,200 kronor och tjenstgöringspenningar 1,300 kronor; *rektorer vid öfriga läroverk:* två lönegrader 1) 2,700 kronor, 2) 3,200 kronor, tjenstgöringspenningar 1,300 kronor; *kolleger:* lika med adjunkter vid de högre allmänna läroverken; *musiklärare:* lön 500 kronor; *gymnastik- och teckningslärare:* lika med nuvarande aflöning;

att uppflyttning från lägre till högre lönegrad medgåfves lärarne efter då gällande grunder;

c) med afseende på *de treklassiga allmänna läroverken* samt *de två- och enklassiga pedagogierna:*

att lärarne vid dessa läroverk skulle erhålla tillfällig löneförbättring, så att hela aflöningen uppginge till följande belopp: *rektorer vid de treklassiga läroverken:* lönegrader 1) 2,500 kronor, 2) 3,000 kronor, tjenstgöringspenningar 1,000 kronor; *rektorer vid tvåklassiga pedagogier:* lönegrader 1) 2,000 kronor, 2) 2,500 kronor, 3) 3,000 kronor, tjenstgöringspenningar 1,000 kronor; *kolleger vid de treklassiga läroverken och de tvåklassiga pedagogierna:* lika med adjunkter vid högre allmänna läroverk; *lärare vid enklassiga pedagogier:* lön 2,000 kronor; *musik-, gymnastik- och teckningslärare:* lika med nuvarande aflöning; samt

att uppflyttning från lägre till högre lönegrad medgåfves kollegerna efter dittills gällande grunder, men att rektorerne vid de treklassiga läroverken och tvåklassiga pedagogierna måtte efter 10 års tjenstgöring, räknadt från början af kalenderåret näst efter det, då fullmagt första gången erhölles såsom ordinarie lärare, uppflyttas i andra lönegraden och de sistnämnda efter ytterligare 5 års tjenstgöring i tredje lönegraden;

att tjenstgöringspenningarna skulle för alla lärare och lärarinnor, rektorerne undantagne, beräknas utgå för läsår eller för ett visst antal läsveckor; att de i rektorernes aflöning ingående tjenstgöringspenningar skulle beräknas utgå för kalenderår, men till olika belopp för läsåret och för ferierna efter särskilda bestämmelser, som af Kongl. Maj:t fastställdes; samt att tjenstgöringspenningarna icke finge af tjenstens innehafvare uppbäras under tjenstledighet, dock att, om rektor eller lektor, som vore domkapitelsledamot, endast åtnjöte ledighet från domkapitelsgöromålen, afdrag å tjenstgöringspenningarna icke skulle ske;

att för rättighet att tillgodonjuta den förbättrade aflöning, som enligt berörda löneregleringkomme lärare till del, skulle gälla som vilkor: 1) att lärare, som enligt dittills gällande stat vore berättigad till ersättning för indelt lön, skulle frånträda sin rätt till nämnda ersättning; 2) att innehafvare af löner, i hvilka inginge afkomst af prebendehemman och lägenheter eller andra särskilda förmåner utom kontanta penningar, finge tillträda ifrågavarande löneförbättring endast under vilkor att, sedan en undersökning af dessa förmåners beskaffenhet samt uppskattning af deras ekonomiska värde egt rum, vara underkastade antingen förmånernas indragning till statsverket mot ersättning i penningar till det belopp, hvartill de vore i stat beräknade, eller den minskning i statsverkets löneanslag för tjensten, som kunde i vederbörlig ordning varda beslutad, dock icke

till större belopp, än som motsvarade den löneförbättring, som löntagaren vid den föreslagna löneregleringen komme att vinna; 3) att den genom nådiga cirkulären den 20 mars 1858 och den 29 december 1860 stadgade skyldighet för visse lärare att, i händelse de genom inträffade förändringar skulle finnas umbärlige, inträda i tjenstgöring vid annat läroverk, helst inom stiftet, skulle åligga äfven öfrige vid de högre och de femklassiga allmänna läroverken anstälde lärare, intill dess de uppnått 45 års ålder; samt 4) att lärare skulle vara skyldig att från tjensten afgå med pension enligt de bestämmelser, som i sammanhang med denna lönereglering komme att fastställas;

att hvarje lärare, som blefve utnämnd till tjenst, med hvilken rätt till särskilda förmåner vore förenad, skulle vara underkastad den minskning i aflöning från statsverket, som Kongl. Maj:t framdeles kunde fina lämpligt besluta, till ett belopp, icke öfverstigande det, hvartill de i lönen ingående särskilda förmåner efter skälig uppskattning uppginge;

att, med undantag för gymnastiklärarne, öfrige ordinarie lärare och lärarinnor vid rikets högre och femklassiga allmänna läroverk skulle hafva rättighet och, hvad angår de lärare och lärarinnor, som inginge på den nya lönestaten eller som utnämndes efter det kungörelse i ämnet utkommit, äfven skyldighet att vid uppnådda 65 lefnadsår och minst 35 tjenstår med oafkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten från tjensten afgå, Kongl. Maj:t dock obetaget att låta med afskedet anstå, derest och så länge den pensionsberättigade pröfvades i tjensten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kunde finnas villig att i densamma qvarstå;

att ordinarie gymnastiklärare vid förenämnda läroverk, då de uppnått 60 lefnadsår och minst 30 tjenstår, skulle under i öfrigt enahanda vilkor och förutsättningar, som för öfrige lärare blifvit föreslagna, hafva samma rätt och skyldighet att från tjensten afgå med pension, som nästföregående moment innehåller beträffande öfrige lärare; samt

att vid dessa läroverk anställd ordinarie lärare eller lärarinna, som i minst tre år lidit af lamhet, blindhet, döfhet eller vansinne, hvaraf han eller hon varit urståndsatt att sin tjenst bestrida, skulle, derest det blefve behörigen styrkt, att anledning icke förefunnes till antagande, det han eller hon kunde återvinna tjenstbarhet, kunna äfven utan egen ansökning före uppnådd pensionsålder från tjensten skiljas mot åtnjutande under sin återstående lifstid af pension från allmänna indragningsstaten, hvilken pension skulle för lärare eller lärarinna, hvilkens aflöning vore fördelad i lön och tjenstgöringspenningar, utgå med ett belopp lika med hela lönen, om han eller hon befunne sig i annan lönegrad än den högsta, men för den, som

redan uppnått högsta lönegraden eller innehade tjenst, för hvilken inga lönegrader funnes, så beräknas, att för hvarje i full pensionsålder felande tjenstår afdroges en procent af lönen, dock icke mer än tio procent, samt att för lärare och lärarinna, hvilkens aflöning icke vore på förenämnda sätt fördelad, pensionen skulle utgå med ett mot tre fjerdedelar af lönen svarande belopp, minskadt med en procent för hvarje tjenstår, som felades i pensionsåldern, dock icke öfver tio procent; hvarjemte föreslogs

att Riksdagen i sammanhang härmed jemväl måtte för sin del medgifva, att de prebendehemman och lägenheter samt andra förmåner af privilegii natur, som vore lärare vid de allmänna läroverken och pedagogierna på lön anslagna, finge, i den mån det kunde ske utan förnärmande af nuvarande innehafvares rätt eller rubbning uti enskildes genom testamenten eller annorledes gjorda förordnanden, till statsverket indragas.

Statsutskottets utlåtande.

Denna Kongl. Maj:ts framställning tillstyrktes af statsutskottet i hvad den rörde förhöjda terminsafgifter af de allmänna läroverkens lärjungar obetingadt, men beträffande löneregleringen för lärarne vid de allmänna läroverken blott så till vida, att, för beredande af dylik löneförbättring, med tillämpning af de i statsrådsprotokollet angifna grunder, med hälften af de belopp, som blifvit af Kongl. Maj:t föreslagna, skulle på extra stat för år 1883 anvisas såsom förhöjning i anslaget till de allmänna läroverken ett belopp af 336,975 kronor. Och ansåg utskottet, att vid sådant förhållande hvarken de vilkor, som uppstälts för löneförhöjningens åtnjutande på ordinarie stat, eller förändring i sättet för lärarnes pensionering för tillfället borde ifrågakomma.

I sin motivering af detta beslut yttrar sig utskottet sålunda:

»Den grundsats, som nu är i fråga att här införas, eller att lärjungarne vid statens allmänna läroverk böra i någon mån bidraga äfven till bestridandet af kostnaderna för lärarnes aflöning, är visserligen i denna form ny i vårt land, men, på sätt komiterade jemväl anfört, deremot tillämpad i andra länder och särskildt i våra grannländer. Enligt utskottets åsigt kan det äfven anses rätt och skäligt att personer, som befinna sig i den ekonomiska ställning, att de kunna bekosta eller i allt fall bidraga till utgifterna för sina barns undervisning, icke erhålla denna undervisning så godt som för intet af staten. Genom bestämmandet af en högre afgift vinnes dessutom den ur så väl allmän som enskild synpunkt beaktansvärda fördelen, att ej allt för många ynglingar lockas in på den mödosamma studiebanan eller frestas till att för länge fortsätta sin skolgång utan att derför hafva tillräckliga anlag eller i längden kunna bära de uppoffringar, som dermed äro förenade, om de skola vinna verklig

eller för staten afsevärd förkofran i bildning. För desse är det nemligen utan tvifvel mycket lyckligare att i tid välja en annan lefnadsrigtning och sålunda på en gång mer gagna sitt land och vida bättre vinna sin utkomst.»

»Väl torde å andra sidan mot afgiftsförhöjningen invändas, att derigenom tilläfventyrs begåfvade ynglingar ur de fattigare samhällsklasserna skulle kunna beröfvas tillfälle till förvärfvande af kunskaper, som kunde göra dem skickliga till utöfvande af en gagnande verksamhet; men, enligt utskottets öfvertygelse, saknar en dylik invändning väsentlig betydelse, enär helt säkert, med den föreslagna rättigheten till befrielse för ett ej oväsentligt antal lärjungar antingen från hela, eller ock för de så kallade mindre bemedlade från halfva den ifrågasatta nya afgiften, knappast någon yngling, som visar verklig håg och fallenhet för studier samt genom flit och godt uppförande gör sig förtjent af sådan befrielse, på grund af bristande tillgångar skulle behöfva försaka den högre offentliga undervisningen, utan tvärtom sådana ynglingar i och genom förändringen med större lätthet skulle komma framåt än nu är fallet, då anlagen hafva mindre att betyda i fråga om möjligheten till skolgång.»

»Beträffande vidare frågan om lärarnes löne- och pensionsreglering, har utskottet velat erinra derom, att hittills icke någon dylik reglering för dem blifvit ställd i samband med de löneregleringar, som under senare tiden egt rum för flertalet öfrige tjenstemän, hvaraf också följt, dels att lärarnes löneförmåner ej, såsom andre tjenstemäns, äro fördelade i lön och tjenstgöringspenningar och dels att lönebeloppen för lärarne i allmänhet äro lägre. Att detta förhållande påkallar rättelse, torde vara så mycket mer uppenbart, som det är att befara att, om än sökande till lärarebeställningar fortfarande skulle stå att finna, åt detta kall dock icke skulle vilja egna sig personer med den duglighet och förmåga, som de allt mer ökade anspråken på undervisningen nu mer än förr med nödvändighet ställa på läraren, om han skall kunna rätt fullgöra sitt särdeles vigtiga och ansvarsfulla värf.»

»Då emellertid i båda de motioner, öfver hvilka det tillhör utskottet att här äfven yttra sig, frågan om lärarnes lönereglering blifvit ställd i samband med ifrågasatta förändringar i afseende å läroverkens organisation samt ett sådant samband jemväl blifvit i statsrådsprotokollet antydt, torde böra tillses, att löneregleringen icke må genomföras på sådant sätt, att derigenom hinder läggas i vägen för de påyrkade förändringarna, derest dessa i öfrigt skulle befinnas ändamålsenliga, i hvilket hänseende, enligt hvad till statsrådsprotokollet blifvit yttradt, utredning torde vara att förvänta utaf en komité af sakkunnige och för den allmänna bildningen intresserade män.»

Mot utskottets beslut reserverade sig de af Andra Kammaren valde ledamöterna, hvilka yrkade, att utskottet på angifna skäl skulle förklara, att det, ehuru med allt erkännande af ärendets stora vigt och betydelse samt af lärarens berättigade anspråk på erhållande af en efter omfattningen och vigten af hans tjenståligganden afpassad aflöning äfvensom af billigheten att de mera bemedlade, hvilkas söner i regeln torde få anses, om icke mest anlita, dock fullständigast begagna sig af de allmänna läroverken, genom högre terminsafgifter mera än nu bidroge till kostnaden för den offentliga undervisningen, icke för närvarande kunnat biträda Kongl. Maj:ts proposition.

Riksdagens beslut.

Första Kammaren biföll statsutskottets hemställan, under det att Andra Kammaren beslöt i öfverensstämmelse med reservanternas förslag, dervid särskildt betonande hvarjehanda skäl och omständigheter, som i första delen af reservationen blifvit anförda. Sedan kamrarne sålunda stannat i olika beslut, bestämdes genom gemensam omröstning att för beredande af löneförbättring för lärarne vid de allmänna läroverken, med tillämpning af de i statsrådsprotokollet angifna grunder, med hälften af de belopp, som blifvit af Kongl. Maj:t föreslagna, skulle på extra stat för år 1883 anvisas såsom förhöjning i anslaget till de allmänna läroverken 336,975 kronor.

De följande riksdagarna hafva år efter år för detta ändamål beviljat samma belopp och dertill äfven för beredande af löneförbättring för lärarne vid pedagogierna enligt samma grunder ett belopp af 8,750 kronor.

Lärarnes nuvarande löneförmåner.

Under de senare åren hafva sålunda lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna åtnjutit följande aflöning:

rektorer: vid de högre allmänna läroverken 4,500 kronor och efter tio års tjenstgöring såsom rektor vid sådant läroverk 5,000 kronor; *vid de femklassiga läroverken i Stockholm* 4,000 kronor; *vid de öfriga femklassiga läroverken* 3,500 kronor och efter tio års tjenstgöring såsom rektor vid femklassigt läroverk 4,000 kronor; *vid de treklassiga läroverken* 3,000 kronor och efter femton års tjenstgöring såsom ordinarie lärare 3,500 kronor; *vid de tvåklassiga pedagogierna* 2,500 kronor samt efter femton års tjenstgöring i egenskap af ordinarie lärare 3,000 kronor och efter tjugu års dylik tjenstgöring 3,500 kronor; hvarförutom dessa rektorer af vederbörande kommuner åtnjutit fri bostad eller hyresersättning;

lektorer vid de allmänna läroverken: fem lönegrader å 2,500, 3,000, 3,500, 4,000 och 4,500 kronor, med uppflyttningsrätt från lägre till närmast högre lönegrad efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjenstgöring;

adjunkter vid de högre läroverken samt kolleger vid de lägre läroverken och de tvåklassiga pedagogierna: fem lönegrader å 1,500, 2,000, 2,500, 3,000 och 3,500 kronor, med uppflyttningsrätt lika som lektorer;

lärare vid enklassiga pedagogier: 1,500 kronor jemte fri bostad;

musiklärare: vid de högre läroverken tre lönegrader å 750, 1,000 och 1,250 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad enligt samma grunder, som gälla för lektorer och adjunkter; *vid de femklassiga läroverken* 450 kronor; *vid de treklassiga läroverken* 300 kronor; *vid de tvåklassiga pedagogierna* 200 kronor;

teckningslärare: vid de högre läroverken tre lönegrader å 1,000, 1,250 och 1,500 kronor, med uppflyttningsrätt enligt samma grunder som lektorer och adjunkter; *vid de femklassiga läroverken* 600 kronor; *vid de treklassiga läroverken* 300 kronor; hvarjemte samtlige teckningslärare ega rätt att efter vissa grunder åtnjuta särskildt arfvode för de undervisningstimmar, som åläggas dem utöfver ett visst antal i veckan;

gymnastiklärare: vid de högre läroverken tre lönegrader å 1,000, 1,250 och 1,500 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till högre lönegrad enligt samma grunder som lektorer och adjunkter; *vid de femklassiga läroverken* 600 kronor; *vid de treklassiga läroverken och de tvåklassiga pedagogierna* 300 kronor;

hvartill bör läggas den löneförbättring, som Riksdagen på extra stat beviljat för hvart och ett af åren 1883—1892, utgörande för

rektorer vid allmänt läroverk och tvåklassig pedagogi 250 kronor;

lektorer, adjunkter och kolleger i första, andra, tredje eller fjerde lönegraden 500 kronor, i femte lönegraden 250 kronor;

lärare vid enklassig pedagogi 250 kronor;

musiklärare vid högre läroverk, hvilken uppbär lön i första lönegraden, 125 kronor, i andra lönegraden, 100 kronor och i tredje lönegraden, 75 kronor;

musiklärare vid femklassigt läroverk 25 kronor;

gymnastik- och teckningslärare vid högre läroverk, hvilka uppbära lön i första lönegraden, 100 kronor, i andra lönegraden, 75 kronor och i tredje lönegraden, 50 kronor.

Kongl. proposition 1887.

Under framhållande, att de skäl, som af förbemälde komiterade äfvensom af statsutskottet vid 1882 års riksdag anfördes för höjandet af de terminliga afgifter, som utgå från de allmänna läroverkens lärjungar, samt för behöfligheten och billigheten af löneförbättring för nämnda läroverks lärare, qvarstode ännu lika giltiga, upprepades med några mindre väsentliga förändringar nyss berörda framställning i en nådig proposition an-

gående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna, hvilken den 14 februari 1887 afläts till då församlade riksdag.

De härvid föreslagna förändringarna gälde, beträffande de högre och femklassiga läroverken, dels terminsafgifterna, dels teckningS- och gymnastiklärarnes löneförmåner och undervisningsskyldighet.

Med afseende på terminsafgifterna hade en af Kongl. Maj:t förordnad läroverkskomité i sitt den 25 augusti 1884 afgifna betänkande föreslagit följande bestämmelser:

1) att lärjunge, som vore vid allmänt läroverk inskrifven, skulle för hvarje termin erlägga:

A) till *statsverket:*

inom 1:sta, 2:dra och 3:dje klasserna kr. 10;
» 4:de och 5:te klasserna kr. 20;
» 6:te och 7:de » » 30;

B) till *läroverkets kassor:*

1:o till *ljus- och vedkassan* den afgift, hvarom i läroverksstadgan § 136 mom. 1 funnes stadgadt;

2:o till *biblioteks- och materielkassan* 4 kronor 50 öre;

3:o till *byggnadsfonden* 5 kronor;

2) *att* befrielse från *samtliga* de under *A)* samt *B)* 2:o och 3:o i föregående punkt nämnda afgifterna kunde beviljas *medellöse* lärjungar, så vida de genom fallenhet för studier, flit och godt uppförande ansåges böra till erhållande af denna förmån komma i åtanke;

att befrielse från *halfva* beloppet af samtliga dessa afgifter kunde beviljas *mindre bemedlade* lärjungar, som uppfylde det för hel befrielse i föregående moment stadgade vilkor;

att lärjunge ej finge från erläggande af ifrågavarande afgifters vare sig *hela* eller *halfva* belopp erhålla befrielse för den termin, under hvilken han blifvit vid läroverket inskrifven; dock att denna bestämmelse icke skulle gälla lärjunge, som vid höstterminens början sökte inträde vid högre läroverk, efter att vid näst föregående vårtermins slut hafva vid lägre allmänt läroverk vunnit flyttning från detta läroverks högsta klass;

3) *att* ej i någon *årsafdelning* mer än 15 % af afdelningens hela lärjungeantal finge erhålla *hel* befrielse och ej mer än 20 % *half* sådan, hvarvid dock, om så pröfvades nödigt, *två* halfva befrielser finge ersätta *en* hel sådan eller omvändt, blott att hela det för hvarje termin inom årsafdelningen debiterade afgiftsbeloppet ej understege 75 % af

hvad det skulle utgöra, om alla lärjungarne erlade full afgift (de olika linierna inom samma årsafdelning vid denna beräkning betraktade såsom ett helt);

att vid bestämmandet af det antal lärjungar, som inom hvarje årsafdelning kunde erhålla berörda befrielse, de lärjungar ej finge tagas i beräkning, hvilka enligt föregående punkt ej kunde för terminen till sådan befrielse ifrågakomma;

4) *att* befrielsen skulle beviljas, efter företedda intyg om de härvid ifrågakommande lärjungarnes lefnadsvilkor, genom läroverkskollegiets beslut, hvilket skulle underställas efori eller möjligen blifvande lokalstyrelses pröfning och stadfästelse;

5) *att* uppbörden af samtliga de i första punkten nämnda afgifterna skulle verkställas på utsatt tid, 14 dagar efter det tillkännagifvande blifvit gjordt om de enligt föregående punkt beviljade afgiftsbefrielser, och senast 6 veckor efter terminens början;

6) *att* uppbörden af den under *A)* i första punkten nämnda afgiften skulle redovisas af rektor, i länen till landtränterierna och i Stockholm till statskontoret, för vårterminen före juni och för höstterminen före december månads slut; samt att de öfriga afgifterna skulle förvaltas och redovisas så, som i §§ 136 och 137 af gällande läroverksstadga föreskrefves;

7) *att* lärjunge, som ej före lästerminens utgång erlagt stadgade afgifter, skulle från läroverket uteslutas och ej finge vare sig i detta eller annat af staten bekostadt eller understödt läroverk intagas, förr än den resterande afgiften blifvit gulden; samt

8) *att*, om lärjunge, som enligt näst föregående punkt blifvit från läroverket utesluten, önskade erhålla afgångsbetyg, sådant finge för honom utfärdas; dock att å detsamma skulle antecknas den skuld, i hvilken han häftade på grund af uraktlåtenheten att erlägga de stadgade afgifterna.

Hvad komitén sålunda föreslagit, syntes dåvarande departementschefen i allmänhet väl grundadt, särskildt förslaget att nedsätta terminsafgiften för lärjungarne i de tre lägsta klasserna till 10 kronor. Derigenom att afgiften i dessa klasser gjordes så låg, kunde föräldrar och målsmän utan större uppoffringar låta sina söner och myndlingar pröfva sin håg och förmåga för studier; och en icke ringa del af de olägenheter, förhöjda terminsafgifter medförde, vore dermed undanröjd. Beträffande de öfriga punkterna af komiténs förslag ansågs den i 2:dra punktens 3:dje moment föreslagna bestämmelsen väl sträng, ty det vore något, som säkerligen mer än en gång komme att inträffa, att en nyintagen lärjunge kunde med fullt tillförlitliga intyg styrka framstående fallenhet för studier synnerlig flit, godt uppförande och stor fattigdom; och det vore då hårdt,

om en sådan icke skulle kunna komma i fråga till befrielse ens från de afgifter, från hvilka han nu på grund af sin medellöshet egde rätt att befrias. Äfven bestämmelserna i 3:dje och 4:de punkterna borde formuleras på annat sätt. Ty visserligen borde frågan om befrielserna närmast afgöras för hvarje årsklass eller årsafdelning särskildt, men om härvid befrielse i någon klass eller afdelning icke blifvit medgifven till 25 % af det totala beloppet, skulle ytterligare befrielse kunna medgifvas i annan till samma skolstadium (klasserna 1—3, 4—5 eller 6—7) hörande klass, blott icke befrielse medgåfves från mer än 25 % af det belopp, som utan befrielse skulle erlagts af de till ifrågavarande skolstadium hörande lärjungarne. Att, såsom komitén föreslagit i 4:de punkten, fortfarande öfverlåta åt lärarekollegiet ensamt att besluta angående befrielser från terminsafgifterna vore ej heller fullt lämpligt. Ty sedan dessa afgifter blifvit så betydligt höjda, fordrades för fullgörande af detta uppdrag noggrannare kännedom om ortens befolkning och dess förmögenhetsvilkor, än som kunde förutsättas hos kollegiets medlemmar.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställde föredraganden, att Kongl. Maj:t med afseende på terminsafgifternas förhöjning ville föreslå Riksdagen:

att lärjunge, som vore vid allmänt läroverk inskrifven, skulle, förutom nu utgående afgifter, från och med vårterminen 1888 för hvarje termin erlägga till statsverket:

inom 1:sta, 2:dra och 3:dje klasserna 10 kronor,
» 4:de och 5:te klasserna ..... 20 » ,
» 6:te och 7:de » ..... 30 » ;

att befrielse från nämnda afgift skulle kunna beviljas *medellöse* lärjungar, så vida de genom fallenhet för studier, flit och godt uppförande ansåges böra till erhållande af denna förmån komma i åtanke;

att befrielse från afgiftens *halfva* belopp skulle kunna beviljas *mindre bemedlade* lärjungar, som uppfylde det för hel befrielse stadgade vilkor;

att å hvarje skolstadium (klasserna 1—3, 4—5 samt 6—7) icke mer än 15 % af stadiets hela lärjungeantal finge erhålla *hel* befrielse och icke mer än 20 % *half* sådan, hvarvid dock, om så pröfvades nödigt, *två* halfva befrielser skulle kunna ersätta *en* hel sådan eller omvändt, blott att hela det för hvarje termin inom stadiet debiterade afgiftsbeloppet ej understege 75 % af hvad det skulle utgöra, om alla lärjungarne erlade full afgift;

att förslag å de lärjungar, som skulle komma i åtnjutande af befrielse, upprättades af en nämnd, bestående af läroverkets rektor såsom ordförande, klassföreståndaren för den klass eller afdelning, som frågan i hvarje fall gälde, samt två af lärarekollegiet, en af läroverksstadens kommunalstyrelse

och två af vederbörande landsting valde ledamöter, hvilket förslag derpå skulle underställas eforus till pröfning och stadfästelse;

att uppbörden af samtliga terminsafgifter skulle verkställas på utsatt tid, minst 14 dagar efter det tillkännagifvande skett angående de beviljade befrielserna, och senast 8 veckor efter terminens början;

att uppbörden af de till statsverket ingående afgifterna skulle redovisas af rektor, i länen till landtränterierna och i Stockholm till statskontoret, för vårterminen före juni månads och för höstterminen före december månads slut;

att lärjunge, som ej före lästerminens utgång erlagt stadgade afgifter, skulle från läroverket uteslutas och ej finge vare sig i detta eller annat statens läroverk intagas, förr än den resterande afgiften blifvit gulden;

att om lärjunge, som enligt näst föregående punkt blifvit från läroverket utesluten, önskade erhålla afgångsbetyg, sådant finge för honom utfärdas; dock att å detsamma skulle antecknas den skuld, i hvilken han häftade på grund af uraktlåtenheten att de stadgade afgifterna erlägga;

hvarjemte hemställdes, att lärjunge, som tillhörde den s. k. praktiska linien — en ny bildningslinie, hvars upprättande föreslogs af bemälde departementschef — blott skulle åläggas hälften af de i första punkten upptagna afgifterna.

Hvad föredraganden sålunda hemstält vann Kongl. Maj:ts bifall, och blef den kongl. propositionen i enlighet dermed affattad.

Teckningsoch gymnastiklärarnes löneförmåner och undervisningsskyldighet.

Beträffande teckningsoch gymnastiklärarnes löneförmåner och undervisningsskyldighet framhöllos af departementschefen följande omständigheter.

Såsom i en underdånig petition angående löneförbättring åt teckningslärarne blifvit påpekadt, vexlade desse lärares undervisningstid vid de högre läroverken högst betydligt. Så varierade den under läsåret 1884—1885 mellan 14 och 37 timmar i veckan. Enligt gällande bestämmelser vore teckningsläraren vid ett högre läroverk skyldig att mot sin till 1,000, 1,250 och 1,500 kronor uppgående lön undervisa 15 timmar i veckan samt åtnjöte för hvarje undervisningstimme derutöfver, om han uppbure lön i 1:sta eller 2:dra lönegraden, 75 kronor, men om han vore i 3:dje lönegraden, 100 kronor. En teckningslärare, som undervisade 30 timmar i veckan, uppbure således årligen 2,125 kronor, om han vore i 1:sta lönegraden, och, om han vore i 3:dje lönegraden, 3,000 kronor. Men blefve han sjuk och erhölle tjenstledighet, så förlorade han tydligen arfvodet för öfvertimmarna och måste dessutom afstå fjerdedelen af sin lön åt vikarien. Det återstode honom då af lönen i förra fallet 750 kronor, i senare fallet

1,125 kronor. Äfven på den blifvande pensionens belopp utöfvade detta aflöningssätt ett ogynsamt inflytande. Ty en lärare, som haft 30 timmars undervisning hvarje vecka i skolan och sålunda deråt egnat i det närmaste hela sin tid samt under tjenstetiden uppburit 3,000 kronor årligen, erhölle i pension endast 1,500 kronor. Dessa missförhållanden kunde emellertid utan någon större direkt kostnad för staten afhjelpas derigenom, att teckningslärarebefattningarna indelades i olika klasser med olika aflöning och tjenstgöringstid. Vid befattningar af 1:sta klassen borde aflöningen bestämmas till 2,000 kronor med två ålderstillägg å 250 kronor hvartdera och en tjenstgöring af 25 timmar i veckan, vid befattningar af 2:dra klassen till 1,500 kronor med två ålderstillägg, hvartdera å 250 kronor, och en tjenstgöring af 20 timmar i veckan, samt vid befattningar af 3:dje klassen till 1,200 kronor med två ålderstillägg å 200 kronor hvartdera samt en tjenstgöring af 16 timmar i veckan. Af första klassens teckningslärarebefattningar vore 7 och af andra klassens likaledes 7 behöfliga, under det att de öfriga 21 lämpligen kunde vara tredje klassens befattningar, vid hvilka såväl aflöning som tjenstgöringstid skulle helt och hållet öfverensstämma med dem, som i 1882 års kongl. proposition föreslagits för samtlige teckningslärare vid högre läroverk.

Emellertid borde det icke vara en gång för alla bestämdt, till hvilken klass teckningslärarebefattning vid hvarje läroverk skulle höra, då härigenom, i följd af vexlande förhållanden, stora oegentligheter kunde uppstå, utan borde, innan teckningslärarebefattning tillsattes, af Kongl. Maj:t afgöras, till hvilken klass den borde räknas. För den närmaste framtiden blefve dylika befattningar af 1:sta klassen företrädesvis behöfliga vid högre reallläroverket i Stockholm, högre latinläroverket å Norrmalm, högre reallläroverket i Göteborg samt läroverken i Malmö, Jönköping, Norrköping och Örebro. Befattningar af 2:dra klassen erfordrades åter vid högre latinläroverket å Södermalm samt läroverken i Lund, Linköping, Upsala, Skara, Karlstad och Kalmar.

Gymnastiklärarnes tjenstgöringsskyldighet hade dittills icke varit bestämd i visst timantal för vecka, utan hade gymnastiklärarne vid de högre läroverk, hvarest lärjungarnes antal i betydligare mån öfverstege 200, i följd af kongl. cirkuläret den 11 december 1863, för sitt ökade arbete erhållit ett extra arfvode, hvarförutom särskildt arfvode äfven utgått för ledningen af de utsträckta militäröfningarna.

Vid genomförandet af den föreslagna anordningen af gymnastik-, vapen- och militäröfningar vid de allmänna läroverken blefve emellertid nödvändigt, att, såsom läroverkskomitén äfven föreslagit, ordna gymnastiklärarnes aflöning på samma sätt som teckningslärarnes, så att de för den i stat be-

stämda lönen förpligtades meddela undervisning ett visst antal timmar i veckan samt erhölle särskildt arfvode för hvarje öfverskjutande timme. Och borde härvid upprepas den föreskrift, som redan funnes upptagen i kongl. cirkuläret den 11 december 1863, nemligen att gymnastiklärare vid högre läroverk, som icke sjelf egde erforderlig skicklighet att meddela undervisning i exercis och militäröfningar, på egen bekostnad skulle aflöna det biträde, som i sådant hänseende pröfvades behöfligt och af vederbörande godkändes. I framtiden komme det möjligen att visa sig ändamålsenligt att på samma sätt, som föreslagits beträffande teckningslärarebefattningarna, indela gymnastiklärareplatserna i olika klasser, men då erfarenhet på detta område ännu helt och hållet saknades, vore lämpligast att för gymnastiklärarne fastställa samma vilkor, som föreslagits för teckningslärare med befattning af 3:dje klassen.

I enlighet med hvad föredraganden sålunda anfört, föreslogs i den kongl. propositionen:

att följande löneförmåner skulle bestämmas

för *teckningslärare:* vid *högre* läroverk med *befattning af 1:sta klassen* tre lönegrader å 1) 2,000 kronor, 2) 2,250 kronor och 3) 2,500 kronor; med *befattning af 2:dra klassen* tre lönegrader å 1) 1,500 kronor, 2) 1,750 kronor, 3) 2,000 kronor; med *befattning af 3:dje klassen* tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor och 3) 1,600 kronor, alla klasserna med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

för *gymnastiklärare*: vid *högre* läroverk tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor, 3) 1,600 kronor, med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid *femklassiga* läroverk lön 600 kronor;

att *gymnastiklärare* skulle vara skyldig tjenstgöra för den fastställda lönen vid *högre* läroverk 16 timmar i veckan, vid *femklassiga* läroverk 8 timmar, samt *teckningslärare* vid *högre* läroverk med befattning af 1:sta klassen 25 timmar i veckan, med befattning af 2:dra klassen 20 timmar, med befattning af 3:dje klassen 16 timmar; vid *femklassiga* läroverk 8 timmar i veckan; men att ytterligare tjenstgöringsskyldighet måtte kunna åläggas desse lärare mot ersättning af 75 kronor för hvarje timme i veckan under helt läsår åt lärare vid femklassigt läroverk eller i första och andra lönegraden vid högre läroverk samt af 100 kronor åt lärare i tredje lönegraden; samt

att gymnastiklärare vid högre läroverk, som icke sjelf egde erforderlig skicklighet att meddela undervisning i exercis och militäröfningar, skulle på egen bekostnad aflöna det biträde, som i sådant hänseende pröfvades behöfligt och af vederbörande godkändes.

Lästidens förlängning.

Såsom förutsättning för den föreslagna löneregleringen för de allmänna läroverkens lärare upptogs dessutom i 1887 års nådiga proposition, att lästiden skulle så utsträckas, att lärarnes tjenstgöringstid komme att uppgå till 40 veckor om året.

Kongl. proposition till 1890 års riksdag.

Då emellertid nyss berörda proposition, i följd af riksdagens upplösning, icke kom under dess behandling, aflät Kongl. Maj:t ny proposition angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna till 1890 års riksdag. I denna upptogos oförändrade de förslag, som i 1887 års proposition framstäldes med afseende på lärarnes löne- och pensionsreglering, men vidtogs den ändring i de förut föreslagna bestämmelserna angående förhöjning af lärjungarnes terminsafgifter, att dylik förhöjning icke skulle ifrågakomma i de tre lägsta klasserna, utan endast i de högre, från och med den fjerde, nemligen inom 4:de och 5:te klasserna med 20 kronor och inom 6:te och 7:de klasserna med 30 kronor; hvarförutom föreslogs, att lärjunge, som intagits i den afdelning af Jakobs läroverk i Stockholm, der olika årsklasser skulle undervisas tillsammans, måtte befrias från all terminsafgift.

Såsom skäl för denna ändring anförde dåvarande föredraganden, att han likasom 1882 års läroverkskomité lade synnerlig vigt dervid, att de tre nedersta klasserna hade till en af sina uppgifter att meddela den grundläggande bildning, hvaraf ett stort antal yrkesidkare vore i behof utöfver hvad som i folkskolan kunde erhållas, äfvensom dervid, att det just vore i dessa klasser, som erfarenhet skulle vinnas, huruvida gossen hade den håg och den begåfning för studier, att verkligt skäl för honom förefunnes att fortsätta på studiebanan. Det skulle derför vara föga välbetänkt, att genom förhöjning af redan för handen varande terminsafgifter, af hvilka den del, som utginge till ljus- och vedkassan, måste af alla gäldas, försvåra tillträdet till dessa klasser, i synnerhet som genom lästidens förlängning underhållskostnaden för ett flertal lärjungar måste blifva i någon mån större än förut. Den kontanta utgift, som förhöjningen af terminsafgiften komme att medföra, skulle säkerligen hindra mången väl begåfvad men fattig gosse från inträde i skolan och sålunda betaga honom tillfället att der visa hvad han dugde till. Mången skulle äfven deraf tvingas att utgå i det praktiska lifvet utan de kunskaper, han i allmänna läroverkets lägre klasser lätt kunnat vinna och som han i sin följande verksamhet utan tvifvel mer än en gång komme att sakna. Den uppoffring, statsverket skulle göra genom att afstå från all till detsamma ingående afgift af lärjungarne i de tre lägsta klasserna, skulle derför fullt uppvägas deraf, att undervisningen i dessa klasser fortfarande blefve i det närmaste afgiftsfri,

hvarigenom ej blott en väl behöflig lättnad bereddes mindre bemedlade föräldrar vid deras barns uppfostran, utan ock för staten öppnades en större möjlighet att med fullt dugande förmågor tillgodose sina mångfaldiga behof.

Hvad slutligen anginge förslaget att befria de lärjungar, som vunnit inträde i den afdelning af Jakobs läroverk, der olika årsklasser skulle undervisas tillsammans, från all terminsafgift, hade detta förslag framstälts, emedan det ansetts nödvändigt eller åtminstone lämpligt att bereda dessa lärjungar någon liten förmån, då i hufvudstaden erbjödes rikt tillfälle till erhållande af särskild undervisning i hvarje årsklass.

Särskilda utskottets utlåtande.

Det särskilda utskott, till hvars förberedande behandling sist berörda nådiga proposition blifvit hänvisad, upptog, innan det yttrade sig öfver de i propositionen framstälda förslagen, till granskning två frågor, af hvilka den ena gjorts till föremål för enskilda motioner och den andra delvis berörts i det propositionen bilagda statsrådsprotokollet, nemligen frågorna om indragning af de allmänna läroverkens lägsta klass samt om det latinska öfversättningsprofvet i afgångsexamen och tiden för latinets inträde på läroverkens studieplan. Det slut, till hvilket man komme med afseende på dessa frågor, kunde nemligen öfva inflytande vid bedömandet af vissa af de öfriga.

Första klassens indragning.

Med afseende på indragning af de allmänna läroverkens lägsta klass hade yrkats: af en motionär, att, med borttagande af nuvarande lägsta klassen af elementarläroverken, folkskolan måtte komma att intaga sådan ställning till dessa läroverk med afseende på undervisningsväsendet i dess helhet, att den utgjorde bottenskolan och utgångspunkten för undervisningen i elementarläroverken; och af en annan, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till sådan förändring af våra allmänna läroverk, att åtminstone den första klassen vid dem kunde indragas.

På anförda skäl hemstälde emellertid utskottet, att dessa motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Denna hemställan blef af Första Kammaren bifallen, hvaremot Andra Kammaren, med afslag å utskottets hemställan, biföll ett under öfverläggningen framstäldt yrkande, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att nuvarande första klassen vid samtliga allmänna läroverk måtte indragas, att inträdesåldern till den blifvande första klassen bestämdes till fylda 10 år, och fordringarna för inträde deri förhållandevis ökades, dock så att för intagning i densamma ej skulle fordras insigt i något ämne, hvari folkskolan icke meddelade undervisning.

Då någon sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående denna punkt icke syntes utskottet kunna ega rum och densamma ej heller kunde afgöras genom gemensam omröstning, anmälde utskottet för Riksdagen, att frågan om första klassens indragning ansåges hafva förfallit.

Latinets ställning.

Beträffande åter frågan om latinets ställning hemstälde utskottet, att Riksdagen måtte fatta de beslut, hvilka utskottet i de följande punkterna komme att föreslå i fråga om lärarnes lönereglering m. m., under uttalande af den vissa tillförsigt, att Kongl. Maj:t, i öfverensstämmelse med den af departementschefen i yttrandet till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framstälda åsigt, borttoge det nuvarande latinska öfversättningsprofvet i mogenhetsexamen, samt under uttryckande af den önskan, att Kongl. Maj:t behagade i sammanhang med en blifvande väsentlig reduktion i fordringarna på insigter i klassiska språk i de akademiska examina se till, huruvida icke latinets inträde i skolan kunde uppskjutas till den sjette klassen och sålunda de fem lägre klassernas kurser komma att tillsammans utgöra ett bättre afrundadt helt.

Denna utskottets hemställan blef af Första Kammaren rent afslagen, hvaremot Andra Kammaren, med afslag å utskottets hemställan, biföll ett framstäldt yrkande, att Riksdagen måtte i fråga om lönereglering för lärarne vid de högre och femklassiga läroverken uppställa såsom vilkor för löneregleringens genomförande, dels att, i öfverensstämmelse med departementschefens i yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framstälda åsigt, det nuvarande öfversättningsprofvet från svenska till latin utbyttes mot en öfversättning från latin till svenska, dels att latinets inträde i skolan uppskötes till nuvarande sjette klassen, utan att de för detta språk i de fyra öfre klasserna nu anslagna lärotimmarna ökades.

Då någon sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i denna fråga icke syntes utskottet kunna ega rum, och densamma ej heller kunde afgöras genom gemensam omröstning, anmälde utskottet för Riksdagen, att frågan måste anses hafva förfallit.

Förhöjning af lärjungarnes terminsafgifter.

Med hänsyn till den föreslagna förhöjningen af lärjungarnes terminsafgifter anmärkte utskottet, att i den kongl. propositionen å ena sidan icke någon s. k. praktisk linie med billigare afgifter ifrågasatts, men att å andra sidan förhöjda afgifter för lärjungarne i 1:sta—3:dje klasserna icke ansetts böra komma i fråga.

Hvad anginge frågan, huru vida de nuvarande terminsafgifterna, hvilka enligt läroverkskomiténs utredning i medeltal uppginge för de minst betalande till 11 kronor, för de halfbetalande till 20 kronor 50 öre och för de fullt betalande till 30 kronor för helt år, borde höjas förmedelst påläggande af till statsverket ingående afgifter, hyste visserligen flere af

särskilda utskottets ledamöter stora betänkligheter mot vidtagandet af en sådan åtgärd, men utskottet ansåge sig dock kunna ansluta sig till den af 1882 års statsutskott uttalade åsigten, då de föreslagna befrielserna syntes vara af det omfång, att svårare olägenheter borde kunna undvikas, och då den löneregleringför de allmänna läroverkens lärare, hvilken utskottet ansåge nödig, endast i sammanhang med nämnda höjning syntes kunna genomföras. Utskottet tillstyrkte alltså de nuvarande terminsafgifternas höjning.

Med afseende åter på de klasser, af hvilkas lärjungar förhöjda afgifter skulle utkräfvas, kunde utskottet ej finna annat, än att sådana afgifter borde, såsom Kongl. Maj:t åren 1882 och 1887 föreslagit, utgå jemväl af de tre lägsta klassernas lärjungar, då ju dessa klasser undervisades af samma slags lärare och enligt samma läroplan som de öfriga. Om afgiften till statsverket för dessa klasser, i enlighet med läroverkskomiténs förslag och Kongl. Maj:ts framställning till Riksdagen år 1887, sattes så lågt som till 10 kronor i terminen och om möjlighet till befrielse från hela eller halfva afgiften medgåfves i den utsträckning, hvarom Kongl. Maj:t hemstält, samt om dessutom sådan befrielse, såsom Kongl. Maj:t, i olikhet med läroverkskomitén, föreslagit, kunde vinnas redan första terminen af vistelsen i skolan, kunde inga väsentliga olägenheter anses följa af förhöjningen i terminsafgiften äfven i de tre lägsta klasserna. Genom en sådan förhöjning skulle ock den ökning af det nuvarande anslaget till de allmänna läroverken och pedagogierna, hvilken lärarnes löneregleringskulle medföra, kunna ske utan statsverkets ytterligare betungande.

Utskottet ansåg således, att till statsverket ingående afgifter borde påläggas icke blott lärjungarne i de allmänna läroverkens 4:de och högre klasser till de af Kongl. Maj:t föreslagna beloppen, utan äfven till ett belopp af 10 kronor terminligen lärjungarne i samma läroverks tre nedersta klasser.

Den af Kongl. Maj:t föreslagna inskränkningen med afseende på terminsafgifter vid Jakobs läroverk, syntes utskottet, på de i propositionen anförda skäl, böra godkännas.

Vid de i statsrådsprotokollet föreslagna närmare bestämmelserna angående terminsafgifterna hade utskottet intet att anmärka utom i fråga om sammansättningen af den nämnd, som hade att upprätta förslag å de lärjungar, som skulle komma i åtnjutande af befrielse från de till statsverket ingående afgifterna. Utskottet ansåg nemligen, att denna nämnd vore väl talrik och att icke flere än två representanter för läroverket vore erforderliga, samt att derför de två af lärarekollegiet valde medlemmarne borde utgå.

I öfverensstämmelse med utskottets sålunda uttalade åsigter, formulerades ock dess hemställan till Riksdagen. Denna hemställan blef af Andra Kammaren bifallen. Första Kammaren åter beslöt att bifalla hvad utskottet hemstält i denna punkt, dels med den inskränkningen, att någon förhöjning af terminsafgifterna icke skulle ega rum i de tre lägsta klasserna, och dels under det vilkor, att den af utskottet föreslagna aflöningen för lärarne vid de allmänna läroverken fastställdes.

Vid denna utgång af saken förklarade utskottet, att, derest på grund af kamrarnes skiljaktiga beslut den föreslagna löneregleringen för lärarne icke fastställdes, jemväl frågan om införande af till statsverket ingående terminsafgifter måste anses hafva förfallit. Då emellertid utskottet framstält förslag till sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande lärarnes aflöning, ansåg utskottet sig äfven böra framställa förslag till sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om terminsafgifterna, och hemstälde utskottet i detta syfte — med erinran derom att, då enligt utskottets åsigt frågan om förändring af Jakobs läroverk, i följd af kamrarnes skiljaktiga beslut derom, förfallit, vid nämnda läroverk icke komme att finnas någon afdelning, der olika årsklasser undervisades tillsammans — att kamrarne, med frånträdande af sina förut i ärendet fattade beslut, måtte medgifva, att, under vilkor att den af utskottet föreslagna aflöning för lärarne vid de allmänna läroverken fastställdes, lärjungarne vid de allmänna läroverken måtte från och med vårterminen 1891, utom förut bestämda afgifter, åläggas en terminlig till statsverket ingående afgift till belopp af 10 kronor för lärjunge i första, andra och tredje klasserna, af 20 kronor för lärjunge i fjerde och femte klasserna samt af 30 kronor för lärjunge i sjette och sjunde klasserna, dock med den inskränkning, att, enligt de närmare bestämmelser, som af Kongl. Maj:t i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angifna grunder kunde komma att fastställas, medellöse lärjungar till högst tjugu procent och mindre bemedlade till högst trettio procent af hela närvarande lärjungeantalet skulle kunna befrias, de medellöse från afgiftens hela och de mindre bemedlade från dess halfva belopp; dock att den nämnd, som hade att upprätta förslag å de lärjungar, som i de högre och femklassiga läroverken skulle komma i åtnjutande af befrielse, borde bestå af läroverkets rektor såsom ordförande, klassföreståndaren för den klass eller afdelning, som frågan i hvarje särskildt fall gälde, samt en af läroverksstadens kommunalstyrelse och två af vederbörande landsting valde ledamöter.

Första Kammaren biföll denna hemställan, men Andra Kammaren afslog densamma och förklarade sig vidblifva sitt förra beslut.

Lästidens förlängning.

Såsom en förutsättning för den föreslagna löneregleringen för lärarne ansåg särskilda utskottet visserligen, att en förlängning af lästiden och dermed äfven af lärarnes tjenstgöringstid borde bestämmas, men det fann icke nödvändigt, att denna förlängning gjordes fullt så stor, som i de kongl. propositionerna till riksdagarne 1887 och 1890 föreslagits. Enligt hvad statsrådsprotokollen till nämnda propositioner gåfve vid handen, skulle lärarnes tjenstgöringstid utsträckas till 40 veckor om året och sjelfva läsåret förlängas till 39 veckor, deri inberäknad ledighet under en vecka vid påsk och en half vecka vid pingst, men icke den tid, som för vissa lärjungar upptoges af inträdes- och flyttningspröfningar, hvilka skulle förläggas utom lästerminerna. Höstterminen skulle, der Kongl. Maj:t icke på gjord framställning annorlunda förordnat, taga sin början den 26 augusti och sluta den 20 december, samt vårterminen börja den 16 januari och sluta den 20 juni.

Läsåret omfattade för närvarande 36 veckor. Efter frånräkning af påsk- och pingstlof, särskilda ledighetsdagar, dagar för inträdespröfning och examenslof samt i de högre klasserna ledighet för militäröfningar och månadslof, utgjorde dock den effektiva lästiden, såsom i statsrådsprotokollet af den 7 februari 1890 påvisats, på sin höjd:

för klasserna	I—V	32	veckor,
» klassen	VI	29 1/2	» ,
» »	VII	26 1/2	» ,

eller i medeltal för hela läroverket omkring 30 veckor. I de flesta andra länder uppginge åter lästiden till 40 veckor, och i flera länder, bland dem våra närmaste grannland Norge och Danmark, vore den ännu längre. Såsom utskottet vid behandlingen af frågan om första klassens indragning påpekat, hade det klagats deröfver, att de svenska läroverkens lärjungar vid ankomsten till universitetet, i jemförelse med hvad förhållandet vore i andra länder, röjde omogenhet och bristande förmåga att begagna sig af den akademiska undervisningen. Detta hade icke utan skäl satts i samband med den relativt korta lästiden hos oss. Årskurserna i vårt land, i förhållande till den för deras inlärande anslagna tiden, kunde nemligen anses vara väl dryga, hvaraf följden blefve, dels att lärjungarne hade svårare att fullt tillgodogöra sig de inhemtade kunskaperna, dels att fara för öfveransträngning uppstode. Härmed stode också den omständigheten i sammanhang, att i vårt land en så betänkligt stor procent af de allmänna läroverkens lärjungar vid läsårets slut icke blefve flyttad till högre klass, utan måste antingen genom ansträngande läsning under

sommarferierna söka skaffa sig tillräckliga kunskaper eller ock »sitta qvar», d. v. s. tillbringa mer än ett läsår i en och samma klass.

Då fordringarna i afgångsexamen, såsom utskottet i annat sammanhang redan framhållit, i det hela icke kunde sänkas, och antalet årsklasser icke kunde ökas, syntes derför ingen annan utväg till afhjelpande af de nämnda olägenheterna återstå, än att läsåret förlängdes. För en sådan förlängning till 39 veckor hade också redan 1873 års riksdag uttalat sig.

Invändningar hade dock gjorts mot läsårets förlängning eller rättare mot sommarferiernas förkortning, dels af hygieniska, dels af andra grunder.

Af läroverkskomiténs i hygieniskt afseende särskildt sakkunnige ledamot hade sålunda betänkligheter yttrats mot att öka den nedpressning i barnens tillväxt, som under vintern och våren egde rum, och förkorta tiden för den absolut nödvändiga kompensationen under sommaren.

Häremot hade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 anfört hufvudsakligen följande, hvarom utskottet ville erinra: att äfven om, såsom sannolikt vore, lärjungarnes vegetativa och animala funktioner under våra långa, från andligt arbete fritagna sommarferier vunne betydligt i kraft, och den kroppsliga utvecklingen sålunda derunder sköte en utomordentlig fart, detta icke med säkerhet vore någon så stor fördel för deras helsa och harmoniska utveckling i det hela; att dessutom det vore att befara, dels att det skarpa ombyte i lärjungarnes lefnadssätt, som med skolgångens början måste inträda, kunde verka skadligt på deras helsa, dels att de lägre drifterna och begären kunde vinna en sådan styrka, om arbetet och den intellektuella verksamheten under en längre tid finge ligga nere, att de sedermera icke läte sig beherskas, utan alstrade en förderfbringande maklighet, arbetsskygghet och njutningslystnad; att helsotillståndet i de danska skolorna, trots de betydligt kortare ferierna, vore bättre än hos oss; att de flesta lärjungar under de tre månader långa sommarferierna läte studierna helt och hållet ligga nere och till följd deraf, då de återkomme till läroverket, hade glömt en stor del af det, som de under föregående läsår inhemtat, och att de derför måste så fort som möjligt söka återerinra sig detta för att derpå kunna med framgång börja med de nya kurserna; men genom den långa ledigheten hade de icke blott kommit ur arbetstakten, utan rent af blifvit ovana vid en allvarlig, intellektuel verksamhet, hvarför de funne denna tråkig, tung och tröttsam; att under sådana förhållanden de, som saknade lifligare fattningsgåfva och större energi, icke förmådde på den korta tid, som dertill kunde anslås, erinra

sig det gamla och derför icke heller kunde följa med undervisningen i det nya, utan redan från början blefve ohjelpligt efter, under det de, som egde större energi och ambition, ansträngde sig till det yttersta och verkligen öfvervunne svårigheterna men redan vid läsårets början blefve öfveransträngda, och att härigenom arbetet blefve dem under hela året tungt, så att de vid dess slut väl behöfde den långa ferietidens sysslolöshet för att hemta sig, och att endast de lyckligast begåfvade kunde utan olägenhet bestå detta svåra prof.

Man hade vidare anmärkt, att den tid, som lärjungarne finge tillbringa i sina hem, och dermed det välgörande inflytande, som familjelifvet och föräldrarnes personliga tillsyn på dem kunde utöfva, genom läsårets utsträckning komme att minskas, samt att föräldrarnes kostnad för lärjungarnes underhåll vid läroverket derigenom skulle blifva större.

Med afseende härå hade i nyssnämnda anförande till statsrådsprotokollet yttrats, att, såsom genom läroverkskomiténs utredning visats, mer än $^3/_5$ af samtliga lärjungar vid våra läroverk under skoltiden bodde i sina föräldrahem, under det att $^3/_{10}$ vore inackorderade i andra familjer och icke fullt $^1/_{10}$ hade s. k. eget hushåll eller lefde under andra förhållanden; att beträffande de lärjungar, som hade sina hem i läroverksstaden, de framställda anmärkningarna alldeles icke gälde; att, då flertalet af dessa lärjungars föräldrar icke hade så stora inkomster, att de kunde hålla sig särskild sommarbostad på landet, och då dertill rätt många af dem saknade tid, insigt eller kraft nog för att utfinna och anordna lämplig sysselsättning för sina söner under den långa ledighetstiden, desse finge löpa omkring i staden i sällskap med lika lottade kamrater och på egen hand söka finna medel till att fördrifva tiden, och att de utvägar, som de dervid påfunne, långt ifrån alltid vore gagneliga eller ens oskadliga; att de lärjungar, som icke hade sina hem i läroverksstaden, derför icke nödvändigt behöfde sakna god tillsyn; och att slutligen, om också kostnaden för en del lärjungars årliga underhåll något ökades, kostnaderna för deras fortsatta studier komme att i ännu större mån minskas, då genom grundligare skolstudier studietiden vid högskolorna skulle kunna förkortas; många skulle ock kunna från skolan träda ut i lifvet ett eller annat år tidigare än hittills.

Utskottet hyste emellertid betänkligheter mot en så stark inknappning på sommarlofvet, som föreslagits, i synnerhet hvad anginge försommaren, och utskottet förestälde sig, att åtskilligt skulle kunna vinnas utan en sådan inknappning. Enligt nuvarande bestämmelser skulle läsåret börja inom augusti och sluta inom juni månad, och af ferierna skulle minst tre veckor vara förlagda till tiden under och omkring julhelgen och den återstående delen till sommaren. Enligt den officiella statistiken hade under läsåren 1876—1885,

der icke särskilda omständigheter föranledt undantag, den tidigaste dagen för höstterminens början vexlat mellan den 19 och 23, den senaste mellan den 30 och 31 augusti, den tidigaste dagen för samma termins slut mellan den 11 och 14, den senaste mellan den 17 och 22 december, den tidigaste dagen för vårterminens början mellan den 10 och 14, den senaste mellan den 26 och 29 januari, samt den tidigaste dagen för denna termins slut varit den 1 och den senaste vexlat mellan den 12 och 14 juni.

Om nu höstterminen komme att taga sin början den 26 augusti och att sluta den 20 december, och om, såsom redan nu vore medgifvet, julferierna begränsades till tre veckor, så att vårterminen började den 12 januari, skulle läsåret, enligt utskottets mening, kunna få en ganska afsevärd förlängning till 38 veckor, utan att dess afslutning behöfde förläggas ens så sent som till den tidpunkt, hvilken nu plägade vara den sista derför. Det skulle nemligen sluta den 9 juni. Lärarnes tjenstgöringstid skulle vid en sådan förlängning, om, såsom föreslagits och syntes böra ske, inträdes- och flyttningspröfningarna förlades utom lästerminerna, komma att uppgå till 39 veckor.

Förhöjning i lärarnes aflöning.

Med afseende på den föreslagna förhöjningen i lärarnes aflöning yttrade åter särskilda utskottet hufvudsakligen följande:

»Hvad angår behofvet af löneförbättring för lärarne, så är det obestridligt, att desse tjenstemän äro väsentligen sämre aflönade än öfrige, hvilka äro med dem likställde i afseende på utbildning och tjenstgöring, till och med sämre än flere, hvilkas studiekurs icke kan med deras jemföras, hvartill kommer, att utsigterna till befordran till förmånligare befattningar, såsom af 1878 års löneregleringskomité visats, äro synnerligen små för lärarne i jemförelse med andra tjenstemän. Nämnda komité har uträknat, att de talrikaste gruppernas af elementarlärare, lektorernas och adjunkternas eller kollegernas, dåvarande löner, om de i stället för att vara bestämda till fem lönegrader, utginge, såsom för de fleste andra tjenstemän, i en lön med två ålderstillägg å 500 kronor efter 5 och 10 års tjenstgöring, skulle motsvara, lektorernas ej fullt 2,800 och adjunkternas och kollegernas ej fullt 1,800 kronor jemte för båda klasserna två ålderstillägg à 500 kronor hvartdera. En lektors ordinarie lön vore följaktligen 200 kronor mindre än en första gradens tjenstemans i en styrelse eller ett centralt embetsverk, 700 till 1,200 kronor mindre än en kronofogdes, omkring 750 kronor mindre än en medelmåttigt aflönad tullkontrollörs, 1,200 kronor mindre än en kanslisekreterares, omkring 1,450 kronor mindre än en tullförvaltares öfver hufvud, 1,700 kronor mindre än en andra gradens tjenstemans och 2,000 till 2,500 kronor mindre än lönen för en hofrätts-

assessor, hvilken efter medeltalsberäkning blott tre år senare tillträder sin befattning med ganska säker utsigt till vidare befordran. Och en adjunkts eller kollegas ordinarie lön understiger en lektors med 1,000 kronor. En rektors vid högre läroverk löneförmåner, de högsta en skolman kan hoppas uppnå och som uppnås blott af $^1/_7$ af lektorerna, vore, då afseende ej fästes vid att samtlige rektorer hafva fri bostad eller hyresersättning, närmast lika med löneförmånerna för en lägsta gradens tjensteman i en departementsexpedition eller med en medelmåttigt aflönad tullförvaltares, men mindre än för de bättre aflönade tullkontrollörerna; och rektorer vid de femklassiga läroverken kunde i afseende på löneförmåner närmast likställas med lägsta gradens tjenstemän i ett centralt embetsverk eller en styrelse.»

»Under sådana förhållanden synes 1882 års statsutskott icke hafva saknat skäl för den farhåga, det uttalade, att, derest löneregleringen för lärarne längre uppskötes, deraf skulle blifva en följd, att, om än sökande till lärarebeställningar fortfarande skulle stå att finna, åt detta kall dock icke skulle vilja egna sig personer med den duglighet och förmåga, som de allt mer ökade anspråken på undervisningen nu mer än förr med nödvändighet ställa på läraren, om han skall kunna rätt fullgöra sitt särdeles vigtiga och ansvarsfulla värf.»

»Genom den af 1882 och följande års riksdagar beviljade löneförbättringen å extra stat har visserligen värdet af lektorernas, adjunkternas och kollegernas löner ökats med omkring 450 kronor årligen och af rektorernas med 250. Förhållandet mellan deras och andra tjenstemäns löner är, såsom af det ofvan anförda framgår, det oaktadt ofördelaktigt.»

»Enligt Kongl. Maj:ts nu föreliggande förslag skulle, såsom ofvannämnda komité utredt, lektorernas aflöning komma att motsvara 2,271 kronor i lön, 1,400 kronor i tjenstgöringspenningar och två ålderstillägg å 500 kronor hvartdera, således högsta lön 4,671 kronor, och adjunkternas skulle motsvara en lön af 1,668 kronor, 1,000 kronor i tjenstgöringspenningar och två ålderstillägg å 500 kronor hvartdera, således högsta lön 3,668 kronor, hvadan en lektor skulle komma att uppbära en löneinkomst 671 kronor större än en lägsta gradens tjensteman i en styrelse eller ett centralt embetsverk, men 829 kronor mindre än en andra gradens tjensteman, och en adjunkt skulle under de fem första åren af sin tjenstgöring få mindre än en lägsta gradens tjensteman och först, då han kommit i andra lönegraden, blifva i afseende på aflöning likställd med en sådan tjensteman, oaktadt de större kompetensvilkor han måste uppfylla för erhållande af sin befattning. De lönebelopp, som af Kongl. Maj:t föreslagits för de ordinarie ämneslärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken, kunna således, enligt utskottets mening, icke anses för höga i förhållande till nutida lefnadskost-

nader, den långa och dyrbara studiekurs, desse tjenstemän måste genomgå, och deras mödosamma och för samhället vigtiga arbete, i synnerhet som genom läsårets utsträckning deras arbetstid skulle icke obetydligt förlängas.»

»Lika litet har utskottet något att anmärka mot de lönebelopp, som af Kongl. Maj:t föreslagits för öfningslärarne, eller mot de arfvodesbelopp, som föreslagits för de vikarierande och extra lärarne, eller mot öfriga i den föreliggande punkten innehållna bestämmelser, endast att, i öfverensstämmelse med hvad utskottet ofvan i fråga om läsårets utsträckning yttrar, tjenstgöringspenningarna för alla lärare, rektorerna undantagne, böra beräknas att utgå för läsår med 39 läsveckor i stället för 40, såsom Kongl. Maj:t föreslagit.»

På grund af det anförda hemstälde utskottet, att Riksdagen måtte på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag, att — under förutsättning att lästiden så utsträcktes, att lärarnes tjenstgöringstid komme att uppgå till 39 veckor om året — för lärarne vid de högre och femklassiga läroverken måtte bestämmas de i den kongl. propositionen föreslagna löneförmåner, att utgå från och med år 1891.

Denna utskottets hemställan bifölls af Första Kammaren oförändrad, hvaremot Andra Kammaren biföll den under vilkor att det nuvarande latinska öfversättningsprofvet borttoges samt att latinets inträde i skolan uppskötes till nuvarande sjette klassen, utan att de för detta språk i de fyra öfre klasserna nu anslagna lärotimmar ökades.

I anledning af hvad sålunda förekommit, ansåg utskottet sig böra söka sammanjemka de olika meningar, som sålunda gjort sig gällande, och hemstälde i detta syfte, att kamrarne, med frånträdande af sina förut i ärendet fattade beslut, måtte — under uttalande af den vissa tillförsigt, att Kongl. Maj:t i öfverensstämmelse med chefens för ecklesiastikdepartementet i yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 framstälda åsigt måtte borttaga det nuvarande latinska öfversättningsprofvet, samt med anhållan, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, huruvida icke vare sig det åt latinets studium i läroverken nu anslagna antal timmar skulle kunna minskas eller ock antalet af de läroverk, der undervisning i latin meddelades, i väsentlig mån inskränkas — besluta, att, under förutsättning att lästiden så utsträcktes, att lärarnes tjenstgöringstid komme att uppgå till 39 veckor om året, för lärarne vid de högre och femklassiga läroverken skulle bestämmas de löneförmåner, som föreslagits i den kongl. propositionen, att utgå från och med år 1891.

Detta utskottets sammanjemkningsförslag antogs af Första Kammaren, men förkastades af Andra Kammaren, hvilken förklarade sig vidblifva sitt förra beslut i frågan.

Petition af 13:de allmänna svenska läraremötet.

Då sålunda frågan om löneregleringför de allmänna läroverkens lärare denna gång förfallit, beslöt trettonde allmänna svenska läraremötet, samladt i Helsingborg den 17—19 juni 1890, att ingå till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan:

att, då en reglering af de ordinarie lärarnes löner, för mer än ett årtionde sedan af dertill utsedd komité till behofvet fullt utredd och med all tydlighet framhållen, under de senaste åren med deras stigande lefnadskostnader än yttermera nödvändig blifven, af Kongl. Maj:t också behjertad och i nådig proposition inför Riksdagen två gånger betygad, samt slutligen jemväl af Riksdagen, senast år 1890, erkänd, likvisst ännu icke kunnat af kända skäl vinna en tillfredsställande lösning, Kongl. Maj:t täcktes i nåder redan för näst sammanträdande riksdag å nyo framlägga hela löneregleringsfrågan att, i händelse af Riksdagens bifall, träda i tillämpning redan från den 1 januari 1891; samt

att Kongl. Maj:t måtte behjerta det oafvisliga behofvet af förbättrad aflöning för de extra ordinarie lärarne och billigheten deraf, att de efter längre tids väl vitsordad tjenstgöring yttermera erhölle en lämplig arfvodesförhöjning af förslagsvis femhundra kronor; äfvensom

att Kongl. Maj:t täcktes i nåder taga i öfvervägande, huruvida det icke skulle lända till läroverkens verkliga fördel, att de extra ordinarie befattningar, hvilka visat sig faktiskt nödvändiga, snarast möjligt förändrades till ordinarie, hvarigenom den oskäligt långa tid, under hvilken de extra ordinarie lärarne hittills i regeln fått vänta på befordran, skulle i någon mån förkortas.

Skollagskomitén.

Emellertid hade Kongl. Maj:t den 6 juni 1890 uppdragit åt en komité att utarbeta förslag till ändring i gällande stadga för rikets allmänna läroverk samt i öfriga författningar rörande de allmänna läroverken i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de grunder för undervisningens anordnande, som funnes angifna i dåvarande chefens för ecklesiastikdepartementet yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890, äfvensom till ändringar i öfrigt i dessa författningar, i den mån sådana ändringar under fortgången af komiténs arbete kunde finnas af behofvet påkallade.

De allmänna bestämmelser angående undervisningens anordning, som skulle läggas till grund för komiténs arbete, formulerades af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet sålunda:

att antalet af skolans undervisningsämnen skulle minskas genom uteslutande från undervisningsplanen af filosofisk propedevtik och hebreiska;

att nuvarande lärokurser i allmänhet blefve oförändrade;

att kursafslutningar på i protokollet närmare angifvet sätt anordnades i tredje och femte klasserna;

att de obligatoriska lärotimmarnas antal minskades, så att det i ingen klass öfverstege 30 i veckan;

att månadslofven bibehölles blott i de två öfversta årsklasserna;

att hemarbetet inskränktes, i synnerhet derigenom att de skriftliga arbetena dels minskades, dels förlades till lärorummet;

att läsåret förlängdes till 39 veckor, hvari dock skulle inräknas ledighet under en vecka vid påsk och en half vecka vid pingst; och att, der icke Kongl. Maj:t på gjord framställning annorlunda bestämt, höstterminen skulle taga sin början den 26 augusti eller, derest denna dag infölle på en söndag, följande söckendag;

att examen med de fem lägre klasserna vid höstterminens slut upphörde;

att den eforus och rektor medgifna rätt att bevilja läroverket ledighet, när hård väderlek, marknad, allmän högtidlighet eller annan giltig anledning förekomme, så begränsades, att den sålunda meddelade ledigheten under ett läsår icke tillhopa öfverstege sex arbetsdagar, i hvilken tid dock icke skulle inräknas den ledighet under två eller tre dagar, som gåfves för förberedelse till årsexamen;

att, såsom hittills, på den *klassiska* linien latinet inträdde i 4:de, franskan i 5:te och grekiskan i 6:te klassen, på den *reala* linien engelskan i 4:de och franskan i 5:te klassen, samt att på den *helklassiska* linien engelskan utgjorde valfritt ämne;

att tyskan å båda linierna fortsattes till skolkursens slut;

att i mogenhetspröfningen i stället för skriftlig öfversättning *till* latin infördes sådan öfversättning *från* nämnda språk;

att å latinlinien A den åt matematik och naturvetenskap anslagna tiden inskränktes, samt att å latinlinien B matematikens och naturvetenskapens ställning stärktes och i sammanhang dermed matematisk skrifning återinfördes i mogenhetspröfningen å sistnämnda linie;

att sångundervisningen borde vara obligatorisk blott i läroverkens lägre klasser;

att gymnastik dagligen öfvades med alla lärjungar, som icke af helsoskäl blifvit derifrån befriade, dock med den jemkning, som i vissa klasser kunde anses böra ifrågakomma, om vapenöfning under dagen skulle ega rum; att tre timmar i veckan ansloges till gymnastik och vapenöfning för hvarje klass; att rektor bemyndigades att, der så lämpligen kunde ske, efter samråd med skolläkaren och gymnastikläraren, för svagare lärjungar anordna särskilda, för dem lämpade gymnastiklektioner en half timme dagligen; att gymnastikläraren skulle, så ofta han funne lämpligt, använda den åt gym-

nastik anslagna tiden till öfvandet af fria lekar; samt att militäröfningarna skulle så anordnas och utsträckas under läsåret, att ledighet från öfrig undervisning i skolan för deras skull icke blefve erforderlig; samt

att beträffande tillsättning af rektorsbefattningar vid de lägre allmänna läroverken skulle gälla hvad för närvarande vore föreskrifvet med afseende på tillsättning af dylika befattningar vid de högre läroverken.

Sitt förslag till stadga för rikets allmänna läroverk afgaf komitén den 13 januari 1891, och sedermera hafva vederbörande myndigheters utlåtanden deröfver inhemtats och befordrats till trycket.

Ändringar i undervisnings-, examens- och studieväsendet vid universiteten.

Sedan Riksdagen i skrifvelse den 7 juli 1887 anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes låta undersöka och utreda, huru vida icke, med särskild hänsyn till önskvärdheten af studiernas kraftigare främjande och studietidens begränsning inom nödigt mått, åtskilliga ändringar och tillägg i gällande bestämmelser med afseende på undervisnings-, examens- och studieväsendet kunde vara behöfliga för Upsala och Lunds universitet samt för Karolinska mediko-kirurgiska institutet i Stockholm, och att Kongl. Maj:t derefter täcktes vidtaga de åtgärder, som kunde befinnas för det åsyftade ändamålet erforderliga och gagneliga, fann Kongl. Maj:t godt att den 18 juni 1888, efter det att statistiska undersökningar rörande studie- och examensförhållanden vid de svenska universiteten blifvit utförda och till trycket befordrade, uppdraga åt en komité att verkställa utredning af berörda frågor. Denna komité öfverlemnade den 2 juli 1889 till Kongl. Maj:t sina underdåniga förslag och betänkanden. Och sedan vederbörande akademiska myndigheter deröfver blifvit hörda, har Kongl. Maj:t den 17 april 1891 utfärdat ny stadga angående filosofie kandidat- och licentiatexamina, nådig kungörelse angående ändring i gällande bestämmelser rörande teologisk-filosofisk examen samt nådig kungörelse angående ändring i vissa paragrafer af universitetsstatuterna.

Arfvodesförhöjning åt extra ordinarie ämneslärare.

Slutligen har Riksdagen i skrifvelse den 14 maj 1891 anmält, att Riksdagen, i anledning af inom densamma väckt förslag, för att vikarierande ämneslärare och extra lärare vid de allmänna läroverken, hvilka genom aflagd akademisk examen och genomgången profårskurs förvärfvat kompetens att söka ordinarie lektors-, adjunkts- eller kollegabefattning vid allmänt läroverk, måtte kunna från och med år 1892 erhålla arfvode efter 1,800 kronor för år räknadt, beviljat å extra stat för år 1892 ett anslag af 60,000 kronor till arfvodesförhöjning åt extra ordinarie ämneslärare vid de allmänna läroverken.

Af det anförda torde framgå, att behofvet af löneförbättring åt lärarne vid de allmänna läroverken redan för öfver tio år sedan blifvit till fullo ådagalagdt samt sedermera erkändt så väl af statsutskottet och Riksdagen år 1882 som af särskilda utskottet och båda kamrarne vid 1890 års riksdag; vidare att de lönebelopp, som af Kongl. Maj:t föreslagits för de särskilda slagen af lärare, lemnats utan anmärkning af statsutskottet och Riksdagen år 1882 samt vid 1890 års riksdag godkänts af särskilda utskottet och båda kamrarne, hvilka äfven i hufvudsak bifallit en af Kongl. Maj:t framställd, på den föreslagna lönestaten grundad pensionsreglering för bemälde lärare; samt slutligen att sistlidna års riksdag funnit behofvet af förbättrad aflöning åt de extra ordinarie ämneslärarne vid de allmänna läroverken så behjertansvärdt, att den, på derom inom riksdagen väckt förslag, beviljat visst belopp för berörda ändamål. Återblick.

Att allt detta oaktadt ingen lönereglering för de allmänna läroverkens lärare blef af 1890 års riksdag beslutad, har sin närmaste grund deruti, att Andra Kammaren biföll den föreslagna löneregleringen, endast under vilkor att det nuvarande latinska öfversättningsprofvet borttoges, samt att latinets inträde i skolan uppskötes till nuvarande sjette klassen, utan att de för detta språk i de fyra öfre klasserna nu anslagna lärotimmarne ökades. Anledningen till Riksdagens afslag å löneregleringsfrågan.

De skäl, som anfördes härför, voro i hufvudsak följande. Med afseende å utbytandet af den skriftliga öfversättningen från svenska till latin i afgångsexamen mot en öfversättning från latin till svenska hänvisades till hvad dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet med hänsyn härtill anfört i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890, och erinrades derom, att Riksdagen i skrifvelse den 24 maj 1873 anhållit, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke fordringarna i afgångsexamen vid rikets elementarläroverk kunde ändras på det sätt, att öfversättningsprofvet från svenska till latin utbyttes mot en öfversättning från latin till svenska, samt påpekades, att redan för längre tid tillbaka i Norge och Danmark i motsvarande examen den skriftliga öfversättningen till latin utbytts mot öfversättning från latin till modersmålet, äfvensom att framstående filologer så väl i vårt land som i Finland och Tyskland påyrkat en sådan reform.

Beträffande åter uppskjutandet af latinets inträde i undervisningen till nuvarande sjette klassen framhöll man:

att Riksdagens Andra Kammare åren 1880 och 1881 begärt en sådan förändring;

att, om en väsentligare inskränkning i fordringarna på insigter i klassiska språk i de akademiska examina, såsom önskvärdt vore, komme till stånd,

latinets inträde i skolan kunde framflyttas till sjette klassen, utan att det antal undervisningstimmar, som för närvarande vore anslaget till de döda språkens inlärande i skolans fyra sista årsafdelningar, derför behöfde ökas;

att endast ett fåtal studerande för sina universitetsexamina vore i behof af större latinkunskaper, än som under en fyraårig kurs i skolan kunde inhemtas, nemligen de, som egnade sig åt filologiska studier, men att man för detta fåtals skull ej finge tvinga det stora flertalet att börja latinstudiet redan i fjerde klassen;

att, om latinet uppskötes till sjette klassen, undervisningen i de fem lägre klasserna kunde ordnas på ett för de lärjungar, som, efter att hafva genomgått dessa klasser, ville träda ut i det praktiska lifvet, mer ändamålsenligt sätt än nu, då hänsyn till latinet hade föranledt, att undervisningen på reallinien ordnats på ett mindre tillfredsställande sätt, ett förhållande, som af ekonomiska skäl vid de flesta läroverk icke utan latinets uppskjutande kunde ändras; samt

att för de lärjungar, som lemnade skolan efter att hafva erhållit undervisning i latinliniens femte eller sjette klass, den tid de egnat åt latinet vore fruktlöst bortkastad.

Skollagskomiténs förslag.

Såsom ofvan nämnts, har det förslag till stadga för rikets allmänna läroverk, som af den för ändamålet tillsatta komitén afgafs den 13 januari 1891, blifvit utarbetadt i enlighet med af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet angifna grunder.

Till dessa grunder hörde bland andra:

att i mogenhetspröfningen i stället för skriftlig öfversättning *till* latin skulle införas sådan öfversättning *från* nämnda språk;

att å latinlinien A den åt matematik och naturvetenskap anslagna tiden skulle inskränkas, samt att å latinlinien B matematikens och naturvetenskapens ställning skulle stärkas och i sammanhang dermed matematisk skrifning återinföras i mogenhetspröfningen å sistnämnda linie;

att antalet af skolans undervisningsämnen minskades genom uteslutande från undervisningsplanen af filosofisk propedevtik och hebreiska;

att tyskan å båda linierna fortsattes till skolkursens slut;

att, såsom hittills, på den *klassiska* linien latinet skulle inträda i 4:de, franskan i 5:te och grekiskan i 6:te klassen, på den *reala* linien engelskan i 4:de och franskan i 5:te klassen, samt att på den *helklassiska* linien engelskan utgjorde valfritt ämne; äfvensom

att läsåret förlängdes till 39 veckor, hvari dock skulle inräknas ledighet under en vecka vid påsk och en half vecka vid pingst; och att, der icke Kongl. Maj:t på gjord framställning annorlunda bestämde, höstterminen

skulle taga sin början den 26 augusti eller, derest denna dag infölle på en söndag, följande söckendag.

Den sist nämnda af nu anförda grunder innebär någon afvikelse från hvad som i detta afseende föreslogs i nådiga propositionen till 1890 års riksdag, då enligt denna lärarnes tjenstgöringsskyldighet skulle utsträckas till 40 veckor om året. Den vidtagna förändringen torde haft sin grund i särskilda utskottets förslag och kamrarnes uttalanden i berörda fråga vid nämnda riksdag. Och med hänsyn till de skäl, som af särskilda utskottet anfördes för en sådan ändring, har jag intet att deremot invända.

Med ledning af nyss nämnda och öfriga angifna grunder har bemälda komité vid läroplanens uppgörande sökt göra de särskilda bildningslinierna så oberoende som möjligt af hvarandra och har derför icke dragit i betänkande att föreslå särskild undervisning för en linie i ett eljest gemensamt ämne, derest denna linie ansetts hafva behof af annan undervisning deruti än den eller de öfriga. Att detta kunnat ske, utan att lärarekrafterna behöft ökas, har berott derpå, att hela antalet undervisningstimmar för vecka i de flesta klasser något minskats samt att undervisningen i välskrifning i allmänhet öfverlemnats åt lärarne i teckning. Och då komitén synes mig i det hela hafva på ett tillfredsställande sätt löst sin uppgift, har dermed vunnits:

att undervisningen å den reala linien, särskildt inom de fem lägre klasserna, ordnats på det under nuvarande förhållanden bästa möjliga sätt och så, att den ej gerna kunnat ordnas bättre, äfven om ingen latinlinie i dessa klasser förekomme;

att A-linien erhållit en starkt markerad historisk-språklig karakter och derigenom blifvit särskildt lämplig för blifvande teologer, filologer, filosofer, historieforskare och lärde jurister, för hvilka vidsträcktare kunskaper i språk och historia äro af synnerlig vigt; samt

att B-linien, som utvecklats i en matematisk-naturvetenskaplig rigtning, derigenom blifvit mer lämplig än hittills såsom förberedelse för medicinska samt sådana matematiska och naturvetenskapliga universitetsstudier, som förutsätta någon insigt i latin.

Att detta resultat kunnat vinnas har tydligen till hufvudsaklig del berott derpå, att å ena sidan den årliga lästiden ökats med tre veckor samt att å andra sidan latinet fått inträda i 4:de klassen. Hade åter latinet enligt Andra Kammarens yrkande skolat inträda i 6:te klassen, så skulle för det första det hafva blifvit omöjligt att så inskränka latintimmarnas antal inom de fyra högsta årsafdelningarna, som i komiténs förslag skett, nemligen från 32 i veckan enligt nuvarande läsplan till 27 å B-linien och 28 å A-linien, hvarigenom ej så litet tid i dessa klasser

vunnits för andra ämnen; vidare hade grekiskan måst uppskjutas till nuvarande 7:de klassen eller kanske helt och hållet uteslutas. Nu äro emellertid de kurser i klassiska språk, som af komitén föreslagits, icke större, än att akademiska studier i dessa ämnen eller i ämnen, som för sitt studium förutsätta insigt deri, icke med framgång kunna drifvas, utan att åtminstone hvad som föreslagits blifvit inhemtadt, något, som äfven torde framgå deraf, att intet land hittills har stadgat mindre eller ens så små fordringar i de klassiska språken för inträde vid universitetet. En nödvändig följd af latinets uppskjutande till 6:te klassen måste således blifva, att de, som vid universitet ville egna sig åt studier, för hvilka insigter i båda de klassiska språken äro erforderliga, måste offra en icke obetydlig del af sin tid vid universitetet åt skolstudier i dessa, ehuru de genomgått skolans A-linie. Särskildt blefve de, som skulle förbereda sig för den presterliga banan, illa lottade, ty de skulle komma till universitetet icke blott utan kunskaper i hebreiska utan äfven med mycket ofullständiga skolkunskaper i klassiska språk, och de större kunskaper, som de i andra ämnen, t. ex. matematik, naturvetenskap, franska m. m., i stället inhemtat, skulle för dem vara till lika liten hjelp eller *direkt* nytta som insigter i klassiska språk för dem, som egnade sig åt matematiska och naturvetenskapliga studier för tekniskt ändamål.

Då nu de, som egnat sig åt teologiska studier, både för närvarande äro och alltid måste komma att blifva ganska många och dertill i allmänhet höra till de minst bemedlade, skulle det tydligen vara mindre välbetänkt att väsentligen förlänga och fördyra deras akademiska kurs. Och lägger man till dessa alla dem, som för grundligare studier i filologi, filosofi och historia äro i behof af goda kunskaper i båda de klassiska språken, så blir utan gensägelse dessas sammanlagda antal så stort, att hänsyn måste tagas till dem vid skolans organisation eller med andra ord att en väl anordnad A-linie för dem måste åvägabringas.

Då A-linien vid latinets uppskjutande till 6:te klassen genom grekiskans deraf föranledda uppskjutande till 7:de klassen skulle få flera timmar icke blott i 4:de och 5:te klasserna utan äfven i båda afdelningarna af 6:te klassen för andra ämnen än enligt komiténs förslag, så blefve detta deremot icke förhållandet för B-linien. Denna linie skulle nemligen visserligen få 14 timmar mer för andra ämnen i 4:de och 5:te klasserna men 5 timmar mindre i de fyra högsta. Följden häraf måste åter blifva, att mycket i de andra ämnena, hvilket i sjelfva verket förutsätter en större förståndsutveckling, för att i skolan kunna medhinnas måste förläggas till de fem lägre klasserna, under det att enkla minnessaker i latin måste inläras i de högre, der minnet för dylika saker är mindre mottagligt. En

dylik, psykologiskt origtig fördelning af undervisningsstoffet är ett af de betänkligaste fel vid uppgörande af en läsplan, och resultatet skulle utan tvifvel blifva, att icke blott kunskaperna i latin blefve mindre utan äfven insigterna i öfriga ämnen ojemnare och osäkrare.

Några hafva visserligen förmenat, att man genom att afsluta något eller några ämnen redan i 5:te eller åtminstone i 6:te klassen skulle kunna undvika detta resultat. Derigenom skulle emellertid tillståndet snarare försämras än förbättras, ty å ena sidan lär den erfarenhet, vi hafva af tyskans och naturalhistoriens afslutande med sjette klassen, att, ehuru detta blott skett två år före skolkursens slut, likväl insigterna i dessa ämnen visat sig för svaga i förhållande till de fordringar, universitetsstudierna derpå stält, hvarför det från många håll ifrigt yrkats på skolstudiernas fortsättande i dessa ämnen till afgångsexamen; och å andra sidan är tydligt, att då skolstudierna i ett ämne skola afslutas, måste allt det väsentligare deri, som hör till skolstadiet, tagas med, och ju tidigare derför ett ämne, som är afsedt att komma till användning vid universitetsstudierna, skall afslutas, desto mer måste deri meddelas, som går utöfver flertalets ståndpunkt.

Den moderna principen om arbetets fördelning, som äfven blifvit strängt tillämpad inom vetenskapens område och föranledt vetenskapernas specialisering, har i första hand gifvit upphof åt de skilda bildningslinierna inom skolan. Och i samma mån som de särskilda vetenskaperna allt mer utvecklats samt konkurrensen äfven på detta område stegrats, i samma mån har det ock visat sig behöfligt att noga afpassa den förberedande undervisningen efter de vetenskapers fordringar, åt hvilka alumnen har för afsigt att för framtiden egna sig, hvarför ock skolans särskilda bildningslinier allt mer skilt sig från hvarandra och hvardera fått sin särskilda uppgift. Den föreslagna åtgärden att uppflytta latinet till sjette klassen går emellertid i motsatt rigtning och sträfvar att mer närma linierna till hvarandra, och en och annan af de ifrigare förfäktarne för denna åtgärd säger äfven rent ut, att rörelsens yttersta mål är att genom ett fullständigt uteslutande af de klassiska språken från skolan åstadkomma enhet i skolbildningen. Men derigenom är tydligen arbetsfördelningen inom skolan upphäfd.

Sant är visserligen, att de särskilda bildningslinierna i skolan föra den olägenheten med sig, och det i desto högre grad ju mer skilda de äro, att den, som ej vet, åt hvilket håll han vill, tvingas att bestämma sig, och att den, som ej är belåten med den linie han valt, icke utan särskild ansträngning eller tidsförlust kan komma in på en annan. Men denna olägenhet ligger i sakens natur och är icke egendomlig för skolan, utan

återfinnes öfver allt i det praktiska lifvet. Så kan den, som vill blifva handtverkare, icke i början egna sig åt handtverk i allmänhet, utan sedan han erhållit de skolkunskaper, som för dem alla äro nödvändiga, måste han välja ett visst yrke och deri göra sina läroår; ledsnar han dervid eller finner han sig ej passa derför och ger sig in i ett annat, så har han i viss mån förlorat sin tid och måste göra om sina läroår. Alldeles utan gagn har hans förra verksamhet, om den utöfvats med omsorg och allvar, dock icke varit, ehuru den direkta nyttan deraf understundom är svår att påvisa och tidsförlusten är klar.

Enahanda är förhållandet med dem, som valt orätt bildningslinie och derför göra ombyte eller sluta. Emellertid är dessas antal ingalunda så stort, som man i allmänhet tror, och i samma mån allmänheten kommer till insigt om, att hvarje linie har sin särskilda uppgift samt hvilken denna är, i samma mån torde ock berörda misstag blifva allt färre.

Redan nu tillhöra de, som i 4:de, 5:te eller nedre 6:te klassen eller efter genomgången af någon af dessa klasser lemna läroverket, företrädesvis den reala linien, hvilket tydligast framgår, om man tager i betraktande de siffror, som i den officiella statistiken för statens allmänna läroverk upptagas under rubriken »öfversigt öfver förändringen i skolgenerationernas storlek». Så utgjorde enligt uppgift i berättelsen för läsåret 1887—1888 totalantalet lärjungar

höstterminen	1882	i	4:de	realklassen	961	och	i	4:de	latinklassen	1,288
»	1883	i	5:te	»	616	»		5:te	»	1,219
»	1884	i	6: 1	»	298	»		6: 1	»	1,072
»	1885	i	6: 2	»	214	»		6: 2	»	888
»	1886	i	7: 1	»	170	»		7: 1	»	763
»	1887	i	7: 2	»	144	»		7: 2	»	646.

Häraf visar sig, att lärjungeantalet å *reallinien* minskas

vid öfvergången	från	4:de	till	5:te	klassen	med	36	proc.	af	antalet	i	föreg. klass
»	»	»	5:te	»	6: 1	»	»	52	»	»	»	»
»	»	»	6: 1	»	6: 2	»	»	28	»	»	»	»
»	»	»	6: 2	»	7: 1	»	»	21	»	»	»	»
»	»	»	7: 1	»	7: 2	»	»	15	»	»	»	»,

under det att lärjungeantalet å *latinlinien* minskas

vid öfvergången	från	4:de	till	5:te	klassen	med	5	proc.	af	antalet	i	föreg. klass
»	»	»	5:te	»	6: 1	»	»	12	»	»	»	»
»	»	»	6: 1	»	6: 2	»	»	18	»	»	»	»
»	»	»	6: 2	»	7: 1	»	»	14	»	»	»	»
»	»	»	7: 1		7: 2			15	»		»	».

Dessa förhållanden återfinner man med mindre variationer, hvilken lärjungegeneration man vill följa. Till samma resultat skulle man äfven komma genom att taga i betraktande uppgifterna angående de från hvarje klass afgående lärjungarne; men då uppgift saknas för ett stort antal lärjungar angående deras tillämnade lefnadsbanor efter afgången och då en stor del af dem, som afgå från latinlinien, söker sig in vid annat allmänt läroverk, gifva dessa uppgifter ett osäkrare resultat.

Med afseende på den jemförelsevis stora afgången från nedre sjette latinklassen torde böra anmärkas, att ganska många lärjungar, efter att hafva genomgått denna klass, söka inträde å apotek.

Af den officiella statistiken framgår äfven, att öfvergången från latin- till reallinien eller tvärtom icke är af någon betydelse, då den knappast uppgår till 1 procent af lärjungeantalet å de båda linierna tillsammans.

Det torde derför icke med fog kunna påstås, att en afsevärd olägenhet uppstår derigenom att lärjungar, som i 4:de och 5:te klasserna läst latin, öfvergå till praktiska yrken eller till den reala linien, helst den undervisning de mottagit i latin säkerligen i någon mån varit af gagn för deras utveckling.

Ändringarna i universitetens statuter och examensstadgar.

Med de ändringar i universitetsstatuterna och vissa examensstadgar för universiteten, som Kongl. Maj:t den 17 april nästlidna år beslutit, har å ena sidan åsyftats att göra den akademiska undervisningen mer öfverensstämmande med tidens fordringar och närmare afpassad efter de särskilda studerandenas behof samt att vinna en ändamålsenligare användning af tillgängliga lärarekrafter och en fastare ledning af den studerande ungdomens arbeten, så att det är att hoppas, att, i den mån de vidtagna förändringarna hunnit göra sin verkan, studietiden i regeln skall förkortas, på samma gång kunskaperna vinna i omfattning och djup. Å andra sidan hafva derigenom borttagits alla tvångsämnen från filosofie kandidat- och licentiatexamina, och särskildt har latinets ställning till dessa examina blifvit en helt annan än förut; hvarjemte fordringarna i latin minskats i teologisk-filosofisk examen genom uteslutandet derur af den skriftliga öfversättningen till latin.

Enligt förut gällande stadgar var latinet obligatoriskt ämne i filosofie kandidatexamen, så väl i den, hvilken medförde rätt till aflåggande af licentiatexamen inför humanistiska sektionen, som i den, hvilken medförde rätt till sådan examens aflåggande inför matematisk-naturvetenskapliga sektionen. För aflåggande af filosofie kandidat- eller licentiatexamen förutsattes således alltid icke blott skolstudier utan äfven akademiska studier i latin.

Enligt nådiga stadgan af den 17 april 1891 äro deremot akademiska studier i latin icke erforderliga vare sig för humanistisk eller matematisk-naturvetenskaplig kandidat- eller licentiatexamen; och filosofie kandidat- och licentiatexamina kunna bådadera afläggas äfven utan några som helst skolstudier i latin, derest det öfvervägande antalet ämnen för dessa examina väljes bland dem, som höra till matematisk-naturvetenskapliga sektionen, under det att blott godkänd mogenhetsexamen på latinlinien fordras af dem, hvilka vilja undergå filosofie kandidat- eller licentiatexamen i ämnen, hvilka till öfvervägande antal höra till humanistiska sektionen.

Genom dessa bestämmelser har för det första tillträde till universitetet beredts den reala bildningsliniens lärjungar och ett vidsträckt område för dem öppnats till studier derstädes. Härigenom skall utan tvifvel lärjungeantalet å denna linie komma att ej obetydligt växa. Också torde derigenom öfvergången mellan de båda linierna och afgången från latinliniens lägre klasser komma att i någon mån ytterligare minskas, då mången målsman hittills satt sin myndling å latinlinien eller låtit honom öfverflytta till denna för att hålla tillgången till en akademisk studiebana honom öppen, ehuru han egentligen för honom afsett en lefnadsbana, för hvilken klassiska språk icke erfordras. En ytterligare anledning till ökad freqvens å reallinien torde det äfven blifva, om, såsom jag har för afsigt att föreslå, de mindre läroverk med fem klassers kurs, till hvilka de nuvarande treklassiga läroverken samt några pedagogier skulle ombildas, i hufvudsak inrättas enligt den reala liniens undervisningsplan.

För det andra hafva genom nämnda bestämmelser fordringarna å insigter i latin i berörda akademiska examina blifvit sänkta till det minsta tillrådliga och hänföra sig tydligen till de nu gällande eller af skollagskomitén föreslagna kurserna för mogenhetsexamen. Skulle derför genom latinets uppskjutande till 6:te klassen dessa kurser komma att minskas, måste således latinet återinföras såsom obligatoriskt ämne för åtskilliga former af filosofie kandidat- och licentiatexamina, hvarigenom tydligen studietiden vid universitetet skulle förlängas och åtskilliga andra olägenheter komma att uppstå.

Slutsats med afseende å förslaget om latinets uppskjutande.

Vare sig man betraktar saken från skolans eller universitetets synpunkt, medför sålunda uppskjutandet af latinets inträde i undervisningen till 6:te klassen betydande hinder och svårigheter för den högre undervisningen, hvilken dock ett land, som vill bevara sin sjelfständighet på vetenskapens fält, icke får försumma eller tillbakasätta. De olägenheter, som föranledas af latinets inträde i 4:de klassen, hafva deremot visat sig

vara af ringa eller ingen betydelse. Härtill kommer att hittills intet land försökt att inskränka skolkursen i latin till blott fyraårig, så att man saknar all erfarenhet angående sättet att anordna den högre undervisningen under sådan förutsättning, hvarför det land, som vill göra början dermed, måste utsätta sig för alla de misstag och missräkningar, hvilka synas vara oundvikliga, då ett vanskligt, blott på abstrakta teorier bygdt experiment skall genomföras.

Tydligt är, att jag under sådana omständigheter icke kan föreslå någon förändring beträffande latinets inträde i skolans undervisningsplan, utan att jag i detta afseende ställer mig på samma ståndpunkt, som förre departementschefen intog så väl i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 som i fråga om de grunder, hvilka föreskrefvos skollagskomitén för dess arbete. Och då, såsom jag ofvan haft tillfälle att framhålla, antagandet af bemälda komités förslag till stadga för rikets allmänna läroverk skulle i flera afseenden medföra väsentliga fördelar för vårt undervisningsväsende, är jag beredd att för Kongl. Maj:t framlägga nämnda förslag till fastställelse med de mindre väsentliga ändringar, som af vederbörande myndigheters anmärkningar deremot kunna föranledas, men anser dock billigheten kräfva, med hänsyn till den ökade tjenstgöringstid, som, derest ett sådant förslag varder fastställdt, skulle komma att åläggas lärarne, att samtidigt den så länge uppskjutna löneförbättringen må komma dem till godo.

Då emellertid dels genom de af Kongl. Maj:t vidtagna åtgärder, hvarom jag i det föregående erinrat, dels förmedelst genomförandet af nyss berörda förslag till skolstadga de önskningar med afseende på latinets ställning i undervisningsplanen, som af särskilda utskottet och kamrarne vid 1890 års riksdag uttalats, blifvit eller skulle blifva fylda, med undantag af yrkandet angående latinets uppskjutande till 6:te klassen, och då det, genom hvad ofvan yttrats, torde kunna anses till fullo ådagalagdt, att genomdrifvandet af detta yrkande skulle medföra stora hinder och svårigheter för en väsentlig del af den högre undervisningen, så anser jag mig hafva grundad anledning till den förhoppning, att Riksdagen icke längre skall vägra lärarne vid de allmänna läroverken den löneförbättring, hvars behöflighet den redan erkänt, och som alltmer visar sig vara af en trängande nödvändighet.

Förslag angående lönereglering för lärarne.

Jag anser mig på grund häraf böra tillstyrka, att för Riksdagen å nyo framlägges det förslag till lönereglering för lärarne vid de högre och femklassiga allmänna läroverken, som innehölls i propositionen till 1890 års riksdag. Mot de närmare bestämmelserna i detta förslag gjordes

hvarken af särskilda utskottet eller af kamrarne några anmärkningar, och icke heller jag vill deri föreslå någon ändring, med undantag för en enda punkt, i hvilken för tydlighetens skull en omredigering torde vara behöflig.

De extra ordinarie ämneslärarnes arfvoden.

Denna punkt angår de extra ordinarie ämneslärarnes arfvoden och lyder i statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 sålunda:

att *vikarierande lektor*, som icke innehar ordinarie läraretjenst, må, om han fullgjort stadgade vilkor för att kunna till lektor utnämnas, uppbära arfvode efter 2,000 kronor, men eljest efter 1,800 kronor för år räknadt; samt att *vikarierande adjunkt* eller *kollega* äfvensom *extra lärare* må, om han efter aflagd akademisk examen, som medför behörighet till lärarebefattning, vederbörligen genomgått stadgad profårskurs, uppbära arfvode efter 1,800 kronor, men eljest efter 1,500 kronor för år räknadt.

Det har emellertid inträffat, att Kongl. Maj:t, då en lärarebefattning under en längre tid bort hållas ledig eller af annan anledning måst uppehållas af vikarie, på det att läroverket måtte kunna erhålla en fullt qvalificerad lärare till platsens skötande och icke löpa fara att allt för snart förlora honom, medgifvit, att ett högre vikariearfvode än det vanliga, och understundom uppgående till den med befattningen förenade lönens belopp i lägsta lönegraden, fått utgå. Sådana fall lära säkerligen äfven i framtiden förekomma och torde derför böra med några ord afses i den ifrågavarande punkten. Vidare skulle en sträng tolkning af berörda punkt kunna medföra, att det högre arfvodet måste vägras åtskilliga extra ordinarie lärare, som synas böra komma i åtnjutande deraf. Jag tänker här närmast på dem, som aflagt både filosofie kandidat- och dimissionsexamen, men hvilka, ehuru de idkat långt vidsträcktare akademiska studier, än som i regeln erfordras för behörighet till adjunktsbefattning, dock kunna sakna dylik behörighet, emedan deras kandidatexamen icke omfattar alla derför erforderliga ämnen. Då sådana kandidater genom nådigt beslut vunnit kompetens till ordinarie lärarebefattning, synas de äfven böra komma i åtnjutande af det högre arfvodesbeloppet. Denna förmån torde äfven billigtvis böra tillkomma andra extra ordinarie ämneslärare, hvilkas akademiska examen icke omedelbart medför kompetens till ordinarie lärarebefattning, men som på grund af annan vetenskaplig eller pedagogisk förtjenst genom nådigt beslut erhålla sådan kompetens. Jag hemställer derför, att berörda punkt måtte få följande lydelse:

att, derest icke Kongl. Maj:t i särskilda fall annorlunda bestämmer, dels *vikarierande lektor*, som icke innehar ordinarie läraretjenst, må, om han fullgjort stadgade vilkor för att kunna till lektor utnämnas, uppbära arfvode efter 2,000 kronor, men eljest efter 1,800 kronor för år räknadt, dels

vikarierande adjunkt eller *kollega* äfvensom *extra lärare* må, om han efter aflagd akademisk examen, som enligt gällande bestämmelser medför eller af Kongl. Maj:t genom särskildt beslut förklarats medföra behörighet till lärarebefattning, vederbörligen genomgått stadgad profårskurs, uppbära arfvode efter 1,800 kronor, men eljest efter 1,500 kronor för år räknadt.

Förhöjning af terminsafgifterna.

I samband med frågan om ny lönereglering för lärarne har allt sedan komiterades den 17 maj 1879 afgifna förslag i ämnet stälts frågan om förhöjda terminsafgifter. Jag anser mig derför äfven böra tillstyrka, att Kongl. Maj:t ville föreslå Riksdagen, att, derest den föreslagna löneregleringen antages, särskilda, till statsverket ingående terminsafgifter skola åläggas de allmänna läroverkens lärjungar. På de skäl, som af särskilda utskottet vid 1890 års riksdag anförts, anser jag dessa afgifter böra utgå af lärjungarne så väl i de tre lägsta som i öfriga klasser äfvensom till de belopp och med de närmare bestämmelser, som utskottet godkänt eller föreslagit.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer jag, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen:

Lärarnes aflöning.

a) med afseende på lärarnes vid de högre och femklassiga allmänna läroverken aflöning:

att — under förutsättning att lästiden så utsträckes, att lärarnes tjenstgöringstid kommer att uppgå till 39 veckor om året — för lärarne vid berörda läroverk må bestämmas följande lönevilkor, att gälla från och med år 1893:

för **rektorer:** *vid* **högre** *läroverk två lönegrader å 1) 3,500 kronor och 2) 4,000 kronor, jemte tjenstgöringspenningar 1,500 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor vid sådant läroverk; vid de* **femklassiga läroverken i Stockholm** *lön 3,200 kronor, tjenstgöringspenningar 1,300 kronor; vid* **öfriga femklassiga läroverk** *två lönegrader å 1) 2,700 kronor och 2) 3,200 kronor, jemte tjenstgöringspenningar 1,300 kronor, med rätt till uppflyttning i andra lönegraden efter tio års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor vid femklassigt läroverk; hvarförutom rektorerne vid alla dessa läroverk må af vederbörande kommuner såsom hittills åtnjuta fri bostad eller hyresersättning;*

för **lektorer:** *fyra lönegrader å 1) 2,100 kronor, 2) 2,600 kronor, 3) 3,100 kronor och 4) 3,600 kronor, jemte tjenstgöringspenningar 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till högre lönegrad efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjenstgöring;*

för **adjunkter** *vid* **högre** *och* **femklassiga** *läroverk: fyra lönegrader å 1) 1,500 kronor, 2) 2,000 kronor, 3) 2,500 kronor och 4) 3,000 kronor, jemte tjenstgöringspenningar 1,000 kronor, med uppflyttningsrätt lika som lektorer;*

för **musiklärare:** *vid* **högre** *läroverk tre lönegrader å 1) 1,000 kronor, 2) 1,200 kronor, 3) 1,400 kronor, med rätt till uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad enligt samma grunder, som gälla för lektorer och adjunkter; vid* **femklassiga** *läroverk lön 500 kronor;*

för **gymnastiklärare:** *vid* **högre** *läroverk tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor, 3) 1,600 kronor, med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid* **femklassiga** *läroverk lön 600 kronor;*

för **teckningslärare:** *vid* **högre** *läroverk med* **befattning af 1:sta klassen** *tre lönegrader å 1) 2,000 kronor, 2) 2,250 kronor och 3) 2,500 kronor; med* **befattning af 2:dra klassen** *tre lönegrader å 1) 1,500 kronor, 2) 1,750 kronor, 3) 2,000 kronor; med* **befattning af 3:dje klassen** *tre lönegrader å 1) 1,200 kronor, 2) 1,400 kronor och 3) 1,600 kronor, alla med uppflyttningsrätt lika som musiklärare; vid* **femklassiga** *läroverk lön 600 kronor;*

att gymnastiklärare *skall vara skyldig tjenstgöra för den fastställda lönen vid* **högre** *läroverk 16 timmar i veckan; vid* **femklassiga** *läroverk 8 timmar i veckan; samt* **teckningslärare** *vid* **högre** *läroverk med befattning af 1:sta klassen 25, med befattning af 2:dra klassen 20, med befattning af 3:dje klassen 16 timmar i veckan; vid* **femklassiga** *läroverk 8 timmar i veckan; men att ytterligare tjenstgöringsskyldighet må kunna åläggas gymnastik- och teckningslärare mot ersättning af 75 kronor för hvarje timme i veckan under helt läsår åt lärare vid femklassigt läroverk eller i första och andra lönegraden vid högre läroverk samt af 100 kronor åt lärare i tredje lönegraden;*

att gymnastiklärare vid högre läroverk, som icke sjelf eger erforderlig skicklighet att meddela undervisning i exercis och militäröfningar, skall på egen bekostnad aflöna det biträde, som i sådant hänseende pröfvas behöfligt och af vederbörande godkännes;

att tjenstgöringspenningarna skola för alla lärare, rektorerna undantagne, beräknas utgå för läsår med 39 läsveckor; att de i rektorernas aflöning ingående tjenstgöringspenningar skola beräknas utgå för kalenderår, men till olika belopp för läsåret och för ferierna, efter särskilda bestämmelser, som af Kongl. Maj:t fastställas; samt att tjenstgöringspenningarna icke få af tjenstens innehafvare uppbäras under tjenstledighet, dock att, om rektor eller lektor, som är domkapitelsledamot, endast åtnjuter ledighet från domkapitelsgöromålen, afdrag å tjenstgöringspenningarna icke må ske;

att för rättighet att tillgodonjuta den förbättrade aflöning, som enligt

denna löneregleringkommer lärare till del, skola gälla såsom vilkor: 1) att lärare, som enligt hittills gällande stat är berättigad till ersättning för indelt lön, skall frånträda sin rätt till nämnda ersättning; 2) att nuvarande innehafvare af lön, i hvilken ingår afkomst af prebendehemman och lägenheter eller andra särskilda förmåner utom kontanta penningar, skall vara pligtig att, sedan en undersökning af dessa förmåners beskaffenhet samt uppskattning af deras ekonomiska värde egt rum, vidkännas antingen förmånernas indragning till statsverket mot ersättning i penningar till det belopp, hvartill de äro i stat beräknade, eller den minskning i statsverkets löneanslag till tjensten, som kan i vederbörlig ordning varda beslutad, dock icke till större belopp än som motsvarar den löneförbättring, som löntagaren vid nu föreslagen löneregleringkan komma att vinna; 3) att den genom nådiga cirkulären den 20 mars 1858 och den 29 december 1860 stadgade skyldighet för visse lärare att, i händelse de genom inträffade förändringar skulle finnas umbärlige vid det läroverk, der de äro anstälde, inträda i tjenstgöring vid annat läroverk helst inom stiftet, skall åligga äfven öfriga vid de högre och femklassiga allmänna läroverken anstälde lärare, intill dess de uppnått 45 års ålder; samt 4) att lärare skall vara skyldig att från tjensten afgå med pension enligt de bestämmelser, som i sammanhang med denna löneregleringfastställas; äfvensom

att hvarje lärare, som varder utnämnd till tjenst, med hvilken rätt till särskilda förmåner är förenad, skall vara underkastad den minskning i aflöning från statsverket, som Kongl. Maj:t framdeles kan finna lämpligt besluta, till ett belopp, icke öfverstigande det, hvartill de i lönen ingående särskilda förmåner efter skälig uppskattning sig belöpa;

b) med afseende på de extra ordinarie ämneslärarnes aflöning: Extra ordinarie ämneslärarnes aflöning.

att, derest icke Kongl. Maj:t i särskilda fall annorlunda bestämmer, dels ***vikarierande lektor,*** *som icke innehar ordinarie läraretjenst, må, om han fullgjort stadgade vilkor för att kunna till lektor utnämnas, uppbära arfvode efter 2,000 kronor, men eljest efter 1,800 kronor för år räknadt, dels* ***vikarierande adjunkt*** *eller* ***kollega*** *äfvensom* ***extra lärare*** *må, om han efter aflagd akademisk examen, som enligt gällande bestämmelser medför eller af Kongl. Maj:t genom särskildt beslut förklarats medföra behörighet till lärarebefattning, vederbörligen genomgått stadgad profårskurs, uppbära arfvode efter 1,800 kronor, men eljest efter 1,500 kronor för år räknadt;*

c) med afseende på terminsafgifternas förhöjning: Förhöjning af terminsafgifterna.

att — under förutsättning att den föreslagna löneregleringen för lärarne vinner fastställelse — lärjunge, som är vid allmänt läroverk inskrifven, skall,

förutom nu utgående afgifter, från och med vårterminen 1893 för hvarje termin erlägga till statsverket:

inom 1:sta, 2:dra och 3:e klasserna 10 kronor,
» 4:de och 5:te klasserna ..... 20 » ,
» 6:te och 7:de » ..... 30 » ;

att befrielse från nämnda afgift må kunna beviljas **medellöse** *lärjungar, så vida de genom fallenhet för studier, flit och godt uppförande anses böra till erhållande af denna förmån komma i åtanke;*

att befrielse från afgiftens **halfva** *belopp må kunna beviljas* **mindre bemedlade** *lärjungar, som uppfylla det för hel befrielse stadgade vilkor;*

att å hvarje skolstadium (klasserna 1—3, 4—5 samt 6—7) icke mer än 15 % af stadiets hela lärjungeantal må erhålla **hel** *befrielse och icke mer än 20 %* **half** *sådan, hvarvid dock, om så pröfvas nödigt,* **två** *halfva befrielser må kunna sättas i stället för* **en** *hel sådan eller omvändt, blott att hela det för hvarje termin inom stadiet debiterade afgiftsbelopp ej understiger 75 % af hvad det skulle utgöra, om alla lärjungarne erlade full afgift;*

att förslag å de lärjungar, som skola komma i åtnjutande af befrielse, upprättas af en nämnd, bestående af läroverkets rektor såsom ordförande, klassföreståndaren för den klass eller afdelning, som frågan i hvarje särskildt fall gäller, samt en af läroverksstadens kommunalstyrelse och två af vederbörande landsting valda ledamöter, hvilket förslag derpå underställes eforus till pröfning och stadfästelse;

att uppbörden af samtliga terminsafgifter verkställes på utsatt tid, minst 14 dagar efter det tillkännagifvande skett angående de beviljade befrielserna, och senast 8 veckor efter terminens början;

att uppbörden af de till statsverket ingående afgifterna redovisas af rektor, i länen till landtränterierna och i Stockholm till statskontoret, för vårterminen före juni månads och för höstterminen före december månads slut;

att lärjunge, som ej före lästerminens utgång erlagt stadgade afgifter, skall från läroverket uteslutas, intill dess den resterande afgiften blifvit gulden; samt

att, om lärjunge, som enligt näst föregående punkt blifvit från läroverket utesluten, önskar erhålla afgångsbetyg, sådant må för honom utfärdas; dock att å detsamma skall antecknas den skuld, i hvilken han häftar på grund af uraktlåtenheten att erlägga de stadgade afgifterna.

Ombildning af åtskilliga mindre läroverk m. m.

I den till 1890 års riksdag aflåtna nådiga proposition angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna hade 7:de punkten följande lydelse:

Proposition till 1890 års riksdag.

»att treklassiga allmänna läroverken i Söderköping, Vimmerby, Alingsås, Askersund, Sala, Sölvesborg, Trelleborg, Engelholm, Marstrand, Strömstad, Åmål, Filipstad, Arvika, Skellefteå och Örnsköldsvik, tvåklassiga pedagogierna i Södertelge, Köping och Nora samt enklassiga pedagogien i Simrishamn må ombildas till lägre allmänna läroverk med tre ämneslärare och sådan organisation, som i statsrådsprotokollet närmare angifvits, under vilkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga och lämpliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

att under samma vilkor, som i föregående moment nämnts, ett nytt lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare må upprättas i Motala;

att treklassiga allmänna läroverken i Falköping och Varberg må ombildas till lägre allmänna läroverk med 4 ämneslärare, under vilkor att vederbörande kommun åtager sig samma skyldigheter med afseende på undervisningslokaler och rektorsbostad, som stadgats beträffande dylikt läroverk med tre ämneslärare;

att vederbörande kommunalstyrelse må i sammanhang med beslutet om förbemälda vilkors uppfyllande afgöra, dels enligt hvilkendera bildningsliniens undervisningsplan läroverket bör inrättas, dels huruvida qvinliga lärjungar må, i mån af utrymme, vid läroverket mottagas;

att lärarepersonalen vid ett lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare må utgöras af: en rektor med en aflöning af 3,500 kronor, deraf 1,000 kronor tjenstgöringspenningar, och ett ålderstillägg å 500 kronor efter 10 års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor, jemte fri bostad; en adjunkt med vanlig adjunktsaflöning; en kollega med lön af 2,000 kronor jemte två ålderstillägg å 250 kronor hvartdera efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring; en musiklärare med arfvode af 300 kronor; en gymnastiklärare med arfvode af 300 kronor och tjenstgöringsskyldighet af 4 timmar i veckan; samt en teckningslärare med ett arfvode af 500 kronor och undervisningsskyldighet af 7 timmar i veckan; äfvensom att vid hvarje läroverk af detta slag må anställas en skolläkare med arfvode af 50 kronor jemte samma afgift af lärjungarne, som tillkommer skolläkarne vid öfriga allmänna läroverk;

att angående lärarepersonalen och skolläkaren vid lägre allmänna läroverk med 4 ämneslärare må gälla samma bestämmelser som vid läroverk

med 3 ämneslärare med undantag deraf, att lärarepersonalen ökas med en adjunkt;

att rektorerna vid de i de föregående momenten afsedda läroverken må tillsättas på förordnande under viss tid samt att samtlige lärare vid ett dylikt läroverk må vara förbundne att, derest läroverket upphör eller förändras, öfvertaga den tjenstgöring, som Kongl. Maj:t kan finna skäl dem anvisa; samt

att lärarne vid de treklassiga allmänna läroverk och de pedagogier, som föreslagits till ombildning, må, intill dess ombildningen hunnit verkställas eller annorlunda varder bestämdt, åtnjuta de löneförmåner, som hittills till dem utgått.»

Den 8:de punkten lydde sålunda:

»att profårskurs för blifvande lärare å den praktiska linien samt vid allmänna läroverk med 3 eller 4 ämneslärare må anordnas vid Jakobs femklassiga läroverk i Stockholm, samt att nämnda läroverk må på för ändamålet erforderligt sätt ombildas och dervid följande ändringar med afseende på lärarepersonalen och dess aflöning vidtagas, nemligen: att rektor erhåller samma löneförmåner som rektorerna vid högre läroverk, att ämneslärarnes antal ökas med 3 adjunkter, att teckningsläraren tillägges samma aflöning, som åtföljer teckningslärarebefattning af 3:dje klassen vid högre allmänt läroverk, samt att gymnastiklärarebefattningen indrages, äfvensom att en skolläkare må der anställas med ett årligt arfvode af 100 kronor utom den afgift af lärjungarne, som tillkommer skolläkare vid öfriga allmänna läroverk.»

I sitt yttrande till det propositionen bifogade statsrådsprotokollet hade föredragande departementschefen derjemte hemstält, att förslag å de lärjungar vid de i 7:de punkten omförmälda läroverk, som skulle komma i åtnjutande af befrielse från den till statsverket ingående terminsafgiftens hela eller halfva belopp, skulle upprättas af en nämnd, bestående af läroverkets rektor såsom ordförande samt två af lärarekollegiet och två af läroverksstadens kommunalstyrelse valda medlemmar, hvilket förslag derpå skulle underställas eforus till pröfning och stadfästelse; äfvensom att lärjunge, som intagits vid den afdelning af Jakobs läroverk, der olika årsklasser skulle undervisas tillsammans, måtte befrias från all terminsafgift.

Särskilda utskottets utlåtande.

Det särskilda utskott, till hvilket berörda proposition öfverlemnades anmärkte beträffande 7:de punkten: *att*, då lärjungeantalet vid Sölvesborgs läroverk under en lång följd af år varit obetydligt — det hade i medeltal

utgjort åren 1873—1878 24, 1879—1883 17, 1884—1888 17 — och då den hastiga höjningen till 27 höstterminen 1888 och till 47 höstterminen 1889 möjligen kunde anses vara tillfällig, samt då afståndet till å ena sidan Karlshamn och å andra sidan Kristianstad vore obetydligt och kommunikationerna med båda dessa städer goda, tillräckliga skäl ej syntes finnas för bibehållande af läroverket i Sölvesborg; äfvensom *att* till undvikande af den missuppfattning, att kommunalstyrelse vid bestämmande af bildningslinie skulle hafva att välja endast mellan de två hittills förekommande, den klassiska och den reala, ordet »hvilkendera» i punktens 4:de moment borde utbytas mot »hvilken», så att äfven den s. k. praktiska linien kunde vid valet ifrågakomma, hvarjemte en bestämmelse borde till momentet tilläggas, att kommunalstyrelsens beslut skulle underställas Kongl. Maj:ts pröfning och stadfästelse.

Med afseende på den i statsrådsprotokollet omförmälda nämnd, som skulle hafva att upprätta förslag angående befrielserna från den till statsverket ingående terminsafgiften, ansåg utskottet, att den vore onödigt talrik, hvarför den borde begränsas till rektor såsom ordförande samt en af vederbörande landsting och en af läroverksstadens kommunalstyrelse vald medlem.

Deremot förklarade utskottet, att det fann den organisation, som af Kongl. Maj:t föreslagits för ifrågavarande läroverk, lämplig och ändamålsenlig samt att det lika litet hade något att invända mot Kongl. Maj:ts förslag med afseende på de läroanstalter, hvilka skulle blifva lägre allmänna läroverk med 3 eller 4 ämneslärare, utom hvad anginge läroverket i Sölvesborg, som mot de föreslagna löne- och arfvodesbeloppen eller öfriga i punkten innehållna bestämmelser.

Beträffande 8:de punkten uttalade utskottet såsom sin mening, att det kunde anses vara nödvändigt, att en särskild profårskurs anordnades för dem, som ämnade blifva lärare vid lägre allmänna läroverk med 3 eller 4 ämneslärare eller å den ifrågasatta praktiska linien, samt att den af Kongl. Maj:t med anledning häraf föreslagna anordning syntes lämplig.

På grund häraf hemstälde utskottet:

dels att Riksdagen måtte för sin del besluta, att treklassiga allmänna läroverket i Sölvesborg skulle indragas på det sätt, som föreslagits med afseende på vissa andra läroanstalter;

dels ock att Riksdagen måtte bifalla hvad Kongl. Maj:t i 7:de och 8:de punkterna föreslagit, med de ändringar och tillägg, som utskottet i öfverensstämmelse med det anförda i 7:de punkten tillstyrkt.

Riksdagens beslut.

Hvad utskottet hemstält i afseende å indragning af treklassiga läroverket i Sölvesborg blef af Riksdagen bifallet, under det att hvad utskottet

i öfrigt hemstält beträffande 7:e och 8:e punkterna bifölls af Första Kammaren, men afslogs af Andra Kammaren. Sedan derpå det sammanjemkningsförslag, som af utskottet framstälts beträffande 7:de punkten, genom Andra Kammarens beslut afslagits, hade sålunda frågorna om förenämnda läroverks ombildning äfvensom om upprättande af särskild profårskurs vid Jakobs läroverk för denna gång förfallit.

Såsom skäl för afslaget anfördes under diskussionen i Andra Kammaren blott, att afslag å föreliggande punkter utgjorde en konseqvens af kammarens förut fattade beslut med afseende å latinets uppskjutande till 6:te klassen, då å ena sidan ett bifall till 7:de punkten skulle innebära medgifvandet att vid de ifrågavarande mindre läroverken latin skulle få förekomma i de lägre klasserna, och då å andra sidan genom latinets uppskjutande en särskild praktisk linie ansågs blifva öfverflödig.

Läroverkskomiténs förslag.

I sammanhang med sitt förslag, att de pedagogier och treklassiga allmänna läroverk, hvilkas lärjungeantal i medeltal under åren 1873—1882 ej uppgått till 30, skulle indragas, föreslog 1882 års läroverkskomité, att öfriga till dessa grupper hörande läroverk skulle ombildas till s. k. kommunalskolor.

Dessa skolor, som skulle bekostas af staten och vederbörande kommuner gemensamt, skulle hafva till uppgift att inom mindre kommuner, der upprättandet af vanliga allmänna läroverk ej kunde sättas i fråga, med större kraft och till större omfång, än i folkskolan vore möjligt, efter bästa förmåga utveckla ungdomens själs- och kroppskrafter, ett mål, som utan tvifvel kunde nås på många olika vägar. Derför skulle ock hvarje kommunalskolas styrelse, som borde bestå af en utaf Kongl. Maj:t förordnad ordförande, skolans föreståndare samt tre af kommunen valde medlemmar, ega rätt att uppgöra stadga för undervisningen och ordningen vid skolan. Ty berörda skolstyrelse kände bäst så väl ortens behof och önskningar som de lärarekrafter, öfver hvilka skolan hade att förfoga för dessa behofs fyllande. Emellertid borde staten äfven i dessa hänseenden ega att öfver nämnda skolor utöfva den kontroll, hvartill dess bidrag till kostnaderna berättigade och som äfven för hvarje skolas eget bästa vore af största vigt. Såsom allmänna regler skulle dessutom gälla:

att skolan skulle vara i verksamhet minst lika många veckor af året, som för de allmänna läroverken vore stadgadt;

att lärarnes tjenstgöring för vecka skulle hafva samma omfattning som adjunkternas vid de allmänna läroverken, dock med skäligt afdrag för rektor;

att inträdesåldern ej finge understiga fylda 9 år; samt

att minst *ett* främmande lefvande språk skulle på läroplanen upptagas.

För öfrigt skulle en kommunalskolas styrelse ega den befogenhet och myndighet öfver skolan, som hittills tillkommit eforus och domkapitel, blott med någon inskränkning beträffande tillsättning af lärare.

Antalet lärare skulle bero af det normala antalet lärjungar vid skolan, så att,

då dessa vore 30—44, borde anställas 2 ämneslärare,
» » » 45—54, » » 3 » ,
» » » 55—64, » » 4 » ,
» » » 65—74, » » 5 » .

Först då lärjungeantalet uppginge till 75, borde upprättandet af ett vanligt femklassigt allmänt läroverk ifrågasättas.

Då sålunda antalet lärare vore beroende af lärjungeantalet, finge vid kommunalskola ledig lärarebefattning ej till ansökning kungöras, förr än Kongl. Maj:ts tillstånd dertill erhållits.

Af ämneslärarne skulle en vara rektor och de öfrige vare sig adjunkter eller s. k. »andre-lärare».

Af rektorer och adjunkter skulle fordras vanlig adjunktskompetens. För »andre-lärare» skulle det vara nog med vanlig folkskolelärarekompetens. Rektorer vid kommunalskolor med 4 eller 5 ämneslärare skulle åtnjuta samma löneförmåner som rektorer vid femklassiga allmänna läroverk, men för rektorer vid skolor med två eller tre ämneslärare skulle lönen bestämmas till 3,000 kronor, med två ålderstillägg å 500 kronor efter respektive 5 och 15 års tjenstgöring, utom fri bostad. Adjunkter vid ifrågavarande skolor skulle hafva samma löneförmåner som vid allmänna läroverk, och »andre-lärarne» skulle i lön uppbära 2,000 kronor med 2 ålderstillägg å 250 kronor efter respektive 5 och 10 års tjenstgöring. Vid skolor med 2 eller 3 ämneslärare skulle utom rektor anställas 1 eller 2 »andre-lärare» och vid skolor med 4 eller 5 lärare utom rektor och 2 »andre-lärare» 1 eller 2 adjunkter.

Kostnaderna för kommunalskolorna skulle sålunda fördelas, att staten bekostade $^2/_3$ af lärarnes minimilöner jemte ifrågakommande ålderstillägg, under det att kommunerna bekostade $^1/_3$ af lärarnes minimilöner och öfriga för skolorna erforderliga utgifter samt sörjde för skollokal och fri bostad åt skolans föreståndare. Kommunernas kontanta bidrag skulle sålunda komma att uppgå

för en kommunalskola med 2 lärare till 1,867 kronor,
» » » » 3 » » 2,633 » ,
» » » » 4 » » 4,100 » ,
» » » » 5 » » 4,933 » .

Terminsafgifterna, der sådana funnes, skulle ingå till kommunerna. Beträffande dessa afgifters belopp synes komiténs mening hafva varit, att kommunerna inom vissa gränser borde ega rätt att, om så ansåges lämpligt, uttaga högre afgifter af lärjungar, som bodde utom kommunerna, så vida ej genom öfverenskommelse mellan den kommun, der skolan vore belägen, och grannkommuner eller landstinget andra bestämmelser kunde träffas; dock att terminsafgifter vid dessa läroverk icke finge åläggas lärjungarne till högre belopp än vid de allmänna läroverken.

Ehuru komitén ansåg, att kommunalskolornas hufvudändamål borde vara att förbereda för direkt utträde i det praktiska lifvet, fann den dock icke obilligt, särskildt med hänsyn till förutvarande förhållanden i många af de här ifrågakommande städerna, att möjligheten af en öfvergång från dessa skolor till de allmänna läroverken åtminstone icke allt för mycket försvårades. Komitén föreslog derför, att kommunalskola skulle kunna erhålla så kallad dimissionsrätt till allmänt läroverk på derom gjord ansökning och efter pröfning af ifrågavarande skolas särskilda förhållanden.

Detta läroverkskomiténs förslag rönte i allmänhet icke något gynsamt mottagande af kommunalstyrelserna i de städer, hvilkas intressen det närmast rörde.

Mot det föreslagna sättet för ombildningen af de mindre läroverken anmärktes sålunda:

att, ehuru någon oklarhet och obestämdhet rådde beträffande de s. k. kommunalskolornas uppgift och organisation, det dock syntes framgå af komiténs framställning, att de företrädesvis afsetts för lärjungar, som hade för afsigt att derifrån direkt utgå i det praktiska lifvet, en uppgift, som för flertalet af nämnda skolor torde blifva den enda möjliga, då de, i följd af den föreslagna lärarebesättningen, ej kunde väntas blifva i stånd att meddela en undervisning, motsvarande den, som gåfves i de lägre klasserna af ett allmänt läroverk; men att det kommersiella och industriella lifvet i de flesta af de små städer och köpingar, der dessa läroverk skulle hafva sitt säte, vore så litet utveckladt, att endast ringa intresse för en bildning af detta slag, utöfver hvad folkskolan kunde erbjuda, förefunnes, under det att ett jemförelsevis stort antal lärjungar, söner till embets- och tjenstemän, förmögnare borgare och den kringliggande traktens allmoge, gerna önskade att i sin hembygd få börja med och pröfva sin förmåga för lärda studier, som sedan vid ett högre läroverk kunde fortsättas. En sådan organisation af kommunalskolorna, som omöjliggjorde deras användning för sist berörda ändamål, måste derför tillintetgöra en stor del af det gagn, som dermed afsetts, och betaga kommunernas medlemmar, särskildt de mera inflytelserika bland dem, allt lifligare deltagande för dessa skolor;

att det visserligen vore en fördel, att kommunen finge större inflytande än hittills på det derinom förlagda läroverket, men att det utan tvifvel vore att tilltro de små städerna för mycket, då det öfverlätes åt deras förtroendemän, såsom utgörande majoriteten i skolans lokalstyrelse, att bestämma undervisningsplan och lärokurser, lämpade efter ortens behof och intressen, ett i vårt land alldeles nytt uppdrag, som det säkerligen skulle vara svårt äfven för de *större* stadskommunerna att få på tillfredsställande sätt fullgjordt, ehuru de tydligen egde vida rikare tillgång på män med praktisk blick för bildningskrafvet inom och för orten;

att, då det visat sig, att de nuvarande två- och treklassiga läroverken, hvilka till sin disposition hade lärare med samma aflöning och kompetens som de högre läroverken, icke lemnat tillfredsställande resultat och erhållit ett tillräckligt antal lärjungar, det vore föga troligt, att kommunalskolor med två eller tre lärare, af hvilka i förra fallet en, i senare fallet två skulle hafva betydligt mindre aflöning och blott folkskolelärarekompetens, skulle kunna bättre lösa sin uppgift eller ens vinna det förtroende hos allmänheten, som kommit de gamla skolorna till del;

att de bidrag, som enligt komiténs förslag skulle af kommunerna utgå till kommunalskolorna, vore allt för stora i förhållande till de små kommunernas förmåga att utgöra dem, hvarför förslaget till ombildning af de nuvarande läroverken under nämnda förutsättning i de flesta fall blefve liktydigt med ett förslag till deras indragning;

att det ej vore öfverensstämmande med rättvisa och billighet, att ett litet och fattigt samhälle skulle af staten tvingas att åtaga sig betydligt ökade pålagor för att få behålla sitt mindre läroverk, då deremot de större och vida förmögnare samhällena finge behålla sina högre läroverk utan någon ökad kostnad å samhällenas sida; samt

att klagomålen öfver elevernas fåtalighet vid de lägre läroverken lätt kunde afhjelpas, om flickor finge der mottagas, en tillåtelse, som i en mindre stad, der alla förhållanden lätt kunde öfvervakas, icke borde innebära någon fara och som skulle göra skolan dubbelt gagnande för ett samhälle, hvilket i följd af sin litenhet hade att kämpa med stora svårigheter vid försöket att åt den qvinliga ungdomen förskaffa en tillfredsställande bildning.

Statsrådsprotokollet den 14 februari 1887.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 anförde dåvarande föredraganden med afseende å föreliggande fråga hufvudsaklig gen följande.

Den visserligen icke enda beaktansvärda, men kanske allvarsammaste anmärkningen emot de lägre läroverken vore fåtaligheten af deras

lärjungar. Der denna fåtalighet öfverskrede en viss gräns, vore deras bibehållande utan tvifvel ett slöseri med statsmedel, som kunde bättre användas. Men äfven å öfriga ställen borde man se till, att läroverken så ordnades, att de bättre motsvarade de kostnader, de ådroge staten. En orsak till lärjungarnes fåtalighet vid de här afsedda läroverken kunde man anse vara, att nämnda läroverk i följd af deras kursers ringa utsträckning i allmänhet blott under två eller tre år kunde behålla hvarje särskild lärjunge. Många föräldrar, som skulle hafva största fördel af att för sina söner använda ett dylikt läroverk, föredroge emellertid att genast sända dem till ett fullständigare, emedan de i alla fall snart skulle blifva tvungna att öfverflytta dem till ett sådant. För att ett läroverk i en mindre stad skulle kunna erhålla ett tillräckligt antal lärjungar, fordrades derför, att det kunde behålla hvarje lärjunge under 5 till 6 år och således utsträcka sina kurser till ett omfång, som motsvarade kurserna för de fem lägre klasserna vid ett allmänt läroverk. Under denna förutsättning skulle utan tvifvel i många af de städer, der skolorna nu vore ganska fåtaligt besökta, ett ej obetydligt lärjungeantal kunna påräknas, ehuru lärjungeantalet vid dessa skolor icke kunde antagas blifva så stort, att det berättigade upprättandet af ett vanligt femklassigt läroverk.

Ett medel borde derför utfinnas att med ett mindre antal lärare drifva undervisningen till angifvet omfång. Ett sådant medel behöfde man emellertid icke söka aflägse. Vid de gamla lärdoms- och apologistskolorna var det icke ovanligt, att en lärare samtidigt läste med två årsafdelningar, och utan exempel var det till och med icke, att en och annan skola med 3 eller 4 lärare dref undervisningen ända till de kurser, som fordrades i studentexamen. Ännu på senare tider hade några tvåklassiga pedagogier utsträckt sin undervisning till fjerde klassens kurs och sålunda förberedt sina lärjungar för inträde i femte klassen vid allmänt läroverk. Vid privata läroverk hade nämnda förfarande med framgång användts äfven i de högre klasserna. Med tillämpning af berörda anordning skulle sålunda med 3 lärare undervisningen kunna utsträckas till femte klassens kurs, ehuru tydligen blott på endera bildningslinien. För vinnande af ett godt resultat förutsattes emellertid, *att* lärjungeantalet i de särskilda klasserna icke vore för stort, *att* den eljest föreskrifna timplanen och kursfördelningen för de fem lägre klasserna icke behöfde slafviskt följas, utan att nödiga modifikationer med afseende derå finge göras, blott samma slutresultat som i nämnda klasser nåddes, samt *att* lärarne vore fullt inne i det egendomliga förfaringssätt, som i en sålunda inrättad skola måste följas.

För närvarande hade minnet af metoden vid en dylik undervisning inom vår lärarekår nästan gått förloradt, hvilket man kunde se af den

motvilja, med hvilken äfven ganska små afdelningar i de högre klasserna sammansloges. Det blefve derför nödvändigt att upprätta en särskild skola, der profår kunde genomgås af de lärarekandidater, som hade för afsigt att egna sig åt berörda skolors tjenst, och der äfven tillfälle kunde blifva att genom försök utröna lämpligaste sättet att ordna arbetet vid en dylik skola.

Då vid en skola af nu antydda slag samma kurser skulle genomgås som i de fem lägre klasserna af ett allmänt läroverk, borde i sjelfva verket samma kompetens i teoretiskt afseende fordras af densammas lärare som af dem vid ett femklassigt läroverk. På af läroverkskomitén anförda skäl kunde man dock försöksvis upplåta en af de tre lärareplatserna åt en lärare med mindre teoretisk kompetens än den för adjunkter föreskrifna. Vanlig folkskolelärarekompetens vore emellertid för liten. Ty det nära samband, som borde ega rum mellan undervisningen i de särskilda till de lägre klasserna hörande läroämnena och i synnerhet mellan undervisningen i modersmålet och i de främmande lefvande språk, som lästes i skolan, gjorde det nödvändigt för hvarje lärare i en sådan skola att hafva nödtorftig kunskap i alla dessa läroämnen. Utom folkskolelärareexamen och profårskurs, genomgången vid ofvan omnämnda profårsläroverk, skulle således fordras särskild examen i de främmande språk, som lästes vid skolan, aflagd enligt de närmare bestämmelser Kongl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva. Lönen vid ifrågavarande lärarebefattning, hvars innehafvare skulle bära namn af kollega, skulle i öfverensstämmelse med komiténs förslag utgöra 2,000 kronor med två ålderstillägg, hvartdera å 250 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjenstgöring.

Af de båda öfriga lärarne skulle den ene vara rektor och åtnjuta samma löneförmåner, som i nådig proposition till 1882 års riksdag föreslogs för rektor vid treklassigt läroverk, den andre åter adjunkt med vanlig adjunktsaflöning och kompetens. Dessutom skulle vid dessa skolor anställas en teckningslärare, en gymnastik- och en musiklärare samt en skolläkare. Teckningsläraren skulle i årligt arfvode uppbära 500 kronor mot en undervisningsskyldighet af 7 timmar i veckan, gymnastikläraren skulle åtnjuta 300 kronor mot en undervisningsskyldighet af 4 timmar i veckan, musikläraren 300 kronor och skolläkaren 50 kronor jemte samma afgift af hvarje lärjunge, som tillkomme skolläkare vid annat allmänt läroverk.

Rektor, för hvilken borde gälla samma kompetensfordringar som för rektor vid femklassigt läroverk, skulle liksom öfrige rektorer tillsättas på förordnande å viss tid. Hvarje vid skola af ifrågavarande slag anställd lärare eller lärarinna skulle vara skyldig att, ifall läroverket upphörde eller förändrades, mottaga tjenstgöring vid annat likartadt läroverk, der Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt anvisa sådan.

Vore lärjungeantalet större, än att det lämpligen kunde skötas af tre ämneslärare, skulle en fjerde ämneslärare, en adjunkt, tillsättas, utan att undervisningen derför utsträcktes utöfver kurserna för de fem lägre klasserna.

Vid hvarje läsårs slut skulle afgångsexamen hållas, under den kontroll Kongl. Maj:t kunde finna godt förordna, med de lärjungar, som genomgått skolans högsta afdelning; och lärjunge, som blifvit i denna examen godkänd, skulle ega rätt till inträde i nedre sjette klassen vid allmänt läroverk å den linie, enligt hvilkens undervisningsplan skolan varit ordnad, eller, derest denna varit den praktiska liniens, de rättigheter, som möjligen komme att medfölja afgångsexamen å sistnämnda linie.

Mot de af komitén föreslagna bidrag, som skulle utgå af kommunerna till kommunalskolornas underhåll, hade af de särskilda kommunalstyrelserna med mycken skärpa framhållits det orättvisa och obilliga deruti, att de små och fattiga kommunerna skulle nödgas dyrt betala förmånen af en undervisning, som staten tillhandahölle de större och rikare kommunerna utan att fordra dylik utgift. Ehuru befogenheten af denna klagan icke kunde förnekas, vore dock att uppmärksamma, att staten hittills i allmänhet betalt hvarje lärjunges undervisning i de små kommunerna och vid de mindre läroverken vida dyrare än i de större städerna och vid de högre läroverken. För att i viss mån motverka detta missförhållande och göra kommunerna sjelfva intresserade för, att deras skolor icke bibehölles med ett allt för ringa lärjungeantal, borde det åläggas ifrågavarande kommuner att garantera statsverket terminsafgifter af det antal lärjungar, som i medeltal undervisades i motsvarande klasser vid de högre läroverken af det antal lärare, som vid de mindre läroverken förekomme. Enligt gjord beräkning skulle det belopp, som sålunda borde garanteras statsverket, för ett lägre läroverk med 3 ämneslärare uppgå till 1,560 kronor, om läroverket vore inrättadt i enlighet med den klassiska eller reala liniens undervisningsplan, men till 780 kronor, om den praktiska liniens undervisningsplan dervid följdes; och vid en skola med 4 ämneslärare skulle dessa belopp blifva i förra fallet 2,080 kronor och i det senare 1,040 kronor. Nämnda belopp skulle af kommunerna direkt inbetalas till landtränterierna, under det att kommunerna skulle ega rätt att uppbära de terminsafgifter, som eljest bort tillflyta statsverket.

Angående afgifterna till ljus- och vedkassan, biblioteks- och materielkassan samt byggnadsfonden skulle gälla samma bestämmelser som vid andra allmänna läroverk. Såsom hittills skulle ock kommunerna sörja för läroverkshus, bostad eller hyresersättning åt rektor m. m.

De summor, som på nyss angifvet sätt skulle tillförsäkras statsverket,

vore emellertid föga betydande i jemförelse med de kostnader, underhållet af de ifrågavarande läroverken komme att medföra, ehuru de utan tvifvel komme att kännas rätt betungande för en del kommuner. En lättnad för dessa skulle det vara, om tillträde till berörda läroverk lemnades qvinliga lärjungar, för hvilka det i små städer ofta vore svårt att bereda tillfälle till högre undervisning. Och just i dylika mindre samhällen med deras enklare och lättare öfverskådade förhållanden syntes det vara särdeles lämpligt att anställa försök med den af många högt prisade samuppfostran af gossar och flickor, i synnerhet som åtskilliga kommunalstyrelser redan uttalat sig för en sådan anordning. Om flickor, till det antal utrymme och lärarekrafter utan skada medgåfve, finge tillträde till läroverket, borde emellertid en lärarebefattning, i allmänhet den, för hvilken lägre kunskapsfordringar ansåges tillräckliga, beklädas af en qvinna, som utom sin undervisning skulle hafva i uppdrag att vara föreståndarinna för flickorna. Såsom kompetens för sådan lärarinna skulle fordras, att hon med nöjaktiga betyg genomgått högre lärarinneseminariet jemte förut omnämnda profårskurs.

Den omständighet, att kommunen skulle garantera en viss summa i terminsafgifter, kunde tydligen icke betaga läroverket dess karakter af statsläroverk eller berättiga kommunen eller dess förtroendemän till en så vidsträckt myndighet öfver läroverket och dess lärare, som läroverkskomitén velat åt dem inrymma. Ifrågavarande läroverk syntes derför fortfarande böra benämnas lägre allmänna läroverk; och kommunens direkta inflytande öfver det till densamma förlagda läroverket syntes böra bestå deruti, att kommunalstyrelsen dels i sammanhang med beslutandet af den ofvan berörda garantien egde välja den bildningslinie, enligt hvilken läroverket skulle inrättas, samt bestämma, huruvida qvinliga lärjungar skulle, i mån af utrymme, få vid läroverket mottagas, dels hade att utse vissa medlemmar af läroverkets lokalstyrelse. Denna styrelse skulle nemligen utgöras af läroverkets inspektor, såsom ordförande, läroverkets rektor, såsom sekreterare och kassaförvaltare, samt tre af kommunen valde medlemmar. Och skulle styrelsens uppgift vara: *att* noga följa och öfvervaka skolans verksamhet samt deröfver afgifva berättelse till vederbörande myndigheter; *att* föreslå timplan, kursfördelning och arbetsordning för skolan; *att* fastställa maximiantalet af lärjungar, som finge i hvarje klass och afdelning intagas; *att* vid behof meddela rektor och lärare tjenstledighet, dock ej för längre tid än två veckor; samt *att* förvalta skolans ekonomi och bestämma befrielserna från terminsafgifter.

Till lägre allmänna läroverk med nu angifven organisation och 3 ämneslärare skulle ombildas treklassiga allmänna läroverken i Söderköping, Vimmerby, Alingsås, Askersund, Sala, Trelleborg, Engelholm, Marstrand,

Strömstad, Åmål, Filipstad, Arvika, Skellefteå och Örnsköldsvik, tvåklassiga pedagogierna i Södertelje, Köping och Nora samt enklassiga pedagogien i Simrishamn, hvarjemte ett nytt läroverk af förstnämnda slag skulle upprättas i Motala; till sålunda omorganiserade läroverk med 4 ämneslärare skulle åter ombildas treklassiga allmänna läroverken i Falköping och Varberg.

Tre af nyss berörda läroverk hade visserligen af läroverkskomitén förordats till indragning, nemligen treklassiga läroverken i Söderköping, Vimmerby och Marstrand, men föreslogos likväl af departementschefen till ombildning. Vid läroverket i Söderköping utgjorde nemligen lärjungeantalet under åren 1873—82 nära 32 och öfverstege sålunda den gräns, som af komitén fastställts för ett läroverks bibehållande. Visserligen hade lärjungeantalet under de sista af de nämnda och under de närmast följande åren understigit berörda gräns — det hade under åren 1881—1885 utgjort i medeltal 26 — men ett stigande hade sedan åter inträdt, så att lärjungeantalet vid början af höstterminen 1886 utgjort 35. Dessutom egde detta gamla läroverk dyrbara läroverkshus och betydliga donationer, särskildt de Forsemanska. Vid läroverket i Vimmerby hade lärjungeantalet en längre tid hållit sig i närheten af 30-talet, men på sista tiden stigit ej obetydligt; åren 1873—82 hade det i medeltal utgjort 29, åren 1881—85 33 och höstterminen 1886 43. Läroverkshusen vore i godt skick och afståndet till andra städer med allmänna läroverk ej obetydligt. Beträffande läroverket i Marstrand gälde åter, att dess lärjungeantal under ifrågavarande tid föga öfverstigit 20 och snarare varit stadt i sjunkande än i stigande, men staden hade under de senare åren utgifvit betydliga summor för skolbyggnader, och dess kommunikationer med närliggande städer vore under vintertiden osäkra och besvärliga. Också hade dess kommunalstyrelse uttalat sig för, att försök der gjordes med samundervisning af gossar och flickor, i hvilket fall lärjungeantalet vid skolan utan tvifvel komme att ökas.

Skälet dertill, att förslag framstälts om upprättande af ett nytt läroverk af ifrågavarande slag i Motala, vore, att denna plats på senare tider vunnit en ej ringa betydelse i följd af de storartade industriella anläggningar, som der förefunnes, och de lätta kommunikationer, platsen egde så väl sjöledes som medelst jernväg. Också hade behofvet af en högre läroanstalt der gjort sig lifligt gällande och föranledt, att derstädes redan för tio år sedan upprättats ett enskildt elementarläroverk, hvilket uppehållits genom bidrag af kommunen, mekaniska verkstaden och enskilda personer jemte lärjungarnes terminsafgifter. Denna skola hade från och med läsåret 1882—83 utsträckt sin undervisning till samma omfång som i de fem lägre klasserna vid ett allmänt läroverk och hade genom kongl. beslut den 13 april 1883 erhållit rätt för de lärjungar, som under föreskrifven kontroll

aflagt sådan afgångsexamen, som i § 33 mom. 2 af stadgan för rikets allmänna läroverk omförmäldes, att utan särskild pröfning vid näst följande hösttermins början vinna inträde i sjette klassens nedre afdelning vid statens högre allmänna läroverk. Lärjungeantalet vid Motala enskilda läroverk hade under femårsperioden 1882—86 utgjort 52. Ett lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare syntes derför här vara påkalladt af ett verkligt behof.

Såsom i det föregående blifvit antydt, behöfdes ett särskildt läroverk, der profårskurs skulle kunna genomgås af blifvande lärare dels å den praktiska linien, dels vid de lägre allmänna läroverken med 3 eller 4 ämneslärare. Till ett sådant skulle lämpligen Jakobs femklassiga läroverk i Stockholm kunna ombildas. För detta ändamål erfordrades, att vid nämnda läroverk upprättades dels en praktisk linie med fem årsklasser, dels en afdelning, bestående af tre klasser, af hvilka två vore 2-åriga och en 1-årig. Denna afdelning, hvilken tydligen skulle arbeta alldeles oberoende af den, som innehölle den femklassiga praktiska linien, skulle inrättas efter samma grunder, som blifvit föreslagna beträffande de lägre allmänna läroverken med tre ämneslärare. Lärjungeantalet skulle icke i någon klass af berörda afdelning få öfverstiga 20, och samtliga lärjungar borde vara befriade från den till statsverket ingående afgiften, då undervisningen i denna afdelning måste blifva mindre tilldragande å en ort, der särskild undervisning för hvarje årsklass i rikt mått erbjödes.

För uppehållandet af undervisningen och handledandet af profårskandidaterna vid detta läroverk skulle erfordras en rektor med samma löneförmåner, som tillkomme rektor vid högre läroverk, nio adjunkter med vanlig adjunktsaflöning, en teckningslärare med samma aflöning och tjenstgöringsskyldighet, som vore förenade med teckningslärarebefattning af tredje klassen vid högre läroverk, en musiklärare med arfvode af 600 kronor och en skolläkare med arfvode af 100 kronor jemte samma afgift af lärjungarne som vid andra allmänna läroverk. Deremot syntes icke någon särskild gymnastiklärarebefattning blifva behöflig, då den skyldighet, som ålåge gymnastiska centralinstitutet att meddela gymnastikundervisning åt lärjungarne vid högre latinläroverket å Norrmalm, borde tagas i anspråk för Jakobs läroverk, under det att särskild gymnastiklärarebefattning upprättades vid berörda latinläroverk. Staten för Jakobs läroverk komme således att ökas med tre adjunkter och en skolläkare samt att minskas med en gymnastiklärare, hvarjemte rektorn samt tecknings- och musiklärarne erhölle höjd aflöning,

Statsrådsprotokollet den 7 februari 1890.

I det statsrådsprotokoll, som åtföljde den nådiga propositionen till 1890 års riksdag, förklarade dåvarande departementschefen sig i väsentliga delar instämma i det förslag till de mindre läroverkens ombildning, som år 1887 framlades för Riksdagen och som i statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 blifvit närmare utveckladt och förklaradt.

Sålunda fann han ändamålsenligt, att, der lärjungeantalet sådant medgåfve, två årsklasser undervisades af samme lärare, så att undervisningen med tre ämneslärare kunde utsträckas till femte klassens kurser på en af de båda bildningslinierna, den klassiska eller den reala, hvilken det skulle stå kommunalstyrelsen fritt att välja. Skulle denna styrelse finna ändamålsenligare att i stället för någon af de nämnda linierna inrätta en s. k. praktisk linie, skulle detta emellertid vara tillåtet, och egde då styrelsen att, obunden af den för klassiska eller reala linien gällande läsordning, föreslå en annan, som bättre tillgodosåge ortens behof, samt derå söka Kongl. Maj:ts fastställelse. Dock vore ej nödigt att för dessa ombildade läroverk bestämma, att undervisningen skulle omfatta en femårig kurs, utan kunde, på förslag af kommunalstyrelse och läroverkskollegium, för hvarje särskildt läroverk bestämmas, huruvida undervisningen vid detsamma skulle utsträckas öfver tredje klassens kurser å endera af nyss berörda linier. Vid ett större lärjungeantal i hvarje klass läte sig nemligen den föreslagna anordningen ej genomföra, och då en dylik sammanslagning af olika årsklasser vid undervisningen på senare tider hos oss blott i mycket ringa omfång förekommit på det lägre stadiet, vore förtroendet till en sådan anordning på många håll ej stort.

Äfven förklarade departementschefen sig intet hafva att invända mot hvad förslaget innehölle rörande tillträde för qvinliga lärjungar till de ombildade mindre läroverken och vilkoren derför, äfvensom angående lärarepersonalen och dess aflöning vid berörda läroverk.

Vidare instämde han i nämnda förslag med afseende på frågan, hvilka af de mindre nuvarande läroverken borde ombildas, samt i förslaget om inrättande af ett läroverk af ifrågavarande slag i Motala, blott med tillägg deraf, att äfven treklassiga läroverket i Sölvesborg borde ombildas till ett lägre allmänt läroverk med 3 ämneslärare. Stadsfullmägtige i Sölvesborg hade nemligen inkommit med underdånig petition härom och dervid andragit åtskilliga vigtiga skäl, hvilka han icke kunde underkänna. Dessa skäl voro hufvudsakligen: *att* detta från längre tider tillbaka upprättade läroverk redan som tvåklassigt under flera år haft ett lärjungeantal, som i medeltal öfverstigit det antal, hvilket läroverkskomitén ansett böra utgöra minimum för ett läroverks bibehållande; *att* medelantalet lärjungar under de läroverkskomiténs betänkande näst föregående åren visserligen nedgått under be-

rörda minimum, men att anledningen härtill förnämligast varit den, att skolans föreståndare varit af riksdagsgöromål och andra offentliga värf förhindrad att utöfva sitt kall inom läroverket och att hans ställföreträdare ingalunda varit lämplige eller mägtige att tillfredsställa allmänhetens billiga anspråk och upprätthålla läroverkets anseende; *att* emellertid dessa beklagliga förhållanden numera, sedan år 1888 ny föreståndare förordnats och den öfriga personalen delvis ombytts, så väsentligen förändrats, att lärjungarnes antal mera än fördubblats och under läsåret 1889—1890 uppgått till 47, samt att det lifliga intresse, hvarmed läroverket fortfarande omfattades af så väl staden som närliggande landsort, gåfve anledning antaga, att antalet skulle under kommande år ytterligare ökas; *att* de lokaler, som af staden upplåtits åt läroverket i ett under de senare åren nybygdt hus, befunnes fullt ändamålsenliga och tilräckligt rymliga äfven för ett betydligt större antal lärjungar än det nuvarande, äfvensom att särskilda rymliga och särdeles lämpliga gymnastik- och slöjdsalar vore för läroverket tillgängliga; samt slutligen *att* indragningen af detta läroverk ej mindre för den ännu lifskraftiga staden än för den omgifvande folkrika orten skulle medföra de mest bekymmersamma följder.

Af departementschefens förslag, att inga till statsverket ingående terminsafgifter skulle upptagas i de tre lägsta klasserna, och att undervisningen i de ombildade läroverken skulle kunna inskränkas till tredje klassens kurser, blefve tydligen en följd, att, om man ville bestämma det belopp, hvarmed kommunerna borde bidraga till uppehållandet af ifrågavarande läroverk, på samma sätt, som i 1887 års proposition föreslagits, eller såsom en garanti för terminsafgifters erläggande af ett visst antal lärjungar, detta belopp skulle blifva så obetydligt, att en dylik garanti blefve utan egentligt värde. Då det emellertid icke kunde vara rättvist och billigt, att just de mindre och fattigare kommunerna skulle, såsom läroverkskomitén föreslagit, dyrt betala samma förmån, som de större kommunerna erhölle utan dylik uppoffring, ansåge departementschefen således, att kommunerna borde intaga samma ställning till de ombildade läroverken som till öfriga allmänna läroverk, samt att enahanda bestämmelser, som stadgades för lärjungarnes terminsafgifter vid öfriga allmänna läroverk, borde gälla äfven med afseende på de ombildade läroverkens lärjungar.

Någon särskild lokalstyrelse med den vidsträckta myndighet, som af läroverkskomitén eller i 1887 års proposition föreslagits, kunde under sådana förhållanden ej gerna ifrågakomma. Emellertid behöfde den nämnd, som hade att afgifva förslag å de lärjungar, som skulle komma i åtnjutande af befrielse från den till statsverket ingående terminsafgiften, i följd af de

här ifrågakommande lärjungarnes fåtalighet, icke vara så stor som vid de öfriga läroverken, utan kunde inskränkas till att bestå af rektor såsom ordförande samt två af läroverkskollegiet och två af läroverksstadens kommunalstyrelse valda ledamöter.

För att så snart som möjligt vinna erforderlig stadga för den nya och följaktligen ännu till metoden otillräckligt pröfvade praktiska linien vore nödvändigt, att en särskild skola upprättades, der profår kunde genomgås af de lärarekandidater, som hade för afsigt att egna sig åt undervisning i skolor med denna linie, och der tillfälle kunde beredas att genom försök utröna lämpligaste sättet för arbetets anordning vid en skola af detta slag. Den allmänna planen för en dylik undervisning hade visserligen i statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 blifvit angifven, och intet vore mot densamma, såsom sådan, att anmärka; men denna plan borde efter en praktisk pröfning till sina detaljer närmare bestämmas, innan man med trygghet kunde fastställa den såsom normalplan för en s. k. praktisk bildningslinie. Ty först under tillämpningen lärde man fullt känna en viss undervisningsplans fördelar och olägenheter, och endast af det vunna resultatet framginge med någon säkerhet densammas verkliga värde. Det vore också endast under den pågående tillämpningen af en viss undervisningsmetod, som det blefve möjligt att utvälja och åstadkomma sådana hjelpmedel, läroböcker och åskådningsmateriel, som för densamma vore de mest lämpliga.

Men icke blott för att pröfva och utveckla den föreslagna undervisningsplanen för en praktisk bildningslinie vore en särskild skola behöflig; en sådan vore äfven erforderlig för att komma till klarhet med afseende på de anordningar, som blefve nödiga, då man med endast tre ämneslärare ville utsträcka undervisningen till femte klassens kurser. Detta kunde, såsom lätt insåges, icke ske, med mindre än att två årsklasser ofta undervisades samtidigt af en enda lärare. Tydligt vore dock, att dylik gemensam undervisning af olika årsklasser lättare kunde genomföras i vissa ämnen än i andra, och att följaktligen också förfaringssättet dervid måste blifva olika. Ifrågavarande skolas uppgift skulle blifva att undersöka, i hvilka ämnen och klasser en dylik undervisning lämpligen kunde införas, och huru stort lärjungeantal samtidigt kunde åtnjuta densamma, utan att resultaten blefve afsevärdt underlägsna dem, som nåddes vid en skola med särskild undervisning för hvarje årsklass. Denna skola skulle således blifva ett slags mönsterskola med afseende på plan och metoder, efter hvilken de lägre läroverk med tre eller fyra ämneslärare, hvilka ville utsträcka sin undervisning till 4:de eller 5:te klassens kurser, hade att bilda sig. Vid

densamma skulle ock profårskurs genomgås af de lärarekandidater, som hade för afsigt att träda i tjenst vid nyss berörda mindre läroverk.

I öfverensstämmelse med hvad som föreslagits i 1887 års proposition ansåg vidare departementschefen Jakobs läroverk i Stockholm lämpligen kunna ombildas för ifrågavarande ändamål och hade intet annat att anmärka med afseende på den deri föreslagna organisationen af nämnda läroverk, än att det framdeles kunde visa sig ändamålsenligt att vid detta läroverk för de främmande språken anställa utländske lärare, som kunde på ett raskare verkande sätt meddela lärjungarne praktisk färdighet i vederbörande språks användning och gifva lärarekandidaterna tillfälle att deri uppöfva sig. För tillfället inskränkte han sig emellertid till att föreslå ett obetydligt tillägg, nemligen att lärjungarne å den afdelning af läroverket, der gemensam undervisning af olika årsklasser skulle ega rum för att möjliggöra undervisningens utsträckning till femte klassens kurser med blott tre ämneslärare, måtte befrias från alla terminsafgifter.

Slutligen föreslog han beträffande tiden för ifrågavarande ombildnings genomförande och formen för de till ombildning bestämda läroverkens verksamhet, intill dess ombildningen hunnit genomföras, att den nya organisationen skulle börja att tillämpas med läsåret 1891—92, derest icke Kongl. Maj:t på grund af sig företeende omständigheter kunde finna skäl att med hänsyn till ett eller annat af dessa läroverk annorlunda förordna, samt att lärarne vid de till ombildning afsedda läroverken måtte, intill dess ombildningen hunnit verkställas eller annorlunda blefve bestämdt, åtnjuta de löneförmåner, som hittills till dem utgått.

Flickskolekomiténs betänkande.

I sammanhang med frågan om de mindre läroverkens ombildning anser jag mig böra erinra om åtskilligt af hvad den s. k. flickskolekomitén, hvilken den 6 november 1885 tillsattes för att undersöka, huru undervisningen i de enskilda högre skolorna för qvinlig ungdom för närvarande bedrefves samt hvilka resultat af densamma hittills vunnits, anfört angående samundervisning af gossar och flickor. Denna komité betraktar nemligen frågan särskildt med hänsyn till flickorna. I sitt den 19 januari 1888 afgifna betänkande yttrar den sålunda med afseende härå bland annat följande.

»Samundervisningen är, såsom bekant, ingalunda opröfvad i vårt eget land. För att nu icke tala om ett par högre undervisningsanstalter, der den gjorda erfarenheten visserligen tyckes gifva goda löften för framtiden, men ännu icke torde vara omfattande nog för att tillåta säkra slutsatser, så har ju vid landets folkskolor samundervisning praktiserats mer än fyrtio år. Utan att blifva underkastad någon pröfning ur principiel synpunkt, förr än nu

på sista tiden, har samundervisningen utvecklat sig i den rigtningen, att den allmänt öfvas på landsbygden och väl äfven i åtskilliga mindre städer, medan deremot de större städerna infört skild undervisning för begge könen. Orsakerna till denna olikhet äro lätt insedda. Der lärjungeantalet är stort, rekryteradt från en mängd temligen olikartade hem, samt lärarekrafter och penningtillgångar tillräckliga, har man skilt könen i olika skolor, dervid instinktmessigt påverkad af den betraktelsen, att ju större lärjungeantalet är, som skall undervisas af samma lärare, desto nödvändigare måste det blifva, derest skolan skall kunna i undervisning och disciplin taga vederbörlig hänsyn till lärjungarnes individualitet, att undvika den svårighet för lösningen af denna uppgift, som måste uppstå genom sammanförandet af de båda könen i samma skola. — — — Men å andra sidan: der lärjungeantalet icke är synnerligen stort, der man måste hushålla med lärarekrafterna, der lärjungarne komma från temligen likartade familjer och äro syskon, grannar, bekanta till hvarandra, växande upp under jemförelsevis enkla lifsförhållanden, — der är samundervisningen fullt naturlig, och det skulle vara fåfängt att försöka der afskaffa den samma. Också torde allmänna meningen vara, att samundervisningen, der den är införd, företett öfvervägande fördelar. — — — Någon tillämpning af samundervisningen utöfver folkskolestadiet har endast i tre främmande länder, nemligen Förenta Staterna, Holland och Norge, blifvit i vidsträcktare mån försökt, och under en längre tid egentligen endast i det förstnämnda landet.»

Sedan komitén derpå redogjort för förhållandena i nämnda länder och de erfarenheter, som der vunnits, samt funnit dessa i det hela stämma väl öfverens med komiténs uppfattning, fortsätter den:

»Med stöd alltså af erfarenheter, dels från vårt eget land, dels från främmande länder, vilja komiterade såsom sin mening uttala, att man synes kunna utan fara begagna sig af de obestridliga ekonomiska fördelar, som samundervisningen erbjuder, på alla orter, 1) der invånareantalet icke är stort, och följaktligen lefnadsvanorna kunna antagas vara jemförelsevis enkla och okonstlade, på samma gång som ett allt för stort lärjungeantal icke kan vara att befara, samt 2) der man icke behöfver kräfva af skolan, hvad gossarne beträffar, någon grundläggning för lärda studier, utan endast bibringandet af ett kunskapsmått, som kan anses motsvara det praktiska lifvets behof för de många, som icke fortsätta studierna utöfver 15- till 16-års åldern.»

Dessa betingelser ansåg komitén vara för handen i alla de städer, hvilkas läroverk för gossar blifvit i 1887 års proposition föreslagna till ombildning, samt i åtskilliga städer, der för närvarande funnes fem-

klassiga allmänna läroverk, äfvensom i några, hvilkas läroverk enligt Kongl. Maj:ts af 1890 års riksdag antagna förslag blifvit bestämda till indragning.

Komitén säger sig hafva blifvit föranledd att uppställa såsom ett önskemål, att de allmänna läroverken i berörda städer förändrades till samskolor, dels af omöjligheten att på så många ställen utan allt för känbara kostnader upprätthålla fullt tillfredsställande separata flickskolor och dels af den omständigheten, att de ifrågavarande läroverken samtliga vore lägre, hvilkas läroplan syntes kunna utan större svårigheter jemkas derhän, att den afsåge, icke grundläggandet af lärd bildning, utan bibringandet af en allmänt medborgerlig bildning af förut antydd art, tillräcklig för det stora flertal af både gossar och flickor, som icke fortsatte studierna utöfver 15- till 16-års åldern.

»I enlighet med de i betänkandets specielt pedagogiska del närmare framstälda grundtankarna» — säger komitén — »skulle den egentliga flickskolan, fullständigt utvecklad, eftersträfva följande resultat af sin undervisning:

i *kristendom:* insigt i bibliska historien och katekesen, kännedom af bibeln och den kyrkliga bekännelsen;

i *modersmålet:* säkerhet i rättstafning och interpunktion, färdighet i välläsning, öfning att i tal och skrift redigt och korrekt framställa sina tankar öfver lättare ämnen jemte derför erforderlig kännedom af form- och satslära, en genom flitig literaturläsning vunnen bekantskap med våra mera framstående författare;

i *historia:* icke blott bekantskap med de vigtigaste personligheterna och tilldragelserna i svenska historien, utan äfven kännedom af mensklighetens utveckling i dess hufvudpunkter;

i *geografi:* kännedom af jorden såsom menniskans hem;

i *ett eller två främmande lefvande språk:* korrekt innanläsning, förmåga att uppfatta sådana hörda eller lästa stycken på det främmande språket, som icke erbjuda större svårighet, någon öfning att muntligen och skriftligen yttra sig öfver alldagliga ämnen;

i *matematik:* färdighet i praktisk räkning och förandet af hushållsbok; kännedom af läran om triangeln, fyrhörningen och cirkeln; vana vid beräkning och mätning af plana och solida figurer;

i *naturkunnighet:* en med hänsyn till det praktiska lifvets kraf, särskildt helsovården, meddelad insigt i grunddragen af zoologi, botanik, fysik och kemi;

i *teckning:* färdighet att afteckna fristående föremål;

i *välskrifning:* förmåga att skrifva snabbt och väl;

i *slöjd och qvinliga handarbeten:* vana vid bruket af de i träslöjden

förekommande verktygen; förmåga att förfärdiga och vidmagthålla egna kläder och hemmets linneförråd.»

»En undervisningsplan i enlighet med det sålunda angifna slutmålet torde kunna tillämpas äfven i samskolan, dock med några modifikationer. Naturligtvis kan icke någon undervisning i qvinliga handarbeten sättas i fråga för gossarne. De timmar, som dessa till följd deraf finge lediga, synas lämpligen kunna i de lägre klasserna egnas åt träslöjden, i de högre åt en vidsträcktare undervisning i matematik och naturkunnighet samt åt linearritning. I samma ämnen eller möjligen några andra kunde extra undervisning lemnas åt gossarne äfven i det fall, att desse skulle befinnas icke blott tåla, utan verkligen behöfva större mått af arbete, än som lämpligen kan åläggas flickor af samma ålder. Det uppgifna kunskapsmåttet kan icke blott anses tillräckligt för det stora flertalet flickor, som icke fortsätter studierna utöfver 16-års åldern; det kan ock anses innebära den grundläggande bildning, som är behöflig för de många gossar, som icke egna sig åt lärda studier, utan vid nyssnämnda tidpunkt välja något praktiskt yrke.» — — — — — — — — — — — — — — — — —

»De ekonomiska fördelarne af den föreslagna anordningen äro påtagliga. Visserligen blefve det nödvändigt för åtskilliga kommuner att ombygga sina läroverkshus för att bereda utrymme åt det ökade lärjungeantalet, men dels torde denna åtgärd icke öfver allt vara nödvändig, och dels blefve kostnaderna derför rikligt ersatta genom en temligen betydlig minskning i de nuvarande utgifterna för flickornas undervisning. Besparing i statens utgifter skulle vinnas icke blott så till vida, att det nuvarande missförhållandet vid flera af ifrågavarande läroverk mellan lärarnes antal och lärjungarnes antal komme att försvinna genom det sistnämndas ökning, utan ock derigenom att qvinliga lärarekrafter kunde eller, rättare sagdt, måste användas i större mån än nu är förhållandet. Komiterade anse visserligen icke, att en lärarinnas arbete skulle vara mindre värdt än en lärares och af detta skäl förtjena en ringare betalning. Men klart är att, då de manlige lärarne i allmänhet genomgått en betydligt längre och kostsammare bildningskurs, då vidare läraren kan åläggas något större tjenstgöringsskyldighet än lärarinnan, samt då dessutom lärarens lön bör vara tillräcklig för underhållet af en familj, men denna sistnämnda synpunkt icke kan göras gällande vid bestämmandet af lärarinnans lön, så kan och bör den sistnämnda vara belåten med vida mindre aflöning än den förre.» — — — — — — — — — — — — — — — — —

»Någon viss proportion mellan lärarnes och lärarinnornas antal vid hithörande skolor syntes icke böra stadgas, utan kan denna vexla allt efter tillgången på dugande krafter af det ena eller andra slaget, men bäst vore

utan tvifvel, om denna tillgång medgåfve, att lärarne och lärarinnorna kunde blifva ungefär lika många, liksom skilnaden mellan gossarnes och flickornas antal torde komma att blifva temligen obetydlig. Så mycket förefaller i alla händelser afgjordt, att undervisningspersonalen vid en samskola bör vara sammansatt af både män och qvinnor, alldenstund gossarne behöfva män och flickorna behöfva qvinnor att blicka upp till såsom sina förebilder.»

Samundervisning i Tyskland.

Utom i de länder, som af flickskolekomitén omnämnts, har gemensam undervisning af gossar och flickor äfven förekommit under en längre tid vid åtskilliga skolor i Tyskland med en utöfver folkskolans gående undervisningsplan. Så har dylik samundervisning under mer än 20 år förekommit vid de lägre realskolorna i Nassau. Noggrann redogörelse för dessa skolor och der vunna resultat lemnas af t. f. rektorn M. P. Mattson i en af honom afgifven berättelse öfver en under år 1887 med understöd af allmänna medel företagen resa, hvarunder han besökt tre af bemälda skolor. Så väl af de uttalanden, som meddelas af föreståndarne för sistberörda tre skolor, som af de iakttagelser, Mattson sjelf varit i tillfälle att göra, synes framgå, att nämnda skolor i hög grad åtnjuta allmänhetens förtroende och besökas af barn af alla samhällsklasser, att samundervisningen i sedligt afseende visat sig icke blott icke farlig, utan snarare fördelaktig, äfvensom att flickorna i allmänhet utan svårighet följa med undervisningen och understundom erhålla bättre kunskapsbetyg än gossarne, hvarvid dock är att anmärka, att flickorna i regeln äro befriade från undervisningen i geometri och algebra samt understundom från vissa delar af andra ämnen.

Samundervisningens utveckling i Norge.

Angående samundervisningens utveckling i Norge under de senaste åren och de erfarenheter, som dervid vunnits, erhåller man värdefulla upplysningar i det betänkande, som den 12 juni 1891 afgafs af den kommission, som af norska regeringen tillsatts för att revidera gällande bestämmelser angående det högre undervisningsväsendet. Af nämnda betänkande inhemtas, att sedan stortinget 1884 beviljat statsbidrag till en »middelskole» med genomförd samundervisning för gossar och flickor i Brevik, följden deraf blef, att största delen af de kommunala och några af de offentliga »middelskolerne» blifvit omorganiserade till samskolor och gjort flickskolorna å ifrågavarande platser öfverflödiga. Samundervisningen har dock i regeln icke blifvit fullständigt genomförd, emedan man måst bereda tillfälle till handarbete för flickorna och dertill taga åtskilliga af de

timmar, som å schemat tillagts de gemensamma undervisningsämnena, För att emellertid flickorna skulle blifva i stånd att inhemta samma kunskapsmått som gossarne och liksom dessa aflägga »middelskoleexamen», har skolkursen för flickorna gjorts ett år längre än för gossarne, i det att flickorna skulle stanna 2 år i högsta klassen och derunder i åtskilliga ämnen hafva särskild undervisning. Denna anordning har likväl icke visat sig fullt tillfredsställande, då det sista året hufvudsakligen blifvit ett repetitionsår och såsom sådant enformigt och tröttande. Flera flickor hafva derför begagnat det tillfälle, som stått dem öppet, att helt och hållet följa gossarnes läroplan, och ett par skolor hafva infört alldeles samma undervisningsplan för båda könen. Vid andra skolor har man sökt att undgå olägenheterna vid repetitionsåret derigenom, att flickorna, sedan de genomgått 5:te klassen, uppflyttas i en särskildt för dem inrättad klass, som blir slutklass för de flickor, som icke vilja undergå »middelskoleexamen», men från hvilken de öfriga flyttas till »middelskolens» 6:te eller högsta klass, der samundervisning åter eger rum.

Beträffande resultatet i det hela af försöket med samundervisning i Norge framhåller kommissionen, att det framgår af de yttranden med afseende härå, som afgifvits från de norska samskolorna, att samundervisningen, som i början blef införd af ekonomiska skäl, under åtskilligt tvifvel och motstånd från föräldrarnes sida, nu i allmänhet betraktas såsom pedagogiskt försvarlig oeh delvis äfven gagnelig. De grunder, som anföras till stöd för en sådan anordning, äro i det hela desamma, som också annorstädes åberopats; erfarenheterna gå väsentligen i enahanda rigtning och synas derigenom vinna i tillförlitlighet. Från ett och annat håll göras visserligen åtskilliga förbehåll och varnas för att draga allt för raska slutsatser, såsom om det, som passar under vissa förhållanden, också skulle passa öfverallt; men det är ingenstädes tal om att öfvergifva samundervisningen.

Ansökningar från åtskilliga städer.

I detta sammanhang anhåller jag att få föredraga underdåniga ansökningar från städerna Varberg, Askersund, Marstrand, Sölvesborg, Alingsås och Skellefteå, öfver hvilka ansökningar vederbörande afgifvit utlåtanden. Kommunalrepresentationerna i Varberg, Askersund, Marstrand och Sölvesborg hafva anhållit, att de treklassiga läroverken i dessa städer måtte ombildas till samskolor för gossar och flickor med 5-årig kurs. Såsom skäl för dessa ansökningar har i allmänhet anförts: *att* enligt de erfarenheter, som vunnits dels i andra länder, dels vid folkskolan i vårt eget land, icke några afsevärda olägenheter eller faror syntes upp-

stå af samundervisning af gossar och flickor till 14 eller 15 års ålder, åtminstone icke i kommuner med så litet omfång och så enkla förhållanden som de ifrågavarande; *att* det af ekonomiska skäl visat sig omöjligt att i dessa kommuner upprätta särskilda flickskolor med tillfredsställande organisation eller, der sådana för tillfället förefunnes, att för framtiden bibehålla dem; *att* en blott treårig undervisningskurs efter det 9:de lefnadsåret i vår tid vore otillräcklig för så väl gossar som flickor, under det att en femårig kunde anses medföra tillfredsställande resultat för bådadera; *att* ett treklassigt läroverk genom sjelfva sin organisation vore dömdt till att blifva fåtaligt besökt; men *att* utan tvifvel ett mot det erforderliga lärareantalet fullt svarande antal lärjungar skulle å ifrågavarande orter kunna påräknas, om samskolor med femårig kurs der upprättades. Kommunalstyrelsen i Askersund bifogar en af läroverkskollegiet uppgjord detaljerad arbetsordning och kostnadsberäkning samt formulerar sin anhållan sålunda:

1) att dervarande treklassiga allmänna läroverk för gossar må få ombildas till en på förut angifvet sätt inrättad femklassig realskola för gossar och flickor gemensamt med bibehållande af den för treklassiga allmänna läroverket gällande stat, hvaremot kommunen ikläder sig de ytterligare omkostnader, som för denna omdanings genomförande blifva nödvändiga; 2) att inträdesålder och fordringarna för inträde i läroverkets första klass må blifva lika med dem, som gälla för de allmänna läroverken; 3) att, under antagande att den för reallinien vid de allmänna läroverken gällande undervisningsplan följes och dess kurser med gossarne genomgås, skolan må få sig tillerkänd dimissionsrätt för gossar till nedre 6:te realklassen af ett högre allmänt läroverk, om de vid läroverket i Askersund aflagt nöjaktig afgångsexamen från läroverkets 5:te klass; 4) att utom de nu till läroverkets kassor ingående afgifter må få upptagas en terminlig afgift af 10 kronor af hvarje lärjunge för att dermed bidraga till bestridande af aflöningen för extra lärare, och att från dessa tilläggsafgifter må kunna befrias medellöse och mindre bemedlade lärjungar, antingen helt och hållet eller till halfva beloppet; samt 5) att denna ombildning må få träda i kraft från och med höstterminen 1892, då början göres med 1:sta klassens omgestaltning för gemensam undervisning af gossar och flickor och med tillökning af en 4:de klass, samt att derefter ombildningen och utvidgningen sker successive för hvarje år, till dess läroverket erhållit sin i undervisningsplanen angifna form.

Stadsfullmägtige i Varberg framhålla särskildt, att nämnda stad, som för närvarande räknar en folkmängd af omkring 4,500 invånare och ligger

på ett afstånd af 77 kilometer från närmaste högre allmänna läroverk, icke utan synnerlig olägenhet kan undvara ett femklassigt läroverk, och anhålla derför, det Kongl. Maj:t täcktes medgifva, att dervarande treklassiga allmänna läroverk från början af år 1894 eller eljest, så snart Kongl. Maj:t pröfvar skäligt, måtte få utvidgas till femklassigt läroverk med rätt att mottaga så väl gossar som flickor till samundervisning enligt de närmare bestämmelser, som Kongl. Maj:t kan finna lämpligt föreskrifva; förklarande stadsfullmägtige tillika, att staden är beredd att å tjenlig tomt uppföra ändamålsenligt läroverkshus.

Kommunalrepresentationen i Alingsås anhåller, att dervarande allmänna läroverk må förändras från treklassigt till femklassigt, samt förklarar sig villig att ikläda staden de kostnader och åligganden i afseende på anskaffande af byggnadsplats för läroverkshus och gymnastiklokal m. m. samt uppförande af nämnda byggnader, som för vinnande af berörda ändamål äro från stadens sida af nöden. Såsom stöd för denna ansökning åberopas hufvudsakligen: att läroverkets lärjungeantal, som höstterminen 1887 utgjorde 54, nu uppgår till 84 och sålunda är större än lärjungeantalet vid något annat treklassigt läroverk och vid flertalet af de femklassiga läroverken; att staden har ett sundt läge och en årligen växande folkmängd; samt att den ligger aflägse från högre allmänna läroverk inom stiftet, under det att läroverken i Göteborg, hvilka befinna sig på kortare afstånd, äro öfverbefolkade, så att lärjungar, som i följd af bristande utrymme der icke kunnat mottagas, sökt inträde vid skolan i Alingsås.

Den ansökning, som inkommit från Skellefteå, går i samma rigtning som de öfriga. I denna ansökning begäres nemligen, att Skellefteå treklassiga allmänna läroverk må utvidgas till femklassigt eller, om icke detta kan medgifvas, erhålla fem eller åtminstone fyra ämneslärare. De vigtigare skäl, som härför anförts, äro: att staden har ett mycket afskildt läge; att staden gjort betydliga uppoffringar för sitt skolväsen och särskildt för allmänna läroverket, vid hvilket den i nio år bekostat 2 extra lärare; att läroverkets lärjungeantal, som säkerligen skulle ökas betydligt, om läroverket komme att intaga en fastare ställning såsom femklassigt, redan nu är större än lärjungeantalet vid ett och annat femklassigt läroverk; att staden med stadigt växande folkmängd går raskt framåt i alla rigtningar; samt att den organisation af de treklassiga läroverken, enligt hvilken fem klassers kurs skulle läsas med tre ämneslärare, icke synes tillfredsställande, utan att den efter all sannolikhet kommer att lemna såsom resultat underhaltiga kunskaper för lärjungarne och öfveransträngning för lärarne.

I det föregående har visats, att det förslag till de mindre läroverkens ombildning, som framlades i propositionen till 1890 års riksdag, å ena sidan i väsentliga delar öfverensstämde med det förslag, som upptogs i 1887 års proposition, och å andra sidan med ett par mindre ändringar godkändes af särskilda utskottet och bifölls af Första Kammaren, under det att ifrågavarande förslag, som visserligen afslogs af Andra Kammaren, icke i mer än en enda punkt framkallade anmärkning inom sistnämnda kammare.

För egen del finner äfven jag berörda förslag i hufvudsakliga delar fullt tillfredsställande. På skäl, som anförts dels i statsrådsprotokollet den 7 februari 1890, dels i särskilda utskottets utlåtande, anser jag sålunda lämpligt: att ifrågavarande läroverk — hvilka till skilnad från de högre och femklassiga här torde kunna benämnas *mindre läroverk* — förses med tre eller fyra ämneslärare och tre öfningslärare med den aflöning och tjenstgöringsskyldighet, som i propositionen till 1890 års riksdag blifvit föreslagna; att rektorerne vid berörda läroverk tillsättas på förordnande under viss tid och att samtliga lärare och lärarinnor vid dylikt läroverk skola vara förbundna att, derest läroverket upphör eller förändras, öfvertaga den tjenstgöring, som Kongl. Maj:t kan finna skäl dem anvisa; att de nuvarande lärarne vid de till ombildning föreslagna läroverken skola, intill dess ombildningen hunnit verkställas eller annorlunda varder bestämdt, åtnjuta de löneförmåner, som hittills till dem utgått; att med afseende å terminsafgifterna af dessa läroverks lärjungar må gälla samma bestämmelser som beträffande öfriga allmänna läroverk; samt att den nämnd, som skall afgifva förslag å de lärjungar, hvilka skola komma i åtnjutande af befrielse från den till statsverket ingående terminsafgiften, må bestå af läroverkets rektor såsom ordförande samt två medlemmar, en vald af läroverksstadens kommunalstyrelse och en af vederbörande landsting.

Liksom förre departementschefen finner äfven jag ändamålsenligt, att, der lärjungeantalet sådant medgifver, två årsklasser undervisas af samme lärare, så att undervisningen med tre eller fyra ämneslärare må kunna utsträckas till femte klassens kurser ehuru det ej torde vara nödigt att föreskrifva, det undervisningen vid alla de ifrågavarande läroverken skall drifvas till detta omfång, utan det må kunna med hänsyn till de lokala förhållandena för hvarje särskildt läroverk afgöras, huruvida undervisningen skall vid detsamma utsträckas utöfver tredje klassens kurser. Men jag anser icke, att berörda läroverk må kunna ordnas efter den klassiska eller den reala liniens undervisningsplan enligt vederbörande kommunalstyrelses val; utan tror jag mig böra föreslå, att de alla i hufvudsak inrättas enligt reallinens undervisningsplan, ehuru med de modi-

fikationer och ändringar, som af lokala önskningar och behof kunna föranledas. Då nemligen dessa läroverk icke blifva i tillfälle att meddela undervisning mer än på en bildningslinie, och då flertalet af de lärjungar, som komma att besöka dem, måste antagas blifva sådana, som icke ämna fortsätta sina studier, utan som hafva för afsigt att, sedan de genomgått flera eller färre klasser vid desamma, träda ut i det praktiska lifvet, så skulle det utan tvifvel vara till förfång för detta flertal, om berörda skolor ordnades enligt latinliniens undervisningsplan. Också synes den omständigheten, att det i 1890 års förslag medgifvits kommunalstyrelsen att, om den så funne lämpligt, välja latinlinien för nämnda läroverk, hafva varit anledningen till att hela förslaget rörande ombildningen afslogs af Andra Kammaren.

Så väl i 1887 års som i 1890 års proposition föreslogs, att det skulle medgifvas vederbörande kommunalstyrelse att afgöra, huruvida qvinliga lärjungar finge, i mån af utrymme, vid de ombildade läroverken mottagas. Af de ordalag, i hvilka detta förslag affattats, synes framgå, att det icke varit meningen, att qvinliga lärjungar skulle vara lika berättigade till inträde vid dessa läroverk som gossar, utan att de endast till begränsadt antal skulle, då utrymme och tillgängliga lärarekrafter sådant medgåfve, få mottagas. Då emellertid flera af de ombildade läroverken antagligen komma att få ett ganska stort antal manlige lärjungar, så skulle, derest icke vid upptagandet af qvinliga lärjungar äfven sörjdes för större utrymme i läroverkslokalen och nödig ökning af lärarekrafterna, vid dessa endast ett fåtal flickor kunna mottagas, och behofvet af en särskild flickskola för de återstående skulle qvarstå oförändradt. Skall berörda medgifvande blifva af verkligt värde för kommunen, måste derför det nuvarande läroverket ombildas till en verklig samskola, med samma rätt till inträde för flickor som för gossar. Vill man upptaga frågan i denna större omfattning, kräfvas otvifvelaktigt åtskilliga anordningar, som kunde anses mindre behöfliga, då det endast gälde att mer tillfälligtvis mottaga några flickor såsom lärjungar i goss-skolan.

Af de erfarenheter, som på senaste tider vunnits i våra grannland, särskildt i Norge, synes framgå, att samskolan är synnerligen väl egnad att inom kommuner af den beskaffenhet som de här ifrågavarande fylla för handen varande kraf på högre bildning för den uppväxande ungdomen. Äfven hos oss har samskolan tillvunnit sig ett icke ringa förtroende, hvilket visar sig dels af flickskolekomiténs uttalanden och förslag i detta hänseende, hvarom förut erinrats, dels deraf att redan, såsom ofvan nämnts, kommunalstyrelserna i fyra städer med till ombildning ifrågasatta läroverk anhållit, att dessa måtte organiseras såsom samskolor. Härtill kan läggas,

att ansökningar ingått från fyra städer, hvilkas läroverk blifvit i följd af Riksdagens beslut år 1890 bestämda till indragning, att statsunderstöd till angifna belopp måtte dem beviljas för upprättande af samskolor, hvilka ansökningar dock Kongl. Maj:t genom beslut den 31 december nästlidna år förklarat för närvarande icke till någon sin åtgärd föranleda.

Med anledning häraf finner jag mig böra föreslå åtskilliga tillägg till de bestämmelser med afseende på de mindre läroverkens ombildning, som upptagits i propositionen år 1890, för att i möjligaste mån betrygga åt dessa läroverk, derest de inrättas såsom samskolor, en framgångsrik verksamhet.

Såsom af flickskolekomitén rigtigt framhållits, är det lämpligt, att lärarepersonalen vid en samskola består af både män och qvinnor, helst till ungefär samma antal. Jemte fast anställde lärare fordras sålunda vid en samskola äfven fast anställda ämneslärarinnor, ty skulle dessa blott erhålla anställning såsom extra-ordinarier, blefve deras ställning allt för ogynsam och skulle de icke kunna göra sig vederbörligen gällande vare sig i kollegiet eller vid undervisningen. Emellertid är jag fullt ense med flickskolekomitén deruti, att ämneslärarinnornas aflöning kan och bör sättas vida lägre än lärarnes, ty utom det, att de förras bildningskurs är mindre kostsam — då afgångsexamen från högre lärarinneseminariet jemte någon profårstjenstgöring lämpligen synes böra medföra behörighet till ifrågavarande ämneslärarinnebefattningar — torde ej blott tjenstgöringsskyldigheten i hvarje vecka, utan äfven pensionsåldern böra sättas icke så litet lägre för lärarinnan än för läraren. Ämneslärarinnas tjenstgöringsskyldighet bör nemligen icke öfverstiga 24 timmar i veckan jemte det arbete i hemmet, som rättandet af lärjungarnes skriftliga arbeten medför; och pensionsåldern synes icke böra sättas högre än 55 år, då erfarenheten visar, att högst få lärarinnor efter uppnåendet af denna ålder ega den styrka samt den sinnets spänstighet och energi, som erfordras för en framgångsrik undervisning, särskildt i en skola, der tjenstgöringen är så ansträngande, som den måste blifva vid dessa samskolor. Dessutom bör vid bestämmandet af lärarens lön hänsyn tagas dertill, att han må blifva i tillfälle att bilda familj, hvilket icke gäller med afseende å lärarinnan.

Jag vill derför föreslå, att ordinarie ämneslärarinnas aflöning må bestämmas till 1,500 kronor, jemte två ålderstillägg, hvartdera å 250 kronor, efter fem och tio års tjenstgöring, samt att af denna aflöning 600 kronor må utgöra tjenstgöringspenningar, äfvensom att dylik ämneslärarinna må efter uppnådda 55 lefnadsår och minst 25 tjenstår erhålla i årlig pension 1,200 kronor.

Såsom ofvan blifvit antydt, skulle utan tvifvel flertalet af de mindre

läroverken, derest de inrättades såsom samskolor, erhålla ett så stort lärjungeantal i hvarje klass, att en sammanslagning af olika årsklasser till gemensam undervisning af samma lärare der endast i ganska ringa utsträckning skulle kunna ega rum. Vid ett sådant läroverk måste derför komma att erfordras flera lärarekrafter, än läroverkets stat upptager. Men äfven vid de minsta af dessa samskolor, der dylik sammanslagning af olika årsklasser till gemensam undervisning i alla klasser kan ega rum, behöfves ökad lärarekraft, då flickorna icke gerna kunna gymnastisera tillsammans med gossarne, utan måste hafva särskild undervisning i gymnastik, då derjemte erfordras särskild undervisning för flickorna i handarbete, och då slutligen den eller de qvinliga lärare, som finnas vid skolan anställda, icke torde kunna åläggas en så stor tjenstgöringsskyldighet, som beräknats för de manlige lärarne.

Medgåfves det emellertid Kongl. Maj:t att efter sig å hvarje ställe företeende omständigheter utbyta en eller två manlige lärare mot qvinliga med den aflöning, som ofvan föreslagits, hvarvid dock rektorsbefattningen alltid skulle bestridas af manlig lärare, så skulle en besparing å staten uppstå, och finge denna besparing användas till lärarekrafternas förstärkande, skulle vid de minsta skolorna behofvet af lärare härigenom kunna fyllas, under det att i alla händelser vid de talrikare besökta en ej så obetydlig ökning af lärarepersonalen komme att erfordras. Tillsattes en lärarinna i kollegans ställe, skulle nemligen 500 kronor årligen besparas, hvilket tydligen ej kunde räcka att bekosta ökningen i gymnastiklärarens arfvode samt arfvoden åt lärarinnan i qvinliga handarbeten och åt erforderlig timlärare eller timlärarinna. Tillsattes åter en lärarinna å adjunktens plats, besparades 1,000 kronor årligen; och i sådant fall skulle vid skolor, der sammanslagningen till gemensam undervisning, i följd af lärjungarnes fåtalighet, kunde fullt genomföras, undervisningen kunna anordnas utan ytterligare kostnader. Men i skolor med en så talrik lärjungeskara, att särskild undervisning i hvarje årsklass blefve erforderlig, komme att behöfvas ej mindre än tre nya lärarekrafter jemte arfvoden för undervisning i qvinliga handarbeten och ökad undervisning i gymnastik. De kostnader, som sålunda erfordras, utöfver hvad läroverkets stat upptager, anser jag böra gäldas af vederbörande kommun. Ty staten kan ej gerna åtaga sig att uti ifrågavarande mindre kommuner ensam bekosta högre undervisning åt flickorna, då detta är något, som eljest åligger kommunerna och de enskilde med det större eller mindre bidrag af statsmedel, som i vissa fall beviljas. Men just derför att staten lemnar dylika bidrag till uppehållande af den högre flickundervisningen i åtskilliga af de större kommunerna, synes mig skäl förefinnas, att staten i någon mån gör detsamma äfven i

dessa mindre kommuner, och torde detta lämpligast kunna ske på det sätt, att, der ytterligare kostnader för lärarekrafternas ökande visa sig erforderliga, utöfver skolans egentliga stat lemnas åt kommunen af allmänna medel ett bidrag, ej öfverstigande det belopp, hvartill de till statsverket ingående terminsafgifterna från skolan under året uppgått.

Jag anser mig derför böra föreslå, att, då på framställning af vederbörande kommun Kongl. Maj:t tillåtit, att ett mindre läroverk inrättas såsom samskola, det må vara Kongl. Maj:t medgifvet dels att — med undantag af rektorsbefattningen — utbyta de i staten upptagna manliga lärarne mot qvinliga med den kompetens och aflöning, som nyss angifvits, och att för undervisningens anordnande använda de å staten sålunda besparade beloppen, dels att, der ytterligare medel för undervisningens uppehållande visa sig behöfliga, årligen härtill anslå ett belopp, ej öfverstigande det, hvartill de till statsverket ingående terminsafgifterna från skolan under året uppgått, samt att ett förslagsanslag för detta ändamål måtte af Riksdagen äskas; allt under förutsättning att kommunen åtager sig att gälda de kostnader, som härutöfver för undervisningens uppehållande kunna erfordras. Storleken af nyss berörda förslagsanslag anser jag böra bestämmas till 8,000 kronor, då säkerligen inom kort hälften af de till ombildning föreslagna läroverken komma att organiseras såsom samskolor och hela beloppet af de till statsverket ingående terminsafgifterna från dessa skolor beräknats till 16,000 kronor*).

I öfverensstämmelse med förre departementschefen anser jag, att kommunerna i allmänhet böra intaga samma ställning till de mindre som till de öfriga allmänna läroverken och att samma bestämmelser i afseende å styrelse och förvaltning, som äro föreskrifna för de sistnämnda, äfven må i regeln gälla för de förra. Men om ett mindre läroverk inrättas såsom samskola, tror jag det vara ändamålsenligt, att en särskild lokalstyrelse tillsättes. Denna styrelse skulle bestå af den nämnd, som har i uppdrag att föreslå befrielse från den till statsverket ingående terminsafgiften, förstärkt med tre medlemmar, nemligen den af eforus för läroverket förordnade inspektor, hvilken skulle vara styrelsens ordförande, samt en af landstinget och en af läroverksstadens kommunalstyrelse vald medlem. Till de båda sistnämnda platserna skulle äfven qvinnor kunna väljas. Styrelsens uppgift skulle vara: att noga följa och öfvervaka skolans verksamhet, att föreslå timplan, kursfördelning och arbetsordning för skolan, att meddela vederbörande myndigheter erforderliga upplysningar angående skolans verksamhet och dess resultat, att afgifva utlåtande

*) Se tab. B. 5.

angående erforderliga lärarekrafter, samt att föreslå extraordinarie lärare och lärarinnor.

Beträffande de städer, i hvilka mindre läroverk skulle upprättas eller redan der befintliga läroverk till sådana ombildas, instämmer jag helt och hållet med förre departementschefen. Jag finner således icke skäl att för närvarande föreslå upprättande af femklassiga allmänna läroverk i Alingsås, Varberg eller Skellefteå. Vid läroverket i Skellefteå, der undervisning under de nio sista åren meddelats på fem klasser, har lärjungeantalet sällan öfverstigit 40. Så utgjorde lärjungeantalet vid detta läroverk i medeltal åren 1879—83 26, 1884—88 35 och 1887—91 40 samt uppgick höstterminen 1891 till 41. Men så länge lärjungeantalet icke är större, torde fem klassers kurs utan större svårighet kunna genomgås af tre ämneslärare. Kommunalstyrelsen förklarar visserligen, att den icke har förtroende för denna undervisningsform; men sedan lärare blifvit för ändamålet utbildade, torde förtroendet komma. Vid läroverket i Varberg, som i 1890 års proposition föreslogs till erhållande af fyra ämneslärare, har lärjungeantalet varit i medeltal under åren 1879—83 51, 1884—88 59 och 1887—91 59, men nedgick höstterminen 1891 till 47. Hvarken dessa siffror eller af stadsfullmägtige anförda skäl hafva öfvertygat mig om lämpligheten af att gå utöfver hvad som år 1890 föreslogs med afseende på detta läroverk. Vid läroverket i Alingsås utgjorde lärjungeantalet i medeltal under åren 1879—83 46, 1884—88 52 och 1887—91 66 samt steg höstterminen 1891 till 84. Lärjungeantalet vid detta läroverk företer sålunda ett stadigt stigande, och om den höga siffra, till hvilken detsamma vid detta läsårs början sprang upp, visar sig konstant, skall utan tvifvel deraf i förening med öfriga af kommunalstyrelsen anförda skäl anledning kunna hemtas till en framställning angående upprättandet af ett femklassigt allmänt läroverk i Alingsås; men då det ännu måste anses oafgjordt, huruvida icke nämnda höga lärjungeantal berott på tillfälliga omständigheter, då lärjungeantalet i medeltal för åren 1887—91 blott utgjort 66, så anser jag mig för närvarande böra inskränka mig till att föreslå, att detta läroverk förses med fyra ämneslärare. Utom de båda läroverken i Varberg och Falköping, som af min företrädare föreslogos till erhållande af detta antal lärare, och läroverket i Alingsås, hvarom jag nyss yttrat mig, finner jag skäligt, att äfven läroverken i Engelholm och Arvika komma i åtnjutande af denna förmån. Lärjungeantalet vid läroverket i Engelholm uppgick i medeltal under åren 1879—83 till 59, 1884—88 till 45 och 1887—91 till 60 samt steg höstterminen 1891 till 64, och vid läroverket i Arvika utgjorde lärjungeantalet nämnda tider respektive 51, 45, 61 och 69. De omständigheter, under hvilka dessa båda läroverk arbeta, synas ock gifva vid handen, att det lär-

jungeantal, som de under sista qvinqvenniet företedde, kommer att bibehållas. Några andra afvikelser från framställningen till 1890 års riksdag har jag i detta hänseende icke att föreslå.

Sistnämnda riksdag beslöt visserligen för sin del på framställning af särskilda utskottet, att treklassiga läroverket i Sölvesborg skulle indragas, och såsom skäl härför anfördes, att lärjungeantalet vid detta läroverk under en lång följd af år varit ringa, så att den hastiga höjningen till 27 höstterminen 1888 och till 47 höstterminen 1889 kunde anses vara tillfällig, att afståndet till å ena sidan Karlshamn och å andra sidan Kristianstad vore obetydligt, och att kommunikationerna med båda dessa städer vore goda. Men då lärjungeantalet vid Sölvesborgs läroverk utgjorde i medeltal under åren 1887—91 43 och höstterminen 1890 steg till 58 samt höstterminen 1891 till 62, kan lärjungeantalets stigning knappast betraktas såsom blott tillfällig, och synes det sannolikare, att det ringa lärjungeantalet under de föregående åren berott på de af stadsfullmägtige angifna och förut anförda grunder. Lägges härtill, att läroverken i Karlshamn och Kristianstad, det sistnämnda med hänsyn till de lägre klasserna, äro öfverbefolkade, så att extra lärare måst anställas till åtskilliga klassers delning å parallelafdelningar, en öfverbefolkning, som tydligen måste ökas, om läroverket i Sölvesborg indrages, så kan jag ej anse lämpligt att föreslå en dylik åtgärd, utan hemställer, att detta läroverk må ombildas till ett mindre läroverk med tre ämneslärare; och om nämnda läroverk, såsom stadsfullmägtige önska, inrättas såsom samskola, skall utan tvifvel lärjungeantalet der blifva mer än tillräckligt.

Hvad slutligen angår frågan om Jakobs läroverks ombildning till ett profårsläroverk, så är jag visserligen öfvertygad om nödvändigheten deraf, att en skola upprättas, der man under insigtsfull ledning och med för ändamålet särskildt lämpliga lärarekrafter undersöker, huru undervisningen bör ändamålsenligast ordnas vid en skola, i hvilken till följd af lärarekrafternas fåtalighet sammanslagning af skilda årsklasser till gemensam undervisning i större utsträckning måste ega rum, och der profår må kunna genomgås af blifvande lärare vid skolor af nyss berörda slag. Derjemte anser jag, att ifrågavarande skola lämpligen kan anordnas i sammanhang med Jakobs femklassiga läroverk i Stockholm och såsom en särskild afdelning deraf samt att den bör inrättas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad i detta afseende föreslagits i statsrådsprotokollen den 14 februari 1887 och den 7 februari 1890. Men deremot finner jag icke tillräckliga skäl vara anförda för upprättandet af den andra i nämnda statsrådsprotokoll föreslagna afdelningen af samma läroverk, nemligen den, som skulle innehålla en femklassig skola, ordnad enligt den s. k. praktiska bildningslinien, och der blifvande lärare vid skolor af sistnämnda art

skulle genomgå sin profårskurs. Ty det synes mig vara för tidigt att upprätta profårsläroverk för ett slag af skolor, hvars införande ännu icke blifvit beslutadt. Och då härtill vidare kommer, att det är ganska antagligt att i en icke aflägsen framtid största delen af de mindre läroverken organiserats såsom samskolor, hvilka, i följd af lärjungarnes talrikhet, måste hafva särskild lärarekraft för hvarje årsklass, så kan det tänkas, att äfven den afdelning af Jakobs läroverk, der profår skulle genomgås af blifvande lärare vid skolor, i hvilka sammanslagning af skilda årsklasser i större utsträckning förekomme, efter en tid blefve öfverflödig. Jag anser derför, att denna sist berörda afdelning af bemälda läroverk icke bör upprättas såsom en bestående institution, utan blott på extra stat. Omkostnaderna för densamma blefve visserligen under denna förutsättning ungefär lika stora som under den andra, eller omkring 14,200 kronor, nemligen

arfvodestillägg för rektor	kr.	500: —
aflöning åt 3 adjunkter à kr. 2,500	»	7,500: —
arfvodesförhöjning åt teckningsläraren	»	600: —
d:o » musikläraren	»	100: —
för öfriga af profårsanordningen föranledda utgifter	»	5,500: —

Men något särskildt anslag skulle icke för bestridande af dessa utgifter erfordras, då reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken dertill lemna tillgång, blott tillstånd erhålles att af nämnda reservationer för ändamålet årligen använda ett belopp, ej öfverstigande den angifna summan. Jemte detta tillstånd fordras emellertid äfven på den i statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 angifna grund ett medgifvande derom, att lärjungarne å nu ifrågavarande afdelning vid Jakobs läroverk må befrias från alla terminsafgifter. Skälig ersättning till läroverket för mistningen af dessa afgifter skulle utgå af nyss berörda anslag.

Alldeles oberoende af förenämnda förslag kan åter gymnastiklärarebefattningen vid Jakobs läroverk indragas, då i följd af 1890 års riksdags beslut särskild gymnastiklärarebefattning upprättats vid högre latinläroverket å Norrmalm. Gymnastiska centralinstitutet, som dittills haft skyldighet att kostnadsfritt meddela gymnastikundervisning åt lärjungarne vid berörda latinläroverk, kan nemligen åläggas att i stället lemna lärjungarne vid Jakobs läroverk sådan undervisning.

Med stöd af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer jag alltså, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen:

d) med afseende på mindre läroverks ombildning m. m.:

att treklassiga allmänna läroverken i Söderköping, Vimmerby, Askersund, Sala, Sölvesborg, Trelleborg, Marstrand, Strömstad, Åmål, Filipstad, Skellefteå och Örnsköldsvik, tvåklassiga pedagogierna i Södertelge, Köping

och Nora samt enklassiga pedagogien i Simrishamn må ombildas till mindre, allmänna läroverk med tre ämneslärare, under vilkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga och lämpliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

att under samma vilkor, som i föregående punkt nämnts, ett nytt mindre, allmänt läroverk med tre ämneslärare må upprättas i Motala;

att treklassiga allmänna läroverken i Alingsås, Falköping, Engelholm, Varberg och Arvika må ombildas till mindre, allmänna läroverk med fyra ämneslärare, under vilkor att vederbörande kommun åtager sig samma skyldigheter med afseende på undervisningslokaler och rektorsbostad, som föreslagits beträffande dylikt läroverk med tre ämneslärare;

att förslag å de lärjungar, som skola komma i åtnjutande af befrielse från den till statsverket ingående terminsafgiftens hela eller halfva belopp, må upprättas af en nämnd, bestående af läroverkets rektor såsom ordförande, en af vederbörande landsting och en af läroverksstadens kommunalstyrelse vald medlem, hvilket förslag derpå underställes eforus till pröfning och stadfästelse;

att lärarepersonalen vid ett mindre läroverk med tre ämneslärare må utgöras af: en rektor med en aflöning af 3,500 kronor, deraf 1,000 kronor tjenstgöringspenningar, och ett ålderstillägg å 500 kronor efter 10 års väl vitsordad tjenstgöring såsom rektor, jemte fri bostad; en adjunkt med vanlig adjunktsaflöning; en kollega med lön af 2,000 kronor jemte 2 ålderstillägg, hvartdera å 250 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring; en musiklärare med arfvode af 300 kronor; en gymnastiklärare med arfvode af 300 kronor och tjenstgöringsskyldighet af 4 timmar i veckan; samt en teckningslärare med arfvode af 500 kronor och undervisningsskyldighet af 7 timmar i veckan;

att angående lärarepersonalen vid mindre läroverk med 4 ämneslärare må gälla samma bestämmelser som vid läroverk med 3 ämneslärare med undantag deraf, att lärarepersonalen ökas med en adjunkt;

att rektorerne vid de i föregående punkter afsedda läroverken må tillsättas på förordnande under viss tid och att samtlige lärare vid dylikt läroverk må vara förbundne att, derest läroverket upphör eller förändras, öfvertaga den tjenstgöring vid läroverk, som Kongl. Maj:t kan finna skäl dem anvisa;

att lärarne vid de treklassiga allmänna läroverk och de pedagogier, som föreslagits till ombildning, må, intill dess ombildningen hunnit verkställas eller annorlunda varder bestämdt, åtnjuta de löneförmåner, som hittills till dem utgått;

att de mindre läroverken må inrättas enligt reallinjens undervisningsplan

med de ändringar deri, som på framställning af vederbörande kommunalstyrelse eller läroverkskollegium kunna af Kongl. Maj:t medgifvas; samt

att mindre läroverk må på framställning af vederbörande kommunalstyrelse kunna inrättas såsom samskola för gossar och flickor, och att i sådant fall Kongl. Maj:t må ega att — med undantag af rektorsbefattningen — utbyta de å läroverkets stat upptagne manlige lärare mot fast anställda ämneslärarinnor med en aflöning af 1,500 kronor, deraf 600 kronor tjenstgöringspenningar, och två ålderstillägg, hvartdera å 250 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring, äfvensom att för undervisningens anordnande använda de å läroverkets stat härigenom besparade beloppen; allt under vilkor att vederbörande kommun åtager sig att gälda de kostnader, som för undervisningens uppehållande blifva erforderliga utöfver hvad läroverkets stat upptager och det särskilda statsbidrag, hvarom i nästa punkt förmäles;

e) med afseende å behofvet af särskildt statsbidrag till vissa mindre läroverk:

att bevilja ett förslagsanslag å 8,000 kronor, hvaraf bidrag må kunna lemnas till undervisningens uppehållande vid mindre, såsom samskola inrättadt allmänt läroverk, då det i läroverkets stat upptagna anslag visat sig icke vara tillräckligt för ändamålet; dock att berörda bidrag icke må öfverstiga det belopp, hvartill de till statsverket inflytande terminsafgifterna från läroverket under kalenderåret uppgått;

f) med afseende å förändrade anordningar vid Jakobs femklassiga läroverk i Stockholm:

att profårskurs för blifvande lärare vid mindre läroverk med tre eller fyra ämneslärare må anordnas vid Jakobs läroverk, och att vid detta läroverk må för sådant ändamål inrättas en särskild afdelning, samt att till bestridande af kostnaderna härför må af reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken användas ett belopp af högst 14,200 kronor årligen;

att lärjunge, som intagits vid den afdelning af Jakobs läroverk, der olika årsklasser undervisas tillsammans, må befrias från all terminsafgift; samt

att gymnastiklärarebefattningen vid Jakobs läroverk må indragas.

Arfvoden åt skolläkare.

I sitt den 25 augusti 1884 afgifna betänkande framhåller läroverkskomitén, på grund af sina hygieniska undersökningar, bland annat, att större uppmärksamhet än hittills bör egnas åt de hygieniska förhållandena vid läroverken, samt föreslår med afseende på anordnandet af den erforderliga hygieniska tillsynen, att vid de fullständiga och femklassiga läroverken må anställas dels en skolläkare, dels ett hygieniskt biträde.

Skolläkaren, för hvilken instruktion skulle fastställas af eforalstyrelsen

eller, om denna upphörde, af lokalstyrelsen, skulle hufvudsakligen hafva till åligganden:

att hvarje läsår å bestämda tider anställa noggrann undersökning rörande samtlige lärjungars kroppsbeskaffenhet och helsotillstånd, hörsel- och synförmåga, längd och vigt;

att kostnadsfritt vårda medellöse lärjungar;

att, då smittosam sjukdom yppades bland lärjungarne eller inom deras närmaste omgifning, lemna nödiga föreskrifter och vidtaga på honom ankommande åtgärder;

att minst en gång i månaden verkställa hygienisk inspektion i läroverket och afgifva rapport öfver resultatet;

att vid hvarje läsårs slut lemna redogörelse för de hygieniska och sanitära förhållandena vid läroverket; äfvensom

att vid uppförande af nya skolbyggnader meddela utlåtande samt tillhandagå med råd och upplysningar.

Skolläkaren skulle äfven hafva säte och stämma i skolstyrelsen vid behandling af frågor, som rörde lärjungarnes fysiska vård samt skolans hygien.

Det hygieniska biträdet åter skulle, efter tillsägelse hos rektor och på hans anmodan, biträda läkaren vid dennes förrättningar i skolan och särskildt gå honom till handa vid undersökningarna i början och slutet af läsåret. Vidare skulle till biträdets åliggande höra att förrätta mätning och vägning af lärjungarne samt att verkställa undersökning af luften i skolrummen.

Skolläkarens lön skulle utgöras dels af en årlig afgift af 1 krona för hvarje lärjunge, dels af ett af statsmedel utgående belopp, som föreslagits vid fullständigt läroverk till 150 kronor och vid femklassigt läroverk till 100 kronor. Det hygieniska biträdet skulle af statsmedel uppbära i årligt arfvode vid fullständigt läroverk 200 kronor, vid femklassigt 150 kronor.

Vid de af komitén föreslagna kommunalskolorna skulle deremot den hygieniska tillsynen utöfvas af skolläkaren ensam »mot föreslaget arfvode».

Med afseende på dessa läroverkskomiténs förslag yttrade dåvarande departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 februari 1887, att behofvet af läkares biträde vid öfvervakandet af läroverkens hygieniska förhållanden hos oss länge varit erkändt. Gällande skolstadga föreskrefve ock, att vid läroverk, der erforderliga medel för sådana ändamål finnas, genom rektors försorg må antagas en läkare, som vårdar medellöse lärjungar vid inträffande sjukdomsfall, undersöker de omständigheter, som kunna menligt inverka på lärjungarnes helsotillstånd, samt tillhandagår rektor med råd och upplysningar om undanrödjande af för handen varande olägenheter. Och med afseende på skolläkarens särskilda åliggan-

den vore vidare bestämdt, att han vid hvarje lästermins början och mot dess slut bör anställa besigtning å läroverkets samtlige lärjungar samt på grund af deröfver gjorda anteckningar icke allenast afgifva utlåtande, hvilka bland dem böra från samtliga gymnastik- och vapenöfningar eller från vissa af dem afhållas, utan ock senast en månad efter hvarje termins slut till rektor aflemna redogörelse för helsotillståndet bland lärjungarne under terminen enligt formulär, som af medicinalstyrelsen meddelas.

Då emellertid medel för ifrågavarande ändamål vid åtskilliga läroverk helt och hållet saknats, vid andra varit otillräckliga till ersättning för fullgörandet af alla ofvan angifna åligganden, så hade skolläkareinstitutionen icke kunnat vinna nödig fasthet. Departementschefen ansåg sig derför böra instämma i hvad komitén i afseende å skolläkare föreslagit, hvilket ock blifvit af de medicinska myndigheterna tillstyrkt. Blott i en punkt afveke hans uppfattning från komiténs. Han kunde nemligen icke finna, hvarför olika instruktioner skulle behöfva utfärdas för de särskilda skolornas läkare, ej heller syntes honom läroverkens vare sig eforal- eller lokalstyrelser fullt lämpliga att uppgöra och utfärda dessa instruktioner, utan borde detta tillkomma medicinalstyrelsen, som dervid, om så funnes nödigt, kunde inhemta skolmyndigheternas yttranden i ämnet.

Då den aflöning, som af komitén föreslagits för skolläkarne, vore skäligen knapp och bemälde departementschef sjelf icke för tillfället funne sig kunna deri föreslå någon höjning, blefve nödvändigt att något inskränka de fordringar, som af komitén ställdes på skolläkaren. Särskildt kunde denne befrias från att mäta och väga lärjungarne. Genom dessa hvarje termin återkommande mätningar och vägningar skulle nemligen samlas ett material, som i sitt obearbetade skick vore utan värde och hvars bearbetning skulle kosta betydliga summor, såsom man lätt kunde finna, om man kastade en blick på kostnaderna för läroverkskomiténs arbete i detta afseende. Men kunde berörda mätningar och vägningar, åtminstone för den närmaste framtiden, lemnas å sido, så blefve det hygieniska biträdet i det närmaste obehöfligt. Ty sedan dessa undantagits, syntes biträdets göromål antingen vara af tillfällig art, såsom undersökningen af luften i skolrummen, eller något, som egentligen redan åläge rektor, såsom tillsynen öfver renhållning, ventilation, belysning, uppvärmning m. m. Skulle det visa sig, att rektor ej kunde medhinna att sjelf utföra alla de magtpåliggande göromål, som blifvit honom ålagda, syntes det vara ändamålsenligare att höja anslaget till rektorernes skrifbiträden, så att dessa kunde af rektorerne användas äfven till uppdrag af nu ifrågavarande art, än att skapa en ny tjensteman, hvars verksamhetssfer blefve så obestämd som den hygieniske assistentens.

Komitén hade visserligen ansett, att skolläkare borde anställas äfven vid de s. k. kommunalskolorna samt förses med arfvode, men i den för berörda skolor föreslagna stat hade intet dylikt arfvode upptagits. Det måste derför antagas, det komiténs mening varit, att den afgift af 1 krona för hvarje lärjunge, som från någon af skolans kassor skulle utbetalas till skolläkaren, skulle utgöra lämpligt arfvode för läkare vid dessa skolor. Detta syntes emellertid blifva väl litet, helst lärjungeantalet vid skolor med tre eller fyra ämneslärare icke kunde blifva synnerligen stort och läkarne vid dessa skolor tydligen borde hafva ungefär samma åligganden i afseende å besigtningar, rapporter m. m. som läkarne vid öfriga skolor, hvarför ett arfvode å 50 kronor för dem icke kunde anses för högt.

I här anförda åsigter instämde till alla delar den departementschef, som år 1890 å nyo föredrog detta ärende för Kongl. Maj:t, och på hans tillstyrkan beslöt Kongl. Maj:t att föreslå 1890 års riksdag:

att vid hvarje högre eller femklassigt allmänt läroverk måtte anställas en läkare för att utöfva tillsyn öfver lärjungarnes helsotillstånd och biträda rektor vid öfvervakandet af de hygieniska anordningarna vid läroverket;

att skolläkaren måtte såsom arfvode uppbära dels af läroverkets ljus- och vedkassa 1 krona om året för hvarje under höstterminen närvarande lärjunge, dels af statsmedel årligen: vid de högre läroverken 150 kronor, vid de femklassiga 100 kronor; äfvensom

att vid hvarje lägre allmänt läroverk med tre eller fyra ämneslärare måtte anställas en skolläkare med arfvode af 50 kronor jemte samma afgift af lärjungarne, som tillkomme skolläkarne vid öfriga allmänna läroverk.

Med åberopande af de skäl, som anförts i statsrådsprotokollet den 14 februari 1887, förklarade särskilda utskottet sig anse det vara af vigt, att åtgärder vidtoges, för att skolläkare måtte kunna anställas vid samtliga läroverk och dessa läkare erhålla tillräckliga arfvoden, hvarför utskottet, som icke hade något att anmärka vare sig vid de föreslagna arfvodesbeloppen eller vid det sätt, hvarpå dessa skulle utgå, hemstälde, att Riksdagen måtte bifalla hvad Kongl. Maj:t i detta afseende föreslagit.

Denna hemställan bifölls af Första Kammaren, men afslogs af Andra Kammaren; och då någon sammanjemkning af kamrarnes beslut angående denna punkt icke syntes utskottet kunna ega rum, och densamma ej heller kunde afgöras genom gemensam omröstning, hade frågan följaktligen för denna gång förfallit.

Behofvet af särskild hygienisk tillsyn vid läroverken börjar emellertid

allt mer inses såsom oafvisligt. Jag vill härvid först erinra derom, att gymnastikundervisningen är obligatorisk för hvarje lärjunge, derest han icke på grund af läkares intyg eller annat giltigt skäl derifrån befriats. Hade således skolan icke egen läkare, måste hvarje lärjunge, som för sin helsas skull borde afhållas från deltagande i gymnastiköfningarna, anskaffa intyg af läkare derom, hvilket tydligen vore förenadt med både besvär och kostnad. Och dock vore saken dermed ingalunda hjelpt, ty mången lärjunge är behäftad med sådant organiskt fel, att han bör uteslutas från gymnastiköfningar, utan att han har kännedom om felet eller lägger den vigt dervid, att dylik befrielse begäres. För mången uppstår äfven sjuklighet af ifrågavarande art under terminens lopp. Kongl. Maj:t har derför ock i nådigt cirkulär den 9 januari 1863 föreskrifvit, att hvarje termin, innan gymnastiköfningarna begynna, mönstring bör af läkare anställas med lärjungarne i ändamål att utröna, huruvida flere eller färre bland dem må antingen helt och hållet eller till någon del från dessa öfningar befrias; och att, derest under terminens lopp anledning förekommer, att gymnastikens begagnande kunde för någon lärjunge vara otjenligt, rektor skall i samråd med läkaren och gymnastikläraren besluta, huruvida lärjungen under den återstående delen af terminen må i de gymnastiska öfningarna deltaga. Denna föreskrift, hvilkens ändamålsenlighet ingen torde vilja bestrida, förutsätter tydligen, att skolan har tillgång till biträde af läkare ej blott vid terminens början utan under hela terminen.

Men äfven i många andra fall är rektor i behof af upplysningar och råd af läkare, såsom då smittosam sjukdom utbrutit i läroverksstaden eller dess närhet, då lärjunge är behäftad med sjukdom eller lyte, som gör honom besvärlig eller rent af farlig för medlärjungarne, då anordningar skola vidtagas, som hafva inflytande på de hygieniska förhållandena vid skolan, med flera tillfällen. Af vigt måste äfven vara för styrelsen att af sakkunniga personer erhålla meddelanden om helsotillståndet vid skolorna.

Att, såsom det blifvit föreslaget, ålägga provinsialläkarne att tjenstgöra såsom skolläkare, skulle utan tvifvel i många fall visa sig olämpligt och understundom rent af blifva ett hinder för utöfvandet af deras öfriga embetspligter, hvilka ofta nödga dem att under längre tid vistas utom läroverksstäderna, derest de eljest der hafva sin bostad.

Också är den utgift, som de ifrågasatta arfvodena åt skolläkarne skulle förorsaka statsverket, ej synnerligen stor. För ändamålet skulle nemligen erfordras:

arfvoden	åt 35	skolläkare	vid högre läroverk	à kr.	150	= kr.	5,250,
»	» 23	»	» femklassiga löroverk	»	100	= »	2,300,
»	» 22	»	» mindre läroverk	»	50	= »	1,100;
					eller tillsammans kronor		8,650.

Jag hemställer derför, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen:

g) med afseende på behofvet af skolläkare:

att vid hvarje allmänt läroverk må anställas en läkare för att utöfva tillsyn öfver lärjungarnes helsotillstånd och biträda rektor vid öfvervakandet af de hygieniska anordningarna vid läroverket; samt

att skolläkaren må såsom arfvode uppbära dels af läroverkets ljus- och vedkassa 1 krona om året för hvarje under höstterminen närvarande lärjunge, dels af statsmedel årligen: vid de högre läroverken 150 kronor, vid de femklassiga 100 kronor och vid de mindre 50 kronor.

Pensionsreglering för lärarne.

I skrifvelse den 19 maj 1890 anmälde Riksdagen, bland annat, att Riksdagen på det sätt bifallit hvad Kongl. Maj:t i samma års läroverksproposition föreslagit med afseende å pensionsreglering för lärare vid de allmänna läroverken, att Riksdagen godkänt ifrågavarande förslags två första moment, så lydande:

»att, med undantag för gymnastiklärarne, öfriga ordinarie lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk skola hafva rättighet och, hvad angår de lärare och lärarinnor, som ingå på den nya lönestaten eller som utnämnas efter det kungörelse i ämnet utkommit, äfven skyldighet att vid uppnådda 65 lefnadsår och minst 35 tjenstår med oafkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten från tjensten afgå; Kongl. Maj:t dock obetaget att låta med afskedet anstå, derest och så länge den pensionsberättigade pröfvas i tjensten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kan finnas villig att i densamma qvarstå;

att ordinarie gymnastiklärare vid förenämnda läroverk, då de uppnått 60 lefnadsår och minst 30 tjenstår, skola under i öfrigt enahanda vilkor och förutsättningar, som för öfrige lärare blifvit föreslagna, hafva samma rätt och samma skyldighet att från tjensten afgå med pension, som näst föregående moment innehåller beträffande öfrige lärare.»

Då emellertid den lönestat för lärarne, till hvilken denna pensionsreglering anslöt sig och som utgjorde en förutsättning för densamma, icke blifvit af Riksdagen godkänd, har det icke ansetts lämpligt att förelägga Kongl. Maj:t denna pensionsreglering till fastställelse. Med anledning häraf och då jag dels tillstyrkt, att lönestaten nu åter skall föreläggas Riksdagen, dels i sammanhang med frågan om de mindre läroverkens organisation föreslagit, att pension å allmänna indragningsstaten måtte beredas

fast anställda ämneslärarinnor vid nyss berörda läroverk till belopp af 1,200 kronor, då de uppnått 55 lefnadsår och minst 25 tjenstår, anser jag Kongl. Maj:t böra å nyo för Riksdagen framlägga jemte lönestaten den i samband dermed stående pensionsregleringen för lärarne med nämnda tillägg och sålunda föreslå Riksdagen:

h) med afseende å pensionsreglering för lärarne vid de allmänna läroverken:

att, med undantag af gymnastiklärare och af ämneslärarinnor vid mindre läroverk, öfriga ordinarie lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk skola hafva rättighet och, hvad angår de lärare och lärarinnor, som ingå på den nya lönestaten eller som utnämnas efter det kungörelse i ämnet utkommit, äfven skyldighet att vid uppnådda 65 lefnadsår och minst 35 tjenstår med oafkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten från tjensten afgå, Kongl. Maj:t dock obetaget att låta med afskedet anstå, derest och så länge den pensionsberättigade pröfvas i tjensten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kan finnas villig att i densamma qvarstå;

att ordinarie gymnastiklärare vid förenämnda läroverk, då de uppnått 60 lefnadsår och minst 30 tjenstår, skola under i öfrigt enahanda vilkor och förutsättningar, som för öfrige lärare blifvit föreslagna, hafva samma rätt och skyldighet att från tjensten afgå med pension, som nästföregående moment innehåller beträffande öfrige lärare; samt

att ämneslärarinnor vid mindre, allmänna läroverk skola hafva så väl rättighet som skyldighet att vid uppnådda 55 lefnadsår och minst 25 tjenstår från tjensten afgå med pension å allmänna indragningsstaten till belopp af 1,200 kronor, Kongl. Maj:t dock obetaget att låta med afskedet anstå, derest och så länge den pensionsberättigade pröfvas i tjensten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna och kan finnas villig att i densamma qvarstå.

Kostnadsberäkning m. m.

Enligt riksstaten för år 1892 äro anvisade såsom anslag i kontant till de allmänna läroverken å ordinarie stat 2,902,453 kronor 36 öre och å extra stat 445,725 kronor, hvarförutom till pedagogier med högre undervisning utgå af anslaget å ordinarie stat till pedagogier och folkskolor 19,381 kronor 44 öre*), således tillsammans för nämnda ändamål 3,367,559 kronor 80 öre. I ordinarie anslaget till de allmänna läroverken ingå särskilda anslag till ett sammanlagdt belopp af 253,451 kronor 43 öre**), nemligen:

till arfvoden åt bibliotekarier m. m. ..... kr. 7,000: —
» skrifbiträden åt rektorer ..... » 12,000: —

*) Se tab. B 3 och 4. **) Se tab. B 3.

till djeknepenningeersättning, ej inräknad i kontanta lönebeloppen till lärarne, ... kr. 4,307: 10
» ersättning för förlorad helgonskyld ..... » 2,644: 33
» arfvoden åt extra och vikarierande lärare samt för oförutsedda behof ..... » 135,000: —
» extra arfvoden åt gymnastiklärare, anskaffande af ammunition för målskjutning m. m. ..... » 34,000: —
» praktisk utbildning af blifvande lärare vid de allmänna läroverken ..... » 20,500: —
» extra arfvoden åt teckningslärare ..... » 28,000: —
» resestipendier åt lärare i främmande lefvande språk ..... » 6,000: —
» reseunderstöd åt lärare vid de allmänna läroverken, särskildt vid de läroverk, der profårskurs är inrättad, ... » 4,000: —

Med afseende å dessa anslag föreslår jag ingen förändring.

I det extra ordinarie anslaget ingår åter till extra ordinarie ämneslärare ett belopp af 100,000 kronor, nemligen

till arfvoden åt extra lärare ..... kr. 40,000: —
och till arfvodesförhöjning åt extra ordinarie ämneslärare ... » 60,000: —

I detta anslag anser jag mig böra föreslå en nedsättning med 30,000 kronor, då å ena sidan med införandet af förhöjda terminsafgifter lärjungeantalet vid de högre och femklassiga läroverken, och dermed äfven behofvet af extra lärare vid dessa läroverk, kan antagas blifva något mindre än hittills, och då å andra sidan med genomförandet af den nya löneregleringen för de ordinarie lärarne de belopp, dessa hafva att afstå vid tjenstledighet, ej så litet ökas och hvad som af statsmedel skall till vikarierne utgå i samma mån minskas. I stället för de 100,000 kronor, som för närvarande å extra stat utgå till extra ordinarie ämneslärare, har jag således för afsigt att vid redogörelsen för de extra ordinarie anslagsbehofven föreslå Kongl. Maj:t att till arfvoden åt extra lärare af Riksdagen äska ett belopp af 70,000 kronor.

Vid beräkningen af det belopp, hvartill inkomsten af de till statsverket ingående terminsafgifterna borde upptagas, utgick man år 1887 från medeltalet lärjungar vid början af höstterminerna 1881—85 samt afdrog 25 procent för medellöses och mindre bemedlades befrielse äfvensom 10 procent för möjlig minskning i lärjungeantalet. Med en terminsafgift af 10 kronor i de tre nedersta klasserna, 20 kronor i 4:de och 5:te klasserna samt 30 kronor i 6:te och 7:de klasserna skulle enligt denna beräkning inkomsten af terminsafgifterna vid de högre och femklassiga läroverken

uppgått till 347,409 kronor, från hvilken summa dock afdrogs något öfver 10,000 kronor för den nedsättning af terminsafgifterna till hälften, som föreslogs för lärjungarne å den praktiska linien, så att alltså den behållna inkomsten upptogs till 337,000 kronor. Härtill skulle komma 28,000 kronor i bidrag från de kommuner, der lägre allmänna läroverk med 3 eller 4 ämneslärare skulle upprättas, såsom ersättning för terminsafgifterna vid dessa skolor.

Vid de beräkningar, som för berörda ändamål utfördes år 1890, utgick man från medelantalet lärjungar vid höstterminernas början åren 1884—88 och tillämpade i öfrigt samma grunder, som följts år 1887, men upptog ingen terminsafgift för de tre nedersta klasserna och gjorde intet afdrag för nedsättning af terminsafgiften å den praktiska linien. Enligt dessa beräkningar skulle inkomsten af terminsafgifterna hafva uppgått vid de högre och femklassiga läroverken till 255,500 kronor och vid de lägre till 7,500 kronor.

Vid den beräkning, som nu för sagda ändamål utförts*), har man utgått från medelantalet lärjungar vid början af höstterminerna 1887—91 och beträffande de högre och femklassiga läroverken tillämpat alldeles samma grunder, som år 1887 följts, dock att intet afdrag gjorts för nedsättning af terminsafgiften å den praktiska linien, då någon sådan linie icke föreslagits. Med afseende åter å de mindre läroverken hafva i föreliggande beräkningar följts alldeles samma grunder, som tillämpats vid de högre och femklassiga läroverken, blott med det undantag, att intet afdrag gjorts för möjlig minskning i lärjungeantalet, då sannolikt är, att lärjungeantalet vid dessa läroverk, långt ifrån att minskas, kommer att i icke obetydlig mån ökas.

Beräkningarnas resultat visar, att inkomsten af de till statsverket ingående terminsafgifterna kan upptagas vid de högre och femklassiga läroverken till 324,000 kronor och vid de mindre läroverken till 16,000 kronor eller sammanlagdt till 340,000 kronor.

Enligt verkställd utredning**) skulle normalstaten för samtliga allmänna läroverk, vid genomförande af den föreslagna löneregleringen och organisationen vid dessa läroverk, komma att uppgå till 2,600,900 kronor, under det att ålderstilläggen för redan anstälde lärare efter de nya bestämmelserna kunna för år 1893 beräknas till 786,000 kronor***). Läggas härtill så väl beloppet af öfriga enligt gällande stat till de allmänna läroverken utgående särskilda anslag, 253,451 kronor 43 öre, som ock det till arfvoden

*) Se tab. B 5.
**) Se tab. B 6.
***) Se tab. B 8.

åt skolläkare erforderliga belopp, 8,650 kronor, samt slutligen det förslagsanslag å 8,000 kronor, hvaraf bidrag skulle kunna lemnas till uppehållande af undervisningen vid samskolor, så uppgår den på ordinarie stat erforderliga summan till 3,657,001 kronor 43 öre. Och afdrages från denna summa den afkomst af donationer eller andra såsom särskilda fonder förvaltade tillgångar, som i statsliggaren antecknas under rubrik »inom kolumn specificerade inkomster», och som hafva beräknats till 40,000 kronor, så utgör det kontanta anslag, som af statsverket erfordras, 3,617,001 kronor 43 öre, hvilket förutsätter en förökning af det nuvarande ordinarie anslaget med 714,548 kronor 7 öre eller, för att vinna en jemnad slutsumma, 714,548 kronor 64 öre.

Deremot kan, under förutsättning deraf att pedagogierna i Södertelge, Köping, Nora och Simrishamn ombildas till mindre, allmänna läroverk, å anslaget till pedagogier och folkskolor indragas ett belopp af 19,381 kronor*), hvarjemte utgifterna å extra stat för de allmänna läroverken komma att minskas med 375,725 kronor. Lägges härtill den beräknade inkomsten af terminsafgifterna, 340,000 kronor, uppstår en summa af 735,106 kronor, hvilken med 20,557 kronor 36 öre öfverskjuter det belopp, hvarmed det kontanta anslaget å ordinarie stat behöfver ökas.

Emellertid kan icke sist berörda summa i sin helhet betecknas såsom besparing, då, såsom förut blifvit föreslaget, af reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken skulle utgå ett belopp af högst 14,200 kronor till anordnande af profårstjenstgöring vid Jakobs läroverk.

Med anledning af hvad sålunda blifvit utredt, får jag, som under rubriken »Pedagogier och folkskolor» ämnar föreslå nedsättning af det under denna rubrik utgående anslag, hemställa, att Kongl. Maj:t ville föreslå Riksdagen:

i) med afseende på behofvet af förhöjning i ordinarie anslaget till allmänna läroverken:

att förutom det under mom. e) omnämnda förslagsanslag må beviljas en förhöjning af reservationsanslaget till de allmänna läroverken från nuvarande beloppet, 2,902,453 kronor 36 öre, till 3,609,002 kronor, eller med 706,548 kronor 64 öre.

Genom bifall till de under mom. e) och i) omförmälda förslag skulle anslagstitelns slutsumma komma att ökas till 3,617,002 kronor.

Pedagogier och folkskolor.

[10.] *Nedsättning af anslag.*

Såsom i föregående punkt angifvits, kan, under förutsättning af att de ännu qvarvarande pedagogierna ombildas till mindre, allmänna läro-

*) Se tab. B 4.

verk, anslaget till pedagogier och folkskolor nedsättas med 19,381 kronor, hvarför jag anhåller, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen:

att — under förutsättning deraf att Riksdagen medgifver, att pedagogierna i Södertelge, Köping, Nora och Simrishamn på föreslaget sätt ombildas — ordinarie anslaget i kontant till pedagogier och folkskolor må nedsättas med 19,381 kronor eller från 24,417 kronor till 5,036 kronor.

Åtskilliga inom ecklesiastikdepartementet uppgjorda tabeller, hvilka tjena till att ytterligare belysa de af mig nu behandlade frågor rörande allmänna läroverken, torde få i dagens protokoll intagas näst efter redogörelsen för hvad jag hittills yttrat.

TABELLER

ANGÅENDE

ALLMÄNNA LÄROVERKEN.

Tab. A 1.

Antalet lärjungar i medeltal vid höst-

Högre allmänna läroverk	Klasser									
	1	2	3	Summa 1—3	4		5		Summa 4—5	Summa 1—5
	Gemensam linie				R.	L.	R.	L.		
Stockholm: Norra Latinläroverket	70	103	104	277	47	53	31	56	187	464
» Södermalms läroverk	60	70	64	194	39	26	25	20	110	304
» Reallläroverket	32	39	34	105	37	—	32	—	69	174
» Nya Elementarskolan	32	49	47	128	42	—	18	12	72	200
Upsala	57	65	57	179	25	31	12	34	102	281
Gefle	36	57	52	145	25	17	21	15	78	223
Hudiksvall	16	23	23	62	8	13	4	11	36	98
Linköping	37	52	54	143	21	29	16	28	94	237
Norrköping	34	60	61	155	36	24	24	25	109	264
Vestervik	17	25	25	67	23	5	22	5	55	122
Skara	28	39	39	106	17	28	10	28	83	189
Venersborg	17	23	24	64	12	14	8	15	49	113
Strengnäs	10	13	11	34	6	8	3	9	26	60
Örebro	52	64	73	189	38	25	22	22	107	296
Nyköping	21	27	28	76	14	15	11	16	56	132
Vesterås	29	37	33	99	12	19	7	22	60	159
Falun	26	29	33	88	20	15	13	15	63	151
Vexiö	33	44	45	122	9	34	4	32	79	201
Jönköping	24	51	56	131	22	47	15	50	134	265
Lund	40	46	63	149	18	50	12	50	130	279
Malmö	69	87	88	244	43	40	24	40	147	391
Karlskrona	28	53	50	131	27	20	20	14	81	212
Kristianstad	22	40	45	107	12	25	10	26	73	180
Helsingborg	29	58	60	147	35	22	19	26	102	249
Göteborg: Latinläroverket	42	46	56	144	—	51	—	46	97	241
» Reallläroverket	76	86	95	257	100	—	70	—	170	427
Halmstad	29	31	33	93	14	23	7	21	65	158
Kalmar	37	53	56	146	26	27	13	24	90	236
Karlstad	32	52	48	132	35	27	25	31	118	250
Hernösand	24	31	28	83	11	19	6	19	55	138
Östersund	27	27	30	84	16	15	9	16	56	140
Umeå	13	19	12	44	6	12	4	12	34	78
Luleå	17	20	17	54	4	9	1	13	27	81
Sundsvall	37	34	32	103	25	4	16	2	47	150
Visby	30	30	30	90	18	10	9	8	45	135
Summa	1,183	1,583	1,606	4,372	843	757	543	763	2,906	7,278

Anm. De vid Södermalms, Strengnäs och Nyköpings läroverk inom ( ) ställda talen äro medeltal för de Södermalms för de 2 sista åren i R. 6: 1 och R. 6: 2 samt för det sista i R. 7: 1, vid Strengnäs för de 4 första beräknade till $^1/_5$ af de motsvarande absoluta talens summa.

terminernas början åren 1887—91.

och linier

6:1		6:2		7:1		7:2		Summa 6—7	Summa 1—7	Högre allmänna läroverk
R.	L.	R.	L.	R.	L.	R.	L.			
—	67	—	58	—	48	—	40	213	677	Stockholm: Norra Latinläroverket.
(24)	23	(9)	18	(4)	17	—	18	89	393	» Södermalms läroverk.
72	—	52	—	47	—	39	—	210	384	» Reallläroverket.
26	16	13	11	14	15	7	6	108	308	» Nya Elementarskolan.
8	34	8	28	6	26	5	24	139	420	Upsala.
12	17	6	13	6	15	5	12	86	309	Gefle.
2	9	0	7	—	5	—	4	27	125	Hudiksvall.
10	30	6	24	5	21	4	24	124	361	Linköping.
11	21	6	15	5	14	4	14	90	354	Norrköping.
18	—	14	—	13	—	7	—	52	174	Vestervik.
7	39	5	35	4	33	4	28	155	344	Skara.
7	13	6	11	4	11	4	9	65	178	Venersborg.
(1)	10	0	9	—	12	—	11	43	103	Strengnäs.
8	24	7	18	7	19	10	17	110	406	Örebro.
6	14	4	13	(6)	13	—	14	65	197	Nyköping.
4	21	2	17	—	16	—	15	75	234	Vesteräs.
5	13	2	11	4	9	4	9	57	208	Falun.
—	34	—	29	—	30	—	25	118	319	Vexiö.
14	49	8	38	6	30	4	26	175	440	Jönköping.
7	52	5	39	4	36	5	34	182	461	Lund.
8	34	4	28	4	28	2	28	136	527	Malmö.
16	14	9	12	6	11	5	12	85	297	Karlskrona.
3	25	1	18	—	16	—	14	77	257	Kristianstad.
10	26	6	20	5	17	5	15	104	353	Helsingborg.
—	51	—	43	—	43	—	40	177	418	Göteborg: Latinläroverket.
44	—	29	—	22	—	18	—	113	540	» Reallläroverket.
—	18	—	13	—	12	—	11	54	212	Halmstad.
7	24	4	22	3	22	1	19	102	338	Kalmar.
11	30	7	25	4	25	4	21	127	377	Karlstad.
—	16	—	15	—	14	—	16	61	199	Hernösand.
3	13	1	13	—	13	—	13	56	196	Östersund.
4	17	3	15	3	15	3	16	76	154	Umeå.
0	15	0	11	—	13	—	8	47	128	Luleå.
9	—	7	—	6	—	4	—	26	176	Sundsvall.
3	10	2	6	1	7	1	7	37	172	Visby.
345	779	220	635	181	606	145	550	3,461	10,739	

år, då på grund af läroverkets organisation lärjungar kunnat finnas i de motsvarande klasserna, nemligen vid i R. 6: 1 samt vid Nyköpings för det sista i R. 7: 1. Vid summeringarna äro äfven för dessa klasser medeltalen

Tab. A 2.

Antalet lärjungar vid början

Högre allmänna läroverk	Klasser									
	1	2	3	Summa 1—3	4		5		Summa 4—5	Summa 1—5
	Gemensam linie				R.	L.	R.	L.		
Stockholm: Norra Latinläroverket	70	97	107	274	47	55	34	63	199	473
» Södermalms läroverk	70	92	68	230	48	22	28	25	123	353
» Reallläroverket	35	54	36	125	48	—	36	—	84	209
» Nya Elementarskolan	28	47	50	125	54	—	17	15	86	211
Upsala	61	59	57	177	42	24	15	31	112	289
Gefle	44	50	57	151	29	22	16	12	79	230
Hudiksvall	18	25	29	72	7	11	4	9	31	103
Linköping	34	60	62	156	20	29	21	18	88	244
Norrköping	35	68	56	159	41	25	28	36	130	289
Vestervik	23	32	24	79	19	5	16	2	42	121
Skara	30	44	38	112	21	35	12	26	94	206
Venersborg	15	27	28	70	15	10	4	13	42	112
Strengnäs	6	10	11	27	4	8	3	10	25	52
Örebro	49	73	77	199	44	26	22	19	111	310
Nyköping	23	34	28	85	13	13	12	13	51	136
Vesterås	26	46	44	116	18	17	13	21	69	185
Falun	26	29	37	92	26	10	9	15	60	152
Vexiö	35	50	48	133	9	40	5	25	79	212
Jönköping	28	58	51	137	25	32	13	39	109	246
Lund	39	43	67	149	24	40	16	53	133	282
Malmö	76	82	98	256	53	31	26	30	140	396
Karlskrona	19	54	54	127	36	26	26	14	102	229
Kristianstad	25	55	53	133	12	19	7	23	61	194
Helsingborg	26	52	57	135	39	18	24	26	107	242
Göteborg: Latinläroverket	35	60	49	144	—	49	—	46	95	239
» Reallläroverket	105	86	105	296	114	—	67	—	181	477
Halmstad	29	32	31	92	10	21	8	22	61	153
Kalmar	40	44	44	128	41	28	20	18	107	235
Karlstad	35	51	60	146	43	23	39	25	130	276
Hernösand	27	39	24	90	9	21	8	21	59	149
Östersund	39	18	27	84	20	9	13	17	59	143
Umeå	21	24	14	59	2	10	4	8	24	83
Luleå	18	22	26	66	3	9	1	12	25	91
Sundsvall	48	35	35	118	28	3	15	3	49	167
Visby	29	21	29	79	23	12	7	6	48	127
Summa	1,267	1,673	1,681	4,621	987	703	589	716	2,995	7,616

af höstterminen 1891.

och linier

6:1		6:2		7:1		7:2		Summa 6—7	Summa 1—7	Högre allmänna läroverk
R.	L.	R.	L.	R.	L.	R.	L.			
—	71	—	55	—	46	—	44	216	689	Stockholm: Norra Latinläroverket.
26	21	13	15	4	13	—	10	102	455	» Södermalms läroverk.
74	—	50	—	44	—	33	—	201	410	» Reallläroverket.
24	16	3	1	16	22	10	6	98	309	» Nya Elementarskolan.
6	33	9	20	7	25	3	28	131	420	Upsala.
16	10	7	11	7	8	3	9	71	301	Gefle.
1	13	0	6	—	5	—	6	31	134	Hudiksvall.
5	29	10	20	9	16	2	16	107	351	Linköping.
12	20	6	12	6	12	6	13	87	376	Norrköping.
19	—	8	—	20	—	6	—	53	174	Vestervik.
8	29	4	23	2	27	2	27	122	328	Skara.
9	13	8	5	3	13	3	6	60	172	Venersborg.
—	11	1	8	—	7	—	7	34	86	Strengnäs.
9	23	8	12	2	14	9	18	95	405	Örebro.
8	11	6	12	6	17	—	19	79	215	Nyköping.
7	22	2	17	—	14	—	12	74	259	Vesterås.
7	11	2	11	4	5	2	4	46	198	Falun.
—	30	—	21	—	22	—	21	94	306	Vexiö.
14	35	8	30	7	22	3	25	144	390	Jönköping.
7	48	5	30	6	37	2	25	160	442	Lund.
8	46	5	19	6	20	4	27	135	531	Malmö.
13	14	11	14	7	9	5	10	83	312	Karlskrona.
3	28	1	13	—	18	—	15	78	272	Kristianstad.
14	21	6	22	6	14	5	12	100	342	Helsingborg.
—	47	—	34	—	40	—	34	155	394	Göteborg: Latinläroverket.
46	—	24	—	21	—	21	—	112	589	» Reallläroverket.
—	15	—	15	—	14	—	8	52	205	Halmstad.
8	24	3	16	7	19	1	18	96	331	Kalmar.
11	22	11	15	5	25	3	19	111	387	Karlstad.
—	15	—	11	—	11	—	11	48	197	Hernösand.
2	7	1	11	—	12	—	11	44	187	Östersund.
5	10	5	15	3	10	2	12	62	145	Umeå.
1	11	0	10	—	11	—	11	44	135	Luleå.
13	—	6	—	8	—	10	—	37	204	Sundsvall.
2	5	1	5	1	6	0	6	26	153	Visby.
378	711	224	509	207	534	135	490	3,188	10,804	

Tab. A 3.

Antalet lärjungar i medeltal vid höstterminernas början åren 1887—91.

Femklassiga allmänna läroverk	Klasser och linier									
	1	2	3	Summa 1—3	4		5		Summa 4—5	Summa 1—5
	Gemensam linie				R.	L.	R.	L.		
Stockholm: Jakob	54	64	57	175	39	—	19	—	58	233
Katarina	28	39	38	105	23	10	12	6	51	156
Östermalm	68	88	95	251	61	24	33	21	139	390
Norrtelje	11	10	8	29	3	3	2	2	10	39
Enköping	12	11	10	33	5	4	2	3	14	47
Söderhamn	23	21	18	62	11	3	7	3	24	86
Eksjö	14	18	20	52	6	9	4	10	29	81
Vadstena	12	13	13	38	6	6	4	6	22	60
Mariestad	18	19	15	52	8	3	4	4	19	71
Borås	24	29	22	75	9	6	4	4	23	98
Lidköping	15	15	16	46	11	2	8	3	24	70
Sköfde	23	26	23	72	11	5	5	4	25	97
Eskilstuna	28	31	25	84	10	5	6	4	25	109
Arboga	13	13	14	40	10	3	7	4	24	64
Ystad	24	29	30	83	14	13	8	12	47	130
Karlshamn	33	43	41	117	27	8	13	9	57	174
Landskrona	16	21	20	57	17	6	10	5	38	95
Uddevalla	29	29	27	85	16	8	9	7	40	125
Göteborg	70	67	60	197	40	8	15	7	70	267
Oskarshamn	16	17	15	48	10	—	8	—	18	66
Kristinehamn	22	22	21	65	13	3	8	3	27	92
Piteå	17	18	15	50	8	3	3	3	17	67
Haparanda	12	11	7	30	4	1	2	1	8	38
Summa	582	654	610	1,846	362	133	193	121	809	2,655

Anm. Vid Ystads läroverk har undervisningen från och med höstterminen 1888 successivt utsträckts utöfver 5:e klassen, men i denna tabell äro lärjungarne i de högre klasserna ej medräknade.

Tab. A 4.

Antalet lärjungar vid början af höstterminen 1891.

Femklassiga allmänna läroverk	Klasser och linier									
	1	2	3	Summa 1—3	4		5		Summa 4—5	Summa 1—5
	Gemensam linie				R.	L.	R.	L.		
Stockholm: Jakob	38	65	55	158	35	—	34	—	69	227
Katarina	32	35	42	109	30	9	9	6	54	163
Östermalm	70	70	100	240	52	27	33	13	125	365
Norrtelje	11	11	7	29	2	5	2	1	10	39
Enköping	12	11	10	33	6	3	3	2	14	47
Söderhamn	24	18	21	63	10	3	4	8	25	88
Eksjö	17	17	12	46	10	6	1	8	25	71
Vadstena	20	16	12	48	11	7	5	4	27	75
Mariestad	16	21	12	49	9	2	4	3	18	67
Borås	22	31	29	82	12	10	6	4	32	114
Lidköping	12	17	18	47	7	3	7	2	19	66
Sköfde	25	25	17	67	18	5	8	3	34	101
Eskilstuna	24	22	30	76	13	5	15	5	38	114
Arboga	11	14	9	34	7	2	7	4	20	54
Ystad	24	28	23	75	22	22	10	11	65	140
Karlshamn	31	41	40	112	33	4	12	8	57	169
Landskrona	28	14	25	67	24	3	8	8	43	110
Uddevalla	23	30	29	82	23	6	2	5	36	118
Göteborg	70	68	67	205	60	4	20	7	91	296
Oskarshamn	20	15	14	49	16	—	9	—	25	74
Kristinehamn	23	18	23	64	19	0	17	3	39	103
Piteå	19	15	18	52	12	2	4	3	21	73
Haparanda	12	17	7	36	5	0	4	0	9	45
Summa	584	619	620	1,823	436	128	224	108	896	2,719

Anm. Utom de i denna tabell för Ystads läroverk upptagna lärjungarne funnos 10 i L. 6: 1, 2 i R. 6: 2, 15 i L. 6: 2, 7 i L. 7: 1 och 8 i L. 7: 2.

Tab. A 5.

Antal lärjungar i medeltal vid höstterminernas början åren 1887—91 vid de mindre till ombildning föreslagna läroverken.

Läroverk	Klasser och linier									
	1	2	3	Summa 1—3	4		5		Summa 4—5	Summa 1—5
	Gemensam linie				R.	L.	R.	L.		
Treklassiga allmänna läroverket i										
Söderköping	14	13	11	38	(5)	(2)	—	—	6	44
Vimmerby	10	9	10	29	—	—	—	—	—	29
Alingsås	18	22	18	58	(16)	(5)	—	—	8	66
Falköping	19	16	12	47	—	8	—	4	12	59
Askersund	7	9	10	26	—	—	—	—	—	26
Sala	13	13	11	37	—	—	—	—	—	37
Sölvesborg	10	13	11	34	(12)	—	(9)	—	9	43
Trelleborg	8	8	7	23	(5)	(5)	—	—	2	25
Engelholm	19	20	13	52	—	8	—	—	8	60
Varberg	15	17	13	45	8	0	5	1	14	59
Marstrand	8	6	5	19	—	—	—	—	—	19
Strömstad	13	14	11	38	—	—	—	—	—	38
Åmål	9	12	9	30	—	—	—	—	—	30
Filipstad	13	12	11	36	9	2	—	—	11	47
Arvika	23	22	16	61	—	—	—	—	—	61
Skellefteå	10	9	8	27	4	3	3	3	13	40
Örnsköldsvik	13	12	9	34	—	(7)	—	(9)	6	40
Tvåklassiga pedagogien i										
Södertelje	17	15	15	47	—	—	—	—	—	47
Köping	27	12	—	39	—	—	—	—	—	39
Nora	21	14	—	35	—	—	—	—	—	35
Enklassiga pedagogien i										
Simrishamn	14	25	—	39	—	—	—	—	—	39
Summa	301	293	200	794	39	30	10	10	89	883
Enskilda läroverket i										
Motala	11	13	9	33	6	3	4	2	15	48
Summa	312	306	209	827	45	33	14	12	104	931

Anm. 1. De vid Söderköpings, Alingsås, Sölvesborgs, Trelleborgs och Örnsköldsviks läroverk inom ( ) ställda talen äro medeltal för de år, då på grund af undervisningens utsträckning lärjungar kunnat finnas i de motsvarande klasserna, nemligen vid Söderköpings för de 4 sista åren, vid Alingsås för de 2 sista, vid Sölvesborgs för de 3 sista i R. 4 och för det sista i R. 5, vid Trelleborgs för det tredje samt vid Örnsköldsviks för det första och de 2 sista i L. 4 och för det sista i L. 5. Vid summeringarna äro äfven för dessa klasser medeltalen beräknade till $^1/_5$ af de motsvarande absoluta talens summa.

Anm. 2. Emedan vid Södertelje pedagogi alla åren för undervisningens utsträckning en extra lärare (utan statsbidrag) varit anställd, hafva lärjungarne delats på 3 klasser. Vid Köpings och Nora pedagogier hafva lärjungarne alla åren i båda klasserna varit fördelade på en nedre och en öfre afdelning.

Anm. 3. Emedan vid Simrishamns pedagogi alla åren för undervisningens utsträckning en extra lärare (utan statsbidrag) varit anställd, hafva lärjungarne delats på 2 klasser.

Anm. 4. De 2 första åren fans vid Motala läroverk äfven en förberedande klass med respektive 5 och 3 lärjungar. Dessa äro ej i tabellen medräknade.

Tab. A 6.

Antal lärjungar vid början af höstterminen 1891 vid de mindre till ombildning föreslagna läroverken.

Läroverk	Klasser och linier									
	1	2	3	Summa 1—3	4		5		Summa 4—5	Summa 1—5
	Gemensam linie				R.	L.	R.	L.		
Treklassiga allmänna läroverket i										
Söderköping	13	16	8	37	6	—	—	—	6	43
Vimmerby	13	9	9	31	—	—	—	—	—	31
Alingsås	17	24	17	58	19	7	—	—	26	84
Falköping	25	20	10	55	—	9	—	4	13	68
Askersund	6	7	8	21	—	—	—	—	—	21
Sala	17	14	6	37	—	—	—	—	—	37
Sölvesborg	10	12	17	39	14	—	9	—	23	62
Trelleborg	8	5	6	19	—	—	—	—	—	19
Engelholm	18	19	17	54	—	10	—	—	10	64
Varberg	16	10	11	37	8	—	2	—	10	47
Marstrand	3	4	4	11	—	—	—	—	—	11
Strömstad	7	9	12	28	—	—	—	—	—	28
Åmål	10	16	6	32	—	—	—	—	—	32
Filipstad	21	17	12	50	12	2	—	—	14	64
Arvika	29	20	20	69	—	—	—	—	—	69
Skellefteå	12	6	12	30	3	2	3	3	11	41
Örnsköldsvik	14	11	12	37	—	6	—	9	15	52
Tvåklassiga pedagogien i										
Södertelje	15	16	14	45	—	—	—	—	—	45
Köping	32	14	—	46	—	—	—	—	—	46
Nora	21	17	—	38	—	—	—	—	—	38
Enklassiga pedagogien i										
Simrishamn	11	32	—	43	—	—	—	—	—	43
Summa	318	298	201	817	62	36	14	16	128	945
Enskilda läroverket i										
Motala	9	12	6	27	9	0	4	1	14	41

Tab. B 1.

Kostnads-

Inkomster:

Afkomst af donationer eller andra såsom särskilda fonder förvaltade tillgångar, som i statsliggaren antecknas under rubrik »inom kolumn specificerade inkomster», omkring	kr.	40,000: —
Nuvarande ordinarie anslag till de allmänna läroverken, reservationsanslag	»	2,902,453: 36
Erforderlig förhöjning i detta anslag	»	706,548: 07
Behöfligt förslagsanslag till understöd åt samskolor	»	8,000: —
Erforderligt anslag å extra stat	»	70,000: —

Summa kr. 3,727,001: 43

Anm. 1. I denna beräkning är icke upptagen den utgift af högst 14,200 kronor, som föreslagits att utgå af verk i Stockholm.

Anm. 2. Mot den föreslagna ökningen af det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken och besparing å anslaget till pedagogier och folkskolor af 19,381 kronor, dels en minskning å det extra ordinarie terminsafgifter, beräknad till 340,000 kronor, eller tillsammans 735,106 kronor.

beräkning.

Utgifter:

Föreslagen normalstat vid de högre och femklassiga allmänna läroverken	kr. 2,388,200: —		
De nuvarande lärarnes vid förenämnda läroverk ålderstillägg enligt nya staten	» 749,000: —		
Föreslagen normalstat vid de mindre läroverken med 3 eller 4 ämneslärare	» 212,700: —		
De nuvarande lärarnes vid sistnämnda läroverk ålderstillägg enligt nya staten	» 37,000: —	kr. 3,386,900: —	
Arfvoden åt extra och vikarierande lärare samt för oförutsedda behof, af ordinarie anslag	» 135,000: —		
Arfvoden åt extra lärare, af extra anslag	» 70,000: —	» 205,000: —	
Extra arfvoden åt gymnastiklärare, anskaffande af ammunition för målskjutning m. m.	» 34,000: —		
Extra arfvoden å teckningslärare	» 28,000: —	» 62,000: —	
Till praktisk utbildning af blifvande lärare vid de allmänna läroverken	» 20,500: —		
Till resestipendier åt lärare i främmande lefvande språk	» 6,000: —		
Till reseunderstöd åt lärare, särskildt vid de läroverk, der profårskurs är inrättad,	» 4,000: —	» 30,500: —	
Arfvoden åt bibliotekarier m. m.	» 7,000: —		
Till skrifbiträden åt rektorer	» 12,000: —	» 19,000: —	
Djeknepenningeersättning, ej inräknad i kontanta lönebeloppen till lärarne,	» 4,307: 10		
Ersättning för förlorad helgonskyld	» 2,644: 33	» 6,951: 43	
Arfvoden åt skolläkare		» 8,650: —	
Till understöd åt samskolor (förslagsvis)		» 8,000: —	
		Summa kr. 3,727,001: 43	

reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken för uppehållande af profårstjenstgöringen vid Jakobs läro-

det nya, till understöd åt samskolor afsedda förslagsanslaget, tillsammans 714,548 kronor 7 öre, svara dels en anslaget till de allmänna läroverken af 375,725 kronor och dels slutligen inkomsten af till statsverket ingående